

School of Theology at Claremont

1001 1376357

ISAIAH

The Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT

WEST FOOTHILL AT COLLEGE AVENUE
CLAREMONT, CALIFORNIA

T. R. Cheyne

The Book of Isaiah

in Hebrew

THE present edition of the *Sacred Books of the O. T.* in Hebrew exhibits the reconstructed text on the basis of which our new Version in the *Polychrome Bible* has been prepared by the learned contributors mentioned on the inside page of the back cover.

Departures from the Received Text are indicated by critical marks: \circ (*i. e.* V = *Versions*) designate a reading adopted on the authority of the Ancient Versions (α , β , &c. indicate that the respective glosses relegated to the foot of the page are omitted in the Versions, esp. Θ (*cf.* Is. 23, 13); — \circ (*i. e.* c = *conjecture*) are used for Conjectural Emendations; and \circ (*i. e.* נקוד = *נקוד*), for changes involving merely a departure from the Masoretic points, or a different division of the consonantal text (*e. g.* תהפך, Is. 30, 7). A פסק | indicates transposition of the Masoretic פסוק; — \circ are used in cases where the קרי has been adopted instead of the בתיב, and \circ for changes introduced by reason of Parallel Passages. A small note of exclamation (! *e. g.* 9, 5) calls attention to readings deliberately preferred on the strength of some Heb. MSS or early printed editions of good authority. Doubtful Words or Passages are enclosed in notes of interrogation (?). Occasionally two critical marks are combined, *e. g.* **, *i. e.* Deviations from the Received Text suggested by the Versions as well as by Parallel Passages; or \circ , *i. e.* Departures from the Masoretic points, supported by the Versions, &c. \square calls attention to transposed passages, the traditional position of the words in the Received Text being marked by \square while the transposed words are enclosed in \square . If there are two transpositions close together, *braces*, $\{\}$, are used for the sake of clearness, instead of the brackets, to indicate the second transposition (*e. g.* 56, 11). To preserve the symmetry of the typographical arrangement of the stanzas the last words of long hemistichs have often been placed in the lines above or below, with] before them (*e. g.* 60, 20). The fact that there is no corresponding [, and that the] is not marked with \circ , \circ , &c. in such cases should prevent any confusion of this] with the $\{$], $\{$] indicating transpositions. In cases where two or three consecutive words are transposed the traditional sequence is indicated by 1 2 3 &c. respectively prefixed to the individual words (*e. g.* 61, 3). Transposition of consonants is indicated by figures above the respective letters (*e. g.* 57, 3). Passages corrupted beyond emendation are indicated by, while * * * * point to *Lacunæ* in the original. In the English Translation \circ indicate words implied, but not expressed, in the Heb. *Cf.* Transl. of *Isaiah*, p. v. 35

The Ancient Versions are referred to in the *Notes* under the following abbreviations: M = Masoretic Text; LXX = LXX; T = Targum; S = Peshita; A = Saadya's Arabic Version; V (*i. e.* St. Jerome) = Vulgate (A = Codex Amiatinus); A = Aquila; Θ = Theodotus; Σ = Symmachos. S denotes the Samaritan recension of the Pentateuch. A means Codex Alexandrinus (A), Cr = Codex rescriptus Cryptoferratensis (Γ), Du = Fragmenta rescripta Dublinensia (O), Mr = Codex Marchalianus (Q), S = Sinaiticus (S), V = Vaticanus (B).

In addition to these symbols it might be well to add the explanation of the following abbreviations: SBOT = *The Sacred Books of the Old Testament*; — ICA = CHEYNE'S *Book of Isaiah Chronologically Arranged* (1870); — *Proph. Is.* = his *Prophecies of Isaiah* (1st ed., 1880-81; 3rd ed., 1884); — *Intr. Is. or Intr.* = his *Introduction to the Book of Isaiah* (1895; German translation by J. BÖHMER, Giessen, 1897); — *Complut.* = the Greek text of Isaiah in the Complutensian Polyglot (1514-17); — *alt.* = as an alternative (*cf.* p. 121, l. 7); *ex hyp.* (*e. g.* p. 128, l. 37) = *ex hypothesi*; — *v. l.* = *varia lectio*.

The heavy-faced figures in the left margin of the *Notes* (1, 2, 3, &c.) refer to the chapters, the numbers in () to the verses of the Hebrew text. The mark \wedge means *omit(s)* or *omitted by*.

The Book of Isaiah

CHEYNE

THE SACRED BOOKS
OF
The Old Testament

A CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS, WITH NOTES

PREPARED

by eminent Biblical scholars of Europe and America

UNDER THE EDITORIAL DIRECTION OF

PAUL HAUPT

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

PART 10

The Book of Isaiah

BY

T · K · CHEYNE

Leipzig

J · C · HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1899

Baltimore

THE JOHNS HOPKINS PRESS

London

DAVID NUTT, 270-271 STRAND

BS
1512
C45
1899

THE BOOK

OF

The Prophet Isaiah

CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

ARRANGED IN CHRONOLOGICAL ORDER

AND

PRINTED IN COLORS

EXHIBITING THE COMPOSITE STRUCTURE OF THE BOOK

WITH NOTES

BY

THE REV. T. K. CHEYNE, M. A., D. D.

ORIEL PROFESSOR OF THE INTERPRETATION OF HOLY SCRIPTURE AT OXFORD
FORMERLY FELLOW OF BALLIOL COLLEGE
CANON OF ROCHESTER

Leipzig

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1899

Baltimore

THE JOHNS HOPKINS PRESS

London

DAVID NUTT, 270-271 STRAND

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

PRINTING BY W. DRUGULIN

POLYCHROMY BY J. G. FRITZSCHE

PAPER FROM FERD. FLINSCH

Leipzig

POLYCHROMY PATENTED FEB. 16, 1897

U. S. PATENT No. 577,253

D. R. G. M. No. 28,784

[All rights reserved]

The Polychrome Bible

in English

EDITED BY

Paul Haupt.

Now ready:

- The Book of Leviticus.** Translated by The Rev. S. R. DRIVER, D. D., Regius Professor of Hebrew, and Canon of Christ Church, Oxford. viii and 107 pages, printed in three colors (55 pages of Translation and 52 pages of Notes). With four full-page illustrations (one of them in colors) and four illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net.*)
- The Book of Joshua.** Translated by The Rev. W. H. BENNETT, M. A., Professor of Old Testament Languages and Literature at Hackney and New Colleges, London, formerly Fellow of St. John's College, Cambridge. viii and 94 pages, printed in nine colors (43 pages of Translation and 51 pages of Notes, including an illustrated Excursus on the Tel-el-Amarna Tablets and an Alphabetical List of Geographical Names). With eleven full-page illustrations (one of them in colors) and 25 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net.*)
- The Book of Judges.** Translated by The Rev. G. F. MOORE, D. D., Professor of Hebrew, Andover Theological Seminary. xii and 99 pages, printed in seven colors (42 pages of Translation and 57 pages of Notes). With seven full-page illustrations (including a Map of the Twelve Tribes, in colors) and 21 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 6.00; 6/; \$ 1.25 *net.*)
- The Book of the Prophet Isaiah.** Translated by The Rev. T. K. CHEYNE, D. D., Oriel Professor of the Interpretation of Holy Scripture at Oxford, and Canon of Rochester. xii and 216 pages, printed in seven colors (128 pages of Translation, 88 pages of Notes). With nine full-page illustrations and 28 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 10.00; 10/6; \$ 2.50 *net.*)
- The Book of the Prophet Ezekiel.** Translated by Prof. C. H. TOY, D. D., LL. D., Professor of Hebrew and other Oriental Languages, and Lecturer on Biblical Literature in Harvard University. viii and 208 pages (89 pages of Translation and 119 pages of Notes). With nine full-page illustrations (including a Map of Western Asia, time of Nebuchadnezzar) and 102 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 10.00; 10/6; \$ 2.50 *net.*)
- The Book of Psalms.** Translated by Prof. JULIUS WELLHAUSEN, D. D., Professor of Hebrew and other Oriental Languages, University of Göttingen, and Dr. HORACE HOWARD FURNESS, Philadelphia. xii and 238 pages (161 pages of Translation and 77 pages of Notes, including an Illustrated Appendix on the Music of the Ancient Hebrews). With eight full-page illustrations (one of them in colors) and 58 illustrations in the Notes. Cloth, (*M.* 10.00 *net.*)

Each in a substantial and attractive cloth binding in uniform style.

In press:

- The Book of Deuteronomy.** Translated by The Rev. GEO. A. SMITH, D.D., LL. D., Professor of Hebrew in Free Church College, Glasgow.

PUBLISHED BY

DEUTSCHE VERLAGS-ANSTALT
Stuttgart.

JAMES CLARKE & CO.
13 & 14 FLEET STREET
London, E. C.

DODD, MEAD, & CO.
148—151 FIFTH AVE.
New York.

The Polychrome Bible

in Hebrew

EDITED BY

Paul Haupt.

Now ready:

1. *Genesis*, by C. J. BALL, London. 120 pp. in eight colors, 1896 . . . *M.* 7.50
3. *Leviticus*, by S. R. DRIVER and H. A. WHITE, Oxford. 32 pp. in three colors, 1894 . . . *M.* 2.50
6. *Joshua*, by W. H. BENNETT, London. 32 pp. in eight colors, 1895 . . . *M.* 3.00
8. *Samuel*, by K. BUDDE, Strassburg. English Translation of the Notes by B. W. BACON, New Haven, Conn. 100 pp. in nine colors, 1894 . . . *M.* 6.50
10. *Isaiah*, by T. K. CHEYNE, Oxford. 208 pp. in seven colors, 1899 . . . *M.* 12.50
11. *Jeremiah*, by C. H. CORNILL, Breslau. English Translation of the Notes by C. JOHNSTON, Baltimore. 80 pp. in black and red, 1895 . . . *M.* 5.00
14. *Psalms*, by J. WELLHAUSEN, Göttingen. English Translation of the Notes by J. D. PRINCE, New York. 96 pp. in black and red, 1895 . . . *M.* 6.00
17. *Job*, by C. SIEGFRIED, Jena. English Translation of the Notes by R. BRÜNNOW, Heidelberg. 50 pp. in four colors, 1893 . . . *M.* 3.50
18. *Daniel*, by A. KAMPHAUSEN, Bonn. English Translation of the Notes by B. W. BACON, New Haven, Conn. and D. B. MACDONALD, Hartford, Conn. 43 pp. in black and red, 1896 . . . *M.* 3.00
20. *Chronicles*, by R. KITTEL, Leipzig. English Translation of the Notes by B. W. BACON, New Haven, Conn. 82 pp. in five colors, 1895 . . . *M.* 6.00

In press:

12. *Ezekiel*, by C. H. TOY, Cambridge, Mass., 118 pp. . . . *M.* 7.50
7. *Judges*, by Geo. F. MOORE, Andover.
19. *Ezra-Nehemiah*, by H. GUTHE, Leipzig. English Translation of the Notes by B. W. BACON, New Haven, Conn. and D. B. MACDONALD, Hartford, Conn.

These volumes may also be had in substantial and attractive cloth bindings in uniform style with gilt tops. The price of these bindings is *M.* 1.50 *net*.

Edition de luxe.

In compliance with a desire expressed by several distinguished bibliophiles, an *édition de luxe* has been prepared, printed on the most costly heavy plate paper, in folio, with broad margins, limited to 120 copies signed and numbered by the General Editor. Special prospectus of this large-paper edition with sample pages will be sent free on application. The prices of the *édition de luxe* are *M.* 20 per volume for *Leviticus*, *Joshua*, *Jeremiah*, and *Daniel*; *M.* 30 for *Psalms* and *Chronicles*; *M.* 40 for *Genesis* and *Samuel*; and *M.* 60 for *Isaiah*.

Subscriptions for the large-paper edition, at the special price of *M.* 400 for the entire work, may be left with any bookseller at home and abroad.

PUBLISHED BY

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

Leipzig

THE JOHNS HOPKINS PRESS

Baltimore

DAVID NUTT 270-271 STRAND

London, W. C.

ישעיה

ספר ראשון

א

הדבר אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלם:

2.א

5

ית יעקב לכו ונלכה באור יהוה:

ה

כי נמשתה עמך בית יעקב

6

כי מלאו קסמִי מקדם ונכרִים ישפִּיקוּ:
ועננים כפלשתים

ותמלא ארצו כסף וזהב ואין קצה לאצרתיו:

7

ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרכבתיו:

8

ותמלא ארצו אלילים

למעשה ידיו ישתחווּ: לאשר עשו אצבעתיו:

וישח אדם וישפל איש ואל תשא להם:

9

בוא בנקרות ה־צור והטמן בְּעֶפֶר

מפני פחד יהוה ומִהֲדַרִּי גִּאֲוֹ:

15

יִבְקֹמוּ לְעֶרֶץ הָאָרֶץ

2,14 ועל כל ההרים הרמים

20 ועל כל הנבעות הנשאות:

טו ועל כל מגדל גבה

ועל כל חומה בצורה:

16 ועל כל אניות תרשיש

25 ועל כל ישכיות הקמדה:

17 ושח גבהות האדם

ושפל רום אנשים

ונשגב יהוה לבדו ביום

[ההוא]

30

11 [ושח] יִשְׁח גְּבֻהֹת יְהוָה אֲדָם

יִשְׁפֹּל רֹם אַנְשִׁים

ונשגב יהוה לבדו ביום ההוא:

12 כי יום ליהוה צבאות על כל גֹּאֲה

ועל כל נֶשֶׂא וְגִבְהָ: [ורם]

13 ועל כל ארזי הלבנון הרמים

ועל כל אֲלוֹנֵי הַבֶּשֶׂן [הנשאים]:

18 והאלילים:.....

Is.

1

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
CALIFORNIA

18372

4.א. והחזיקו שבע נשים באיש אחד ביום ההוא לאמר לחמנו נאכל. ושמלתנו נלבש רק יקרא שמך עלינו אסף חרפתנו:

2 ביום ההוא יהיה צמח יתוה לצבי ולכבוד ופרי הארץ לגאון ולתפארת 5
3 לפליטת ישראל: והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו כל הכתוב
4 לחיים בירושלם: אם רחץ אדני את צאת בנות ציון ואת דמי ירושלם ידית
ה מקרבה ברוח משפט וברוח בָּעֶר: וב-א וְהָיָה-הָעַל כל מכון הר ציון ועל
6 מקראת ענן יומם ועשן וגנה אש לְהִבָּה לילה: ו-הָיָה לְצֶל-בֶּטָל מְחֹרֵב ולמחסה
ולמסתור מזרם וממטר:

10

ב

5.א. אשירה נא לידידי שירת דודים: לכרמו 5
מדוע קִינִיתִי לעשות ענבים ויעש באֲשִׁים:

ה ועתה אודיעה נא אתכם את אשר אני עֹשֶׂה לכרמי 15
הסר משוכתו והיה לְבָעַר 20
פרץ גִּדְרוֹ והיה למרמס: 6
ואשיתו בְּתָהּ לא יזמר ולא יַעֲדֵר 25
כרם היה לידידי בקרן בן שֶׁמֶן: 2
ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שָׂרֵק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חֲצֵב בו ויקו לעשות ענבים ויעש באֲשִׁים:

3 ועתה יושב ירושלם ואיש יהודה שפמו נא ביני ובין כרמי: 4
מה לעשות עוד לכרמי ולא עשיתי בו 3
ועלה שמיר ושית ועל העבים אצוה מִהַמִּמִּיר עליו 7
כי כרם יהוה צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו 30
ויקו למשפט והנה מִשְׁפָּחָה לְצִדְקָה והנה צִעָקָה:

35

ג

8 הוי מְגִיעִי בית בבית שדה בשדה יקריבו עד אפס מקום והושבתם לְבִדְכֶם בקרב הארץ: 40
9 לכן נגלה באוני יהוה צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב: 1
כי עשרת צמדי כרם יעשו בת אחת וזרע חמר יעשה איפה:

2,19 ובאו במערות צרים ובמחלות עפר
מפני פחד יהוה ומיהדר גאווה
בקומו לערץ הארץ:

5

3,2 א כי הנה האדון יהוה צבאות מסיר מירושלם ומיהודה משען ומשענה^ב: גבור
3 ואיש מלחמה שופט ונביא וקסם וזקן: שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים
ה.4 ונכון לחש: ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו בם: וגנש העם איש באיש
6 ואיש ברעהו וירבו הנער בוקן והנקלה בנכבד: כי יתפש איש באחיו בית אביו
7 שמלה לכה קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ירך: ישא ביום ההוא לאמר
לא אהיה יחבש: ובביתי אין לחם ואין שמלה לא תשימני קצין עם:

8 כי כשלה ירושלם ויהודה נפל

כי לשונם ומעליהם על יהוה

למרות יעני כבודו:

15

9 הקרת פניהם ענתה בם

וחטאתם: הגידו לא כחדו

אוי לנפשם כי גמלו להם רעה:^ד

12 עמי נגשו עולל ונשים משלו בו

עמי מאשריך מתעים ויארחתך בלעו:

20

13 נצב לריב יהוה ועמד לדין עמי:

14 יהוה במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו

ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם:

טו מלכם תדכאו עמי ופני עניים תמחנו

25

נאם אדני יהוה צבאות:

16 ויאמר יהוה

יען כי גבהו בנות ציון

ותלכנה נטוות גרון

הלוך וטפף תלכנה

30

17 וישפח אדני קדקדקת^ה ויהוה יתקדש יצרה:

24 והיה תחת בשם מק יהיה ותחת חגורה נקפה

ותחת מעשה מקשה קרחה ותחת פתיגול מחגרת שק^ה

(א) 2, כ. ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו אשר עשה לו להשתחות לתפוקות

21 ולעטלפים: לבוא בנקרות הצרים ובסעפי הסלעים מפני פחד יהוה ומיהדר

22 גאווה בקומו לערץ הארץ: חלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי בפה נחשב הוא:

(ב) 3, א. כל משען לחם וכל משען מים

(ג) 11, א. אשרי צדיק כי טוב לו כי פרי מעליהם יאכלו: אוי לרשע רע לו כי נמול ידיו יעשה לו:

(ד) 12, ד. דרך

(ה) 17, ז. בנות ציון

(ו) 19, 18. ביום ההוא יסיר אדני את תפארת העכסים והשביסים והשהרנים: הנטפות והשרות

21, ט. והרעלות: הפארים והצערות והקשרים ובתי הנפש והלחשים: הטבעות וגומי האף:

23, 22. המחלצות והמעטפות והמטפחות והחריטים: והגלינים והסדינים והצניפות והרדידים:

26-24, ח. כי תחת יפי: ממך בחרב יפלו ונבורתך במלחמה: ואנו ואכלו פתיתך ונקתה לארץ תשב:

9 בכל זאת לא שב אפו
ועוד ידו נטויה:

12 והעם לא שב עד מִבְּהוֹן
ואת יהוה^α לא דרשו:
13 ויִכְרַת יהוה מִיִּשְׂרָאֵל ראש וזנב
כִּפְּהַ וּבִגְדוֹ יוֹם אֶחָד:
14 זָקֵן וְנָשׂוּא פָנִים הוּא הָרֹאשׁ
וְנָבִיא מוֹרָה שִׁקְרָה הוּא הַזֶּנֶב:
טו ויהיו מַאֲשְׂרֵי הָעָם הַזֶּה מִתְּעִים
וּמַאֲשְׂרֵי מִבְּלָעִים: [אֲדָנִי
16 עַל כֵּן עַל בְּחֹרֹוֹי לֹא יִפְּשֶׁה
ואת יתמיו ואת אלמנתיו לא
כי כָּלֹ חֲנָף וּמְרַע [יִרְחַם
וְכָל פֶּה דֹבֵר נִבְלָה
בכל זאת לא שב אפו
ועוד ידו נטויה:

17 כי בערה כאש רִשְׁעָה
שִׁמְרִי וְשִׁית תֹּאכַל
וּתְצַת בְּסִבְכֵי הָעֵר
וּיִתְּהִי־כֹּזֵב גְּאוֹת עֵשֶׂן:
18^a בְּעִקְרַת יְהוה^β גִּזְזִיתָה הָאָרֶץ
וְיִהְיֶה הָעָם כְּמֹאכֶלֶת אִשׁ:
19 וַיִּגְדֹּר עַל יִמִּין וְרֵעֵב
וַיֹּאכַל עַל שְׂמֹאֹל וְלֹא שִׁבְעוּ
18^c אִישׁ אֶל אַחִיו לֹא יִחְמְלוּ
19^c אִישׁ בְּשַׁר יָדָעוּ יֹאכְלוּ:
כ מִנְּשָׂה אֶת אֶפְרַיִם וְאֶפְרַיִם אֶת
יִתְדוֹ הִמָּה עַל יְהוּדָה [מִנְּשָׂה
בכל זאת לא שב אפו
ועוד ידו נטויה:

10,א הוּי הַחֲקִיקִים חֲקִיקֵי אֶוֹן
וּמִכְתָּבִים עֲמַל כְּתוּבוֹ:
2 לַהֲטוֹת מִדִּין דְּלִים
וּלְגוֹל מִשְׁפָּט עֲנִי עֲמִי
5 לַהֲיִית אֲלֻמְנוֹת שְׁלָם
ואת יתומים יבּוּ:
3 וּמָה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם פִּקְדָה
וּלְשׂוּאָה מִמֶּרְחֵק תְּבוּאָה
עַל מִי תִנוֹסוּ לַעֲזֹרָה
10 ואנה תַעֲזוּבוּ כְּבוֹדְכֶם:
4 בִּלְתִּי כִרְעִית חֶת אֲסִיר
וּתַחַת הָרוּגִים יִפְּלוּ
בכל זאת לא שב אפו
ועוד ידו נטויה:

15 וְנִשְׂא נֶס לְגוֹי מֶרְחֹוק 5,26
וְשִׁרַּק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ
וְהִנֵּה מִתְּרָה קֵל יְבוּאָה:
27 אֵין עֵינְךָ וְאֵין כּוֹשֵׁל בּוֹז
20 וְלֹא נִפְתַּח אֲזוּר חֲלָצִיו
וְלֹא נִתַּק שְׂרוּךְ נַעֲלָיו:
28 אֲשֶׁר חֲצִיו שְׁנוֹנִים
וְכָל קִשְׁתֹּתָיו דְּרָכּוֹת
פֶּרֶסוֹת סוּסֵיו כֶּצֶר נִחְשְׁבוּ
25 וְגִלְגָּלִיו כְּסוּפָה:
29 שְׂאֵנָה לוֹ כְּלִבִּיא
וְשִׂאֵן כְּכַפִּירִים^a
וַיִּנְהָם וַיֹּאחֲזוּ טְרֶף
וַיִּפְּלִט וַאֲיִן מִצִּיל:
30

ל וַיִּנְהָם עֲלָיו בַּיּוֹם הַהוּא כִּנְהָמַת יָם וְנִבְטָה לָאָרֶץ וְהִנֵּה חֲשֹךְ צַר

* * * * *

35

ה

6,א בשַׁנַּת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזָהוּ וְאַרְאָה אֶת אֲדָנִי יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רֶם וְנִשְׂא וְשׁוֹלִיו 40
2 מַלְאִים אֶת הַהִיכָל: שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאַחַד בִּשְׁמַיִם
3 יִכְסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתֵּים יִכְסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתֵּים יַעֲוֹף: וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר

5,27 (ז) לא יגום ולא יישן

*

18 (β) צבאות

*

9,12 (α) צבאות

- 5,11 הוּי מִשְׁכִּימִי בִבְקָר
מֵאַחֲרֵי בִנְשָׁף
12 וְהִיָּה כְּנֹזֵר וְנָכַל הֵנָּה וְחִלְיָל
וְאֵת פֶּעַל יְהוָה לֹא יִבְטֹחוּ
13 לֹכֵן גִּלְהָ עִמִּי
וּכְבוֹדוֹ מִיְּדֵי רָעָב
14 לֹכֵן הִרְחִיבָהּ שְׂאוֹל נִפְשָׁהּ
וִירַד הָדְרָהּ וְהַמוֹנָה
17 וְרָעוּ כִבְשִׁים
- 10 בַּחֲבִלֵי הַשָּׂוֶה
חֲטָאָה * * * * *
מַעֲשֶׂהוּ לִמְעַן נִרְאָה
עֲצַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְנִדְעָה:
15 וְלִטּוֹב רַע
וְאֹזֵר לַחֲשָׁךְ
וּמִתּוֹק לַמָּר:
- 20 וְנִגְדַּת פְּנִיָּהִם נִבְנִים
* * * * *
21 הוּי חֲכָמִים בְּעִינֵיהֶם
* * * * *
- 22 הוּי גִבּוֹרִים לִשְׁתּוֹת יַיִן
23 מִצְדִּיקֵי רָשָׁע עֶקֶב שָׂחָד
* * * * *
24 לֹכֵן כֹּאכַל קֶשׁ לִשׁוֹן אִשׁ
שִׂרְשָׁם כְּמֶקֶץ יִהְיֶה [צִבְאוֹת]
כִּי מֵאִסּוֹ אֵת תּוֹרַת יְהוָה
כֹּה עַל כֵּן חָרָה אָף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּטּ יָדוֹ עֲלֵיהֶם וַיִּרְגְּזוּ הַתְּהִרִים וְתִהְיֶה נִבְלָתָם
30 כְּסוּחָהּ בִּקְרֵב חֲצוֹת בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אִפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נִטּוּיָהּ:

ד

- 35 9,7 דַּבֵּר שְׁלַח אֲדָנִי בִיעֶקֶב
וְנָפַל בִּישְׂרָאֵל:
8 וַיִּדְעוּ הָעָם כֻּלּוֹ
אֲפָרִים וַיּוֹשֶׁב שְׁמֵרוֹן
הַמִּקְשִׁים עֲרַפְם בְּנֶאֱוָה
וּבִגְדָל לִבָּב לֵאמֹר:
- 40 9,9 לִבְנִים נָפְלוּ וְגוֹיֹת נִבְנָה
שְׁקָמִים גָּדְעוּ וְאֲרוּרִים נִחְלִיף:
י וַיִּשְׁגֹּב יְהוָה אֶת צִדְקָתוֹ עָלָיו
וְאֵת אִיבּוֹ יִסְכַּסֵּךְ:
11 אֲרָם מִקֵּדָם וּפְלִשְׁתִּים מֵאַחֲזֹר
וַיֹּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה

(ז) 9 י. רצין * (ב) 17 ג. ימים * (ז) 5,16 וישח ארם וישפל איש ועיני גבהים תשפלנה: ויגבה יהוה צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה: *

7 השכירה בעֶבְרִי יְהִנְהָרָא את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה: * * * * *
 22.21 והיה ביום ההוא יהיה איש עגלת בקר ושתי צאן: והיה מרב עשות חלב יאכל
 23 חמאה כי חמאה ודבש יאכל כל הנותר בקרב הארץ: * * * * * והיה ביום
 ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה:
 24 כה בחצים ובקשת יבוא שמה כי שמיר ושית תהיה כל הארץ: וכל ההרים אשר
 5 במעדר יעדרון לא יבוא שמה יראת שמיר ושית והיה למשלח שור ולמִרְמָס שֶׁה:

8,א ויאמר יהוה אלי קח לך גליון גדול וכתב עליו בחרט אנוש למחר שלל חש
 3.2 בו: ויהי-עידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריהו בן יִבְרָכְיָהוּ: ואקרב
 4 אל הנביאה ותהר ותלד בן ויאמר יהוה אלי קרא שמו מֶהָר שֶׁלֶל חֶשׁ בּוּ: כי
 בטרם ידע הנער קרא אבי ואמי ישא את חיל דמשק ואת שֶׁלֶל שֶׁמְרוֹן לִפְנֵי
 מֶלֶךְ אֲשׁוּר:

ה ויסף יהוה דבר אלי עוד לאמר:
 6 יען כי מאס העם הזה את מי השלח ההלכים לָאֵם
 וְיִמְצְאוּם מִפְּנֵי ב * * * * *
 7 ולכן הגה אדני מַעֲלָה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים
 ועלה על כל אפיקיו והלך על כל גדותיו:
 8 וחלף ביהודה שטף ועבר עד צָנָאֵר יִגִּיעַ
 20 * * * * *
 * * * * *
 והיה מַטּוֹת כִּנְפֵיו מֵלֵא רֹחַב יֶאֱרֵץ
 כִּי־ עֲמֵנו אֵל:

25 9 ד-עו עמים . . . והאזינו כל מרחקי ארץ
 התאזרו וחזו התאזרו וחזו:
 י עצו עצו ותִּפְרְּ דברו ולא יקום
 כִּי עֲמֵנו אֵל:

30 11 כי כה אמר יהוה אלי בחזקת היד ויִסְרְנִי מִלְּכַת בִּדְרֵךְ העם הזה לאמר:
 12 לא תאמרון קשר לבל אשר יאמר העם הזה קשר
 ואת מוראו לא תיראו ולא תעריצו:
 13 את יהוה צבאות אתו תקדישו
 35 והוא מורֶאֱכֶם והוא מעריצכם:
 14 והיה לֵאבֶן גִּנָּף
 ולצור מִקְשׁוֹל לִשְׁנֵי בְתֵי יִשְׂרָאֵל
 לפת ולמוקש ליושב ירושלם:
 40 טו וכשלו בם רבים ונפלו ונשכרו ונוקשו ונלכדו:

(ב) 8,6 את רצין ובן רמליהו

(ג) 14 למקדש ו

(א) 7, במלך אשור

(ז) 8,7 את מלך אשור ואת כל כבודו

קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו:

6

ה ויגעו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן: ואמר אוי לי כי נדמיתי כי
איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב כי את המלך יהוה
6 צבאות ראו עיני: ויעף אלי אחד מן השרפים ובירדו רצפה במלקחים לקח מעל
7 המזבח: ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתך וסר עונך וחטאתך תקפר:
9.8 ואשמע את קול אדני אמר את מי אשלח ומי ילך לנו ואמר הנני שלחני: ויאמר
לך ואמרת לעם הזה

שמעו שמוע ואל תבינו
י השמן לב העם הזה
10 ואוניו הקבד ועיניו השע
פן יראה בעניו ובאזניו ישמע
ולבבו יבין ישוב ורפא לו: [שקמה:
11 ואמר עד מתי אדני ויאמר [ישוב
עד אשר אם שאו ערים מאין
ובתים מאין אדם והאדמה תשא-ר
12 ורחק יהוה את האדם
ורבה העזובה בקרב הארץ:
13 ועוד בה עשירה
ושבה והיתה לבקר
15 אשר בשלכות מצבת במ
כאלה וכאלון
זרע קדש מצבתה:

7.א ויהי בימי אחז בן יותם בן עזיהו מלך יהודה עלה רצין מלך ארם ופקח בן
2 רמליהו מלך ישראל ירושלם למלחמה עליה ולא יכל להלחם עליה: ויגד לבית
דוד לאמר נחה ארם על אפרים ויגע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח:
3 ויאמר יהוה אל ישעיהו צא נא לקראת אחז ושאָר ישוב בגד אל קצה
4 תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס: ואמרת אליו השמר והשקט אל
תירא ולבבך אל ירך משני זנבות האודים העשנים האלה בחרי אף רצין וארם
25 ובן רמליהו: יען כי יעץ עליך ארם רעה אפרים ובן רמליהו לאמר: נעלה ביהודה
6.ה ונציקנה ונבקענה אלינו וגמליך מלך בתוכה את בן טבא־ל: כה אמר אדני יהוה
7 לא תקום ולא תהיה: כי ראש ארם דמשק וראש דמשק רצין: וראש אפרים
9.8 שמרון וראש שמרון בן רמליהו * * * * * אם לא תאמינו כי לא תאמנו:
11.י ויוסף יהוה דבר אל אחז לאמר: שאל לך אות מעם יהוה אלהיך העמק
30 שא־לה או הגבה למעלה: ויאמר אחז לא אשאל ולא אנסה את יהוה: ויאמר
13.12 שמעו נא בית דוד המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם את אלהי: לכן יתן
14 אדני הוא לכם אות הנה העלמה הרה וילדת בן וקראת שמו עמנואל: כי בטרם
16 ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב תעזב האדמה אשר אתה קץ מפני שני
מלכיה: ז

35

19.18 והיה ביום ההוא ישרק יהוה לזבוב^ה ולדבורה^ה: ובאו ונחו כלם בנחלי הַבְּתוֹת
ב ובנקיקי הסלעים ובכל הנעצוצים ובכל הנהללים: ביום ההוא יגלח אדני בתער

— ישיעיה א —

(א) 7.8 ובעוד ששים וחמש שנה יחת אפרים מעם
(ב) טו חמאה ורבש יאכל לדעתו מאוס ברע ובחור בטוב:
(ג) 17 יביא יהוה עליך ועל עמך ועל בית אביך ימים אשר לא באו למיום סור אפרים מעל
יהודה את מלך אשור:
(ד) 18 אשר בקצה יארי מצרים
(ה) אשר בארץ אשור

י

משא דמשק

17, א

- 2 הגה דמשק מוסר מעיר והיתה ^א מפלה: עזבות ערידה עדי ^ד עדי לעדרים
3 תהיינה ורבצו ואין מחרד: ונשבת מקצר מאפרים וממלכה מדמשק ושאר ארם
5 ככבוד בני ישראל יהיו נאם יהוה צבאות:

17, 4 והיה ביום ההוא ידל כבוד יעקב ואשר עשו אצבעתיו לא יראה: 17

- ה ומשמן בשרו ירוה: והיה כאסף קציר קמה וזרעו שפלים יקצור והיה כמלקט שפלים בעמק רפאים: ונשאר בו עללות כנקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעפי הפריה נאם יהוה ^א צבאות: 7 ביום ההוא ישעה האדם על עשהו ועיניו אל קדוש ישראל תראינה: 8 ולא ישעה אל ^ב מעשה ידיו
- 9 ביום ההוא יהיו עריד ¹² עזוב-ב-ו-ת- כעזובת הח-י והא-מ-י ¹² י: 10 כי שכחת אלהי ישעך וצור מקנך לא זכרת על כן תטעי נמעי נעמנים וזמרת זר תזרענו: 15 ביום נמקד תשגשגי ובבקר זרעך תפריהי יגד קציר ביום גיהלה וכאב אנוש: 11

- 12 הוי המון עמים רבים ושאונו לאמים ^א [כבירים] ושאונו מים ^א [ישאונו: ^א] ונער בו ונס ממרחק וכגלגל לפני סופה: בטרם בקר איננו וגורל לבזוינו: 13 * * * * * [רוח] ורדף כמין הרים לפני לעת ערב והנה בלהה זה חלק שוסינו: 14

ז

- 28, א הוי עמרת גאות שפרי אפרים וציץ גביל צבי תפארתו על ראש גיא שמנים ^א [והיתה] ככבורה: בטרם קיץ יראה הראה אותה בעודה בכפו יבלענה: 28, 4 [ציצת גביל צבי תפארתו] על ראש גיא שמנים ^א [והיתה] ככבורה: בטרם קיץ יראה הראה אותה בעודה בכפו יבלענה: 2 ה ביום ההוא יהיה יהוה צבאות לעמרת ולצפירת תפארה לשאר עמו: [צבי ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה למשיבי מלחמה שעה: 6
- 3 ברגלים מרמסנה עמרת גאות שפרי אפרים: 3

(7) והאשרים והחמנים

(8) המזבח

(a) 17, 6 אלהי ישראל

(1) 13 לאמים כשאונו מים רבים ישאונו

(b) 9 אשר עזבו מפני בני ישראל והיתה שקמה

Is.

8,17.16 צור תעודה תתום תורה בלמדי: וחפיתי ליהוה המסתיר פניו מבית יעקב
 18 וקציתי לו: הגה אנכי והילדים אשר נתן לי יהוה לאתות ולמופתים בישראל מעם
 יהוה צבאות השכן בהר ציון:

5 19 וכי יאמרו אליכם דרשו אל האבות ואל הידענים המצפצפים והמחגים הלא
 כ עם אל אלהיו ידרש בעד החיים אל המתים: לתורה ולתעודה אם לא יאמרו
 כדבר הזה

***** אשר אין לו שחר:

10 21 ועבר בה נקשה ורעב
 והיה כי ירעב והתקצף
 וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה:
 22 ***** ואל ארץ יביט
 והגה צרה וחשכה ימציץ צוקה
 15 ואפלה^a

23^b בעת הראשון הקל ארצה זבלון וארצה נפתלי והאחרון הכביר דרך הים עבר
 הירדן גליל הגוים:

20	ראו אור גדול אור נגה עליהם: הגדלת השמחה כאשר יגילו בחלקם שלל:	א, 9 העם ההלכים בחשך ישבי בארץ צלמות 2 הרבית הנִילִיה
25	ואת ימִי־תִי שִׁכְמוּ הַחֲתִיתָ כִּי־וּמָדִין: וְשִׁמְלָה מְנוֹלָלָה בְּדַמִּים: מֵאֲכַלְתָּ אִשׁ:	3 כי את על קִבְלוֹ שִׁכְמָה הִנֵּגְשׁ בּוֹ 4 כי כל יִסְאוֹן סֶאֱן בְּרַעַשׁ והיתה לשרפה
30	בן נִתָּן לָנוּ על שִׁכְמוֹ יִפְלֵא יוֹעֵץ שר שלום:	ה כי ילד ילד לנו ותהי הַמְּשֻׁרָה וּיִקְרָא שְׁמוֹ אל גבור אבי יַעֲקֹב
35	ולשלוֹם אֵין קֶץ ועל מַמְלַכְתּוֹ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה קִנְיַת יְהוָה ^ב תַּעֲשֶׂה וְאֵת:	6 וְיִרְכָּבֶהּ הַמְּשֻׁרָה על כֶּסֶף דּוֹד לִהְיוֹן אֶתֶּה וּלְסַעֲדָה מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם

40

- 23,12 אלא תוסיפי עוד לעלו¹ המעשקה < בת צידון
 כתימתי² קומי עברי גם שם לא ינוח לך:
 13 הן ארץ כשדים < יסדתי לציים
 הקימו בחינייהם עוררו ארמנותיה
 5 שיקמה למפלה: * * * * *
 14 הילילו אניות תרשיש כי שדד מעזבן

טו והיה ביום ההוא ונשכחת צר שבעים שנה כימי מלך אחד מקץ שבעים שנה
 יהיה לצר כשירת הוונה:

- 16 א קחי כגור d תטיבי נגן
 ב סבי עיר e הרבי שיר
 c וונה נשכחה f למען תזכרי:
 17 והיה מקץ שבעים שנה יפקד יהוה את צר ושבה לאתנניה וזנתה את כל
 18 ממלכות הארץ על פני האדמה: והיה סחרה ואתננה קדש ליהוה לא יאצר ולא
 יחסן כי לישבים לפני יהוה יהיה סחרה לאכל לשבעה ולמכסה עתיק:

20 בשנת מות המלך אחז היה הדבר הזה: 14,28

- 29 אל תשמחי פלשת כלך 14,31 הילילי שער ועקי עיר
 כי נשבר שבט מפקד נמזג פלשת כלך
 כי משרש נחש יצא צפע כי מצפון עשן בא
 25 ופריו שרף מעופף: ואין בודד במועדיו:

- ל ורעו בכרי דלים 32 ומה יענה מלך עמי
 ואביונים לבטח ירבעו אם ידברו לו מלאכי גוי
 ותמתי ברעב דר-עך כי יהוה יסד ציון
 30 ושאריתך אהרג: ובה יחסו עניי עמו:

יא

- 10,ה הוי אשור שבט אפי 10 ולבבו לא כן יחשב
 ומייתה⁶ ועמי: כי להשמיד בלבבו
 6 בגוי חנף אשלחנו ולהכרית גוים לא מעמ:
 ועל עם עברתי אצונו כי יאמר 8
 לשלל שלל ולבו בן הלא שני יחדו מלכים:
 40 ולשימו מרמס כחמר חוצות: הלא ככרכמיש פלנו 9
 אם לא כארפד חמת אם לא כדמשק שמרון:
 7 והוא לא כן ידמה

(6) 10,ה הוא בירם

(7) אשור (8) 13 זה העם לא היה

(9) 23,12 ויאמר

ת

ל, I כי תהיו כאלה נבלת עלה
וכנה: אשר מים אין לה:
3I והיה החסן לנערת ופעלו לניצוץ
ובערו שניהם יחדו ואין מכבה: 5

I, 29 כי יתבשו מאילים אשר חמדתם
ותחפרו מהגנות אשר בחרתם:

2, 2 והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יהוה בראש ההרים ונשא מגבעות
3 ונהרו אליו כל הגוים: והלכו עמים רבים ואמרו

10

2, 4 ושפט בין הגוים
והוכיח לעמים רבים
וכתתו חרבותם לאתים
וחניתותיהם למזמרות
15 לא ישא גוי אל גוי חרב
ולא ילמדו עוד מלחמה:

לכו ונעלה אל הר יהוה
אל בית אלהי יעקב
וירגו מדרכיו
ונלכה בארחתיו
כי מציון תצא תורה
ודבר יהוה מירושלם:

20

ט

משא צר

23, א

25

30

35

40

הילילו אניות תרשיש כי שדד מעזבן:^א

2 יגדמו ישבי אי עבר ים ימלאכו: I²
3 זרע שחר: [קצירי:]
4 בוש צידון כי אמר ים: ולא גדלתי בחורים
6 עקרו תרשישה הילילו
7 הזאת לכם עליוה
8 מי יעץ זאת על צר
9 אשר סחרית: [שירים] יתוה צבאות יעצה
10 להקל יכל צבי
[תרשיש]
י עקרי ארצך .. בת
II ידו נטה על הים
יתוה צוה אל כנען

(γ) 4 מעזבן ים לאמר

(β) 3 יאור

(α) 23, א מארץ בתים נגלה למו

(ε) 8 פגעניה

(δ) ה כאשר ישמע למצרים יחילו כשמע צר:

<p>גִּבְעַת מְלֹךְ לָנוּ גִּבְעַת שְׂאוֹל נִסָּה: צִהְלִי קוֹלְךָ בַּת גִּלְיָם עֲנִיָּה עֲנִיתוֹת: יֹשְׁבֵי הַגְּבִים הִעִיזוּ: יִנְפֹף יָדוֹ גִּבְעַת יְרוּשָׁלַם:</p>	<p>10,29 עֲבְרוּ מַעְבְּרָה חֲרָה הַרְמָה ל * * * * * הַקְּשִׁיבִי לְיִשָּׁה 31 גִּדְּדָה מִדְּמָנָה 32 עוֹד הַיּוֹם כְּנָב לַעֲמֹד הַר בְּמֹת צִיּוֹן</p>
--	--

10,4 II,4 וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לַעֲנִיָּי אֶרֶץ
וְהִפָּה «עֲרֵיצִים» בְּשִׁבְטֵי פִּי
וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יָמִית רָשָׁע:

15 ה וְהִיָּה צֶדֶק אֲזוּר מִתְּנִי
וְהָאֱמוּנָה חֲגֹז־וֹר חֲלָצִיו:
6 וְגַר זֹאֵב עִם כֶּבֶשׂ
וְנִמְרֹד עִם גְּדִי יִרְבֹּץ
וְעֵגֶל וְכֶפֶר יִדְּעוּ יַחְדָּו
וְנִעַר קִטְּוֹן נִהַג בָּם:

20 7 וּפְרָה וְלֵב יִתְרַעֲיֶנָּה
יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יִלְדֵיהֶן
וְאַרְיֵה כִּבְקָר יֹאכַל תֶּבֶן:
8 וְשִׁעְשַׁע יוֹנֵק עַל חֹר פֶּתֶן
25 וְעַל מִצְרֵת צִקְעוֹנִי
גִּמּוֹל יָדוֹ הִדָּה:

10,33 הִנֵּה הָאֲדוֹן יְהוָה צִבְאוֹת
מִסְעָף פֶּאֶרָה בְּמַעְרָצָה
וְרָמִי הַקּוֹמָה גִּדְּעִים
וְהַגְּבִהִים יִשְׁפְּלוּ:
34 וְנִקְףָּ סִבְכֵי הַיַּעַר בְּבִרְזֹל
וְהַלְבִּנוֹן בְּאֲדִירָיו יִפּוֹל:

II,8 וַיֵּצֵא חֲמֹר מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל
וַיִּצְרֹר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרֹחַ:
2 וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה
רוּחַ חֲכָמָה וּבִינָה
רוּחַ עֲצָה וְגִבּוֹרָה
רוּחַ דַּעַת וִירְאָתָא יְהוָה:
3 וְלֹא לִמְרָאָה עֵינָיו יִשְׁפּוֹם
וְלֹא לִמְשַׁמֵּעַ אָזְנוֹ יוֹכִיחַ:

9 לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכָל הָר קִדְשֵׁי כִּי מִלֵּאָה הָאֶרֶץ דָּעָה אֶת יְהוָה כְּמִים לִים
מִכְסִּים:
וְהִיָּה בְּיוֹם הַהוּא שְׂרָשׁ יִשִּׁי אֲשֶׁר עָמַד לִגַּם עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְּרָשׁוּ וְהִיתָה
30 מִגְּחָתוֹ כְּבוֹד:

11 וְהִיָּה בְּיוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדָנִי שְׁנִית יָדוֹ לַקְּנוֹת אֶת שְׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשְׁאָר
מֵאֲשׁוֹר וּמִמְצָרִים וּמִפְתָּרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמִעִילָם וּמִשְׁנַעַר וּמִחֻמַּת וּמֵאֵיִי הַיָּם:
35

<p>וְאִסְףָּ גִּדְּתֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְבַּע כְּנָפּוֹת הָאֶרֶץ: וּצְרֵרֵי יְהוּדָה יִפְרֹתוּ:^β יַחְדָּו יִבְנוּ אֶת בְּנֵי קֶדֶם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם:</p>	<p>12 וְנִשְׂא גַם לְגוֹיִם וְנִפְצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ 13 וְסִרָה קִנְאָת אֲפִרַּיִם 14 וְעַפּוֹ בְּקִתְּףָּ פִלְשְׁתִּים יִמָּה אֲדוּם וּמוֹאָב מִשְׁלֹזַח יָדָם</p>
---	---

40

(α) II,3^a וְהִירָחוּ בִירְאָתָא יְהוָה
(β) 13^b אֲפִרַּיִם לֹא יִקְנָא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יִצְרֹר אֶת אֲפִרַּיִם

10,11. כאשר מצאה ידי למי מלכת האל-ה' ופסיליהם מירושלם: הלא כאשר

12 עשיתי לשמרון ולאליליה כן אעשה לירושלם ולעצביה: והיה כי יבצע אדני את

כל מעשהו בהר ציון ובירושלם פקד על פרי גדל לבב מלך אשור ועל תפארת

13 רום עיניו: כי אמר

בכל ידי עשיתי

ובחכמתי כי נבנותי

תאסר גבולת עמים

ועתידתיהם שופתי

תאריך * * * *

* * * יושבים * * *

14 ותמצא כגן ידי

לחיל העמים

וכאסף ביצים עזבות

כל הארץ אני אספתי

ולא היה נדד כנף

ופצה פה ומצפצף:

15^a ויתפאר הגרון על החצב בו

אם יתגדל המשור על מגיפו

5 10,10. כהניף שבט ואת מרימיו

כהרים מטה לא עץ:

נשבע יהוה צבאות לאמר

10 14,24 אם לא כאשר דמיתי כן היתה

וכאשר יעצתי היא תקום:

כה לשבר אשור בארצי

ועל הרי אבוסנו⁸:

15 26 זאת העצה היעוצה על כל הארץ

וזאת היד הנטויה על כל הגוים:

27 כי יהוה צבאות יעץ ומי יפר

וידו הנטויה ומי ישיבנה:

20

10,16 לכן ישלח האדון יהוה צבאות במשמני רוזן

ותחת כבדו יקד וקד פיקוד אש:

17 והיה אור ישראל לאש וקדושו לקהבה

ובערה ואכלה שיתו ושמירו ביום אחר:

18 וכבוד יערו וכרמלו מנפש ועד בשר ילה

והיה כמסס נסס:

19 ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם:

כ והיה ביום ההוא לא יוסיף עוד שאר ישראל ופליטת בית יעקב להשען על

21 מכהו ונשען על יהוה קדוש ישראל באמת: שאר ישוב שאר יעקב אל אל גבור:

23,22 כי אם יהיה עמך ישראל כחול הים שאר ישוב בו כליון חרוץ שוטף צדקה: כי

30 כלה ונתרצה אדני יהוה צבאות עשה בקרב כל הארץ:

24 לכן כה אמר אדני יהוה צבאות אל תירא עמי ישב ציון מאשור בשבט

35 כה יבכה ומטהו ישא עליך בדרך מצרים: כי עוד מעט מזער וכלה זעמי ואפי על

26 תבליתם: ועורר עליו יהוה צבאות שוט כמפת מדין בצור עורב ומטהו על הים

27 ונשאו בדרך מצרים: והיה ביום ההוא

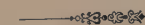
יסור סבלו מעל שכמד

ועלו מעל צואריך יחדל⁹:

40

28 בא על עית

עבר במגרון למקמש יפקוד בליו:

(2) 14. וסר מעליהם גלו וסבלו מעל שכמו יסור

(2) 10. ומשמרון

- 28,9 את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים: כי צו
 11 לצו צו לצו קו לקו וזעיר שם זעיר שם: כי בלעני שפה ובלשון אחרת
 12 ידבר אל העם הזה: אשר אמר אליהם זאת המנוחה הניחו לעני וזאת המרגעה
 13 ולא אבוי שמוע: והיה להם דבר יהוה צו לצו צו לקו קו לקו וזעיר שם
 5 זעיר שם למען ילכו וכשלו אחור ונשברו ונוקשו ונלכדו:

- 14 לכן שמעו דבר יהוה
 משלי העם הזה
 טו כי אמרתם כרתנו
 ועם שאול
 15 לא יבואנו
 ובשקר נסתרנו:
 אדני יהוה
 אכן בחן
 15 המאמין לא ימיש:
 וצדקה למשקלת
 וסתר מים ישטפו:
 וחזויתכם את שאול לא תקום
 והייתם לו למרמס:
 20 יקח אתכם
 ביום ובלילה
 הבין שמועה:
 * * * * *
 כעמק בגבעון ירגז
 25 זר מעשהו
 נכריה עבדתו:
 פן יחזקו מוסריכם
 שמעתי מאת זיהוה צבאות:
 14 לכן שמעו דבר יהוה
 משלי העם הזה
 טו כי אמרתם כרתנו
 ועם שאול
 15 לא יבואנו
 ובשקר נסתרנו:
 אדני יהוה
 אכן בחן
 15 המאמין לא ימיש:
 וצדקה למשקלת
 וסתר מים ישטפו:
 וחזויתכם את שאול לא תקום
 והייתם לו למרמס:
 20 יקח אתכם
 ביום ובלילה
 הבין שמועה:
 * * * * *
 כעמק בגבעון ירגז
 25 זר מעשהו
 נכריה עבדתו:
 פן יחזקו מוסריכם
 שמעתי מאת זיהוה צבאות:
 21 כי כהר פריצים יקום
 לעשות מעשהו יהוה
 ולעבד עבדתו
 22 ועתה אל תתלוצצו
 כי כלה ונחצצה

- 23 האזינו ושמעו קולי
 הקשיבו ושמעו אמרתי:
 24 הכל היום יחרש החרש
 יפתח וישדד אדמתו:
 כה הלוא אם שוה פניה
 והפיץ קצח ובמן יורק
 ושם חמה ושערה
 וקסמת גבלתו:
 26 ויסרז יהוה למשפט
 אלדיו יורנו:
 28,27 כי לא בחרון יודש קצח
 ואופן עגלה על כמן יוסב
 כי במטה יחבט קצח
 וכמן בשבט:
 35 לחם יודק
 כי לא לנצח ידושנו
 והמם גלגל עגלתו
 וחריוצו לא ידקנו:
 29 גם זאת מעם יהוה יצאה
 40 הפלא עצה הגדיל תושיה:

(β) כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס:

(α) 28,17 כוב

(γ) 29 צבאות

*

24(ε) לורע

*

(δ) על כל הארץ

*

22 (γ) אדני

טו, II והתרי-ב יהוה^א את לשון ים והניף ידו על הנהר □
והקפו לשבעה נחלים [מצרים] והדריך בנעלים:

16 והיתה מסלה לשאר עמו אשר ישאר מאשור כאשר היתה לישראל ביום עלתו
מארץ מצרים:

12,3 ושאתם מים בששון ממעיני
4 הישועה: ואמרתם ביום ההוא

12,א ואמרת ביום ההוא

10

הודו ליהוה קראו בשמו
הודיעו בעמים עלילתיו
הזכירו כי נשגב שמו:
ה זמרו יהוה כי גאות עשה
מאידעת זאת בכל הארץ: 15
6 צהלי ולני יושבת ציון
כי גדול בקרבך קדוש ישראל:

אודך יהוה

כי אנת בי

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵפֶךְ

יְהוָה נַחֲמֵנוּ:

2 הנה אל ישועתי

אבטח ולא אפחד

כי עזי וזמרת^ב יהוה^ב

ויהי לי לישועה:

20

יב

20,א בשנת בא תרתן אשדודה בשלח אתו סרגון מלך אשור וילחם באשדוד
3 וילכדה: ויאמר יהוה כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף שלש שנים אות
4 ומופת על מצרים ועל כוש: כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש
ה נערים וזקנים ערום ויחף וחשוף^ג ישת^ד: וחתו ובשו מכוש מקטם ומן מצרים
6 תפארתם: ואמר יושב האי הזה ביום ההוא הנה כה מקטנו אשר נסנו שם לעזרה
להנצל מפני מלך אשור ואיך נמלט אנחנו:

30

יג

הוי עטרת גאות שברי אפרים וגו':

28,1-6

35

7 וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו
כהן וגביא שגו בשכר
גבלעו מן היין תעו מן השכר
שגו בראה פקו יבפליליה:
8 כי כל שלחנות מלאו צאה בלי מקום:
[קיא]

40

(β) 12,2 יהוה

(γ) II, 15 בעצם רוחו

(δ) 20,2 בעת ההיא דבר יהוה ביר ישעיהו בן אמוץ לאמר לך ופתחת השק מעל מתניך ונעלך
תחלץ מעל רגלך ויעש כן הלך ערום ויחף:
(ε) 4 ערות מצרים

29,16 תִּפְּקֶכֶם אִם כַּחֲמֹר הֵיזָר יִחְשַׁב כִּי יֹאמַר מַעֲשֵׂה לַעֲשֹׂהוּ לֹא עֲשִׂי וַיֵּצֵר אָמַר
17 לִיצְרוֹ לֹא הִבִּין: הֲלֹא עוֹד מַעַם מוֹעֵר

וּשְׁב לִבְנוֹן לְכַרְמֶל
וְהִכְרַמְל לִיעֵר יִחְשַׁב: 5
וּשְׁמַעוּ בַּיּוֹם הַהוּא הַחֲרָשִׁים דְּבָרֵי סֵפֶר 18
וּמֵאֵפֶל וּמִחֶשֶׁךְ עֵינַי עוֹרִים תִּרְאִינָה:
וַיִּסְפּוּ עֲנָוִים בִּיהוּה שְׂמִיחָה 19
וּאֲבִיוֹנֵי אָדָם בַּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יִגִּילוּ:
כִּי אָפֶס עֲרִיץ וְכֹלֵה לֵץ 10
וּנְכַרְתּוּ כָל שִׁקְדֵי אָוֶן:
מִחֲמִיאי אָדָם בִּדְבַר וּלְמוֹכִיחַ בְּשַׁעַר יִקְשׁוֹן 21
וַיִּטּוּ בַתְּהוֹ צְדִיק:
לִכֵּן כֹּה אָמַר יְהוָה יֵאלֵל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה יְאֵת אֲבֵרָהִם: 22
לֹא עָתָה יִבּוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עָתָה פָּנָיו יִחְזְרוּ: 23
כִּי בִרְאֵתוֹ מַעֲשֵׂה יָדֵי בִקְרָבוֹ יִקְדִּישׁוּ שְׁמִי
וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:
וַיִּדְעוּ תַעֲי רֹחַ בִּינָה וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ לִקְחָ: 24

20
30, א הֵיוּ בָנִים סוֹרְרִים
לַעֲשׂוֹת עֲצָה
וּלְנֹסֵךְ מִסִּכָּה
לְמַעַן סָפּוֹת
2 הַחֲלָכִים לִרְדֹת מִצְרַיִם
לַעֲזוֹז בַּמַּעֲזוֹ פִּרְעָה
3 וְהוּא לָכֶם מַעֲזוֹ לְבִשְׁת׃
4 כִּי יִהְיוּ בָצֵעַן שָׂרִיָּה
ה וְכָל יִבְאֵי־יֵשׁ:
לַעֲמֵם לֹא לַעֲזֹר־ם.
נָאִם יְהוָה
וְלֹא מִנִּי
וְלֹא רוּחִי
חֲטָאתָ עַל חֲטָאתָ:
25 וּפִי לֹא שָׁאֲלוֹ
וְלִחְסוֹת בְּצַל מִצְרַיִם:
וְהִחְסוֹתִי לְכָל־מָה:
וּמִלֹּאכִיו חֲנִיָּם יִגִּיעוּ:
עַל עִם לֹא יוֹעִילוּ
30 כִּי לְבִשְׁת׃ וְגַם לַחֲרָפָה:

6 מִשָּׂא בַהֲמוֹת נֹגֵב
* * * * *
35 * * * * *
בְּאַרְץ צָרָה וְצוּקָה
אֶפְסָה וּשְׂרָף מַעוּפָּף
וְעַל דִּבְשֵׁת גַּמְלִים אוֹצְרוֹתָם
הִבֵּל וְרִיק יַעֲזוּרוּ:
40
6 לְבִיא וְלִישׁ יִגְלֵהֶם
יִשְׁאוּ עַל כֶּתֶף עוֹרִים חִילֵיהֶם
עַל עִם לֹא יוֹעִילוּ: 7

29,23 (א) יִלְדִּיו * 30,3 (ב) פִּרְעָה * (ג) בְּצַל מִצְרַיִם * (ד) ה. 30 וְלֹא לְהוֹעִיל
(ה) 30,7 וּמִצְרַיִם *
3

- א, 29 הוי אר־אל אר־אל קרית חנה דוד
 קפו שנה על שנה חגים ינקפו:
 * * * * *
 * * * * *
- 5 והציקותי לאר־אל והיתה תאניה ואניה
 והיתה לי כאר־אל וחנותי כדויד על־יך
 3 וצרתי על־יך מִצָּב והקימתי על־יך מִצָּרָה:
 4 ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרתך:
- ה והיה כִּבְּאֶק דַּק המון זרִיךְ וכמוֹץ עֵבֶר המון עריצים
 6 והיה לפתע פתאם: מעם יהוה צבאות תפקד
 ברעם וברעש וקול גדול סופה וסֶעָרָה ולהב אש אוכלה:
- 7 והיה כחלום חזון לילה המון כל הגוים הצבאים על אר־אל וכל . . . ומצדתה:
 8 והמציקים לה: והיה כאשר יחלם הרֶעֶב והנה אוכל והקיץ ורָקָה נפשו וכאשר
 יחלם הַצֵּמָא והנה שָׁתָה והקיץ והנה עָנָף ונפשו שוקקה כן יהיה המון כל הגוים
 הצבאים על הר ציון:
- 9 הִתְמַלֵּאוּ ותמהו השתעשעו ושעו
 יִשְׁכְּרוּ ולא יין יִגְעוּ ולא שִׁכָּר:
 י כי נסך עליכם יהוה רוח תרדמה
 ויעצם את עיניכם ואת ראשיכם קסה:
- 11 ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום אשר יתנו אתו אל יודע ספר לאמר
 12 קרא נא זה ואמר לא אוכל כי חתום הוא: ונתן הספר על אשר לא ידע ספר
 לאמר קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר:
- 13 ויאמר יהוה יען כי גִּשַׁשׁ העם הזה בפיו ובשפתיו כפִּי־יָנִי ולבו רַחֵק מִמֶּנִּי
 ותהי יראתם אתי מִצֹּת אֲנָשִׁים מִלְּמִדָּה:
- 14 לכן הגני יוסף להפליא^ה הפלא ופלא ואברה חכמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר:
 * * * * *
- 35 * * * * *
- טו הוי המעמיקים מיהוה יל־סֶתֶר עֲצָה
 והיה במחשך מעשיהם * * * * *
 40 ויאמרו מי רִאֵנוּ ומי ידענו * * * * *
- ישיעיה —
- (א) 29,4 והיה כאוב מארץ קולך ומעפר אמרתך תצפצף
 (ב) 29,1 את הנביאים
 (ג) 14 את העם הזה

30 בליל חמוץ יאכלו אשר זרה ברכת ובמזנה:

כה והיה על כל הר גבה

ועל כל גבעה נשאה פלגים יבלי מים

ביום הרג רב בנפל מגדלים:

26 והיה אור הלכנה כאור החמה

ואור החמה יהיה שבעתים^a

ביום חבש יהיה את שבר עמו

ומחץ מקתו ירפא:

27 הנה שם יהוה בא ממרחק בער אפו וכבד משאה

שפתיו מלאו זעם ולשונו כאש אכלת:

28 ורוחו כנחל שוטף עד צנאר יחצה

להנפה גוים בנפת שוא ורסן מתעה על לחיי עמים:

29 השיר יהיה לכם כליל התקדש חג

ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר יהוה אל צור ישראל:

ל והשמיע יהוה את הוד קולו ונחת זרועו יראה

בזעף אף ולהב אש אוכלה נפץ וזרם ואבן ברד:

32,31 כי מקול יהוה יחת אשור בשבט נפה: והיה כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח יהוה עליו בתפוס ובכנרות ובמלחמות תנופה נלחם בים:

33 כי ערוך מאתמול יתפתח^ב הוכן העמיק יתקרב [בה:

25 נשמת יהוה כנחל גפרית בערה מדרתה: אש ועצים הרבה

31,א הוי הירדים מצרים לעזרה

על וסוסים: ישע-ו¹ על³¹ על⁴ רכב⁵ כי⁶ רב

30 כי עצמו מאד ואת יהוה לא דרשו:

ואת דבריו לא הסיר וגם הוא חכם ויבא רע

וקם על בית מרעים ועל עזרת פעלי און:

3 ומצרים אדם ולא אל וסוסיהם בשר ולא רוח

וכשל עוזר ונפל עזר ויהוה יטה ידו

35 ויחדו כלם יכליון:

* * * * *

4 כי כה אמר יהוה אלי

כאשר יהנה הארץ והכפיר על טרפו

אשר יקרא עליו מלא רעים

מקולם לא יחת ומהמונם לא יענה

- 30,8 עתה בוא כתבה^א
ותהי ליום אחרון
9 כי עם מרי הוא
בנים לא אבו שמוע
י אשר אמרו לראים לא
דברו לנו חלקות [תראו
11 סורו מני דרך
השביתו מפנינו
ועל ספר חקקה
לע־ד עד עולם:
בנים כחשים
תורת יהוה:
5 ולחזים לא תחוו לנו נכחות
חוו מהתלות:
הטו מני ארח
את קדוש ישראל:
12 לכן כה אמר קדוש ישראל יען מאַסְכֶּם בדבר הזה ותבטחו ביעֲקֹשׁ² ונלזו ותשענו
13 עליו: לכן יהיה לכם העֶזְרָה הוּא כפרץ נפל נִבְעָה בחומה נשגבה אשר פתאם
14 לפתע יבוא שְׁבֵרָה: וּשְׁבֵרָה כשבר נבל יוצרים כתוֹת לא יחמל ולא ימצא
טו במכתו חרש לחתות אש מיקוד ולחשוף מים מִנְבֵּא: כי כה אמר אדני יהוה
קדוש ישראל
15 תשובה ונחת בשועב: ונחת
בהשקט ובקטחה תהיה גבורתכם
16 ולא אביתם: ותאמרו
לא כי על סוס נגוס
ועל קל נרכב
17^ב מפני גערת חמשה תנֶסוּ עד אם נותרתם
כתרן על ראש ההר וכִנֶּם על הגבעה:

18 * * * * *
25 ולכן יחכה יהוה לחנכם
ולכן ירום לרחמכם
כי אלהי משפט יהוה
אשרי כל חוכי לו:
19 כי עם בציון יֵשֶׁב בירושלם בכז לא תבכה
חגון וְחִנָּד לְקוֹל זַעֲקָה כְּשִׁמְעֵתוּ עֲנָה:
30 כ ונתן לכם אדני לחם צר ומים לחץ
ולא יפנה עוד מוריד
והיו עיניך ראות את מוריד:
21 ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר
זה הדרך לכו בו כי תִּיַּמִּינוּ וְכִי תִשְׁמְאוּלוּ:
35 וּמִמָּאֲתָיִי אֶת צְפוּי פְּסִילִי כִסְפָּךְ
ואת אֶפְדֵּת מִסִּכַּת זֶהְבֶּךָ
תוֹרֶם כְּמוֹ דָּוָה צֵא תֹאמַר לוֹ:
23 ונתן מטר זרעך אשר תזרע את האדמה
ולחם תבואת האדמה והיה דֶּשֶׁן וּשְׁמֵן
40 ירעה מקניך ביום ההוא יבר נִרְחֹב:
והאלפים והעֲרִים עֲבָדֵי הָאֲדָמָה

(β) 17 אלף אחד מפני גערת אחד

(α) 30,8 על לוח אתם

32,17 והיה מעשה הצדקה שלום
ועבדת ה' משלום: במח עד עולם:
18 וישב עמי בנה שלום
ובמשכנות מבטחים ובמנוחת
5 כ אשריכם זרעי על כל מים
משלחי רגל השור והחמור:

33,12 והיו עמים משרפות שיד
קוצים כסוחים באש וצתו:
10 13 שִׁמְעוּ רְחוּקִים אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי
יָדְעוּ קְרוֹבִים גִּבְרָתִי:

14 פחדו בציון חטאים
אחזה רעדה חנפים
15 מי יגור לנו אש אוכלה
מי יגור לנו מוקדי עולם:
16 17 הלך צדקות ולבר משרים:
הוא מרומים ישכן
20 מצדות סלעים משגבו
לחמו נתן מימיו נאמנים:

17 מלך ביקיו תחוינה עיניך
תראינה ארץ מרתקים:
25 18 לבך יהגה אימה
אינה ספרי [7] אינה שקל

אינה [] * * * * *
19 את עם נועז לא תראה
30 עם עמקי שפה משמוע
נלעג לשון אין בינה:

כ עיניך תראינה ירושלם
נה שאנן אהל בל יצען
35 בל יפע יתדתי לנצח
וכל חבליו בל ינתקו:

21 כי > שם יגה יהודה לנו
מקום יארים רחבי ידיים
40 בל תלך בו אני שיט
וצי אדיר לא יעברנו:

32,18 * * * * * יערה
עלינו רוח ממרום
והיה מדבר לכרמל
והכרמל ליער יחשב:
16 ושכן במדבר משפט
וצדקה בכרמל תשב:

33,19 הוי שודד ואתה לא שודד
ובוגד ולא בגדו בך
כהתמך שודד תושד
כי־לתך לבגד יבגדו בך:

2 יהוה תננו לך קנינו
* * * * *
היה זרענו לבקרים
אף ישועתנו בעת צרה:

3 מקול המון נדרו עמים
מרממתך נפצו גוים:
4 ואסף ישלל כמ־אסף החסיל
כמשק גבים שקק בו:

ה נשגב יהוה כי שכן מרום
מלא ציון משפט וצדקה:
6 חסן ישועת חכמת ודעת
יראת יהוה היא אוצרו:

7 הן יאראלים צעקו חצה
מלאכי שלום מר יבקיון:
8 תפר ברית מאס ערים
לא חשב אנוש:

9 אבליה אמללה ארץ
התפיר לבנון קמל
היה השרון כערבה
ונער בשן וכרמל:

י עתה אקום ואמר יהוה
עתה ארזום עתה אנשא:
11 תהרו חשש תלדו קש
רוחכם אש תאכלכם:

(2) 32,18 עד * (ב) 17 הצדקה * (ז) 19 וברר ברת היער ובשפלה תשפל העיר:
(2) 33,6 והיה אמונת עתיד *
(3) 16 מאס בבצע מעשקות נער כפיו מתמך בשחר אמס אונו משמע דמים ועצם עיניו מראות ברע *
(4) 18 יספר את המגדלים * (5) 33, כה ציון קרית מועדנו * (ז) 21 נהרים

31 כן ירד יהוה צבאות לצבא על הר ציון ועל גבעתה:

ה כצפרים עפות כן יגן יהוה צבאות על ירושלם
גגון והציל פסוח והמליט:

5

7.6 שובו לאשר העמיקו סרה בני ישראל: כי ביום ההוא ימאסון איש אלילי כספו
ואלילי זהבו אשר עשו להם ידיהם חטא:

* * * * *

10

* * * * *

8 ונפל אשור בחרב לא איש וחרב לא אדם תאכלנו
וגם לו מפני חרב ובחוריו למס יהיו:

9 וסלעו ממגור יעבור וחתו מגס שריו

נאם יהוה אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלם:

15

32,6 כי נבל נבלה ידבר

ולבו יחש-ב-און

לעשות חנף * * *

20

ולדבר אל יהוה תועה

להריק נפש רעב

ומשקה צמא יחסיר:

7 וכלי כליו רעים

25

הוא זמות יעץ

לחבל ענוים באמרי שקר

ובדבר אביון משפט:

8 ונדיב נדיבות יעץ

והוא על נדיבות יקום:

30

שמענה קולי

האזנה אמרתי:

תרגזנה בטחות

35

אסף בלי יבוא:

רננה בטחות

וחגורה על חלצים:

על גפן פריה:

קוץ שמיר תעלה

40

קריה עליזה:

המון עיר עזב

בעד מערות עד עולם

מרעה עדרים:

א, 32 הן לצדק ימלך מלך

ו-שרים למשפט ישרו:

2 והיה איש כמתקא רוח

וסתר זרם * * *

כפלגי מים בציון

כצל סלע כבד בארץ עיפה:

3 ולא תשענה עיני ראים

ואזני שמעים תקשבנה:

4 ולבב נמהרים יבין לדעת

ולשון עלגים תמהר לדבר צחות:

ה לא יקרא עוד לנבל גדיב

ולכלי לא יאמר שזע:

9 נשים שאננות קמנה

בנות בטחות

י ימים על שנה

כי כלה בציר

11 יחרדה-שאננות

פשטה וערה

12 על שדים ספדים

על שדי חמד

13 על אדמת עמי

כי על כל בתי משוש

14 כי ארמון גוש

עפל ובתן היה

משוש פראים

18,7 בעת ההיא יובל שי ליהוה צבאות מִיָּעַם מִמִּשְׁךְ וּמִזֶּרֶם וּמֵעַם נֹרָא מִן הוּא וְהִלָּאָה גּוֹי יִקְוָה וּמִבֹּסֶה אֲשֶׁר בּוֹאוּ נְהָרִים אֶרְצוּ אֶל מְקוֹם שֵׁם יְהוָה צְבֹאוֹת הָרִ צִיּוֹן:

5

יו

	חֲזוֹן יִשְׁעִיהוּ בֶן אֲמוּץ	I, א
	אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בִּימֵי עֲזִיהוּ יוֹתָם אַחֲזוּ יַחֲזִיקֶיהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה:	
	כִּי יְהוָה דִּבֶּר	2 שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהָאֲדָמָה אֶרֶץ
10	וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי:	בָּנִים גְּדֹלְתֵי וְרוֹמְמֵתֵי
	וְחִמּוֹר אָבוֹם בַּעֲלֵיו	3 יָדַע שׁוֹר קָנָהוּ
	עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן:	יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע
	עִם כְּבֹד עָוֹן	4 הָיוּ גּוֹי חָטָא
	בָּנִים מִשְׁחִיתִים	זָרַע מַרְעִים
15	נִאֲצוּ אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יִגְדְּרוּ אַחֲזוֹר:	עֲזָבוּ אֶת יְהוָה
	תּוֹסִיפוּ סָרָה	ה עַל מָה תִּפְּסוּ עוֹד
	וְכָל לֵב בְּדָוִי:	כָּל רֹאשׁ לִחְלִי
	אֵין בּוֹ יִמְתָּם:	6 מִכָּף רִגְלָו וְעַד רֹאשׁ
	וּמִכָּה טָרִיָּה	פָּצַע וְחִפּוּרָה
20	וְלֹא רָפְכָה בִּשְׁמֹן:	לֹא זָרוּ וְלֹא חֲבִשׁוּ
	עֲרִיכִם שִׁרְפּוֹת אֵשׁ	7 אֶרְצְכֶם שִׁמְמָה [a]
	זָרִים אֹכְלִים אֶתְּהָ [b]:	אֲדַמְתֶּכֶם לִנְגִדְכֶם
	כִּסְפָּה בִּכְרָם	8 וְנוֹתָרָה בֵּת צִיּוֹן
	כַּעִיר נִצּוּרָה:	כַּמְלוֹנָה בְּמִקְשָׁה
25	הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד	9 לֹלֵי יְהוָה צְבֹאוֹת
	לְעִמָּרָה דְּמִינוּ:	כַּמְעַט כִּסְלָם הֵינּוּ
	קִצְיֵנִי סָלָם	י שָׁמְעוּ דִּבְרֵי יְהוָה
	עִם עִמָּרָה:	הָאֲדָמָה תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ
30	יֹאמַר יְהוָה	II לָמָּה לִּי רַב וּבְחִיכֶם
	וְחִלָּב מִרְיָאִים	שִׁבְעֵתִי עֲלֹת אֵילִים
	וְעִתּוּדִים לֹא חִפְצָתִי:	וְדָם פְּרִים וְכִבְשִׁים
	מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיִּדְכֶם:	12 כִּי תִבְאוּ לְאֶרְצוֹת פְּנֵי
	הִבִּיא יִמְנַחֵת	13 רִמָּס חֲצִרִי לֹא תּוֹסִיפוּ
35	תּוֹעֵבָה הִיא לִי	שׁוֹא קִמְרַת
	קִרָא מִקְרָא	חֲדָשׁ וּשְׁבֶת
	צִוִּים וְעִצְרָה:	לֹא אוֹכֵל * * *
	שִׁנְאָה נִפְשִׁי	14 תְּדַשִּׁיכֶם וּמוֹעֲדִיכֶם
	נִלְאִיתִי נִשְׂא:	הָיוּ עָלַי לְטָרָה
40	אֲעֲלִים עֵינֵי מַכֶּם	טו וּבִפְרִשְׁכֶם כְּפִיכֶם
	יִדְיֶכֶם דְּמִים מִלְּאוּ:	גַּם כִּי תִרְבּוּ תִפְלָה
	הִסִּירוּ רַע מִעֲלֵיכֶם מִנְּגִיד עֵינֵי ב	16 רָחֲצוּ הַזִּכּוֹ [אֲיִנִּי שָׁמַע]

33,23 אִזְּךָ חֶלֶק עַד־ שְׁלַל מְרֵבָה

פְּסָחִים בְּזֹזוּ בּוֹ:

24 וּבֹל יֹאמַר שָׁכֵן הַלִּיטִי

הָעַם הַיֹּשֵׁב בְּהַ נִשְׂאָ עֵוֹן:

5

33,22 כִּי יִהְיֶה שְׁפָטָנוּ

יִהְיֶה מִחְקָקָנוּ

יִהְיֶה מַלְכָּנוּ

הוּא יוֹשִׁיעֵנו:

יָד

יְעֹל שְׁכָנָא אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת

22,16b

10 כֹּה אָמַר <יְהוָה צְבָאוֹת לְךָ בָּא אֶל הַסֶּכֶן הַזֶּה: [חֲצִבִּי מְרוֹם קִבְרוֹ חֲקִי 16b,17

בְּסֹלַע מִשְׁכֵּן לוֹ] מָה לְךָ פֶּה וּמִי לְךָ פֶּה כִּי חֲצַבְתָּ לְךָ פֶּה קִבְרִי: הִנֵּה יִהְיֶה 17,16a

18 מִטְּלַטֶּלֶת מִלְּמִל הַגִּבֹּר וְעַמֶּךָ עֲטָה: צָנוּף יִצְנַפֵּךְ צִנְפָּה כְּדֹר אֶל אֶרֶץ רַחֲבַת יָדַיִם

שְׁמָה תָמוֹת וּשְׁמָה מִרְכָּבוֹת כְּבוֹדֶךָ קֶלֶן בֵּית אֲדִנִּיךָ:

15 וְהִדְפַתִּיךָ מִמִּצְבֶּךָ וּמִמְעַמְדֶּךָ אֶת־הָרֶסֶד: וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא וּקְרָאתִי לְעַבְדִּי 19,1

21 לְאֱלִיקִים בֶּן חֲלִקְיָהוּ: וְהִלַּבְשְׁתִּיו בְּקִנְיָנֶךָ וּבִגְדֶיךָ וּמִמְשַׁלְתְּךָ אֶתְּנֶה בְּיָדוֹ

22 וְהָיָה לְאֵב לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם וּלְבֵית יְהוּדָה: וְנָתַתִּי מִפֶּתַח בֵּית דָּוִד עַל שִׁכְמוֹ וּפֶתַח

23 וְאֵין סָגֵר וְאֵין פֶּתַח: וְתַקַּעְתִּיו יָתֵד בְּמִקְוֶם נֶאֱמָן וְהָיָה לְכֶסֶף כְּבוֹד לְבֵית

אֲבִיו:

20

24 וְתָלוּ עָלָיו כָּל כְּבוֹד בֵּית אֲבִיו הַצִּנְצָנִים וְהַצִּפְעוֹת כָּל כְּלֵי הַקֶּמֶן מִכְלֵי

כֹּה הָאֲנָנוֹת וְעַד כָּל כְּלֵי הַנִּבְלִים: בְּיוֹם הַהוּא נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּמְוֹשׁ הַיָּתֵד הַתְּקוּעָה

בְּמִקְוֶם נֶאֱמָן וְנִגְדַּעְהָ וְנִפְלָהּ וְנִכְרַת הַמִּשְׁאֵא אֲשֶׁר עָלֶיהָ כִּי יִהְיֶה דְבַר:

25

מִזְ

18,1 אִזְּךָ הוּא אֶרֶץ צִלְצֹלִים כְּנָפִים:

30

וּבְכָלִי גִמָּא עַל פְּנֵי מַיִם

אֶל גִּי מִמֶּשֶׁךְ וּמִוֶּרֶם

גִּי יִקְוֶה וּמִבֹּסֶה:

אֲשֶׁר בִּזְאוֹ נִהְרִים אֲרָצוֹ:

וְשִׁכְנִי אֶרֶץ

וְכַתְּקַע שׁוֹפֵר תִּשְׁמַעוּ:

35

אֲשַׁקֵּטָהּ וְאִפְיֹטָהּ בְּמִכּוֹנִי

כַּעֲב מִל בָּחַם קִצִּיר:

וּבִסֵּר גִּמָּל יִהְיֶה נֶצֶחַ

וְאֵת הַנְּמִישׁוֹת הַסִּיר הִתָּז:

40

וּלְבָהֶמֶת הָאָרֶץ

וְכָל בְּהֶמֶת הָאָרֶץ עָלָיו תַּחֲרֹף:

(β) 22,16a אֲדִנִּי

(α) 33,23 גִּמָּשׁוּ חֲבִלֶיךָ בַּל יִתְקוּ כֵּן תִּרְגַּם בַּל פִּרְשׁוּ גַם

(γ) 18,1 אֲשֶׁר מִעֲבֹר לְנִהְרֵי כּוֹשׁ

- 22 יבאו ממרחק גוי עצום מקצות הארץ
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *
- 5 6 ועילם נשא אשפה ברכב^א פרשים
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *
- 7 * * * * * 8 ויגל את מסך יהודה
 * * * * *
 * * * * *
- 10 9^a ואת בקיעי עיר דוד ראיתם כי רבו^ב
 * * * * *
 * * * * *
- 11^b ולא הבמתם אל עשיה
 * * * * *
- 12 ויצרה מרחוק לא ראיתם:
 * * * * *
- 15 13 והנה ששון ושמחה
 * * * * *
 * * * * *
- 20 14 ונגלה באוני יהוה צבאות
 * * * * *
 * * * * *
- אם יכפר העון הזה לכם עד תמותון^ז:

(ז) 8 ביום ההוא

(ב) 7 ויהי

(א) 22,6 יאדם

ותקבצו את מי הברכה התחתונה: ואת בתי ירושלם ספרתם ותתצו הבתים לבצר החומה:
 ומקוה עשיתם בין החומות למי הברכה הישנה

(ד) 9.1

11

(ז) 14 אמר אדני יהוה צבאות

ביום ההוא

(e) 12

I, 17 דְּרִשׁוּ מִשְׁפָּט
שִׁפְטוּ יְתוֹם

יִפְּרֹוּ יְחֻזִּין
רִיבֹו אֱלֻמְנָה:

18 לְכוּ גַּא וּנְכַחַה
אִם יִהְיוּ חֲמָאִיכֶם כְּשָׁנִים
אִם יֵאָדִימוּ כְּתוֹלַע
19 אִם תֵּאָכְבוּ וּשְׁמַעְתֶּם
כ וְאִם תִּמְאֲנוּ וּמְרִיתֶם
חֲרֵב תֵּאָפְלוּ
כִּי פִי יִהְיֶה דֹבֵר:

21 אֵיכָה הִיתָה לִזְוֹנָה
צִיּוֹן מִלְּאֲתִי מִשְׁפָּט
22 כִּסְפֶךָ הִיָּה לִסְגִיִם
23 שְׂרִיד סוֹרְרִים
בָּלוּ אֶהֱבֵ שָׁחַד
15 יִרִיבֹו אֱלֻמְנָה לֹא יִבּוֹא
יְתוֹם לֹא יִשְׁפָּטוּ □ :

24 לֹכֵן נָאֻם הָאֲדוֹנָי
הוּא אֲנַחֵם מִצְרִי
כֹה וְאִשִּׁיבָה יָדִי עָלֶיךָ
וְאִסִּירָה כָּל בְּדִילֶיךָ:
26 וְאִשִּׁיבָה שְׁפָטֶיךָ כְּבִרְאִשְׁנָה
וְיַעֲצִיד כְּבַתְחֻלָּה
אֲחֵרִי כֵן יִקְרָא לְךָ עִיר
קְרִיָה נְאֻמְנָה:
[הַצֵּדֶק]

27 צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה [יִתְּדוּ] וּשְׁבִיָּהּ בַּעֲדָקָה:
28 וְשֹׁבֵר פְּשָׁעִים וְחַטָּאִים וְעֹזְבֵי יְהוָה יִכְלוּ:

יִן

22, א מִשָּׂא גִיא חֲזִיּוֹן

מִה לָךְ אָפּוֹא כִּי עֲלִית
2 תִּשָּׂאוֹת מִלֵּאָה עִיר הוֹמִיָּה
חֲלָלִיד לֹא חֲלָלִי חֲרֵב
3 כָּל קִצִּינִיד נָדְדוּ יִחַד
כָּל נִמְצָאִיד אָסְרוּ יִתְּדוּ
4 עַל כֵּן אִמְרָתִי שְׁעוּ מִנִּי
אֵל תֵּאִיצוּ לְנַחֲמָנִי [וּמְבוּכָה
ה כִּי יוֹם מִהוֹמָה וּמְבוּסָה
בְּנֵי חֲזִיּוֹן מִקְרָקֶר קָר
כָּלֶךְ לַגְּנוֹת:
קְרִיָה עֲלִיזָה
וְלֹא מְתִי מִלַּחֲמָה:
מִקְשֵׁת אָסְרוּ
מִרְחוֹק בִּרְחוּ:
אִמְרָר בְּבָכִי
עַל שָׂדֶה בֵּת עָמִי:
לֹאֲדָנִי יְהוָה צְבָאוֹת
וְשׁוֹעֵי אֵל הָהָר:

ויהי כשמע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו ויתכס בשק ויבא בית יהוה: ^א37
וישלח את אליקים אשר על הבית ואת שבנא הסופר ואת זקני הכהנים מתכסים ⁵
בשקים אל ישעיהו בן אמוץ הנביא: ויאמרו אליו כה אמר חזקיהו יום צרה ³
ותוכחה ונאצה היום הזה כי באו בנים עד משפך וכת אין ללדה: אולי ישמע ⁴
יהוה אלהיך את דברי רב שקה אשר שלחו מלך אשור אדניו והוכיח בדברים ⁵
אשר שמע יהוה אלהיך ונשאת תפלה בעד השפירת הנמצאה:
ויבאו עבדי המלך חזקיהו אל ישעיהו: ויאמר אליהם ישעיהו כה תאמרון ⁶
אל אדניכם כה אמר יהוה אל תירא מפני הדברים אשר שמעת^ב: הגני נותן בו ¹⁰
רוח ושמע שמועה ושב אל ארצו והפלתיו בחרב בארצו:
וישב רב שקה וימצא את מלך אשור ^א בלכיש: וישמע על תרהקה מלך ⁹
כוש לאמר יצא להלחם אתך: וישמע ויפסע וילך וישב סנחריב מלך אשור וישב ³⁷
בנינוה: ויהי הוא משתחוה בית ^ב נסרך: אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הקהו בחרב ³⁸
והמה גמלטו ארץ אכרם וימלך אסרחדן בנו תחתיו:

20

יִלְדָּךְ סִנְהָרִיב עַד לִבְנַת־[ח] וַיִּשְׁלַח מִלֵּאמָכִים אֶל חֻקִּיהוּ לֵאמֹר: * * * * *
 אֶל יִשְׂאָךְ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר רִמֵּת בּוֹ לֵאמֹר לֹא תִתֵּן יְרוּשָׁלַם בְּיַד מֶלֶךְ אֲשׁוּר:
 הִנֵּה אַתָּה שֹׁמֵעַת אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי אֲשׁוּר לְכָל הָאֲרָצוֹת הַלְחָרִימָם וְאַתָּה תִּנְצֹל: 11
 תִּהְיֶינָה אוֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִשְׁחִיתוּ אֲבוֹתַי אֶת גִּזְוֹן וְאֶת חֶרֶן וְרִצְפָּה וּבְנֵי עֶדֶן 12
 אֲשֶׁר בְּתַלְשָׁר: אֵיךְ מֶלֶךְ חֻמָּת וּמֶלֶךְ אֲרַפָּד וּמֶלֶךְ לַעִיר סַפְרָיִם * * * וַיִּקַּח 14.13
 חֻקִּיהוּ אֶת הַסֶּפֶר מִיַּד הַמִּלְאָכִים וַיִּקְרָאֵהוּ וַיַּעַל בֵּית יְהוָה וַיִּפְרְשֵׁהוּ חֻקִּיהוּ לִפְנֵי
 יְהוָה: לֵאמֹר: יְהוָה־יֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵשֶׁב הַכְרָבִים אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבָדָךְ לְכָל 16.18
 מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עֹשִׂית אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: הִנֵּה יְהוָה אֲנֹכְךָ וּשְׁמֶךָ פָּקַח 17
 יְהוָה עֵינַיִךְ וּרְאֵה וּשְׁמַע אֶת כָּל דְּבָרֵי סִנְהָרִיב אֲשֶׁר שָׁלַח לְחַרֵּף אֱלֹהִים חַיִּים: 30
 אָמֵנָם יְהוָה הַלְחָרִימָם מַלְכֵי אֲשׁוּר אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְאֶת אֲרָצָם: וְנָתַן אֶת אֱלֹהֵיהֶם 19.18
 בְּאֵשׁ כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה כִּי אִם מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עָיִן וְאָבֶן וַיֵּאבְדוּם: וְעַתָּה יְהוָה כ
 אֱלֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנו מִיָּדוֹ וְיִדְעוּ כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים לְבָדָךְ:
 וַיִּשְׁלַח יִשְׁעִיהוּ בֶן אֲמוּנָן אֶל חֻקִּיהוּ לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר 21
 הִתְפַּלַּלְתָּ אֵלַי אֶל סִנְהָרִיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר * * * : לֹכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל מֶלֶךְ אֲשׁוּר 33
 לֹא יָבוֹא אֶל הָעִיר הַזֹּאת
 וְלֹא יוֹרֵה שָׁם חֵץ
 וְלֹא יִקְדָּמֶנָּה מִגֵּן
 וְלֹא יִשְׁפֹךְ עָלֶיהָ סִלְלָה:

(א) 37.4 לתורף אלהים חי

(ס) מר * ויחפלו חוקיהו אל יהוה

בדרך אשר בא בה ישוב ואל העיר הזאת לא יבוא נאם יהוה:

בדרך אשר בא בה ישוב ואל העיר הזאת לא יבוא נאם יהוה: (ת) 34

ספר שני

36, א ויהי^א יבעת ההיא^א עלה סגתריב מלך אשור על כל ערי יהודה הבצרות
 2 ויתפשם: וישלח מלך אשור את רב שקה מלכיש ירושלמה אל המלך חזקיהו
 3 בחיל כבד ויעמד בתעלת הכרכה העליונה במסלת שדה כובס: ויצא אליו⁵
 אלקים בן חלקיהו אשר על הבית ושקנא הספר ויואח בן אסף המזכיר:
 4 ויאמר אליהם רב שקה אמרו נא אל חזקיהו כה אמר המלך הגדול מלך אשור
 ה מה הבטחון הזה אשר בטחת: אמרתי אך דבר שפתים עצה וגבורה למלחמה
 6 עתה על מי בטחת כי מרדת בי: הנה בטחת על משענת הקנה הרצון הזה על
 מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה כן פרעה מלך מצרים לכל הבטחים¹⁰
 8 עליו: ועתה התערב נא את אדני המלך: ואתנה לך אלפים סוסים אם תוכל
 9 לתת לך רכבים עליהם: ואיך תשיב את פני⁸ אחד עבדי אדני הקטנים ותבטח
 י לך על מצרים לרכב ולפרשים: ועתה המבלעדי יהוה עליתי על הארץ הזאת
 להשחיתה יהוה אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה:
 11 ויאמר אלקים ושקנא ויואח אל רב שקה דבר נא אל עבדיך ארמית כי¹⁵
 12 שמעים אנחנו ואל תדבר אלינו יהודית באוני העם אשר על החומה: ויאמר רב
 שקה האל אדניך ואלך שלחני אדני לדבר את הדברים האלה הלא על האנשים
 13 הישבים על החמה לאכל את תראיהם ולשתות את שיניהם עמכם: ויעמד רב
 שקה ויקרא בקול גדול יהודית ויאמר שמעו את דברי המלך הגדול מלך אשור:
 14. 14 כה אמר המלך אל ישא לכם חזקיהו כי לא יוכל להציל אתכם: ואל יבטח אתכם²⁰
 חזקיהו אל יהוה לאמר הצל יצילנו יהוה לא תנתן העיר הזאת ביד מלך אשור:
 16 אל תשמעו אל חזקיהו כי כה אמר המלך עשו אתי ברכה וצאו אלי ואכלו
 17 איש גפנו ואיש תאנתו ושתו איש מי בורו: עד באי ולקחתי אתכם אל ארץ
 21 בארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם וכרמים: ויחרישו ולא ענו אתו דבר כי

(א) 36. בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו

- (ב) 7 וכי תאמרו: אלי אל יהוה אלהינו בטחנו הלא הוא אשר הסיר חזקיהו את במותיו ואת מזבחתיו
 ויאמר ליהודה ולירושלם לפני המזבח הזה תשתחו: *
- (ג) 8 אשור (ז) 9 פחת: (ז) 16 אשור *
- (ד) 18 פן יסית אתכם חזקיהו לאמר יצילנו ההצילו אלהי הנגים איש את ארצו מיד מלך אשור:
 19 איה אלהי חמט וארפר איה אלהי ספרים ואיה אלהי ארץ שמרון הֲיִי הצילו את שמרון מירי:
 מי בכל אלהי הארצות האלה אשר הצילו את ארצם מירי כי יציל יהוה את ירושלם מירי:

38,ה. אל ישעיהו לאמר: הלוך ואמרת אל חזקיהו כה אמר יהוה אלהי דוד אביך שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך הנני יוסף על ימך חמש עשרה שנה: ומכך מלך אשור אצילך ואת העיר הזאת וננותי על העיר הזאת: וזה לך האות מאת יהוה אשר יעשה יהוה את הדבר הזה אשר דבר: הנני משיב את היצל המעלות אשר ירדה >ד-שמש במעלות <אחו אחרנית <ותשב השמש עשר מעלות 5 במעלות אשר ירדה:

ה

10

9 מכתים: לחזקיהו מלך יהודה בחלתו ויחי מחליו:

י אני אמרתי <אלכה

יבדמי <ימי

בשערי שאול פקדתי

יתר שנותי:

11 אמרתי לא אראה יה <

בארץ החיים

לא אביט אדם עוד

עם יושבי חלד: <י

15

כאהל רעים:

12 דורי נסע ונגלה מני

מדלה יבצעני

פקדתי כארג חי

שו-עתי עד בקר:

מיום עד לילה תשלימני

כל עצמותי:

13 כארי כן ישבר

20

אהנה כיונה

14 כסוס <כן אצפנף

יהוה יעשקה לי יערבני:

דלפו עיני למרום

והוא עשה

15 מה אדבר ויאמר לי:

על מר נפשי:

.....

25

.....

16 יאדני: <.....

והחייני:

יחיוני: ילרוחי ויהחלימני

30

17 הנה לשלום מר לי <

משחת בליעל:

ואתה חשיכת נפשי

כל חטאי:

כי השלכת אחרי גוך

35

מות יהלך

18 כי לא שאול תודך

אל יחסדך:

לא ישברו יורדי בור

קמוני היום

19 חי חי הוא יודך

אל אמתך:

אב לבנים יודיע

40

38,22.21 (א) ויאמר ישעיהו ישאו דכלת תאנים וימרחו על השחין יחי: ויאמר חזקיהו מה אות כי אעלה

בית יהוה:

עגור (ב) 14

(ג) 13 מיום עד לילה תשלימני

(ד) 8 עשר מעלות

37, לה

ונגותי על העיר הזאת להושיעה

למעני ולמען דוד עבדי:

ויצא מלאך יהוה ויפה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף וישכימו
בבקר והנה קלם פגרים מתים:

36

5

ג

זה הדבר אשר דבר יהוה עליו

22

10

בזה לך לעגה לך בתולת בת ציון

אחריך ראש הניעה

בת ירושלם:

את מי תרפת ונגדפת 23

ותשא מרום עיניך ותשא מרום עיניך

בד עבדיך תרפת [הרים] 24

15

בִּכְרַבִּי אֲנִי עֲלִיתִי מִרֹם

וְאֶכְרַת קֹמַת אֲרֻזֵּי

וְאֶבְאֵא מִלִּיּוֹן קֶצֶו

כֹּה אֲנִי קָרַתִּי וְשִׁתִּיתִי

וְאֶחֱרִיב בְּכַף פַּעֲמֵי

20

לְמַרְחֹק אוֹתָהּ עֲשִׂיתִי 26

מִימֵי קֶדֶם וַיִּצְרַתִּיהָ

וְתִהְיֶה לְהִשָּׁאוֹת גִּלִּים נָצִים

* * * * *

וַיִּשְׁבִּיהֶן קֶצֶרִי יָד 27

25

הוּ עָשָׂב שָׂדֶה וַיִּרַק דֶּשֶׁא

וְלִפְנֵי יְקַמֶּהָ וַיִּשְׁבַּתָּךְ 28

וַיִּתְרַנֹּךְ אֵלַי וַיֹּשֶׁא וַיִּגַּךְ 29

וְשִׁמְתִי חֲחִי בִּאֶפֶךְ

וְהִשְׁבַּתִּיךְ בְּדֶרֶךְ

30

ל וזה לך האות אכול השנה ספיח ובשנה השנית שחים ובשנה השלישית

31 וְרָעוּ וְקָצְרוּ וְנִטְעוּ כֶרֶמִים וְאָכְלוּ פְרִים: וַיִּסְפֶּה פִלִּימַת בֵּית יְהוּדָה הַנִּשְׁאָרָה שְׂרֵשׁ

32 לַמִּטָּה וַעֲשֶׂה פִרִי לַמַּעֲלָה: כִּי מִירוּשָׁלַם תֵּצֵא שְׂאֵרִית וּפִלִּימָה מִהֵר צִיּוֹן קִנְאָת

יְהוָה³² תַּעֲשֶׂה זֹאת:

35

ד

38, א

בימים ההם חלה חוקיהו למות ויבוא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר

40 אליו כה אמר יהוה צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה: ויפב חוקיהו פניו אל

3 הקיר ויתפלל אל יהוה: ויאמר אָנָּה יהוה זכר נא את אשר התהלכתי לפניך

4 באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי ויבך חוקיהו בכי גדול: ויהי דבר יהוה

—:33:—

ספר שלישי

א

משא מואב

15, א

5	ער מואב נדמה קיר מואב נדמה:	כי בגליל שדר כי בגליל שדר
10	הבמות לבכי מואב יליל כל זקן גרועה: על גגותיו - מספר - יחמיר בבכי: עד יהץ נשמע קולם	2 עלתה בית - דיבן על נבו ועל מידבא בכל ראשיו קרחה 3 בחוצתיו חגרו שק וברחבתיו קלה יליל 4 ותועק חשבון ואלעה
15	נפשו ירעה לו: יבדיתיו * * * עד צער ^א בבכי יעלה בו זעקת שבר ידעעו: ^{21,3} משמות יהיו ירק לא היה:	ה על כן יחלצי מואב יריעו לבי למואב יזעק * * * כי מעלה הלוחית כי דרך חרנים 6 כי מי נמרים [דשא כי יבש חציר כלה
20	ופקדתם ישאום את גבול מואב ובאר אלים יללתה: מלאו דם	7 על כן יתרה עשוי על נחל הערבים 8 כי הקיפה הזעקה עד אגלים יללתה: 9 כי מי דימון
25	* * * * *	* * * * *
	נוספות ולשארית אדמה:	כי אשית על דימון לפליטת מואב אריה

כ, 38 יִרְצֶה יְהוָה לְהוֹשִׁיעַנִי

וּנְגִינוֹתֶיךָ נִנְּנֶנּוּ

כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ

עַל בֵּית יְהוָה:

5

1

- 39, א בעת ההיא שלח מראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל סִרְסִים^{1 2} ומנחה אל
 2 חזקיהו יְכִי שְׁמֵעֵי כִי חָלָה ויחזק: וישמח עליהם חזקיהו ויִרְאֶם את בֵּית נְלִיתָא
 את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב ואת כל בית כליו ואת
 כל אשר נמצא באוצרתיו לא היה דבר אשר לא הִרְאֶם חזקיהו בביתו ובכל
 3 ממשלתו: ויבא ישעיהו הנביא אל המלך חזקיהו ויאמר אליו מה אמרו האנשים
 4 האלה ומאין יבאו אליך ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו אלי מבבל: ויאמר מה
 ראו בביתך ויאמר חזקיהו את כל אשר בביתי ראו לא היה דבר אשר לא
 6. ה הראיתים באוצרתי: ויאמר ישעיהו אל חזקיהו שמע דבר יהוה^א: הנה ימים באים
 ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתך עד היום הזה בכל לא יִתֵּר דבר
 8. 7 אמר יהוה: ומבניך אשר יֵצְאוּ מִמֶּךָ יִקְחוּ וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהִיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל: ויאמר
 20 חזקיהו אל ישעיהו מוב דבר יהוה אשר דברת ויאמר כי יהיה שלום ואמת בימי:

(β) 7 אשר תוליד

(α) 39, ה צבאות

משא בָּעֶרֶב

21,13

ביער בָּעֶרֶב תִּלְיֵנוּ אַרְחוֹת דְּדָנִים:
 14 לְקִרְאָת צִמָּא הִתְּיוּ מִיָּם
 יֵשְׁבֵי אֶרֶץ תִּימָא בִלְחָמוֹ קִדְמוֹ נִדְד:
 טו כִּי מִפְּנֵי חֲרָבוֹת נִדְדוּ מִפְּנֵי חֶרֶב לִמּוֹשָׁה
 וּמִפְּנֵי קֶשֶׁת דְּרוּכָה וּמִפְּנֵי כֶּבֶד מִלְחָמָה:

5

17.16 כִּי כֹה אָמַר אֱדֹנִי אֵלִי בַּעֲדֹ שְׁנָה כְּשֵׁנִי שְׂכִיר וְכֹלָה כָּל כְּבוֹד קָדְרִי: וְשֹׁאֵר מִסְפָּר
 גְּבוּרֵי² קֶשֶׁת בְּנֵי קָדְרִי יִמְעֲמוּ כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דֹּבֵר:

16,2 א ושלחו אֲשֶׁכֶּר מוֹשֵׁל אֶרֶץ מַסְלַע מִדְּבָרָה אֶל הָר בֶּת צִיּוֹן; וְהִיָּה כְעוֹף נוֹדֵד
קֵץ מִשְׁלַח תְּהִיָּיגָה בְּנוֹת מוֹאֵב מַעֲבֹרוֹת לֶאֱרֹנוֹן;

5 עֲשֵׂי פִלִּילָה 3 הִבִּיאֵם עֶצֶה
שִׁיתִי כָּלִיל צֶלֶךְ שִׁיתִי בְּתוֹךְ צִהָרִים
סִתְרִי גִדְחִים נוֹדֵד אֶל תְּגִלָּה;

4 יִגְדְּרוּ בְּךָ גִּידְתֵּי מוֹאֵב הִיוּ סִתְרֵי לְמוֹ מִפְּנֵי שׁוֹדֵד

10 כִּי אִפֶּס חֲתָמִיךָ כֹּלָה שְׂדֵיךָ תָּמוּ רִמְסֵי־ם מִן הָאֶרֶץ;
ה וְהוֹכֵן בַּחֲסֵד כֶּסֶף
וְיֹשֵׁב עָלָיו בִּאֲמַת בִּאֲהַל דּוֹד
שִׁפְט וְדָרַשׁ מִשְׁפָּט וּמִהֵר צֶדֶק;

6 שָׁמַעְנוּ גִּאוֹן מוֹאֵב גָּא מֵאֵד גִּאֲוָתוֹ וּגִאֲוָתוֹ וְעִבְרָתוֹ לֹא כֵן בִּדְיוֹ;

7 לִכֵּן יִי־לִיל מוֹאֵב לְמוֹאֵב כֹּלָה יִי־לִיל
לְאֲשִׁישֵׁי קִיר חֲרָשָׁת יִי־הֲגוּ אֶךְ נִכְאִים;
8 כִּי יִי־מִלֵּל יִי־מִדְּרֵי חֶשְׁבוֹן גִּפְן שְׂבָכָה
20 בְּעֵלֵי גוֹיִם הִלְמוּ שְׂרוּקֶיהָ
עַד יַעֲזֹר נִגְעוּ תַּעֲזוּ מִדְּבַר
שִׁלְחֹתֶיהָ נִמְשׁוּ עֲבְרוּ יָם;

9 עַל כֵּן אֲבִכָּה בְּכִי יַעֲזֹר גִּפְן שְׂבָכָה
25 אֶרֶץ־ךָ דִּמְעָתִי חֶשְׁבוֹן וְאֶלְעָלָה
כִּי עַל קִיצֶךָ וְעַל קִצִּירֶךָ הִיָּדֵד גִּפְלִי;
וְנֶאֱסַף שִׁמְחָה וְגִיל מִן הַכְּרַמֶּל
וּבְכֹרֵמִים לֹא יִדְּגוּ לֹא יִדְעוּ
יִין בִּיקְבִּים לֹא יִדְרֹךְ הִיָּדֵד יִי־שִׁבְתֵּי־ם;

30 II עַל כֵּן מַעֲשֵׂי לְמוֹאֵב כַּכְּנוֹר יִהְיוּ וְקִרְבִּי לְקִיר חֲרָשָׁתִּי

12 וְהִיָּה בִּי גִלְגָּל מוֹאֵב עַל הַבְּמָה וּבֹא אֶל מִקְדָּשׁוֹ לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא יוֹכֵל יִבֹּשׁ מוֹאֵב
מִכְמוֹשׁ מִבְּמַחֲוֹ;

14.13 זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל מוֹאֵב מֵאִז: וְעַתָּה דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בְּשִׁלֵּשׁ
שָׁנִים כִּשְׁנֵי שָׁכִיר וְנִקְלָה כְּבוֹד מוֹאֵב בְּכָל הַהֶמְוֵן הָרֶב וּשְׂאֵר מַעֲט מוֹעֵר לֹא
כִּבְיֹר;

ב

40

21,11 מִשָּׂא אֶדְוִם אֵלֵי קִרְא מִשְׁעִיר
שָׁמֵר מִה מִלִּילָה שָׁמֵר מִה מִלִּילָה
12 אִמֵּר שָׁמֵר אֲתָא בִּקֵּר
אִם תִּבְעִיּוֹן בְּעִיּוֹ שָׁבוּ אֲתִיּוֹ;

12 (P) כִּי גִרְאָה

16,1 (α) הִרְדֵּךְ

ב

13,א משא בבל אשר חזה ישעיהו בן אמוץ:

5	<p>הרימו קול להם פְתַחֵי נְדִיבִים: למקדְשִׁי עליוֹ גָּאוֹתִי: דְּמוֹת עַם רַב גּוֹיִם נֹאסְפִים צְבֹא מִלְחָמָה:</p>	<p>2 עַל הַר נִשְׁפָּה שְׂאוֹ נֶם הִנִּיפוּ יָד וַיִּבְאוּ 3 אֲנִי צִוִּיתִי [לֹא־פִי] גַּם קִרְאתִי גְבוּרֵי 4 קוֹל הַמּוֹן בְּהָרִים קוֹל שְׂאוֹן מִמִּלְכּוֹת יְהוָה צְבֹאוֹת מִפְּקֵד</p>
10	<p>מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם לְחַבֵּל כָּל הָאָרֶץ: כְּשֹׁר מִשְׁנֵי יְבוּא: * * * * * וּנְבַחְלוּ * * * * * כִּי־לִדְהָ יִחִילוֹן פָּנֵי לְהַבִּים פְּנִיהֶם:</p>	<p>ה באים מֵאֶרֶץ מִרְחָק יְהוָה וְכָלִי זַעֲמוֹ 6 הָלִילוּ כִּי קָרֹב יוֹם יְהוָה 7 עַל כֵּן כָּל יָדַיִם תִּרְפִּינָה וְכָל לִבָּב אֲנוּשׁ יִמָּס 8 צִירִים וְחַבְלִים יִאֲחָזוּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ יִתְמָהוּ</p>
20	<p>וְעָבְרָה וְחֲרוֹן אַף וְחִטְאִיהָ יִשְׁמִיד מִפְּנֶה: לֹא יִהְיֶה אוֹרֶם וַיִּרַח לֹא יִגִּיה אוֹרוֹ: וְעַל רַשְׁעִים עֲוֹנָם 25 וְגָאוֹת עֲרִיצִים אֲשַׁפִּיל: וָאָדָם מִכְתָּם אֹפִיר:</p>	<p>9 הִנֵּה ^אבָּא אֲכֹזְרִי לְשׁוֹם הָאָרֶץ לְשֹׂמֶה י כִּי ^בהַשָּׁמַיִם וְכִסְלִיָּהֶם חֲשֹׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצִאתוֹ 11 וּפִקְדוֹתַי עַל תִּבְל רַעֲיָתָהּ וְהַשְׁבֵּתִי גָאוֹן וְיָדַיִם 12 אֹקִיר אֲנוּשׁ מִפֹּי</p>
30	<p>וְתִרְעַשׂ הָאָרֶץ מִמְּקוֹמָהּ וּבְיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ: וְכִצָּאָן וְאִין מִקְבֵּץ וְאִישׁ אֶל אֶרְצוֹ יִנוּסוּ: וְכָל הַנִּסְפָּה יִפּוֹל בַּחֲרָב: לְעֵינֵיהֶם וְנִשְׁיָהֶם תִּשְׁגַּלְגַּל:</p>	<p>13 עַל כֵּן שָׁמַיִם אֲרִנּוּ בְעֶבְרַת יְהוָה צְבֹאוֹת 14 וְהָיָה כְּצַבִּי מִדָּח אִישׁ אֶל עַמּוֹ יִפְנוּ טו כָּל הַנִּמְצָא יִדְקַר 16 וְעַלְלֵיהֶם יִרְטָשׁוּ יִשְׁפּוּ בַתִּיהֶם * * *</p>
35	<p>* * * * * אֶת מְדֵי * * * * * וְזָהָב לֹא יִחַפְצוּ בוֹ: * * * * * יִנְעֲרוּתִי יִתְרַטָּשׁנָה 40 [וּפְרִי בֶטֶן לֹא יִרְחֲמוּ]: תִּפְאָרֶת גָּאוֹן כְּשִׁדִּים אֶת סֶדֶם וְאֶת עַמְרָה:</p>	<p>17 הִנְנִי מַעִיר עֲלֵיהֶם אֲשֶׁר כִּסֶּף לֹא יִחֲשְׁבוּ 18 * * * * * וּקְשָׁתוֹת * * * * * * * * * * נְעֵרִים * * * * * □ עַל בָּנִים לֹא תַחֲוֹם עֵינָם 19 וְהִיתָה בָּבֶל צְבִי מִמְּלָכוֹת כְּמֹהַפֶּכֶת אֱלֹהִים</p>

ספר רביעי

א

משא כשדים

2I, א

	בגנב לחלוק	כסופות
5	מארץ נוראה:	ממדבר בא
	הגד לי	2 חזות קשה
	והשודר שודר	הבוגד בוגד
	צורי מדי	עלי עילם
	השבת:	כל אנחתה
10	מתני חלחלה	3 על כן מלאו
	כצירי יולדה	צירים אחזוני
	נבהלתי מראות:	נעויתי משמע
	פלצות בעתתני	4 תעה לבבי
	שם לי לחרדה:	את גשף תשקי
15	צפה הצפית ⁸	ה ערך השלחן
	משחו מגן:	קומו השרים
	אלי אדני	6 כי כה אמר
	אשר יראה יציד:	לך העמד המצפה
20	צמד פרשים	7 וראה רכב
	רכב גמל	רכב חמור
	רב קשב:	והקשיב קשב
	על מצפה אדני	8 ויקרא ב-א-זני
	תמיד יומם	אנכי עמד
25	אנכי נצב	ועל משמרתי
	רכב איש צמד פרשים	9 והנה זה בא
	נפלה נפלה בבל	ויען ויאמר
	שפר לארץ:	י וכל פסילי אלהיה
	ובן גרני	מדשתי
30	מאת יהוה צבאות	אשר שמעתי
	הגדתי לכם:	אלהי ישראל

5

כַּנְצָר נִתְעַב	אֵיךְ נִגְזֶרֶת	מִקְבָּרָךְ	14, כ
לְבָשֶׁן יִבְשֶׁת	* * * * *		
אַתֶּם בַּקְבוּרָה	אֲבֹתֶיךָ לֹא תַחַד		
עֹמֵד הַרְגָה	כִּי אֶרְצֶךָ שְׁחָתָה		
זֶרַע יִמְכַּרְיָעָה	לֹא יִקְרָא לְעוֹלָם		
בְּעוֹן אֲבֹתֶיךָ	הִכִּינוּ לִבְנֵיךָ מִטְבַּח		
וּמָלְאוּ פְנֵי תֵבֶל עֲבָדֶיךָ	בִּל יִקְמוּ וִירְשׁוּ אֶרֶץ		

21

22 וְקִמְתִּי עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִכְרַתִּי לְבַבִּי שֵׁם וְשֹׁאֵר וְנִין וְנֹכַד נֶאֱמַר יְהוָה: 10
 23 וְשִׁמְתִּיהָ לְמוֹרֶשׁ קֶפֶד וְאֶגְמִי מִים וְטֹאטְאִתִּיהָ בְּמִטְאֵמָה הַשְׁמַד נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

	ולא תשב לנצח	13, כ
	ולא יהל שם ערבי	
	ורבצו שם ציים	21
	ומלאו בתיהם אחים	
5	ושעירים יקדו שם:	
	ותנים בהיכלי עגג	22
	וימיה לא ימשכו:	
	וקרוב לבוא עתה	

14, א כי ירחם יהוה את יעקב ובחר עוד בישראל והניחם על אדמתם ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב: ולקחום עמים והביאום אל מקומם והתנחלום בית ישראל על אדמת יהוה לעבדים ולשפחות והיו שבים לשביהם ורדו בנגשיהם: והיה ביום הַגִּית יהוה לך מעצבך ומגִּנְךָ וּמִגְדֹּךָ וּמִן הַעֲבָדָה הַקָּשָׁה אֲשֶׁר עָבַד בְּךָ: ונשאת המשל הזה על מלך בבל ואמרת

15	שבתה מִד־הֶבֶה:	איך שבת נגש	4 ^b
	שבט משלים	שבר יהוה מִפֶּה רשעים	ה
	מפת בלתי סרה	מפה עמים בעֲבָרָה	6
	מִי־דֶ-ת־בלי חשך:	רדה באף גוים	
	פצחו רנה:	נחה שקטה כל הארץ	7
20	ארוי לבנון	גם ברושים שמחו לך	8
	מֵאֵז שכבת []:	[לא יעלה הפֶּרֶת עלינו]	
	לקראת בואך	שאול מתחת רגזה לך	9
	כל עתודי ארץ	עורר לך רפאים	
25	כל מלכי גוים:	הַקִּים מכסאותם	
	ויאמרו אליך	קָלָם יענו * * * *	י
	אלינו נמשלת:	גם אתה חֲלִית כמונו	
	הַמִּית נבליך	הורד שאול גִּאוֹנְךָ	11
	ומכסיד תולעה:	תחתיד יצע רִמָּה	
30	הַיִּלֵּל בן שחר	איך נפלת משמים	12
	חולש על גְּוִי־תִי:	איך נגדעת לארץ	
	השמים אעלה	ואתה אמרת בלבבך	13
	ארים כסאי	ממעל לכוכבי אל	
	בירכתי צפון:	ואשב בהר מועד	
35	אֶדְמָה לעליון:	אעלה על כְּמִתִּי עב	14
	אל ירכתי בור:	אך אל שאול תורד	טו
	אליך יתבוננו	ראיך אליך ישניחו	16
	מרעיש ממלכות:	הִזֵּה האיש מרגיו הארץ	
40	וערי־ךָ הרם	שם תבל כמדבר	17
	[איש לִבִּיתוֹ]:	אסיריו לא יִפְתָּח	
	שכבו בכבוד []:	מלכי גוים קָלָם	18
	מפעני חרב	ואתה הִשְׁלַכְתָּ } בִּיהָרָגִים	19
	כפגור מובס:	יורדי אל אִיד־גי בור	

	40,13 מי תִּכַּן את רוח יהוה 14 את מי נועץ ויבינהו וילמדוהו בארח משפמ ^α	ואיש עצתו יודיענו: ודרך תבונות יודיענו:
5	טו הן גוים כמר מדלי הן איים כדק יסול: 16 ולבנון אין די פֶּער	וכשחק מאזנים נחשבו וחיתו אין די עולה:
10	17 כל הגוים כאין נגדו 18 ואל מי תִּדְמִיּוּן אל 19 הפסל נסך חֶרֶשׁ 41,6 איש את רעהו יעורו	מאפס ויהו נחשבו לו: ומה דמות תערכו לו: וצרף בזהב ירקענו ^β : ולאחיו יאמר חֹזק:
15	7 ויחזק חֶרֶשׁ את צרף אמר לְדַבֵּק טוב הוא כ, 40 חרש חכם יבקש לו	מחליק פטיש את הוֹלֵם פעם ויחזקוהו בִּמְקַמְרִים: עץ לא ירקב יבחר להכין פסל לא ימוט:
20	21 הלוא תדעו הלוא תשמעו הלוא הבינותם 22 הישב על חוג הארץ הנוטה כר-ק-ע-שמים	הלוא הִגֵּד מֵרֹאשׁ לכם מִי־סִידוֹת הארץ: וישביֶה כחגבים וימתחם כאהל לשבת:
25	23 הנותן רוזנים לאין 24 אף בל נטעו אף בל שרש וגם נשף בהם ויִבְשׂוּ	שפטי ארץ כלהו עשה: אף בל זרעו בארץ גִּזְעַם וסערה כקש תשאם:
30	כה ואל מי תִּדְמִיּוּני 26 שאו מרום עיניכם המוציא במספר צִבָּאָם מרב אונים וִאֲמֹר־ן כח	ואשנה יאמר קדוש: וראו מי ברא אלה לְכֹלֶם בשם יקרא איש לא נעדר:
35		
	27 למה תאמר יעקב נסתרה דרכי מיהוה 28 הלוא ידעת אלהי עולם יהוה	ותדבר ישראל ומאלהי משפמי יעבור: אם לא שמעת בורא קצות הארץ
40		

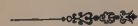

ג

- 40,א נחמו נחמו עמי
2 דברו על לב ירושלם
כי מלאה צבאה
כי לקחה מיד יהוה
- 3 קול קורא במדבר פנו
ישרו בערבה
4 כל הַר וְגִבְעָה יִשְׁפַל
וְהָיָה הָעֵקֶב לְמִישׁוֹר
- 9 על הר גבה עלי לך
הרימי בפח קולך
הרימי אל תיראי
אמרי לערי יהודה
- הנה אלהיכם:
מבשרת ציון
מבשרת ירושלם
הנה אלהיכם:
- י הנה יהוה בְּחֶזֶק יְבוֹא
הנה שכרו אתו
11 כרעה עדרו ירעה
מלאים בִּבְחִיקוֹ יֵשֵׁא
- וורעו משלה לו
ופעלתו לפניו
בזרע יקבץ
עלות ינהל:

- 6 קול אמר קרא
כל הבשר חציר
7 יבש חציר נבל ציץ
8 יבש חציר נבל ציץ
- 12 מי מדד בשעלו מים
וקל בשלש עפר הארץ
ושקל בפלס הרים
- ויאמר מה אקרא
וכל חס-גו כציץ השרה:
כי רוח יהוה נשבה בוז:
ודבר אלהינו יקום לעולם:
- ושמים בורת תִּפֶּן
* * * * *
ונבעות במאזנים:

(א) ה. 40 ונגלה כבוד יהוה וראו כל בשר יחדו כי פי יהוה דבר:

(ב) י אדני

(ז) 7 אכן חציר העם

אתן במדבר ארו 41,19
אשים בעקבה ברוש
כ למען יראו וידעו
כי יד יהוה עשתה זאת
שמה והרס ועץ שמן
תדקר ותאשור יתדו:
וישימו וישכילו יתדו
וקדוש ישראל בראה:

5

קרבנו ריבכם 21
הגישו עץ-ב-ותיכם
22 יין-שו ויגידו לנו
הראשנות מה הגה הגידו
יאמר יהוה
יאמר מלך יעקב:
את אשר תקרינה
ונשימה לבנו

10

[או הבאות השמיענו]
23 הגידו האתיות לאחור
אף תיטיבו ותרעו
24 הן אתם מאין
ונדעה אחריתן:
ונדעה כי אלהים אתם
ונשתעה ויגרא יתדו:
ופעלכם מאפס-א:

15

כה העירותי מצפון ויאת:
ויב-וס-סגנים כמו חמר
26 מי הגיד מראש ונדעה
אף אין מגיד אף אין משמיע
ממזרח שמש יקרא בשמי
וכמו יוצר ירמס טיט:
ומלפנים ונאמר צדיק
אף אין שמע אמריכם:

20

ראשון לציון הגדתים 27
28 יגארא ואין איש
ואשאלם וישיבו דבר
ולירושלם מבשר אתן:
ומאלה ואין יועץ

25

הן כלם און אפס מעשיהם רוח ותהו נסכיהם:

29

30

42,3 קנה רצון לא ישבור
ופשתה כהה לא יכבנה
לאמת יוציא משפט:
לא יכהה ולא יגדיל
4 עד ישים בארץ משפט
ולתורתו איום ייחלו:

35

42,א הן עבדי אתמך בו
בחירי רצתה נפשי
נתתי רוחי עליו
משפט לגוים יוציא:
לא יצעק ולא ישאג-ג
2 ולא ישמיע בחוץ קולו:

2

40

ה כה אמר ביהוה
בורא השמים וגומיהם
לקע הארץ
נתן נשמה לעם עליה

וצאנאיה יוציא:
ורוח להלכים בה:

40	לא ייעף ולא ייגע	אין חקר לתבונתו:
29	נתן ליעף כח	ולאין אונים עצמה ירבה:
ל	ויעפו גערים ויגעו	ובחורים כשול יפשלו:
31	וקוי יהוה יחליפו כח	יעלו אבר כגשרים:

5

41, א	החרישו אלי איים	ולאמים יחלו ³ לתוכחת ⁵⁴
	גשו או ידברו	יחדו למשפט נקרכה:
2	מי העיר ממזרח	צדק יקראהו לרגלו
	יתן לפניו גוים	ומלכים יחיד ⁵
	תשלימם ² ויעפר חרבו	בקש נדף קשתו:
3	ירדפם יעבור שלום	ארח ברנליו לא יבוא:
4	מי פעל ועשה	קרא הלוות מראש
	אני יהוה ראשון	ואת אחלנים אני הוא ⁸ :
8	ואתה ישראל עבדי	יעקב אשר בחרתיך
	זרע אברהם אהבי	ומאציליה קראתיך
9	אשר החזקתיך מקצות הארץ	בחרתיך ולא מאסתיך:
	ואמר לך עבדי אתה	אל תשתע כי אני אלהיך
י	אל תירא כי עמך אני	אף תמכתיך בימין צדקי:
	אמצתיך אף עזרתיך	
11	הן יבשו ויכלמו	כל הגתרים בך
	יהיו כאין ויאבדו	אנשי ריבך:
12	תבקשם ולא תמצאם	אנשי מכותך
	יהיו כאין וכאפס	אנשי מלחמתך:
13	כי אני יהוה אלהיך	מחזיק ימינך
	האמר לך אל תירא	אני עזרתיך:
14	אל תיראי תולעת יעקב	ישראל ² יחזק ³
	אני עזרתיך נאם יהוה	ונאלך ⁸ ישראל:
טו	הנה שמתוך למורג ⁵ חדש	בעל פיפיות
	תרוש הרים ותדק	וגבעות כמין תשים:
16	תורם ורוח תשאם	וסערה תפיץ אתם
	ואתה תגיל ביהוה	בקדוש ישראל תתהלל:
17	העניים ⁵ מבקשים מים ואין	לשונם בצמא נשתה
	אני יהוה אענם	אלהי ישראל לא אעזבם:
18	אפתח על שפיים נהרות	ובתוך בקעות מעינות
	אשים מדבר לאגם מים	וארץ ציה למוצאי מים:

40

40,31^b (a) ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו

(β) ה.ראו איים יייראו קצות הארץ יחדו יחדו למשפט קרבו ויאתינו: * (γ) 14 מתי יעמם

(δ) 14 קדוש * (e) 41, טו תרוץ * (ε) 17 והאכיונים

כה, 42 וישפך עליו חמתי אפו ותלהמהו מסביב ולא ידע ועוזו יגאלהבה ותבער בו ולא ישים על לב;

43.א ועתה כה אמר יהוה
אל תירא כי גאלתיך
כי תעבר במים אתך אני
כי תלך במו אש לא תפזה

בראך יעקב ויצרך ישראל
קראתיך בשמך לי אתה:
וזה נהרות לא ישמפוך
ולחבה לא תבער בך:

5

3	כי אני יהוה אלהיך	קדוש ישראל מושיעך
	נתתי קַפְדִּי מִצַּדִּים	כוש וקבא תחתיד:
4	מֵאֲשֶׁר יִקְרָת בְּעֵינִי	נכבדת ואני אהבתיד
	וְאֵתֵן אֲדָמֹתַי תַּחְתִּיד	ולאמים תחת נפשך:

	ה	ממזרח אביא זרעך	וממערב אקבצך:
15	6	אמר לצפון תני	ולתימן אל תכלאי
	ה	הביאי בני מרחוק	ובנותי מקצה הארץ:
	7	כל הנקרא בשמי	ולכבודי ^ב יצרתיו אף עשיתיו:

20	וְהָרִשִּׁים וְאוֹנִים לְמוֹ	הַיָּסֵד עִם עֶזְרָ וְעִנִּים יֵשׁ	8
	* * * * *	* * * * *	
	: * * * * *	* * * * *	
	וַיֵּאסְפוּ לְאִמִּים	כָּל הַגִּנּוּם יִבְצוּ יַחְדָּו	9
	וּרְאֵשֵׁי יִשְׂמֵי־עֲנֹו	מִי בָהֶם יִגִּיד זֹאת	
25	וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּבְאֲמֹר אִמָּת:	יִתְּנוּ עֲדִיהֶם וַיַּעֲדֻקוּ	
	וְעַבְדֵי אֲשֶׁר בַּחֲרֵי	אֹתָם עַדִּי נֹאם יְהוָה	
	וּתְבִינוּ כִּי אֲנִי הוּא	לְמַעַן תִּדְעוּ וּתֵאֱמִינוּ לִי	
	וְאַחֲרֵי לֹא יִהְיֶה:	לִפְנֵי לֹא נֹצַר אֵל	
	וְאִין מִבְּלַעֲדִי מוֹשִׁיעַ:	אֲנֹכִי אֲנֹכִי יְהוָה	11

אֲנִי הַגְּדָתִי וְהַשְׁמַעְתִּי וְאֵין בָּכֶם זָר וְאַתֶּם עֲדִי נָאִים יְהוָה וְאֲנִי גִבֹּאֱלִים
מִקֶּדֶם וְאֵין מִיִּדִּי מִצִּיל אִפְעַל וּמִי יִשְׁכַּבְנָה:

35	בְּאַלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל	כֹּה אָמַר יְהוָה	14
	• • • • • :	לְמַעַנְכֶם שְׁלַחְתִּי וְבִבְלָהָ	
	• • • • • :	• • • • • :	
	בּוֹרָא יִשְׂרָאֵל מַלְכְּכֶם :	אֲנִי יְהוָה קְדוֹשְׁכֶם	טו

40 * * * * * כה אמר יהוה 16
ובמים עֲצִים נתיבה: הנותן בים דרך 17
חיל <רב> ועוז המוציא רכב וסוס

42,6 אני יהוה קראתיך בצדק
 יִאֲצֹרְךָ יְיָ אֶתְנֶךָ
 לברית עִם לאור גוים:
 ולפתח אוֹנִים חֲרָשׁוֹת
 להוציא מִמִּקְדָּר אֶסִּיר
 מבית כלא יִשְׁבִּי חֶשֶׁךְ:

5

8 אני יהוה
 וכבודי לאחר לא אֶתֵּן
 ותהלתי לפסילים:
 9 הראשונות הנה באו
 וחֲדָשׁוֹת אני מַגִּיד
 בטרם תִּצְמַחְנָה
 אֲשֻׁמִּיע אֶתְכֶם:

10

42, י שירו ליהוה שיר חדש
 תהלתו מקצה הארץ
 יִאֲרִיעֶם הַיָּם וּמִלְאוּ
 אִיִּים וְיִשְׁבִּיֵהֶם:
 11 יִשְׁוּ-וּ מְדַבֵּר וְעֶרְבָה
 חֲצִירִים תִּשָּׁב קָדָר
 42 יִלְנוּ יִשְׁבִּי סֹלֶעַ
 מֶרֶאשׁ הָרִים יִצְוּהוּ:^a
 13 יהוה כְּנֻבּוֹר יֵצֵא
 15 כְּאִישׁ מִלַּחְמוֹת יַעִיר קְנָאָה
 יִרְעֵ אֶף יִצְרִיחַ
 עַל אִיבָיו יִתְגַּבֵּר:

20

14 החֲשִׁיתִי מַעֲוֹלָם
 כִּי־לִדְהָ אֶפְעָה
 15 אַחֲרִיב הָרִים וּנְבָעוֹת
 וְשִׁמְתִי נְהָרוֹת לֵאִיִּים
 16 וְהוֹלַכְתִּי עֲוֹרִים בְּדֶרֶךְ^b
 אֲשִׁים מִחֶשֶׁךְ לַפְּנִיָּה לְאוֹר
 אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק
 אֲשֵׁם וְאֲשַׁאֲף יָחִיד:
 וְכָל עֲשָׂכֶם אֹבִישׁ
 וְאֲנַמִּים אֹבִישׁ:
 בְּנִתִּיבוֹת לֹא יֵדְעוּ אֲדִרְכֶּם
 וּמַעֲקָשִׁים לְמִישׁוֹר

25

17 אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֹזְבֵתִים: נִסְגּוּ אַחֲרָיו יִלְבְּשׁוּ בִּשְׁתׁ הַבְּמָתִים בַּפֶּסֶל
 הָאֲמָרִים לְמַסְכָּה אֶתֶם אֱלֹהֵינוּ:

30

18 הַתְּרָשִׁים שָׁמְעוּ
 19 מִי עֹזֵר כִּי אִם
 וְחֲרָשׁ^c
 כ רֵאִיתִי רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמַר
 וְהַעֲוִרִים תְּבִיטוּ לְרֹאוֹת:
 עֲבָדַי יִהְיוּ-^d
 כִּי־מִשְׁלֵל-הֵם
 פֶּקֶח אוֹנִים וְלֹא תִשְׁמַע:

35

21 יהוה תִּפְּץ לִמְעַן צִדְקוֹ
 22 וְהוּא עִם בּוֹז וּשְׁסוּי
 יִתְפַּחֲצוּ יִתְחַזְּרוּ כָּלֶם
 הֵיוּ לְבוֹ וְאִין מִצִּיל
 יִגְדִּיל תּוֹרָה יִיאֲדִיר:
 וּבִבְתִּי כְּלָאִים תִּתְּקַבְּאוּ
 מִשְׁפָּה וְאִין אֲמַר תִּשָּׁב:

40

23 מִי בְכֶם יֹאמִין זֹאת
 24 מִי נָתַן לְמִשְׁוֹסֶיהָ יַעֲקֹב
 יִקְשִׁיב וְיִשְׁמַע לְאַחֲרָיו:
 וְיִשְׂרָאֵל לְבוֹזִים^e:

16 (β) לא ידעו

19 (δ) כמלאכי אשלח

42,12 (α) ישימו ליהוה כבוד ותהלתו באיים יגידו:

19 (γ) ועזר כעבר יהוה

24^b (ε) הלא יהוה זו חטאנו לו ולא אבו ברכיו הליך ולא שמעו בתורתו

- 44,12 חרש ברזל: ^a יפעל בָּפֶתֶם ובמקבות יצרהו
 ויפעלהו בזרוע כחו
 גם רֶעֶב ואין כח לא שתה מים ויעָף:
 13 חרש עצים נטה קו
 5 ית-כנהו בשר: ^b יבמקצעה-ה יתארהו
 ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית:
 14 יארוזים ויקח תרזה
 ואלון יאמץ לו בעצי יער
 נטע יארץ ונשם יגדל:
 10 ויהי לאדם לבָּעֵר
 ויקד-ה מהם ויחם
 אף ישוק ואפה לחם
 אף יפעל ילא וישתחו
 עשהו פסל ויסגד לו:
 15 חציו שרף במו אש
 על גחליו בשר: ^c יצלה יאכל צלי וישבע
 אף יחם ויאמר הָאֵת חמותי ראיתי אור:
 17 ושאריתו לאל עשה לפסל: ^d יסגד לו
 וישתחו יתפלל אליו יאמר הָצִילֵנִי כִּי אֵלִי אַתָּה:
 20 לא ידעו ולא יבינו
 כי מחי מראות עיניהם מהשכיל לפתם:
 19 ולא ישיב אל לבו ולא דעת ולא תבונה לאמר
 חציו שרפתי במו אש
 ואף אפיתי על גחליו לחם אצלה בשר ואכל
 25 ויתרו לתועבה אעשה לפסל עץ אסגוד:
 כ רעה אפר לב הותל הטהו
 ולא יציל את נפשו ולא יאמר הלוא שקר בימיני:
 21 זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי אתה
 30 יצרתך עבד לי אתה ישראל לא תִּפְאֶשְׁנִי:
 22 מהותי כעב פשעך וכענן חטאתך
 שובה אלי כי גאלתיך:

35 ^d יער וכל עץ בו
^e כי גאל יהוה יעקב
^f ובישראל יתפאר:

23 ^a רָגְנוּ שמים כי עשה יהוה
^b הריעו תחתיות ארץ
^c פצחו הרים רָגְה

- 40 24 כה אמר יהוה גאלך ויצרך מבטן
 אנכי יהוה עשה כל
 נטה שמים לבדי רקע הארץ מי איתי:
 כה מפר אותות בָּדִים וקסמים יהולל
 משיב חכמים אחור ודעתם יפכל:

	דעכו כְּשֶׁשָׁתָה כְּבוֹ:	43 יִחַדּוּ יִשְׁכְּבוּ בֹל יִקְמוּ
	וּקְדַמְנִיּוֹת אֶל תִּתְפַּנְּנוּ:	18 אֶל תֹּזְכְּרוּ רֵאשִׁנוֹת
	עֵתָה תִצְמַח הַלֹּוא תִדְעוּהָ	19 הִנְנִי עֹשֶׂה חֲדָשָׁה
	בִּישִׁמוֹן נְהָרוֹת:	אֶף אֲשִׁים בְּמִדְבַר דֶּרֶךְ
5	תָּנִים וּבְנוֹת יַעֲנֶה ^א :	כ תִּכְבְּדֵנִי חֵית הַשָּׂדֶה

	<בִּי יַגַּעַת > יִשְׂרָאֵל:	22 וְלֹא אֲתִי קִרְאתִי יַעֲקֹב
	וּזְכִּיחַ לֹא כְּפִדְתִּנִּי	23 לֹא הִבִּיאתִי לִי שָׁה עֲלִיתִךְ
10	וְלֹא הוֹנַעְתִּיךְ בִּלְבוֹנָה:	לֹא הִעֲבַדְתִּיךְ בְּמִנְחָה
	וְחִלָּב זְכִּיחַ לֹא הִרְוִיתִנִּי	24 לֹא קִנִּיתִי לִי בִכְסֵף קִנָּה
	הוֹנַעְתִּנִּי בְּעֹנֶתִיךְ:	אֲךָ הִעֲבַדְתִּנִּי בְּחִטָּאוֹתֶיךָ
	וְחִטָּאוֹתֶיךָ לֹא אוֹכֵר:	כֹּה אֲנִכִּי אֲנִכִּי הוּא מַחֵה פִשְׁעֶיךָ ^ב
	סֵפֶר אֶתָּה לִמְעַן תִּצְדַּק:	26 הִזְכִּירְנִי נִשְׁפָּטָה יָחִיד
15	וּמְלִיצִיךָ פִּשְׁעוֹ בִּי:	27 אֲבִיךָ הִרְאִשׁוֹן חֲטָא
	* * * * *	28 וְחִלְּלוּ שְׂרִי-ךָ קִדְשִׁי ^א
	וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים:	וְיִתְאַנְּנָה לְחֶרֶם יַעֲקֹב
	וְיִשְׂרָאֵל בְּחִרְתִּי בּוֹ:	44, א וְעֵתָה שָׁמַע יַעֲקֹב עֲבָדִי
20	וְיִצְרָךְ מִבֶּטֶן יִעֲזָרְךָ	2 כֹּה אֲמַר יְהוָה עֹשֶׂךְ
	וְיִשְׁרֹן בְּחִרְתִּי בּוֹ:	אֶל תִּירָא עֲבָדִי יַעֲקֹב
	וְנוֹלִים עַל יִבְשָׁה	3 כִּי אֶצֶק מִיָּם עַל צִמָּא
	וּבִרְכָתִי עַל צִאֲצָאִיךָ:	אֶצֶק רוּחִי עַל זֶרְעֶךָ
25	כְּעֶרְבִים עַל יִבְלֵי מִיָּם:	4 וְצִמְחוּ <בִּין > מִיָּם <חֲצִיר
	וְזֶה יִקְרָא בִּשְׁם יַעֲקֹב	ה זֶה יֹאמַר לִיהוָה אֲנִי
	וּבִשְׁם יִשְׂרָאֵל יִפְּנֶה:	וְזֶה יִכְתֹּב <בִּידּוֹ > לִיהוָה

30	וְגֵאלִי יְהוָה צְבָאוֹת	6 כֹּה אֲמַר יְהוָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
	וּמִפְּלַעֲדֵי אֵין אֱלֹהִים:	אֲנִי רֵאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן
	וְיִגִּידָהּ וְיַעֲרֹכָהּ לִי	7 וְמִי כְמוֹנִי יַעֲמֹד וְיִקְרָא
	וְאֲשֶׁר תִּבְאֲנָה יִגִּידוּ לִנְי:	מִי הַשָּׁמַיִם מִיֶּעַל מִעוֹלָם > אֲתִיּוֹת
	הַלֹּוא מֵאֵז הַשְּׁמַעְתִּי > וְהִגַּדְתִּי	8 אֶל תִּפְחָדּוּ וְאֶל תִּרְהֹבִי
35	<וְאֵם > יִצּוֹר מִבְּלַעֲדִי >:	וְאַתֶּם עַדִּי הִישׁ אֱלֹהֶיךָ

	וְחִמּוּדֵיהֶם בֹּל יוֹעִילוּ	9 יִצְרִי פֶסֶל כָּלָם תִּהְיוּ
	וּבֹל יִדְעוּ לִמְעַן יִבְשׁוּ:	וְעִדְיָהֶם > בֹּל יִרְאוּ
	לִבְלַתִּי הוֹעִיל:	י מִי יִצֹר אֶל וּפֶסֶל נֶסֶךְ
40	וְחִרְשֵׁי־הַמָּה יִפְלִמּוּ	11 הֵן כָּל יִחְבְּרוּ יִבְשׁוּ
	יִפְחָדּוּ יִבְשׁוּ יָחִיד:	יִתְקַבְּצוּ כָּלָם יַעֲמָדוּ

(^א) 43,21. כי נתתי במדבר מים נהרות בשימון להשקות עמי בחירי: עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו:

(^ב) כה למעני

	45,14 כה אמר יהוה <צבאות> ושבתי כוש וסבאים	גלות ^{1,2} מצרים אנשי מדה
	עליך יעברו ^א *	* * * *
	ואליך ישתחוו	אליך יתפללו
5	אך כך אל ואין עוד	אפס אלהים:
	15 אכן יא־תִקֶּה אל מסתתר	אלהי ישראל מושיע:
	16 בושו וגם נכלמו הלכו בכלמה	כל מ־תקוממוֹ חרשי צ־למים:
	17 ישראל נושע ביהוה	תשועת עולמים
10	לא תבשו ולא תכלמו	עד עולמי עד:
	18 כי כה אמר יהוה בורא יצר הארץ ועשה [השמים]	הוא האלהים הוא כוננה
15	לא תהו בראה אני יהוה ואין עוד	לשבת יצרה
	19 לא בסתר דברתי לא אמרתי לזרע יעקב	בארץ חשך תהו ב־ק־שו
	א־ני אני יהוה דבר צדק	מגיד מישרים:
20	כ הקבצו ובאו התגנשו יחדו לא ידעו הנשאים	פליטי הגוים את עץ פִסִלם
	ומתפללים	אל אל לא יושיע:
	21 הגידו והגישו מי השמיע זאת מקדם	אף יִנְעֲצוּ יחדו מֵאז הגידה
25	הלוא אני יהוה ואין עוד אל צדיק ומושיע	אלהים מבלעדי אין זולתי:
	22 פנו אלי והִנְשְׁעוּ כי אני אל ואין עוד:	כל אפסי ארץ
30	23 בי נשבעתי יצא מפי צִדְקָה	דבר ולא ישוב תִשְׁבַּע כל לשון:
	24 אך ביהוה לִי־עֶקֶב עֲלִיו יִבְלָמוּ ויִבְשׁוּ	צדקות ועו כל הנִחְרִים בו:
35	כה ביהוה יצדקו ויתהללו	כל זרע ישראל:

כרע בל

<ק־ם נבו

46,א

40	יהיו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם עמוסות משא לעיפה:	קרסו כרעו יחדו
	ולא יכלו מלמ משא	ונפשם בשבי הלכה:

2

	ועצת מלאכיו ^א [^ב וֹלֵהֵיכָל תִּנְסֹד] וְחִרְבוֹתֶיהָ אֶקוּמם: וְנִהְיֶיתִךָ אוֹבִישׁ: וְכָל חֲפְצֵי יִשְׁלָם □	44,26 מקים דבר עבדך הָאֵמַר לִירוּשָׁלַם תּוֹשֵׁב וְלַעֲרֵי יְהוּדָה תִּבְנֶינָה 27 הָאֵמַר לְצוֹלָה חֲרָבִי 28 הָאֵמַר לְכוֹרֶשׁ יִגְעִי
5		
10	אשר החזקתי בימינו ומתני מלכים אפתח ושערים לא יסגרו: והדרגכים אֶשֶׁר ובריחי ברזל אנדע:	45,א כה אמר יהוה למשיחו לכוֹרֶשׁ לִתְחַדֵּד לִפְנֵי גוֹיִם לִפְתָּח לִפְנֵי דִלְתִים 2 אֲנִי לִפְנֵיךָ אֵלֶךְ דִּלְתוֹת נְחוֹשָׁה אֲשַׁבֵּר
15	ומטמני מסתרים אלהי ישראל: וישראל בחיורי אֶרְצֶךָ וְלֹא יִדְעֹתֶנִי ^ב : זולתי אין אלהים □	3 וְנִתַּחֲמִי לְךָ אוֹצְרוֹת חֶשֶׁךְ ז' כִּי אֲנִי יְהוָה הַקּוֹרֵא בְשֵׁמְךָ 4 לִמְעַן עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶקְרָא לְךָ בְשֵׁמְךָ ה אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד
20	וממערבה אני יהוה ואין עוד: עשה שלום ובורא רע עשה כל אלה:	6 לִמְעַן יִדְעוּ מִמְּזִרַח שֶׁמֶשׁ 7 כִּי אֶפֶס בִּלְעָדִי יוֹצֵר אוֹר וְבוֹרֵא חֶשֶׁךְ אֲנִי יְהוָה הֵאֱלֵ-
25	הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ רחמה: ויפר-ת- ישע * * וצדקה תצמ-ח יחד אני יהוה בראת-ם:	8
30		
35	חרש את חרשי אדמה ופעלי: אין ידים לך-: קדוש ישראל ויוצרו ועל פעל ידי- ^ג תצנני: ואדם עליה בראתי וכל צבאם צניתי: וכל דרכיו אישר וגליותי ישלח-:	9 הוֹי רַב אֶת יִצְרוֹ [תַעֲשֶׂה הָיֵאמַר חֹמֶר לִיצְרוֹ מֶה 11 כה אמר יהוה הָאֲתִיּוֹת תִּשְׁאֲלוּנִי □ 12 אֲנִכִּי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ אֲנִי יָדִי נִסּוּ שָׁמַיִם 13 אֲנִכִּי הִעִילָתְהוּ בְּצַדֵּק הוּא יִבְנֶה עִירִי

(ז) 45:3 למען תדע

(β) 28 -ה-אמר לירושלם תבנה

(x) 44,26 ירשלים

(e) 45:י' הוֹי אמר לאב מה תוליד ולאשה מה תחילין:

(δ) 45:ה' אֲנִיךָ ילד ידעתי

(ח) 13 לא במחיר ולא בשחר אמר יהוה צבאות

(z) 11 על בני

	47,9	ותבאנה לך שתי אלה שכול ואלמן בתמם [בצעמת חברך מאד] ותבטחי ברעתך	רגע ביום אחד באו עליך ברב כשפיד אמרתי אין ראני
5		י הן חכמתך ודעתך ותאמרי בלבך ובא עליך רעה ותפל עליך הן	היא שובבתך אני ואפסי עוד: לא תדעי שיחיה לא תוכלי כפרה
10		ותבא פתאם שאה עמדי נא בחברך אולי תוכלי הועיל	לא תדעי * * * וברב כשפיד אולי תערוצי:
15		13 נלאתי ברב עצתך ויושיעך הבריה שמים מודיעים להרשים	יעמדו נא החזים בכוכבים מאשר יבאו :
20		14 הנה היו כקש לא יצילו את נפשם כן היו לך באשר ינעת איש לעברו תעו	אש שרפתם מיד להבה: ימנעורך אין מושיעך:

שמעו זאת בית יעקב

48,א

25	הנקראים בשם ישראל הנשבעים בשם יהוה לא באמת ולא בצדקה ועל אלהי ישראל נסמכו	וממעי יהודה יצאו ובאלהי ישראל יזכירו: כי מעיר הקדש נקראו יהוה צבאות שמו:
30	3 הראשנות מאז הנדתי ומפי יצאו תאשמיעם מדעתי כי קשה אתה ומצתך נחוששה:	פתאם עשיתי ותבאנה: וגיד ברזל ערפך
35	ה ואניד לך מאז פן תאמר עזבי עשם שמעת	בטרם תבוא השמעתך ופסלי ונסכי צום: ואתה הלוא תיעיד:
40	6 השמעתך חדשות מעתה עתה נבראו ולא מאז פן תאמר הנה ידעתין: גם לא שמעת גם לא ידעת	ובצרות ולא ידעתם: ולפניכם ולא שמעתם גם מאז לא גפתחה אונך ופשע מבטן קרא לך: [הכריתך: ותהלתי אחמל עליך לבלתי בחרתיך בכור תאבאם:
	9 למען שמי אאריך אפי י הנה צרפתך ולא יבססך II למען שמי אעשה כי איך יחל	וכבודי לאחר לא אתן:

47,12 (a) באשר ינעת ממנעורך * (B) 14 אין נחלת לקחם אור לשבת נגדו * (י) 47, סחריך

	46,3	שָׁמְעוּ אֵלַי בֵּית יַעֲקֹב הַעֲמִסִּים מִנִּי בִמֶן וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא אֲנִי עִמָּסִיתִי וְאֲנִי אִשָּׁא לְמִי תִדְמִיוֹנִי וְתִשְׁוּ	וְכָל שְׁאֲרִית בֵּית יִשְׂרָאֵל הַנְּשֹׂאִים מִנִּי רַחֵם: וְעַד שִׁיבָה אֲנִי אִסְבֵּל וְאֲנִי אִסְבֵּל וְאִמְלֹט: וְתִמְשְׁלוּנִי וְנִדְמָה:
5			
	6	חֲסִילִים זֶהֱב מְכִים יִשְׁכְּרוּ צוּרָף וַיַּעֲשֶׂהוּ אֵל יִשְׁאָהוּ עַל כֶּתֶף יִסְבְּלָהּ יִיַעֲמֵד מִמְּקוֹמוֹ לֹא יִמֹּשׁ אֶף יִצַּעַק אֵלָיו וְלֹא יַעֲנֶה זָכְרוּ זֹאת וְהִתְאַשְׁמוּ	וְכִסְף בִּקְנָה יִשְׁקֻלוּ יִסְגְּדוּ אֶף יִשְׁתַּחֲווּ: וַיִּנְיָהּוּ תַּחְתּוֹ מִצְרָתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנו: הִשִּׁיבּוּ פֹשְׁעִים עַל לֵב:
10			
	9	זָכְרוּ רֹאשְׁנוֹת מַעֲוֹלָם כִּי אֲנֹכִי אֵל וְאֵין עוֹד מִגִּיד מִרְאשִׁית אַחֲרִית אֲמַר עֲצַתִּי תִקּוּם קְרֹא מִמִּזְרַח עֵיט אֶף דִּבַּרְתִּי אֶף אֲבִיאָנָה	15 אלהים ואפס כמוני: ומקדם אשר לא נעשו וכל חפצי אעשה: מארץ מרחק איש עצתו יצרתי אף אעשנה:
20			
	12	שָׁמְעוּ אֵלַי יְאֹב־דִּי לֵב קִרְבַּתִּי צִדְקָתִי לֹא תִרְחַק וְנִתַּתִּי בְצִיּוֹן תְּשׁוּעָה	הִרְחֹזִים מִצְדָּקָה: וְתִשְׁוְעָתִי לֹא תֵאָחֵז לְיִשְׂרָאֵל תִּפְאָרְתִּי:
	13		

25	47,א	רְדִי וּשְׁבִי עַל עֵפֶר שְׁבִי לְאַרְץ אֵין כְּפֹא כִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ לָךְ קָחִי רִחִים וּשְׁחַנִּי קִמַּח תְּשֻׁפִי שִׁבְלִי גִלִּי שׁוֹק־[א] נָקֵם אֶקֶם וְלֹא אֶפְדֶּ-ע יִהְיֶה צִבְאוֹת שְׁמוֹ	בְּתוֹלַת בֵּת בָּבֶל בֵּת כְּשָׁדִים רִפְּהָ וְעִנְיָנָה: גִּלִּי צִמְתָּךְ עֲבָרִי נִהְרוֹת: [] אֲמַר־ נֹאֲלֹנוּ: קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:
30			
	ה	שְׁבִי דוֹקֵם וּבֹאִי בַחֲשָׁךְ כִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ לָךְ קִצַּפְתִּי עַל עַמִּי וְאַתָּנָם בִּידֶךָ לֹא שִׁמָּתָה עַל זֶקֶן הַכְּבֹדָה וְתִאֲמָרִי לַעֲוֹלָם אֲהִיָּה לֹא שִׁמָּתָה אֱלֹה עַל לִבְךָ	35 בֵּת כְּשָׁדִים גִּבְרַת מַמְלָכוֹת: חִלְלֵתִי נִחְלַתִּי לֵהֶם רַחֲמִים עֲלֶיךָ מֵאֵד: גִּבְרַת יָעִד לֹא זִכְרָתִי אַחֲרִיתָהּ:
40			
	8	וְעַתָּה שִׁמְעִי זֹאת עֲדִינָה הָאֲמָרָה בִּלְבָבָהּ לֹא אָשֵׁב אֶלְמָנָה	הִשְׁכַּחְתִּי לִבְטָח אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד וְלֹא אֲדַע שְׂכֹל:

49.7 כה אמר יהוה
לִיבִיָּה נפש למתעַב
גאל ישראל קדושו
לעבד משלים
שרים וישתחוו
קדש ישראל ויבחרך:

5

8 כה אמר יהוה
בעת רצון עניתך
וַיֵּאָצֶרְךָ וַיִּאֱמָנְךָ
להקים ארץ
9 לאמר לאסורים צאו
על כל־הרכים ירעו
לא ירעבו ולא יצמאו
כי מרחמם יִהְיֶה
11 ושמתי כל הרי־ם לדרך
* * * * *
12 הנה אלה מרחוק יבאו
והנה אלה מ־מים
וביום ישועה עזרתך
לברית עם * * *
להנחיל נחלות שָׁמֹות:
לאשר בחשך הגלו
ובכל שפִּיִּים מרעיתם:
ולא יִכֶּם שָׁרֵב ושמש
ועל מבועי מים יִהְיֶה:
ומסלֶת־ יִרְמוֹן:
* * * * *

10

15

13 רְנוּ שמים וגילי ארץ
יפצחו הרים רְנֶה
כי נָחַם יהוה עמו
וענֵן יִרְחַם:

20

14 ותאמר ציון עזבני יהוה
וְהִתְשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה
וְאֶדְנִי שָׁכַחְנִי:
מִרְחֹם בֵּן בְּטָנָה
וְאֶנֶכִּי לֹא אֲשַׁכַּח:

25

17.16 הן על כפים חקתֶיךָ יִצְיֹן חומתֶיךָ נגדי תמיד: מהרו יִבְנֶיךָ מִהֲרִסֶיךָ וּמִתְרִיבֶיךָ
18 מִמֶּךָ יֵצְאוּ: שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וְרָאִי כָּל־ם נִקְבְּצוּ בְּאוֹ לֵךְ חֵי אֲנִי נָאִם יְהוָה כִּי
30 כָּל־ם כְּעֵדִי תִלְבְּשִׁי וְתִקְשְׁרִים כִּכְלָה:

19 כִּי תִרְבֶּתִיךָ וְשִׁמְמֶתִיךָ
* * * * *
* * * * *

35

כי עתה תצרי מיושב
כ עוד יאמרו באוֹנֶיךָ
וְרָחֲקוּ מִבְּלַעֲיֶיךָ:
בְּנֵי שְׂבָלֶיךָ
נָשָׂה לִי וְאִשְׁבָּה:
צֵר לִי הַמָּקוֹם

40

21 ואמרת בלבבך
וְאֲנִי שְׂכוּלָה וְגִלְמוּדָה־
מִי יִלְדֵּ לִי אֵת אֱלֹהִים
וְאֱלֹהִים מִי גִדֵּל
הֵן אֲנִי נִשְׁאֲרָתִי לְבָדִי
וְאֱלֹהִים אִיפָּה הֵם:

	וישראל מקראי	48,12 שמע אלי יעקב
	אף אני אחרון:	אני הוא אני ראשון
	וימיני מפתח שמים	13 אף ידי יסדה ארץ
	יעמדו יתדו:	קרא אני אליהם
5	מי בהם הגיד את אלה- ^א	14 הקבצו כלכם ושמעו
	ויודיעו זלעו ב-כשדים:	15 יְהוָה יַעֲשֶׂה חֲפָצוֹ בְּבָבֶל
	הבאותיו ק-א-צליח דרכו:	טו אני אני דברתי אף קראתיו
	מעת יהוה ⁵³¹² ית-שמעני ⁴ :	16 בלא מראש בפתר דברתי
10	קדוש ישראל	17 כה אמר יהוה גאלך
	מלמדך להועיל	אני יהוה אלהיך
	לוא הקשבת למצותי	18 מדריךך בדרך תלך:
	וצדקתך כגלי הים:	ויהי כנהר שלומך
	וצאצאי מעין כע-פר ¹	19 ויהי כחול זרעך
15	שמו מלפני: [הארץ]	גם ע-תה-לא יפרת ולא ישמר

	ברחו מכשדים	כ צאו מבבל
	השמיעו זאת	בקול רנה הגידו
	עד קצה הארץ	הוציאוה
20	עבדו יעקב:	אמרו גאל יהוה
	בתרבות הולכים	21 ולא צמאו
	הזיל למו	מים מצור
	ויזבו מים:	ויבקע צור
25	אין שלום אמר יהוה לרשעים:	22

	4 ואני אמרתי לריק ינעתי	49,א שמעו איים אלי
30	לתהו והבל כחי כליתי	והקשיבו לאמים מרחוק
	אכן משפטי את יהוה	יהוה מבטן קראני
	ופעלתי את אלהי:	ממעי אמי הזכיר שמי:
	ועתה אמר יהוה ^א	2 וישם פי כחרב חדה
35	יצרי מבטן לעבד לו	בצל ידו החביאני
	לשובב יעקב אליו	וישימני לחץ ברור
	וישראל - יאסף	באשפתו הסתירני:
	6 בנקל להקים את שבטי יעקב	3 ויאמר לי עבדי אתה ^ב
40	ונצאירי ישראל להשיב	אשר כך אתפאר:
	ונתתיך לאור גוים	ב יאכבד בעיני יהוה
	להיות ישועתי עד קצה הארץ:	ואלהי היה עמי:

(ז) ועתה אדני יהוה שלחני ורוחו

(ז) מהיותך לי עבד

(ב) קרבו אלי שמעו זאת

(ג) ויאמר

(א) 48,14 יהוה

(ב) 49,3 ישראל

50, י מי בכם ירא יהוה
אשר הלך חשכים
יבטח בשם יהוה
11 הן כלכם קדחי אש
לכו באור אשכם
מידי היתה זאת לכם

5 ושמע בקול עבדו
ואין נגה לו
וישען באלהיו:
מאירי זיקות
ובזיקות בערתם
למעצבה תשכבון:

51, א שמעו אלי רדפי צדק
הביטו אל צור חצבתם
2 הביטו אל אברהם אביכם
כי אחד קראתיו

10 מבקשי יהוה
ואל מקבת^א נקרתם:
ואל שרה^{1,15,13,2} חוללתכם
כי אברהםו כי אברהםו:

15 כי נחם יהוה ציון
וישם [ערבתה כגן יהוה]
ששון ושמחה ימצא בה
* * * * *

4 הקשיבו אלי עמי
כי תורה מאתי תצא
ה ארגיע אקריב צדקי
וורעי עמים ישפטו

20 ואל האוינו
ומשפטי לאור גוים:
ישעי
אלי איום יקוו:

6 שאו לשמים עיניכם
כי שמים כעש נדכאו
תבלה תבל וישיבה
וישועתי לעולם תהיה

25 והביטו אל הארץ מתחת
והארץ כבגד
כמו כנים ימותון
וצדקתי לא תח-דל:

30 שמעו אלי יודעי צדק
אל תיראו חרפת אנוש
כי כבגד יאכלם עש
וצדקתי לעולם תהיה

9 עורי עורי לבשי עז
עורי כימי קדם
הלוא אתה היא המחצת רהב
הלוא אתה היא המחרבת ים
השמה מעמקי ים דרך

35 זרוע יהוה
דורות עולמים
מחללת תנין:
מי תהום רבה
לעבר גאולים:

51, א בור (α) * 4 לאומי (β) * 51, ואל ורועי יחלון (γ) * 8 יאכלם (δ) *
11 ופרויי יהוה ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגום. נסו יגון
ואנחה: (ε)

49,22 כה אמר אדני יהוה

הנה אשא אל גוים ידי והביאו בניך בחצן
והיו מלכים אמניך 23
אפים ארץ ישתחוו לך וידעת כי אני יהוה

24 הִקֵּחַ מַגְבוּר מִלְּקוֹחַ
כה יְכִי כה אמר יהוה

גם שבי גבור יקח ואת יריבך אנכי אריב
26 והאכלתי את מוניך וקעסים דמם
וידעו כל בשר מושיעך ונאלך
כי אני יהוה אביר יעקב:

א, 50 כה אמר יהוה

אי זה ספר כריתות אמכם או מי מנזשי
הן בעונתיכם גמכרתם מדוע באתי ואין איש
2 הקצור קצרה ידי מפדות הן בגערתי אחריב ים
ת־בִּשׁ דגתם מאין מים 3 אלביש שמים קדרות
אשר שלחתיה אשר מכרתי אתכם לו
ובפשעיכם שלחה אמכם: קראתי ואין עונה
ואם אין בי כח להציל אשים נהרות מדבר
ו־בְּהִמְתִּי בַצִּמְאִי: ושק אשים כסותם:

* * * * *

* * * * *

4 אדני יהוה נתן לי לדעת ליהחיות את יעף
בבקר יעיר לי און: [8] ואנכי לא מריתי

6 גוי נתתי למכים פני לא הסתרתי
7 ואדני יהוה יעזר לי על כן שמתי פני כחלמיש

8 קרוב מצדיקי מי יריב אתי מי בעל משפטי

9 הן אדני יהוה יעזר לי הן פלם כבגד יבלו עש יאכלם:

	52,7	הֵן מִמִּהְרֹתַי עַל הַהָרִים	רַגְלֵי מִבָּשָׁר
		מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מִבָּשָׁר טוֹב	מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה
		אָמַר לְצִיּוֹן בָּא גֹאֲלֶךָ	מֶלֶךְ אֱלֹהֶיךָ:
	9	יְקוֹל צִפִּיד נִשְׁאָו קוֹל	יַחְדּוֹ יִרְנְנוּ
5		כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ	בְּשׁוֹב יְהוָה צִיּוֹן:
	8	פָּצְחוּ רִנְנוּ יַחְדּוֹ	תִּקְרָבוּת יְרוּשָׁלַם
		כִּי נָחַם יְהוָה עִמּוֹ	גֹּאֲלֵי יְרוּשָׁלַם:
		י חֲשֹׁף יְהוָה אֶת זְרוֹעַ קִדְשׁוֹ	לְעֵינַי כָּל הַגּוֹיִם
10		וּרְאוּ כָּל אֲפָסֵי אֶרֶץ	אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ:
		*****	*****
	11	סוּרוּ סוּרוּ צֹאוּ מִשֶּׁם	טָמְאָה אֶל תִּנְעוּ
		צֹאוּ מִתּוֹכָהּ הָבֶרּוּ	נִשְׁאֵי כָּלִי יְהוָה:
	12	כִּי לֹא בַחֲפוּזֹן תִּצְאוּ	וּבִמְנוּסָה לֹא תִלְכוּן
15		כִּי הִלַּךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה	וּמִאֲפָכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

	13	הִנֵּה יִשְׁכְּלֵי עֲבָדַי	53,4	אֲכֹן חָלִינוּ הוּא נִשְׂא
20		יְרוֹם וְנִשְׂא וְגִבָּה מְאֹד:		וּמִכְאֲבֵינוּ סָבִלָם
	14	כֹּאשֶׁר שָׁמְמוּ עָלַי רַבִּים		וְאִנְחָנוּ חֲשַׁבְּהוּ נִגַּע
		כֵּן רַבִּים יַחֲמִדוּהוּ		מִפְּנֵי אֱלֹהִים וּמִעֲנָה:
		יִשְׁתַּחֲוּת מֵאִישׁ מֵרָאֵהוּ	ה	וְהוּא מִיִּתְּלֵל מִפְּשָׁעֵינוּ
25		וְתִאֲרוּ מִבְּנֵי אָדָם:		מִדְּבַר מַעֲוֹנוֹתֵינוּ
	טו	כֵּן יִשְׁתַּחֲוּוּ גּוֹיִם רַבִּים		מִיֹּסֵר שְׁלוֹמֵנוּ עָלֵינוּ
		עָלֵינוּ יִקְפְּצוּ מַלְכִּים פִּיהֶם		וּבַחֲבֶרְתּוֹ יִנְרָפָא לָנוּ:
		כִּי אֲשֶׁר לֹא קִפֵּר לָהֶם רָאוּ	6	פָּלְנוּ כִצְאָן תַּעֲיִנוּ
		וְאֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ הַתְּבוֹנְנוּ:	30	אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ
	53,א	מִי הָאֵמִין לִשְׁמַעְתָּנוּ		יְהוָה הִפְגִּיעַ בּוֹ
		וּזְרוֹעַ יְהוָה עַל מִי נִגְלָתָה:		אֶת עֵינֵינוּ כָּלֵנוּ:
	2	יַעַל כִּיּוֹנֵק לִפְנֵי־נֹ	7	נִבְּשָׁה יְהוָה נַעֲנָה
		וּכְשֶׁרֶשׁ מֵאֶרֶץ צִיָּה	35	וְלֹא יִפְתַּח פִּיו
		לֹא תֹאדָר לוֹ וְלֹא תִקְדָּר		כִּשְׁהָ לְטַבַּח יוֹבֵל
		וְלֹא מֵרָאֵה וְנַחֲמִדְהוּ:		וּכְרַחֵל לִפְנֵי גִזְזִיָּה נֹאֲלָמָה ^ב :
	3	נִבְּנָה וְיִתְדֵל אִישִׁים:	8	מִעֲצָר וּמִפְּשָׁט לֶקַח
		אִישׁ מִכְּאֲבוֹת וִידוּעַ חֲלִי	40	וְאֵת דְּרִיכֵינוּ מִי יִשׁוּחַח
		וּכְמִקְטֹר פָּנִים מִמֶּנּוּ		כִּי נִגְזַר מֵאֶרֶץ חַיִּים
		נִבְּזָה וְלֹא חֲשַׁבְּהוּ:		מִפְּשָׁע עַמִּי גִגִּיעַ לְמוֹת־

(ב) 7 ולא יפתח פיו

(2) 53,2 ונראהו

- 51,12 אנכי אנכי הוא מנחמך
מִמִּי דֹא-גִּת וּתִירָאִי
מֵאֲנוּשׁ יָמוּת וּמִבֶּן אָדָם
חֲצִיר יִגְתֵּן:
13 וּתִשְׁכַּח יְהוָה עֶשֶׂךָ נוֹטָה שָׁמַיִם
וּתִפְחֹד תְּמִיד כָּל הַיּוֹם
מִפְּנֵי חֲמַת הַמִּצִּיק
וְכַאֲשֶׁר כּוֹנֵן לַהֲשָׁחִית
וְאֵיָה חֲמַת הַמִּצִּיק:
14 מְהֵרָה צָעָה לַהֲפַתַּח
וְלֹא יִחְסַר לַחֲמוּם:
5

טו. 16. ואנכי יהוה אלהיך רגע הים ויהמו גליו יהוה צבאות שמו: ואשם דברי בפיך
ובצל ידי כפיתיד לְגַמְתִּי שָׁמַיִם וְלִיסֵר אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי אַתָּה:
10

- 17 התעוררי התעוררי
קוֹמִי יְרוּשָׁלַם
אֲשֶׁר שְׁתִּית מִיַּד יְהוָה
אֶת קִבְעַת־הַתְּרַעְלָה
15 שְׁתִּים הִנֵּה קִרְאִתִּיךָ
מִי יִנּוֹד לְךָ
מִי גִחְמֶךָ:
19 הֲשׁוּבָה וְהִרְעֵב וְהִחְרֵב
כִּי בִנְיָךְ עָלְפוּ שִׁכְבוּז
נִגְעַרְתָּ אֱלֹהֶיךָ:
20
21 לֹכֵן שִׁמְעִי נָא זֹאת עֲנִיָּה
וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיִּין:
22 כֹּה אָמַר - יְהוָה - אֱלֹהֶיךָ
יִרְיֵב עֲמוֹ
הִנֵּה לִקְחָתִי מִיָּדְךָ
אֶת כּוֹס הַתְּרַעְלָה
25 אֶת קִבְעַת־חֲמַתִּי □:
וּבִיד מַעֲנִיךָ
שְׁחִי וְנִעְבְּרָה
וּכְחוּץ לַעֲבָרִים:
23 אֲשֶׁר אָמְרוּ לַנֶּפֶשׁ
וּתְשִׁימוּ כְּאֶרֶץ גִּנּוֹךְ
24 52. עוֹרִי עוֹרִי לְבָשִׁי
גִּנּוֹךְ צִיּוֹן
לְבָשִׁי בְּגָדֵי תִפְאָרֶתְךָ
יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ
כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא קֶדֶךָ עוֹד
2 עֲתֵנִעִרִי מֵעַפְרֵי קוֹמִי
הַתְּפַתַּח־מוֹסְרֵי צִנְאָרְךָ
30 שְׁבִיָּה יְרוּשָׁלַם
שְׁבִיָּה בֵּת צִיּוֹן:
35 * * * * *
* * * * *

4.3 כי כה אמר יהוה הנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו: כי כה אמר אדני יהוה
ה מצרים ירד עמי בראשנה לגור שם ואשור באפס עשקו: ועתה מה לי פה נאם
יהוה כי לקח עמי יְהִיָּה: מִשְׁלֵל הָיוּ מִיִּחְלָה^{6,5} לִי נָאִם יְהוָה וּתְמִיד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי^{4,3}
6 מְנַאֵץ: יִלְכֵן בְּיוֹם זֶה הוּא יִדְעֵנִי² שְׁמִי⁵ כי אני הוא המדבר:
40

(א) 51,17 כוס * 18 (ב) אין מנהל לה מכל בנים ילדה ואין מחזיק בידה מכל בנים גדלה:

(ז) 51, כראש כל חוצות *

54,11 עֲנִיָּה סְעָרָה לֹא נָחְמָה
הִנֵּה אֲנִי מֵרִבִּיץ יִבְנֶה-נִי פֶךְ אִדְנִיךָ
וּיְסֻדְתִּיךָ יִבְסֶּפֶרִים:

5 וּשְׁמָתִי כְּדָפֵד שְׁמִשְׁתִּיךָ¹²
וּשְׁעָרֶיךָ לֹא־בָנִי אֶקְרָח
וְכָל גְּבוּלְךָ לֹא־בָנִי חֲפֵץ:

10 וְכָל יִבְנֶיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה¹³
וְרֹב שְׁלוֹם בְּנִיךָ¹
בְּצִדְקָה תִּפְוֹנְנִי:

15 תִּירָחֲקִי מֵעֶשֶׂק כִּי לֹא תִירָאִי¹⁴
וּמִמַּחְתָּה כִּי לֹא תִקְרַב אֵלֶיךָ:
טו הֵן גִּזְרֵי יְגֻמִּי אֶפֶס מֵאֵימָתִי
מי גִּזְרֵי אֵתְךָ עֲלֶיךָ יִפְּוֹל:

20 הֵן אֲנִי בִרְאִיתִי חָרָשׁ¹⁶
נִפְחָ בָּאֵשׁ פָּחַם
וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ
וְאֲנִי בִרְאִיתִי מִשְׁחִית יִלְחָבֵל:

25 כָּל כָּלִי יוֹצֵר עָלֶיךָ לֹא יִצְלַח¹⁷
וְכָל לִשׁוֹן תִּקּוּם אֵתְךָ לְמִשְׁפַּט תִּרְשִׁיעִי
זֹאת נִחַלְתָּ עֲבָדֵי יְהוָה
וּצְדָקָתָם מֵאֵתִי נָאִם יְהוָה:

30 וְאֲשֶׁר אֵין לוֹ לֶחֶם: אֲכָלוּ^א
וּבְלוּ מַחִיר יֵין וְחֹלֵב:
2 לְמָה תִּשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּלוּ לֶחֶם
שְׁמָעוּ שְׁמוֹעַ אֵלַי וְאֶקְלוּ טוֹב
וַיִּנְעִיכֶם בְּלוּ לֶשְׁבָּעָה
וְתִתְעַנְּג בְּדִשָּׁן נִפְשְׁכֶם:^א

35 חֲסָדֵי דוֹד הִנְאֻמְנִים:
גִּנִּיד וּמִצּוֹת לְאֻמִּים:
4 הֵן עֵד לִעַמִּים נִתְּתִיו
ה הֵן גּוֹי לֹא תִדְעַתְּ תִּקְרָא
וְגוֹי לֹא יִדְעוּךָ אֵלֶיךָ יִרְוּצוּ
לְמַעַן יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
וּלְקָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֶאֶרְךָ:

40 קִרְאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב:^ב
וְלֹא דֹרְכִיכֶם דְּרָכִי נָאִם יְהוָה:
6 דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמְצָאוֹ
8 כִּי לֹא מִחֲשָׁבוֹתֵי מִחֲשָׁבוֹתֵיכֶם
9 כִּי <גִבּוֹה>¹² שָׁמַיִם מֵאֲרָץ
כֵּן גִּבְהוֹ דְּרָכֵי מִדְּרָכֵיכֶם
וּמִחֲשַׁבְתִּי מִמִּחֲשַׁבְתֵּיכֶם:

— יִשְׁעִיה ד' —

(α) 55,3 הָטוּ אוֹזְנֵיכֶם וּלְכוּ אֵלַי שְׁמָעוּ וְתִחִי נִפְשְׁכֶם

(β) 7 יַעֲזֹב רִשְׁעִי דְרָכֹו וְאִישׁ אֶן מִחֲשַׁבְתִּיו וְיִשָּׁב * אֵל יְהוָה וּיִרְחַמְהוּ וְאֵל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסֻלּוֹת:

Is.

***** 53,11

יִחְלֹץ מִעֲמָל נִפְשׁוֹ
יִרְאֶה-הוּא אֹר וְיִשְׁבַּע

5

בְּדַעְתּוֹ יִפְגֹּעַ עֲבָדֵי לְרִבִּים
וְעֹנֹתָם הוּא יִסְבֹּל:
לִכֵּן לֹא יִחְלֹץ לוֹ יְבָרְכִים 12
וְאֵת עֲצוּמִים יַחְלֹק שָׁלָל

10

12c תַּחַת אֲשֶׁר הָעֵרָה נִפְשׁוֹ
וְאֵת פְּשָׁעִים נִמְנָה
וְהוּא תָמָא רַבִּים נִשָּׂא
וּלְפִשְׁעִים יִפְגֹּעַ:

15

20

פִּצְחִי וְצַהֲלִי לֹא חָלָה
מִבְּנֵי בְּעוֹלָה אִמְרֵי יְהוָה:
וִירֵעוּתִי דֶּה־פֶּה אֶל תַּחֲשָׁכִי
וַיִּתְּלִיךְ חֹקִי:

25

כִּי יִמִּין וּשְׂמֹאֹל תִּפְרָצִי
וְעָרִים גִּשְׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ:
וְלֹא תִפְלְמִי כִּי לֹא תַחֲפִירִי
וְחִרְפַּת אֱלִמְנוּתִיךְ לֹא תֹכַרִּי עוֹד:

30

יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ
אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקְרָא:
וְעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאךְ □
אִמְרֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

35

וּבִרְחֻמִּים גְּדוֹלִים אֶקְבָּצְךָ:
וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ

40

וְהִגְבַּעוֹת תְּמוּסִיגָה
וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּסַּךְ

53,9 וַיִּתֵּן אֶת פִּשְׁעֵיהֶם קִבְּרוֹ

וְאֵת רִשְׁעֵיהֶם גִּדְּאֵישׁוֹ
עַל לֹא תָמָא עָשָׂה
וְלֹא מִרְמָה בִּפְיוֹ:

וַיְהִי הוּא חִפֵּץ דִּבְאוֹ יִחְלֹץ לוֹ
אִם יִשִּׁים אֶשֶׁם נִפְשׁוֹ
וַיִּרְאֶה זֶרַע יִירֹךְ יָמִים
וְתִפְּץ יְהוָה בִּידּוֹ יִצְלַח:

54,8 אֲרֵנִי עֲקָרָה לֹא יָלַדָּה

כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה
2 הִרְחִיבִי מְקוֹם אֶהְלֶךְ
הָאֵרִיכִי מִיִּתְרִיךְ

***** 3

וּזְרַעְךָ גּוֹיִם יִירֶשׁ
4 אֶל תִּירָאִי כִּי לֹא תִבּוּשִׁי
כִּי בִשֵּׁת עֲלוּמִיךְ תִּשְׁכַּחִי

ה כִּי יִבְעֹלֶיךָ עֲשִׂיךָ
וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
6 כִּי כֹאשָׁה עֲזוּבָה
וְאִשֶּׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵם

7 בְּרַגַּע קָטָן עֲזוּבֶיךָ
8 בִּמְקַצֵּף הַסִּתְרֹתִי פָנֶיךָ מִמֶּךָ
אִמְרֵי גֹאֲלֶךָ יְהוָה

9 כִּי־מִי נָח זֹאת לִי כִּי־אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מִעֵבֶר מִי נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ
כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי

י כִּי הִהְרִים יְמוּשׁוּ
וְחִסְדִּי מֵאֶתֶךָ לֹא יִמוּשׁ
אִמְרֵי מִרְחֻמֶּךָ יְהוָה:

ספר חמישי

א

משא מצרים

- 5 **19, א** הנה יהוה רכב על עב קל ובא מצרים
ינעו אלילי מצרים מפניו
ולבב מצרים ימס בקרבו:
2 וסכסכתי מצרים במצרים
ונלחמו איש באחיו ואיש ברעהו
עיר בעיר ממלכה בממלכה:
10 3 ונבקה רוח מצרים בקרבו
ועצתו אכלע
ודרשו אל האלילים ואל האפים
ואל האבות ואל הידענים:
4 5 וסגרתי את מצרים ביד אדנים קשה
ומלך עו ימשל בהם
נאם האדון יהוה צבאות:
ה ונשתו מים מהים
ונהר יתרב ויבש:
20 6 והזניחו נהרות
דללו וחרבו יארי ימצור
קנה וסוף קמלו:
7 7 על פי יאור
וכל מורע יאור
25 8 יבש נדף ואיננו:
ואנו הדגים
ואבלו כל משליכי ביאור חפה
ופרשי מקמרת על פני מים אָמָלָו:
9 9 ובשו עבדי פִּשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת □:
והיו שִׁשְׁתִּיהָ [א] מִדְּבָאִים
30 י כל עֲשֵׂי שִׁקָּר אָנָּמִי נִפְשׁ:

55, י כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים
ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ
והולידה והצמיחה
ונתן זרע לזרע ולחם לאכל:

5

11 כן יהיה דברי אשר יצא מפי
לא ישוב אלי ריקם
כי אם עשה את אשר חפצתי
והצליח אשר שלחתי:

10

12 כי בשמחה תצאו
ובשלום תובלון
ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה
וכל עצי השרה ימחאו כף:

15

13 תחת הנעצוץ יעלה ברוש
ותחת הפרפר יעלה הדם
והיה ליהוה לשם
לאות עולם לא יפרת:

56 על יהוה לשרתו ולאהבה את שם יהוה להיות לו לעבדים כל שמר שבת מחללו
7 ומחזיקים בכריתיו: והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולתיהם
8 וזבחתיהם יהיו לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים: נאם
אדני יהוה מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו:

5

ג

	כל חיתו שדי אָתּוּ לאכל	9
10	לא ידעו אָהבין לא יוכלו לנפח אהבי לנום:	י צִפִּי ^[א] עֲוִרִים כָּלָם כָּלָם כְּלָבִים אֱלָמִים אֲהֲרָם שֹׁכְבִים
15	לא ידעו שָׁבָעָה איש לִבְעָעוּ ונסבאה שָׁכר גדול יִתֵּר מֵאֵד:	11 והכלבים עָזִי נִפֵּשׁ כָּלָם לְדֹרְכָם פָּנוּ 12 אָתּוּ אִקְחָה יֵין וְהִיָּה כֶּזֶה יוֹם מֹחַר
20	שם על לב באין מבין יבוא שלום כל הלך נכחות:	א, 57 הצדיק אבד ואין איש ואנשי חסד נאספים 2 כי מפני הרעה נאסף הצדיק ינוחו על משכבותם
25	בני עֲנָנָה על מי תתענגו תאריכו לשון זרע שקר:	3 ואתם קִרְבוּ הִנֵּה זֶרַע מִן־אֶפֶת זֹנֶה 4 על מי תרחיבו פה הלוא אתם יִלְדֵי פִשֵּׁעַ
30	הם הם גִּוְרִלָּךְ העלית מנחה: שמת משכבך לזבח זבח:	6 יבִח־לִּי נַחַל חִלְקֶךָ גַּם לָהֶם שִׁפְכַת נֶסֶךְ 7 על הר גִּבְהָ וְנִשְׁאַ גַּם שֵׁם עֲלִית
35	שמת זכרונך הרחבת משכבך אהבת משכבם יד חזית:	8 ואחר הדלת והמוזה כי מאת גִּלִּית ותעלי ותכרי לך מהם ותרבי את תִּנְיָתְךָ אִתָּם
40	ותרבי רִקְחֶיךָ ותשפילי עד שאול: לא אמרת גִּזְאֵשׁ על כן לא תִּדְלִית:	9 ותִּסְכֵּי לַמֶּלֶךְ בְּשֶׁמֶן ותִּשְׁלַחִי צִירֶיךָ עַד מִרְחָק י בֶּרֶךְ דֶּרֶךְ יִגְעַת וְחֵית יֶדְךָ מִצָּאֵת

(α) 56,11 והמה רעים

(β) ה' 57 הנקמים באלים תחת כל עץ רענן שחטי הילדים בנחלים ב-ת-ך- סעיפי הסלעים:

(γ) 6 העל אלה אנחם

- 19,11 אך אֱלֹהִים שָׂרִי צִעַן
 חֲכָמִי יַעֲצֵי פִרְעָה עֲצָה נִבְעָרָה
 אֵיךְ תֹּאמְרוּ אֶל פִּרְעָה
 בֶּן חֲכָמִים אֲנִי בֶן מַלְכֵי קֶדֶם:
 5 אֵימָם אָפֹא חֲכַמֶּיךָ
 וַיִּגִּדּוּ נָא לְךָ וַיִּדְּעוּ
 מֶה יַעֲזֵי יְהוָה צְבָאוֹת עַל מִצְרַיִם:
 13 נֹאמְרוּ שָׂרֵי צִעַן נִשְׂאוּ שָׂרֵי נָף
 וַהֲתַעֲזוּ אֶת מִצְרַיִם פְּלִיטֵי שְׂבִמִיָּה:
 10 יְהוָה מִסֵּךְ בִּקְרָבֵם רוּחַ עֲזָוָה
 וַהֲתַעֲזוּ אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מַעֲשֵׂהוּ
 כְּהִתְעֹזֹת שְׂכֹרֵי בְקִיאוֹ:
 15 וְלֹא יִהְיֶה לְמִצְרַיִם מַעֲשֶׂה
 אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה רָאשׁ וּזְנֵב כָּפָה וְאֶגְמוֹן:

- 16 בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִצְרַיִם כְּנָשִׁים וְחָרָד וּפְחָד מִפְּנֵי תְנוּפַת יַד יְהוָה צְבָאוֹת
 17 אֲשֶׁר הוּא מִנִּיף עֲלֵיו: וְהִיתָה אֲדַמַּת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחֶגְגִּה: כָּל אֲשֶׁר יוֹכִיר אֶתֶּה
 אֱלֹהֵי יִפְחָד מִפְּנֵי עֲצַת יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר הוּא יוֹעֵץ עֲלָיו:
 18 בְּיוֹם הַהוּא יִהְיוּ חֲמֹשׁ עָרִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם מְדִבְרוֹת שֹׁפֵת כְּנָעַן וְנִשְׁבָּעוֹת
 לִיהוָה צְבָאוֹת עִיר הַיִּזְרָע יֹאמַר לֵאחֶת:
 19 בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לִיהוָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִצְבֵּה אֶצֶל גְּבוּלָה לִיהוָה:
 כ וְהִיא לֹאֹת וּלְעֵד לִיהוָה צְבָאוֹת בְּאַרְץ מִצְרַיִם כִּי יַעֲזֻקוּ אֶל יְהוָה מִפְּנֵי לְחֻצִּים
 21 וַיִּשְׁלַח לָהֶם מוֹשִׁיעַ יִרְבֵּב וְהִצִּילָם: וְנוֹדַע יְהוָה לְמִצְרַיִם וַיִּדְּעוּ מִצְרַיִם אֶת יְהוָה
 22 בְּיוֹם הַהוּא וַעֲבָדוּ זִבְחַת וּמִנְחָה וְנִדְּרוּ נֶדֶר לִיהוָה וּשְׁלָמוֹ: וְנִגְף יְהוָה אֶת מִצְרַיִם
 25 נִגְף וּרְפוּאָה וְשָׁבוּ עַד יְהוָה וְנִעְתָּר לָהֶם וּרְפָאָם:
 23 בְּיוֹם הַהוּא תִּהְיֶה מִסְלָה מִמִּצְרַיִם אֲשׁוּרָה וּבֹא אֲשׁוּר בְּמִצְרַיִם וּמִצְרַיִם בְּאֲשׁוּר
 וַעֲבָדוּ מִצְרַיִם אֶת אֲשׁוּר:
 24 בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁיָּה לְמִצְרַיִם וּלְאֲשׁוּר בְּרִכָּה בִּקְרֵב הָאָרֶץ:
 כה אֲשֶׁר בֵּרַכְתָּ יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר בְּרוּךְ עַמִּי מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה יְדֵי אֲשׁוּר וְנִחַלְתִּי
 30 יִשְׂרָאֵל:

ב

- 35 56,א כה אמר יהוה
 שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צִדְקָה
 כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לְבֹא
 2 אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת
 וּבֶן אָדָם יִחְזִיק בָּהּ
 וְשָׁמַר יְדוֹ מַעֲשׂוֹת כָּל רַע:
 וְשָׁמַר שֹׁבֵת מִתְּחִלָּה

- 3 וְאֵל יֹאמַר בֶּן הַנֶּגֶר הַנִּלְקָה אֶל יְהוָה לֵאמֹר תִּבְדֹּל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ
 4 וְאֵל יֹאמַר הַסְרִים הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: כִּי כֹה אָמַר יְהוָה לְסָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת
 ה שְׂבָתוֹתַי וּבִחְרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֻמּוֹתַי יָד
 6 וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לָמוֹ: אֲשֶׁר לֹא יִפְרָת: וּבְנֵי הַנֶּגֶר הַנִּלְקִים

- 58,7 הֲלוֹא פֶלֶם לָרַעַב לַחֲמֹךְ
 כִּי תִרְאֶה עֶרֶם וּכְסִיתוּ
 8 אִזּוּ יִבְקַע כֶּשֶׁחַר אֹרֶךְ
 וְהִלֵּךְ לִפְנֵיךְ צָדֵק
 9 אִזּוּ תִקְרָא וִיהוֹה יַעֲנֶה
 אִם תִּסֵּר מִתּוֹכְךָ מוֹטֶה
 י וְתִפֹּק לָרַעַב לַחֲמֹךְ
 וּזְרַח בַּחֲשֹׁךְ אֹרֶךְ
 11 וְנָחַךְ יִהְיֶה תָמִיד
 וְהִשְׁבִּיעַ בַּצַּחְצָחוֹת נִפְשָׁךְ
 וְהִיִּית כִּגֵּן רֶחֶק
 12 וּבִנּוּ בְנֵיךְ תְּרֻבוֹת עוֹלָם
 וְקִרְא לְךָ גִּדְרֵי פְרִץ
- וְיַעֲצִימֶתֶךָ יְחִלִּיף
 10 וּכְמוֹצֵא לֹא יִכְזֹּבוּ מִיָּמָיו
 מוֹסְדֵי דוֹר וְדוֹר תִּקְוָם
 מְשׁוֹבְבֵי נְתִיבוֹת לִשְׁבֹּת
- 15 מַעֲשֹׂת חֲפָצְךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי
 לִקְדוֹשׁ יִהְיֶה מִכְבֹּד
 מִמְּצֹא חֲפָצְךָ וְדַבֵּר דְּבַר
 וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בְּמוֹתַי אֶרֶץ
 20 כִּי פִי יִהְיֶה דְּבַר
- 13 אִם תִּשְׁיֵב מִשְׁבֶּת רִגְלֶךָ
 וְקִרְאת לִשְׁבֶּת עֲנֵנִי
 וּכְבֹדְתוֹ מַעֲשֹׂת דְּרִכֶּיךָ
 14 אִזּוּ תִתְעַנֵּג עַל יְהוֹה
 וְהִאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ

ה

- 59,א הֵן לֹא קִצְרָה יַד יְהוֹה מְהוֹשִׁיעַ
 2 כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ מִבְּדִלִים
 וְחַטָּאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים
 3 כִּי כִפִּיתֶם יְגִי־אֱלֹהִים בְּדָם
 שְׁפָתוֹתֵיכֶם דִּבְרוּ שֶׁקֶר
 4 אִין קִרְא בַצֵּדֵק
 בְּמֹוֹת עַל תְּהוּ וְדַבֵּר שְׁוֹא
 9 עַל כֵּן רָחַק מִשְׁפַּט מִמֶּנּוּ
 נִקְוָה לְאוֹר וְהִנֵּה חֹשֶׁךְ
 י גִּם־שִׁשָּׁה כְּעוֹרִים קִיר
 כִּשְׁלָנוּ בַצְּהָרִים כִּנְשָׁף
 11 נִהְמָה כְּדָבִים כִּלְנוּ
 נִקְוָה לְמִשְׁפַּט וְאִין
 12 כִּי רַבּוּ פִשְׁעֵינוּ נִגְדָּךְ
 כִּי פִשְׁעֵינוּ אֲתָנוּ
- 25 וְלֹא כִבְדָה אֹזְנוֹ מִשְׁמוֹעַ
 בִּינְכֶם לְבִין אֱלֹהֵיכֶם
 מִכֶּם מִשְׁמוֹעַ
 וְאַצְבְּעוֹתֵיכֶם בָּעֵז
 לִשְׁוֹנְכֶם עוֹלָה תִהְיֶה
 30 וְאִין נִשְׁפַּט בְּאַמוֹנָה
 הָרוּ עֵמֶל וְהוֹלִיד אֹזְנוֹ:^β
 וְלֹא תִשְׁיִנּוּ צִדֵּקָה
 לִנְגָהוֹת בְּאַפְלוֹת נִהְלָךְ
 וְכִאִין עֵינִים גִּם־שִׁשָּׁה
 35 כְּמַתִּים * * *
 וְכִיוֹנִים הִגָּה נִהְיָה
 לִישׁוּעָה רָחֶקָה מִמֶּנּוּ
 וְחַטָּאוֹתֵינוּ עֲנָתָה בָנוּ
 וְעֲוֹנוֹתֵינוּ יִדְעוּם

— יִשְׁעִיָּה ה' —

58,7 עֲנִיִּים (α)

(β) 59,6 ה' פִּיצִי צָעֲקוֹנִי בִקְעוּ וְקִירִי עֲפִיִּישׁ יֵאֲרִגוּ הָאֲכָל מִבִּיצֵיהֶם יָמוֹת וְהַזְנִיָּה תִבְקַע אֶפְסָה: קִירֵיהֶם
 7 לֹא יִהְיוּ לְבִגְדֵי לֹא יִתְכַסּוּ בַּמַּעֲשִׂיָּהם מַעֲשִׂיָּהם אֵין וְעַל חֶסֶם בְּכִפְיָהֶם: רְגִלֵיהֶם לֹרֶע
 8 יִרְצוּ וְיִמְהָרוּ לִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי מִחֲשַׁבְתֵּיהֶם מִחֲשָׁבוֹת אֵין שָׂר וְשָׂר בַּמַּסְלוֹת: דֶּרֶךְ שְׁלוֹם לֹא
 יִדְעוּ וְאִין מִשְׁפַּט בַּמַּעֲנֵלָתָם נְתִיבוֹתֵיהֶם עֲקֹשׁוּ לָהֶם כָּל דֶּרֶךְ בָּהּ לֹא יִדְעוּ שְׁלוֹם:

57,11 ואת מי דאגת ותיראי
 ואותי לא זכרת
 הלא אני מחשה
 על כף * * *

12 אני אניד צדקתך
 ולא יועילוך | בועקך
 13 ואת כלם ישא רוח
 * * * * *

10

מרום > ב-קדוש אשכון
 ואת דכא ושפל רוח
 להחיות רוח שפלים
 ולהחיות לב נדכאים:
 16 כי לא לעולם אריב
 15 ולא לנצח אקצוף
 כי רוח מלפני יעטוף
 וגשמות אני עשיתי:

* * * * *

והחוסה בי ינחל ארץ
 ויירש הר קרשי:
 14 סלו סלו פנו דרך
 הרימו מכושול מדרך עמי:
 טו כי כה אמר רם ונשא
 שכן עד וקדוש שמו

18.17 בעונו⁴ > ג-ע³ קצפתי יא-אפהו הקמר וי-קצף וילך שוכב בדרך לבו: דרכיו²⁰
 ראיתי [אמר יהוה⁸] וארפאהו יא-אחהו ואשלם נהמים לו ולאכליו | בורא
 כ.19 אני ג-ב שפתים: שלום שלום לרחוק ולקרוב □: והרשעים כים נגד-ש כי
 21 השקט לא יוכל ויגדשו מימיו רפש וטיט: אין שלום אמר אלהי לרשעים:

25

ד

58,א קרא בנרון אל תחשך
 והגד לעמי פשעם
 2 ואותי יום יום ידרשון
 כגוי אשר צדקה עשה
 ישאלוני משפטי צדק
 3 למה צמנו ולא ראית
 הן ביום צמכם תמצאו חפצ-כם
 4 הן לריב ומצה תצומו
 לא תצומו כיום
 ה הכוה יהיה צום אבחרהו
 הלכף כאגמן ראשו
 הלזה תקרא צום
 6 הלוא זה צום אבחרהו
 פתח חרצבות רשע
 ושלח רצוצים חפשים

30

35

40

כשופר הרים קולך
 ולבית יעקב חטאתם:
 ודעת דרכי יחפצון
 ומשפט אלהיו לא עזב
 קרבת אלהים יחפצון:
 ענינו נפשנו ולא תדע
 וכל ע-כמ בי-ד-כם תנגשו:
 ולהפות באגרף רש-
 להשמיע במרום קולכם:
 יום ענות אדם נפשו
 ושק ואפר יציע
 ויום רצון ליהוה:
 ג-אם יהוה-
 40 התר אגדות ח-מם:
 וכל מוטה תנתק-:

	וכיונים אל ארציהם: ואניות תרשים בראשנה כספם וזהבם אתם ולקדוש ישראל כי פֶּאֶרְךְ:	60,8 מי אלה כעב תעופינה 9 כי לי יציים יקאו להביא בנִיד מרחוק לשם יהוה אלמִיד
5	ומלכיהם יִשְׁתַּחֲוּ וברצוני רחמתיך: יומם ולילה לא יסגרו ומלכיהם נִוְהִים ^{1,2} :	י ובנו בני נֶכֶר חֲמִתִּיךְ כי בקִצְפִי הפִּיתִיךְ 11 ונִפְתַּחוּ שַׁעֲרֵיךְ תמיד להביא אֵלֶיךָ חֵיל גִּבּוֹרִים
10	ברוש תִּדְהָר ותִּאֲשֹׁר יחֲדוּ ומקום רגְלִי אֲכַבֵּד: בני מעִיךְ ⁸ מִנְּאֲצִיד צִיּוֹן קדוש ישראל:	13 כבוד הלבנון אֵלֶיךָ יבוא לִפְאֵר מקום מקדְשִׁי 14 והלכו אֵלֶיךָ שְׁחֹחַ וקראו לְךָ עֵיר יהוה
15	ושנאה ואין עובר משֹׁשׁ דֹּר ודֹר: ולִשְׁד מלכים תִּנְקִי ונאֲלֶךְ אבִיר יַעֲקֹב:	טו תחת הַיּוֹתֵךְ עֹזֹבָה ושמתיך לגֹּאֵן עֹלָם 16 ויִנְקֵת חֶלֶב גִּבּוֹרִים וידַעַתְּ כי אני יהוה [מוֹשִׁיעֶךָ]
20	ותחת הברזל אביא כִּסְפִי ונגְשִׁיךְ צִדְקָה: שֶׁד ושבֵר בַּגְּבוּלֶיךָ ושַׁעֲרֵיךְ תִּהְיֶה:	17 תחת הנחשת אביא זָהָב ושמתי פִּקְדֹתֶיךָ שְׁלוֹם 18 לא יִשְׁמַע עוֹד קֶסֶם בָּאָרֶץ וקראת יִשׁוּעָה חֹמֹתֶיךָ
25	ולגִּנָּה הִרְחָ לֹא יֵאִיר לְךָ ואלֶהֶיךָ לִתְפַּאֲרֶךָ: וִיִּרְחָךְ לֹא יֵאֲסֶף ושלמו ימי אֲבֶלְךָ:	19 לאִיְהִיֶה לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר ⁸ והִיֶה לְךָ יְהוָה לְאוֹר עֹלָם כ לא יבוא עוֹד שֶׁמֶשׁךָ כי יְהוָה יִהְיֶה לְךָ לְאוֹר [עֹלָם]
30	לעולם יִירְשׁוּ אֶרֶץ מעֲשֵׂה יְדִי ⁹ לִתְפַּאֲרָה: והַצֵּעִיר לְגֹי עֲצוּם בעֲתָה אֲחִישֶׁנָּה:	21 וְעַמְּךָ בָּלֵם צְדִיקִים נִצֵּר מִיָּמֶע ¹⁰ יְהוָה ¹¹ 22 הַקֶּטָן יִהְיֶה לְאֵלֶף אני יהוה * *
35		
	יען מִשַׁח יְהוָה אֲתִי לִחְבֹּשׁ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וּלְעֹרִים פִּקְחֹת: ויוֹם נֶקֶם לְאֱלֹהֵינוּ ¹² :	61,א רוח אֲדֹנִי יְהוָה עָלֵי לְבָשֶׁר עֲנִוִים שְׁלַחֲנִי לִקְרֹא לְשֹׁבוֹיִם דְּרוֹר 2 לִקְרֹא שְׁנַת רִצּוֹן לַיהוָה
40		

(α) 60,12 כי הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאברו והגוים חרב יחרבו:
(β) 14 והשתחוּ על כפות רגְלֶיךָ כל * (γ) 17 ותחת העצים נחשת ותחת האבנים ברזל

(δ) 19 יומם

59,13 פֶּשַׁע וְכַחַשׁ בִּיהוּהַ וְנִסְגּוּ מֵאַחֵר אֱלֹהֵינוּ
 דְּבַר יַעֲקֹב וְסֵרָה וְיִהְיֶה מִלֵּב דְּבָרֵי שִׁקָּר:
 14 וְהִסֵּג אַחֲרָיו מִשְׁפָּט וְצִדְקָה מִרְחוֹק תַּעֲמֹד
 כִּי כִשְׁלָה בְּרִחוּב אֲמֶת וְנִכְחָה לֹא תוֹכֵל לִבּוֹא:
 15 וְתָהִי הָאֲמֶת נִעְדָּרֶת וְסָר מִרְעַ מִשְׁתַּכֵּל

1

10

* * * * *
 16 וְיִרְאֵה יְהוּהַ וְיִרְעַ בְּעֵינָיו וְיִשְׁתּוֹמֵם כִּי אֵין מִפְּנִיעַ
 וְתוֹשַׁע לוֹ זָרְעוֹ וְצִדְקָתוֹ הִיא סִמְכַתְּהוּ:
 17 וְיִלְבַּשׁ צִדְקָה כְּשָׂרִיף וְיִלְבַּשׁ בְּגָדֵי נָקִים
 18 כַּעַל גְּמָלוֹת גִּמְלֵי יִשְׁלֵם וְיִצְרָא מִמַּעַרְב אֶת שֵׁם
 19 כִּי יִבּוֹא יִבְגְּתֵר מִצִּדֵּי יְהוּהַ וְכֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל
 20 וְלִשְׁבֵּי פֶשַׁע בִּיעֻקֵּב:
 * * * * *

21 וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי יֵאָמְרוּ אִמְרֵי יְהוּהַ רוּחִי אֲשֶׁר עָלִיךְ וּדְבָרֵי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּפִיךָ
 לֹא יִמּוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זֶרַע וּזְרַע אִמְרֵי יְהוּהַ מִעֲתָה וְעַד עוֹלָם:

25

2

60, א קוֹמִי אֲזִירִי כִּי בֹא אֲנִיךְ וְכִבּוֹד יְהוּהַ עָלֶיךָ זֶרַח:
 2 כִּי הִנֵּה הַחֲשֶׁךְ יִכְסֶה אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים
 3 וְעֶלְיךָ יִזְרַח יְהוּהַ וְהִלְכוּ גוֹיִם לְאֻנְיָךְ
 4 שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֹאִי בְּנִיךְ מִרְחוֹק יִבְאֹוּ
 5 הֵן אֲזִי תִרְאִי וְנִהְרַתְּ כִּי יִהְפֹךְ עָלֶיךָ הַמּוֹן יָם
 6 שְׁפַעַת גְּמָלִים תִּכְסֹּךְ בְּכָרִי מִדִּין וְעִיפָה
 7 כָּל־מִשְׁבָּא יִבְאֹוּ כָּל־צֶאֱן קָדָר יִקְבְּצוּ לְךָ
 8 יַעֲלֹוּ לִלְדָּצוֹן יַעַל מִזְבְּחִי וְתִהְיֶה הָאֲמֶת נִעְדָּרֶת

62,י עברו עברו בשערים
סלו סלו המסלה
הרימו גם על העמים:
11 הגה יהוה השמיע

5 אמרו לבת ציון
הגה שכרו אתו
12 וקראו להם עם הקדש
ולך יקרא דרושה
הגה ישעך בא
ופעלתו לפניו:
גאולי יהוה
עיר לא נעובה:

ח

15 61,י שוש אשיש ביהוה
כי הלבישני בגדי ישע
כחתן יכין פאר
תגל נפשי באלהי
מעיל צדקה - עטני
וככלה תעדה פליה:
* * * * *

ט

25 63,א מי זה בא מאדום
זה הדור בלבשו
אני ¹גִּהִי ²דִּרְ ³בְּצִדְקָה
2 מדוע אדם - מלבושך
3 פורה דרכתי לבי
יִאֲדָרְכֶם באפי
חמוץ בגדים מבצרה
צֶעֶד - בלב פחו
רב - פח - להושיע:
ובגדיך כדרך בגת:
ומעמים אין איש אתי
יִאֲרַמְסֶם בחמתי
וכל מלבושי יִגְאֲלֵתִי:
ושנת גאולי באה:
יִאֲשַׁתּוּמֶם ואין סומך
וצדקתי היא סמכתי:
יִאֲשִׁיבֶרם בחמתי
35 יִאֲזִיזֵנִי - ד לארץ נצחם:
* * * * *

י

40 65,א נדרשתי ללוא שאלוני - נמצאתי ללא בקשני אמרתי הגני הנני אל גוי לא
2 יִקְרָא בשמי: פִּרְשָׁתִּי ידי כל היום אל עם סורר - ומורה - ההלכים הדרך לא טוב
3 אחר מחשבתיהם: העם המכעסים אתי על פני תמיד זבחים בנגות ומקטרים על
4 הלבנים: הישבים בקברים ובִּיָּצוּרִים ילינו האכלים בשר החזיר ומִמָּרְק פגלים

61,3 לָהֶם כָּל אֲבִלִים^[א] יֵאָבֵל לְשׁוֹם^[ב] לָהֶם פֶּאֶר תַּחַת אֲפֹרֶת
שֶׁמֶן שֶׁשֹּׁן תַּחַת מַעֲטָה וְקָרָא לָהֶם³² לְדֹ-י³¹ הַצֶּדֶק
וּבְנוּ תְּרֻבּוֹת עוֹלָם וּשְׁמֹת רֹאשֵׁינִים יִקְוִמוּ

5

וַחֲדָשׁוּ עָרֵי חָרֵב וְעִמָּדֵי זָרִים וְרָעוּ צֹאנֵכֶם וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי יְהוָה תִּקְרְאוּ חֵיל גּוֹיִם תֹּאכְלוּ
וּשְׁמֹת דּוֹר וּדְוֹר: וּבְנֵי נֶכֶר אֶפְרִיכֵם וְכֹרְמֵיכֶם: מִשְׁרָתִי אֱלֹהֵינוּ יֹאמֶר לָכֶם וּבִכְבוֹדֵם תִּתְּהִירוּ:

10

7 תַּחַת בְּשָׁתִׁים מִשְׁנָה לָכֵן בָּאֲרָצָם מִשְׁנָה יִירָשׁוּ
8 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱהָב מִשְׁפָּט וְנִתַּתִּי פִּעְלָתָם בְּאֵמֶת
9 וְגִדְעוּ בְּגוֹיִם זֶרַע כֹּל רֹאֲיָהֶם יִפְּירוּם
11 כִּי כֹאֲרֵץ תּוֹצִיא צִמְחָה כֵּן אֲדֹנִי יְהוָה יִצְמִיחַ צִדְקָה

15

10 וְצִאֲצִיָּהֶם בְּתוֹךְ הָעִמִּים כִּי הֵם זֶרַע בֶּרֶךְ יְהוָה: וְכִנְגָה יִרְעִיָה צִמְחָה וְתַהֲלָה נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם:

20

62,א לִמְעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׁה עַד יֵצֵא כִנְגָה צִדְקָה וְרֹאֵי גּוֹיִם צִדְקָךְ [יְהוָה] וְהָיִיתָ עֲטֹרַת תִּפְאֶרֶת בִּיד
וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט וְיִשְׁוּעָתָה כִּלְפִיר יִבְעַר: וְכָל מַלְכִים כְּבוֹדְךָ²: וְצִנִּיף מְלוּכָה בִּכְפֵי אֱלֹהֶיךָ:

25

4 [י] לֹא יֹאמֶר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֲפָצִי בָּהּ
ה כִּי חֲפֵץ יְהוָה בָּךְ כִּי יִבְעַל בַּחּוֹר בְּתוּלָה וּמִשׁוֹשׁ חֶתֶן עַל כֶּלֶה
וְלֹאֲרָצֶךָ עוֹד יִשְׁמָחָה וְלֹאֲרָצֶךָ בַּעֲוִלָה וְאַרְצֶךָ תִּבְעַל: יִבְעַל־ךָ יִבְנֶה־ךָ יִשֵּׁשׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ:

30

6 עַל חוֹמֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַם כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה הַמּוֹכִירִים אֶת יְהוָה וְאֵל תִּתְּנוּ דָּמֵי לוֹ
7 וְעַד יִשִּׁים אֶת יְרוּשָׁלַם הַפִּקְדוֹתֵי שְׁמַרְיָם תִּמְיֵד לֹא יִחְשׂוּ אֵל דָּמֵי לָכֶם: עַד יִכּוֹנֵן תַּהֲלָה בָּאֲרֶץ:

35

8 נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ אִם אֵתָּן אֶת דְּגַנְךָ עוֹד וְאִם יִשְׁתּוּ בְנֵי נֶכֶר תִּירוּשָׁךְ
9 כִּי מֵאֲסָפִיו יֹאכְלֻהוּ וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתּוּ וּבִזְרוּעָא מֵאֲכָל לֹאֲיִבֶיךָ אֲשֶׁר יַעֲתֵב בּוֹ: וְהִלְלוּ אֶת יְהוָה בַּחֲצֹרֹת קִדְשֵׁי:

40

(α) 61,3 לֹאֲבִלֵי צִיּוֹן * (β) לַת * (γ) 62,2^b וְקָרָא לָךְ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ * (δ) 4 לֹא יֹאמֶר

- 65,21 ובנו בתים וישבו
22 לא יבנו ואחר יִשָּׁב
כי כימי העֵינִי ימי עמי
23 לא יִגְעוּ לְרִיק
כי זרע בְּרוּכִי יִהְיֶה הִמָּה
24 והיה טרם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה
כה ואֵב וּמָלָה יִרְעוּ כְּאַחֵד
לא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ
- 5 ונִטְעוּ כֶּרְמִים וְאָכְלוּ פְּרִים:
לא יִטְעוּ וְאַחֵר יֵאָכֵל
וּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יִבְלוּ בַּחֲרִי:
וְלֹא יִלְאֻּם לִפְהֶלָה
וּצְאֲצְאֵיהֶם אֲתָם:
עוד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֲשַׁמְעֶם:
וְאַרְיֶה כְּבֹקֵר יֵאָכֵל תֵּבֶן
בְּכָל הָר קִדְשִׁי אֲמַר יְהוָה:

10

יֵא

- 66,א כה אמר יהוה השמים כסאי
אי זה בית אשר תבנו לי
2 ואת כל אלה ידי עשתה
ואל זה אביט אל עֵנִי
3 שוֹחֵט הַשּׁוֹר מִפֶּה אִישׁ
מַעֲלָה מִנְחָה נֹסֵף דָּם חוּזִיר
גַּם הִמָּה בַּחֲרוּ בְּדֹרְכֵיהֶם
4 גַּם אֲנִי אֲבַחֵר בַּתַּעֲלִיָּהִם
יֵעַן קִרְאתִי וְאִין עֹנֶה
וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינִי
- 15 וְהֶאֱרִץ הָלֶם רִגְלִי
וְאִי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי:
יְהוָה לֵאמֹר כָּל אֱלֹהִים נָאִם יְהוָה
וְנִכְאָה רוּחַ וְחִרְדַּת אֵל דְּבָרִי:
זֹבַח הַשֶּׁה עוֹרֶף כָּלֵב
מוֹכִיר לִבָּנָה מִכֶּרֶךְ אֶוֹן
20 וּבִשְׁקוּצֵיהֶם נִפְשָׁם חִפְצָה:
וּמְנוֹרָתָם אֲבִיָּא לָהֶם
דְּבַרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ
וּבְאִשֶּׁר לֹא חִפְצָתִי בַּחֲרוּ:

- ה שָׁמְעוּ דְּבַר יְהוָה הַחֲרָדִים אֵל דְּבָרוֹ אֲמָרוּ אַחִיכֶם שְׁנֵאִיכֶם מְנַדִּיכֶם לִמְעַן
17 שְׁמִי יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ: הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְּטַהֲרִים אֶל הַגְּנוֹת
אַחֲדִי: יִתְקַדֵּשׁ בְּתִתְקַדֵּשׁ אֲכָלִי בָשָׂר הַחֲזוּר וְהַשֶּׁרֶץ וְהַעֲכָבֵר יִתְּנוּ יָסְפוּ נָאִם יְהוָה:
18a וְאֲנֹכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם * * *

30

יב

- 66,6 קול שאון מעיר
קול יהוה משלם
35 קול מְהִיכֵל
גִּמּוּל לְאִיבִיו:
7 יְהוָה בְּטָרֶם תַּחֲלִיל
בְּטָרֶם יִבּוֹא תִּבְלָה
8 מִי שָׁמַע כֹּזֶאֶת
הַיּוֹחֵל עִם אֶרֶץ
אִם יוֹלֵד גּוֹי
כִּי חָלָה גַּם יִלְדָּה
- 40 יִלְדָּה יֶבֶן
וְהַמְלִיטָה זָכָר:
מִי רָאָה כְּאַלֶּה
בְּיוֹם אֶחָד
פַּעַם אֶחָת
צִוּוֹן אֶת בְּנִיָּה:

ה, 65 ב-כליהם: האמרים קרב אליך אל תגש בי כי יקדשתיך אלה עשן באפי אש
 7.6 יקדת כל היום: הנה כתובה לפני לא אחשה כי אם שלמתי^א | עונתי-הם ועונת
 אבותי-הם יחדו אמר יהוה אשר קטרו על ההרים ועל הגבעות תרפוני ומדתי
 פעלתם ראשנה^ב [ושלמתי] ^אאל חיקם:

5	[באשכול כאשר ימצא התירוש כי ברכה בו לבלתי תשחית הכל: ומיהודה יורש הרי ועבדי ישכנו שמה: ועמק עכור לרביץ בקר ^ב :	8 כה אמר יהוה ואמר אל תשחיתו כן אעשה למען עבדי והוצאתי מיעקב זרע וינשוק בחיירי והיה השרון לגנה צאן	9
10		11 ואתם עוזבי יהוה הערכים לגד שלחן ומניתי אתכם לחרב יען קראתי ולא עניתם ותעשו הרע בעיני ובאשר	12
15	השכחים את הר קדשי והממלאים למני מקסך: וכלכם למבח תכרעו דברתי ולא שמעתם לא חפצתי בחרתם:		

20	אדני יהוה ואתם תרעבו ואתם תצמאו ואתם תבשו: מטוב לב ומשבר רוח תגלילו: והמיתך אדני יהוה שם אחר: באלהי אמן באלהי אמן וכי נסתרו מעיני: וארץ תרשה ולא תעלינה על לב: ועל אשר אני בורא ועמה משוש: וששתי בעמי וקול זעקה: עול ימים את ימיו והחוטא יקלל:	13 לכן כה אמר הנה עבדי יאכלו הנה עבדי ישתו הנה עבדי ישמחו הנה עבדי ילנו ואתם תצעקו מכאב לב והנחתם שמכם לשבועה ולעבדי יקרא [לבחירי המתברך בארץ יתברך והנשבע בארץ ישבע כי נשכחו הצרות הראשונות כי הנני בורא שמים חדשים ולא תזכרנה הראשונות [עד כי אם ישישו וגילו עדי כי הנני בורא את ירושלם וגלתי בירושלם [גילה ולא ישמע בה עוד קול בכי ולא יהיה משם עוד וזקן אשר לא ימלא [ימות כי הנער בן מאה שנה	14	15	16	17	18	19	כ
25									
30									
35									
40									

- 34.12 >ושעירים ישבו בה
יהיו כאין חריק
ואין שם מלוכה יקראו
וכל שריק יהיו אפס:
- 5 13 ועלתה ארמנתיק סירים
קמוישו וחזח במבצריק
והיתה ננה תנים
1-ת-צ-ר לבנות יענה:
- 10 14 ופגשו ציים את איים
ושעיר על רעהו יקרא
אך שם הרגיעה לילית
ומצאה לה מנוח:
- 15 16 קננה קפוז ותמלמ
2-ודגרה יובקעה יבצ-יק:
אך שם נקבצו דיות
1-אשה רעותה לא פקדו:
- 20 16 [דרשו^א] מעל ספר יהוה □
אחת מהנה לא נעדרה {}
כי פי יהוה הוא צוה
ורוחו היא קבצת:
- 25 17 והוא הפיל להן גורל
וידו חלקתה > בקו
עד עולם יירשוה
לדור ודור ישכנו בה:
- 30 8 ורנתה ארצם מדם
ועפרם מחלב ידשן |
כי יום נקם ליהוה
שנת שלומים לריב ציון:
- 9 ונהפכו נחליק לזפת
ועפרה לנפריית
והיתה ארצה לזפת
בערה | לילה ויומם >:
- י >לא תכבה לעולם
יעלה עשנה מדור לדור
תחריב לנצח נצחים
אין עבר בה ואין שב:
- 11 וירשוה קאת וקפוד
וינשוף וערב ישכנו בה
ונטה עליה יהוה
קו תהו ואבני בהו:

יד

- 35.3 חזקו ידים רפות
וברקים כשלות אמצו |
אמרו לנמהרי לב
חזקו אל תיראו >
- 40 4 הנה אלהיכם יבא
נקים יקם את עמו
יבוא גמול אלהים
הוא יבוא וישעכם:
- א. 35.3 ישושו מדבר וציה
ותגל ערבה ותפריח
כחבצלת | פרח תפרח
ותגל אף גילת ורנן >
- 2 כבוד הלבנון נתן לה
הדר הכרמל והשרון
המה יראו כבוד יהוה
הדר אלהינו:

— ישיעה ה —

(א) 34.16 יקראו

- 66,9 האני אשכיר ולא אוליד יאמר יהוה
 אם אני המוליד ועצרתי אמר אליהך:
 שְׁמָחָה ירושלם וגילו בה כל אהביה
 שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה:
 II למען תינקו ושבעתם מִלֶּשֶׁד תִּנְחַמֶּיהָ
 למען תמצו והתענגתם מִיֶּיךָ כבודה:

- 12 כי כה אמר יהוה הנני נטה אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים
 13 וינקתם על צד תנשאו ועל ברכים תשעשעו: כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי
 14 אֶנְחַמְכֶם ובירושלם תנחמו: וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה
 10 טו וגידע חסד יהוה את עבדיו וזעמתי את איביו: כי הנה יהוה כִּי־אֵשׁ יבוא
 16 וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתי בלהבי אש: כי באש יהוה נשפט
 את כל הארץ ובחרבו את כל בשר ורבו חללי יהוה:
 18^b כי הנה באה הַעֲתָ לִקְבֹּץ את כל הגוים והלשונות ובאו וראו את כבודי:
 19 ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פליטים אל האיים הרחקים אשר לא שמעו את
 15 כ שמִי ולא ראו את כבודי והגידו את כבודי בגוים: והביאו את כל אחיכם מכל
 הגוים מנחה ליהוה על הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני ישראל
 21 את המנחה בכלי טהור בית יהוה: וגם מהם אקח לַלְהִימִים לֵאמֹר יהוה:
 22 כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם
 יהוה כן יעמד ורעכם ושמכם:

- 23 והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני
 24 אמר יהוה: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים כי תולעתם לא תמות ואֲשֶׁם
 לא תכבה והיו נראון לכל בשר:

יג

- 34,4 ונגלו כספר השמים קרבו גוים לשמע
 30 וכל צבאם⁸ יבול ולאמים הקשיבו
 כנבל עלה מגפן תשמע הארץ ומלאה
 וכנבלת מתאנה: תבל ויצאצאיה:
 ה כי רנתה מזעמו כי קצף ליהוה על כל הגוים
 35 שכרה בשמים יחרב יִתֵּה ותמה על כל צבאם
 הנה על אדום תרד * * * * *
 ועל עם חרמתי למשפט: החרים נתנם לטבח:
 6 חרב ליהוה מלאה דם ותלליהם ישלכו
 40 הדרשנה מתלב ופגריהם יעלה כְּאֵשׁם
 מדם כרים ועתודים וגמסו הרים מדמם |
 מתלב כליות אילים: ונמקו כל ׀ גבעות:

(α) 66,19 הגוים תרשיש פוֹט וְלוֹד יִמְשְׁךָ דִּשׁ תובל ויון

(β) * בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות * (γ) א. 34 כל * (δ) 4 צבא השמים

- טו, 63 הבט משמים וראה
 מִזְבֵּל קִדְשָׁךְ ∞
 אִיהָ קָנֵאתְךָ וּגְבוּרַתְךָ
 16 יֵאלֵךְ נֹאֵךְ תִּתְאַפֵּק ∞
 כִּי אֲתָה אֲבִינוּ
 כִּי אֲבִרְהֵם לֹא יִדְעֵנוּ
 אֲתָה יְהוָה אֲבִינוּ
 5 גִּאלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךְ:
 אֲתָה יְהוָה אֲבִינוּ

- 10 תקשיח לבנו מִיִּרְאֶתְךָ
 לְמַעַן שְׁבִטִי נִחַלְתְּךָ:
 צְרִינוּ בּוֹסֶסוּ מִקִּדְשָׁךְ:
 17 לְמָה תִּתְעַנּוּ יְהוָה מְדַרְכֶּיךָ
 שׁוֹב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ
 18 לְמַצֵּר יִרְשָׁנוּ הִרְקִישָׁךְ
 19 הֵינּוּ כִּי־מֵעוֹלָם לֹא מִשְׁלַת
 15 מִפְּנֵיךְ הָרִים נִזְלוּ
 מִשְׁמַיִם תִּבְעֵר־ אֵשׁ
 מִפְּנֵיךְ גּוֹיִם יִרְגְּזוּ:
 2 בְּעִשְׂוֹתְךָ נִוְרָאוֹת לֹא נִקְוָה ∞
 3 לֹא הָאֻזִּיגָה אֹזֶן
 מִעֲשֵׂי־יָדְךָ ∞ וּגְבוּרַתְךָ
 4 לֹא פָגַעַתְּ עֲשֵׂי־צֶדֶק
 הֵן אֲתָה קִצְפַּת וּנְחָמָה
 25 וּכְבִּנְד עֲדִים כָּל צִדְקָתֵינוּ
 וְעֹנְנוּ כְּרוֹת יִשְׂרָאֵל־נוּ:
 מִתְעוֹרֵר לַחֲזוּק בֶּךְ
 וְתַמְגֵּנוּ בִּיד עֹנְנוּ:
 30 [וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ בָּלֵנוּ]:
 וְאֲתָה יִצְרָנוּ
 וְאֵל לַעֲד תִּזְכֹּר עֹן
 כִּי עַמְּךָ בָּלֵנוּ
 35 יְרוּשָׁלַם לְקַלֵּל־הָ:
 אֲשֶׁר תִּלְלֹךְ אֲבֹתֵינוּ
 וְכָל מִחְמְדֵינוּ ∞ לְתִרְבָּה:
 תַּחֲשֶׂה וְתַעֲנֵנוּ עַד מָאֵד:
 40 עֲרִי קִדְשָׁךְ הָיוּ מְדַבְּרֶיךָ
 בֵּית קִדְשֵׁנוּ וְתַפְאֶרְתֵנוּ
 הָיָה לְשִׁרְפַת אֵשׁ
 תַּעֲלֵ אֵלֶּה תִּתְאַפֵּק יְהוָה
 11

35,8 והיה שם מסלול: מְהוּרָה

ודרך הקדש יקרא לה
לא יעֲבֹדֶיהָ מִמָּאָה
ואוֹלִים לא יתעו בָּהּ

5

9 וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם אֲרֶז
וּפְרִיץ חַיֹּת בֵּל יַעֲלֶנָּה
וְהִלְכוּ בָּהּ גִּבּוֹרִים
וּפְדוּיֵי יְהוָה יִשְׁבּוּן

10

וּבָאוּ צִיּוֹן בִּרְנָה
וּשְׂמַחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם
שִׁשּׁוֹן וּשְׂמַחַת יִשְׁגוּם
גִּסּוֹ יָגוֹן וְאַנְחָה:

15

ה' 35,8 או תפקחנה עיני עוֹרִים

ואוֹנֵי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה
או יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסֶחַ
וּתְרֵן לִשּׁוֹן אֱלִם

6 כי נבקעו במדבר מים

וּנְחָלִים בַּעֲרֶבָה
וְהָיָה הַשָּׂרֵב לֶאֱגֶם
וּצִמָּאוֹן לִמְבוּעֵי מִים

7 בְּנֹה תֵנִים יִצִּים

לִצְאֲנֶכֶם וּבִקְרַכֶּם יִרְבֶּצֶה
יִתְצַר בְּנוֹת יַעֲנָה
הִיתָה לִקְנָה וְגִמָּא:

טו

20

63,7 חֲסִדֵי יְהוָה אֲזִכִּיר
כַּעַל כָּל אֲשֶׁר גִּמְלָנוּ
אֲשֶׁר גִּמְלֵנוּ כְּחֲמִיו
וַיֹּאמֶר אֶךָ עֲמִי הֵמָּה
וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ

25

9 לֹא יִצַּר וּמִלֵּאָה
בִּאֲהַבְתּוֹ וּבְחִמְלָתוֹ
וַיִּנְטֵלם וַיִּנְשָׂאם
וְהִמָּה מָרוּ וַעֲצָבוּ
וַיַּהֲפֹךְ לָהֶם לְאֵזִיב

30

11 וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם
אֵיךְ הִמְעֵל־הֶ מִים
אֵיךְ הִשֵּׁם בִּקְרָבוֹ
מוֹלִיד לִימִין מֹשֶׁה
בּוֹקֵעַ מִים מִפְּנִיהֶם

35

13 מוֹלִיכֶם בְּתַהֲמוֹת
כִּבְהָמָה בִּקְעָה תִרְדּוּ
14 * * * * *
* * * * *
כֵּן נִהְיֶה עִמָּךְ
לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאָרֶת:

40

(7) 35,8 והיֵיאָ לַעֲמוֹ הַלֵּךְ דֶּרֶךְ * (8) 9 לֹא תִמְצָא שֵׁם * (7) 63,7 לְבֵית יִשְׂרָאֵל * (8) 11 מֹשֶׁה עֲבָדִי

26,21 כי הנה יהוה יצא ממקומו
לפקד עון יושב הארץ עליו
וגלתה הארץ את דמיה
ולא תכסה עוד על הרוגיה:

26,כ לך עמי בא בחרירך
וסגר דלתך בערך
חבי כמעט רגע
עד יעבור זעם:

5

27,א ביום ההוא יפקד יהוה בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לזיתן נחש ברח
ועל לזיתן נחש עקלתון והרג את התנין אשר בים: והיה ביום ההוא יחבט יהוה
משפלת הנהר עד נחל מצרים ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל: והיה ביום
ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והגדחים בארץ מצרים
והשתחוו ליהוה בהר הקדש בירושלם:

10

7 * * * * *

27,ב נְהַל מְשָׁלַח^[8] ונעזב כמדבר
שם ירעה עגל ושם ירבץ וכלה
11 ביבש קצירה תשברנה [סעפיה:
נשים באות מאירות אותה
כי לא עם בינות הוא
על כן לא ירחמנו עשהו
20 ויצרו לא יחננו:

הכמפת מפהו הפהו
אם כהרג הרגיו הרג: □
9 לכן בזאת יכפר עון יעקב
וזה כל פרי השר הטאטו [מנפצות
בשומו כל אבני מופת כאבני גר
לא יקמו אשרים וחמנים:
כי עיר בצורה ברד

26,א ביום ההוא יושר השיר יהוה בארץ יהודה

25 עיר יעז לנו ישועה ישית חומות וחל:
2 פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אַמְנִים:
3 יצר סמוך תצר שלום - כי כך בטוח:
4 בטחו ביהוה עדי עד כי יהוה צור עולמים:
ה כי השח ישובי מרום קריה נשגבה
30 ישפילנה - עד ארץ יגיענה עד עפר: ז
6 תרמסנה - רגלי עני-ים פעמי דלים:

7 ארח לצדיק מישרים - מעגל צדיק תפלם:
8 אף ארח משפטך יהוה קוינוך
35 לשמך ולזכרך תאות נפש:
9 גפשי אִוִּיתָךְ אף רוחי בקרבי אשחרך
כי משפטך לארץ צדק למדו ישובי תבל:
י יחן רשע בל למד צדק בארץ נכחות
יעגל ובל יראה גאות יהוה:

— יִשְׁעִיהָ הַיְּשׁוּעָה —

(α) 27,6 הימים הבאים ישרש יעקב ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה:

(β) 8 בסאפא-א-בשלחה * יריבנה * הלגה ברוחו הקשה ביום קדים:

(δ) 26,9 בלילה

(γ) 25,12 ומבצר משגב חמתך השח השפיל הגיע לארץ עד עפר:

י

24,א.2 הנה יהוה בוקק הארץ ובולקה ועוה פניה והפיץ ישיביה: והיה כעם ככהן
 כעבד כאדניו כשפחה כנברתה כקונה כמוכר כמלוה כלוה כגשה כאשר נִשְׁיָה 5
 3 בו: הַבּוֹק תִּבּוֹק הָאָרֶץ וְהַבּוֹז תִּבּוֹז כִּי יִהְיֶה דָּבָר אֶת הַדָּבָר הַזֶּה:

24 בְּגָדִים בְּגָדוּ וּבְגָד בּוֹגְדִים בְּגָדוּ:
 17 פָּחַד וּפָחַת וּפָח עֲלֵיךְ יוֹשֵׁב הָאָרֶץ:
 18 וְהָיָה הֵנָּס מִקּוֹל הַפָּחַד יִפֹּל אֶל הַפָּחַת 10
 וְהָעוֹלָה מִתּוֹךְ הַפָּחַת יִלְכֹּד בַּפֹּחַ
 כִּי אֲרָבוֹת מִמְרוֹם נִפְתְּחוּ
 וִירְעִשׁוּ מוֹסְדֵי אֶרֶץ:
 19 לֵעֵץ הַתְּרַעְעָה אֶרֶץ 15
 וְיִפֹּר הַתְּפוֹרֶרֶת אֶרֶץ
 מוֹט הַתְּמוֹטֶמֶת אֶרֶץ:
 כ נֹזַע תִּנּוּעַ אֶרֶץ כְּשֹׁבָר
 וְהַתְּנוֹרְדָה כְּמִלּוֹנָה
 וּכְבֹּד עֲלֶיהָ פִּשְׁעָה
 20 וְנִפְלָה וְלֹא תִסְרֹף קוֹם:

21 וְהָיָה יוֹם הַהוּא
 יִפְקֹד יְהוָה עַל צָבָא הַמְרוֹם בְּמִרוֹם
 וְעַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל הָאֲדָמָה:
 22 וְאַסְפּוּ אֶסְפָּה הָאֲסִיר עַל בּוֹר 25
 וְסָגְרוּ עַל מִסְגֵּר
 וְיִמְרֹב יָמִים יִפְקְדוּ:
 23 וְהַפְרָה הִלְכָּנָה וּבּוֹשָׁה הַחֲמָה
 כִּי מֶלֶךְ יִהְיֶה צְבָאוֹת בַּהֲרַץ צִיּוֹן
 30 וְנִגְדָה זִקְנֵי כְבוֹד: [וּבִירוּשָׁלַם]

25,6 וְעִשָּׂה יְהוָה צְבָאוֹת
 לְכָל הָעַמִּים בַּהֲרַץ הַזֶּה
 מִשְׁתָּה שְׂמָנִים מִשְׁתָּה שְׂמָרִים
 35 שְׂמָנִים מִמְּתִים שְׂמָרִים מִזְּקָקִים:
 7 וּבִלְעַ בַּהֲרַץ הַזֶּה
 פָּנִי תִלְוֶיט הַלֹּזֶט עַל כָּל הָעַמִּים
 וְהַמִּסְכָּה הַנְּסוּכָה עַל כָּל הַגּוֹיִם:
 8 וּמַחֲהָ אֲדָנִי יְהוָה דְּמָעָה מֵעַל כָּל פָּנִים
 40 וְתִרְפֹּת עֲמוֹ יִסֹּר מֵעַל כָּל הָאָרֶץ
 כִּי יִהְיֶה דָּבָר:

4 אֲבִלָה נִבְלָה הָאָרֶץ
 אֲמִלְלָה נִבְלָה תָּבֵל
 אֲמִלְלוּ יִמְרוֹם יָעִם הָאָרֶץ:
 ה וְהָאָרֶץ חֲנִפָה תַּחַת יִשְׁבִּיָּה
 כִּי עָבְרוּ תוֹרַת חֲלָפּוֹ חֶק
 הִפְרוּ בְרִית עוֹלָם:
 6 עַל כֵּן אֱלֹהֵי אֲכִלָּה אֶרֶץ
 וַיֹּאשְׁמוּ יֹשְׁבֵי בָהּ
 עַל כֵּן חִדְּלוּ יֹשְׁבֵי אֶרֶץ
 וּנְשָׂאֵר אָנוּשׁ מוֹעֵר:
 7 אֲבֵל תִּירוּשׁ אֲמִלְלָה גִּפְן
 גִּאֲנָחֹו כָּל שְׂמָחִי לֵב:
 8 שִׁבְתָּ מִשּׁוּשׁ תְּפִים
 חִדְּלָה שְׂאוֹן עֲלִיזִים
 שִׁבְתָּ מִשּׁוּשׁ קְנֹזֶר:
 9 בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן
 יִמְרָ שֹׁכֵר לִשְׁתִּיּוֹ:
 י נִשְׁבְּרָה קִרְיַת תְּהוֹ
 קְנֹזֶר כָּל בֵּית מִבּוֹא:
 11 צִנְחָה עַל הַיַּיִן בַּחוּצוֹת
 עֲבִירָה כָּל שְׂמִיחָה
 גִּלָּה מִשּׁוּשׁ הָאָרֶץ:
 12 נִשָּׂאֵר בְּעִיר שְׂמָה
 וּשְׂאִיָּה יָקֵת שַׁעַר:

13 כִּי כֹה יִהְיֶה בִּקְרֵב הָאָרֶץ
 בַּתּוֹךְ הָעַמִּים כְּנִקְףָה זֵית
 כְּעִלְלָתָה אִם כֹּלָה בְּצִיר:
 14 הַמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם יִרְנוּ
 בְּגִאוֹן יְהוָה צִהְלוּ מִיָּם:
 15 עַל כֵּן בְּאַיִם כְּבָדוֹ יְהוָה
 בְּאֵי הַיָּם שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 16 מִכְּנַפְיֹת הָאָרֶץ זְמֶלֶת שְׁמַעְנֹו צִבִּי
 וְאִמְרָ רִי לִי רִי לִי אוֹי לִי [לְצַדִּיק]

27,2 «ואמר» ביום ההוא

כרם חמ-ד-עננו לה:

אני יהוה נצרה

לרנעים אשקנה

פן יפקד עליה

לילה ויום אצננה

חמה אין לי:

27,4 מי יתנני

שמיר י-שית

במלחמה אפשעה בה

5 אציתנה יחד:

ה או יחזק במעוי

יעשה שלום לי:

- 26, II ◦ רמה ירך בל יחיוון יחוּו ויבשו
 קנאת עמך אף אש צריך תאכלם | יהוה ◦
 12 תשפת שלום לנו כי גם כל מעשינו פעלת לנו:
 13 יהוה אלהינו בעלוננו אדנים זולתך
 5 לבד בך נתהלל נזכיר שמך:
 14 מתים בל יחיו רפאים בל יקמו לכן פקדת
 ותשמדם ותאבד כל זכר למו:
 טו יספת לגוי ◦ נכבדת רחקת כל קצוי ארץ:
 16 ◦ בצר פקד-נך צעקנו מלח-ך כי מוסרך ל-נו:
 10 כמו הרה תקריב ללדת-^a תועק בחבלך
 כן היינו מפניך יהוה | הרינו חלנו-^b
 18 ישועת בל נעשה ארץ ובל יפלו ישבי תבל:
 19 ◦ מתוך-^c יקומון י-י-קיצו וי-נגנו שכני עפר
 15 כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל:

- 25, 3 על כן יכבדוך
 עם עז קרית גוים
 20 עריצים ייראוך |
 כי גודעה ימינך:

- 4 היית מעוז להל
 מעוז לאביון בצר לו
 מחסה מזרם צל מחרב-^e ◦ 25
 אה יגאון זד-ים תכניע-^e:

- 25 וגדוש מואב תחתיו
 30 כהדוש מתבן
 במי מדמנה
 II ופרש ידיו בקרבו
 כאשר יפרש
 35 השקה לשחות
 והשפיל גאותו
 עם יארכות ידיו:

- 25, א יהוה אלהי אתה
 ארוממך אודה שמך
 כי עשית פלא
 עצות מרחק אמונה אמן:

- 2 כי שמת עיר לגל
 קריה בצורה למפלה
 ארמון זד-ים מעיר
 לעולם לא יבנה:

- 9 ואמר ביום ההוא
 הגה אלהינו
 זה קיינו לו-^h
 ויושיענו
 נגילה ונשמחה
 בישועתו:

- י כי תנוח יד יהוה
 בהר הזה

26, 17 תחיל (א) * כמו ילדנו רוח (ב) 18 * 19 יחיו (ג) * (ד) נבלת-ים.
 (ה) 25, 4 כי רוח עריצים כורם יק-ר | כחרב בציון * (ז) 25, חרב בצל עב זמר עריצים יענה
 (ח) 9 זה יהוה קיינו לו *

in doubtful passages have been those of BÄR-DELITZSCH and GINSBURG; and KLOSTERMANN's corrected edition of *Deuterojesaia* (München, 1893) has, of course, been carefully considered. PAUL RUBEN's *Critical Remarks on some Passages of the Old Testament* (London, 1896) have not been neglected, and WINCKLER's conjectures have been recorded wherever it seemed desirable. 5
KITTEL's new edition of DILLMANN's *Jesaia* (Leipzig, 1898), H. G. MITCHELL's work on Isaiah 1—12 (Boston, 1897), GUNNING's *Jes.* 40-66, *Hebreeuwscher Tekst* (Rotterdam, 1898), WARSZAWSKI's *Peshita zu Jes.* 1-39 (Giessen, 1897), BACHMANN's *AT Untersuchungen* (Berlin, 1894) and D. H. MÜLLER's *Propheten* (Vienna, 1896) may also be mentioned among the more recent aids. 10

Notes on Part 1.

15

PROPHECY I.

(2, 1.5-10; 11-17; 18. 19; — 3, 1-15; 16-4, 1; 2-6)

See *Intr. Is.*, pp. 14-22.

The changes of rhythm, and the sudden appearance of a more careless style 20
of writing, are phenomena to be considered by the critic.

- 2 (5) LAGARDE (*Semitica*, 1, 7) stumbles at *באור ונלכה*, but without cause. No part of v. 5. can be Isaiah's. It is an isolated stichus in a didactic style, and must have been inserted when the prophecy in 2, 2-4 received its present position. The writer probably wished to condense Mic. 4, 4 (which is also editorial and 25
post-Exilic) so as to fill up a scanty space.
- (6) *¶* begins, ἀνῆκεν γὰρ τὸν λαὸν αὐτοῦ τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ. Hence DUHM, כִּי נִשְׁמַח יְהוָה עִמּוֹ. But ἀνῆκεν is the rendering of a misunderstood נִשְׁמַח (with the mark of abbreviation); αὐτοῦ is conjectural; Κύριος is significantly absent. יְהוָה is inserted, partly to account for the ending תה in נִשְׁמַחְתָּה (this idea is HOUBIGANT's), 30
partly to help the rhythm. But (a) the ending תה is not unknown elsewhere (GES.-KAUTZSCH, § 44, g); and (b) we need not try to make the stichus metrical, for in its present form it is presumably editorial. In writing to me, in 1887, W. R. SMITH made an interesting suggestion which but for the manifold signs of editorial activity in this section I would gladly accept: "כִּי נִשְׁמַחְתָּה" gives no good connection. 35
Read *הָכִי* (ה has been dropped after יהוה), and comp., for the tenor, 2 K. 1, 3; Ezek. 8, 12; Jer. 2, 5; and for the form, Mic. 4, 9. *Hast Thou then cast off Thy people that they have taken refuge in such vanities? Nay, Thou wilt surely rise in judgment, and prove Thyself the only true God.* Other emendations, such as תִּשְׁמַח (KUENEN, *Ond.* § 42, n. 4) or תִּשְׁמַחְתָּה (GRÄTZ; cf. HITZIG), need not be 40
discussed. *¶* felt the harshness of *¶*; its rendering suggests a conjectural emendation, גִּבְרַת עִמָּךְ.
- The second stichus is incomplete. LOWTH by his translation suggests קִסְמִים (so KROCHMAL) or קִסְמֵי (so DUHM). Other less probable supplements are קִסְמִים (*Notes and Criticisms*, 1868, *ad loc.*), מִקְסָם (BRENN; GESENIUS), and מִקְסָם (LOWTH; 45
ROORDA; EWALD, *Propheten*²).
- (6.8) After *יִשְׁפִּיקוּ* at the end of v. 6, and again after *אֱלִילִים* at the end of v. 8, a hemistich may have fallen out. In the latter case DUHM with much plausibility supplies *לְעֵצְבִיתִי קֶצֶה וְאֵין קֶצֶה*. But it is also possible that the writer allowed himself some inconsistency. 50
- (8) *¶* *יִשְׁתַּחֲוּ*. In this and other extreme cases (among which Jud. 1, 16; Jer. 31, 15; Nah. 3, 17 and Zech. 14, 12 are not to be included) of the *enallage numeri* in the same sentence textual error must be presumed (see e. g. 1 S. 13, 6; Hos. 4, 8;

Critical Notes on Isaiah

THE ARRANGEMENT here given of the contents of the Book of Isaiah presupposes the results attained in a special Introduction to the Book by the present writer, who thought it desirable that a synthetic presentation of his personal conclusions should be preceded by a detailed analysis of the prophecies under consideration. In making his synthesis the writer has had before him as an object, to obtain some at least of the advantages of chronological arrangement, and yet not to interfere unduly with the skilful work of the ancient editors. Cf. the Notes on the Polychrome Translation of Isaiah (New York, London, and Stuttgart, 1898), p. 209, ll. 27 ff.

A few words as to the text can hardly be deemed superfluous. The editor's object has been not only to present a text which may reasonably be called critical, but to record, in the Critical Notes, the best of those corrections which he has not seen his way to adopt. The names of those critics who have already (in most cases) advocated what seems the best emendation have also been carefully given, and, it is hardly necessary to add, the Versions have been constantly referred to. To wait for perfectly critical editions of the latter would be unduly to check the work of textual criticism. **G** in particular, in spite of its faults as a translation (of which DILLMANN, *Jesaja*, p. 41, makes the most), is far too precious to be ignored.

Among the grounds of alterations, those which have regard to metre and rhythm can no longer be neglected, especially in view of the present stage of cuneiform research (cf. ZIMMERN, *ZA*, 10, 1 ff.; [11, 86 ff.; 12, 382 ff.]; DELITZSCH, *Weltschöpfungsepos*, 1896, pp. 60-68). In this the writer has had as his chief predecessors BUDDE and DUHM. That there is such a thing as **קִינָה**-verse (the name is open to some criticism) can no longer be denied, after BUDDE's pioneering researches in *ZAT*, '82, '91, '92; and DUHM's commentary on Isaiah (1892) not only confirms this but exhibits other not less certain varieties of metre and rhythm besides a more or less rhythmical prose. The present editor generally coincides with DUHM, but he thinks that that critic sometimes applies metrical rules with too much strictness. And in justice to BICKELL, it should be added that in certain books or sections of books (Isaiah included) one can hardly avoid sometimes recognizing an approach to syllabic metre, though this may be undesigned.

Throughout SWETE's manual edition of the Septuagint has been referred to, and LAGARDE's *Propheta Chaldaice*. The editions of the Masoretic text followed

- (see on v. 8). It may be due to a reminiscence of *עשו אצבעתיו* in v. 8. LAGARDE, *עשו*.
 2 *לְהַפֵּר פְּרוֹת*; cf. on 61, 1. KÖNIG (*Lehrgeb.* ii, 1, p. 188) reads *הַפְּרִיזוֹת* or (so also GESENIUS) *הַפְּרִיזוֹת*. This pointing, however, is less natural than *פְּרוֹת*—, and is opposed to the reproduction of the form in Θ which is not *αφαρφερωθ* but *φαρ- 5*
φαρωθ (FIELD).
 V. 20 is an amplification of v. 18, due to the editor who connected it with the refrain of the poem by prefixing *ל* to *בוא*.
 (21) A genuine variant of the refrain (from another MS?). So DUHM.
 (22) Omitted in the true Θ, though inserted in many cursives and in *GM*, margin. It is a 10
 didactic insertion (cf. 3, 10. 11) such as was natural to post-Exilic writers (cf. *ψ* 146,
 3. 4). So STUDER, CHEYNE, FRANCIS BROWN, DUHM. DILLM. indeed thinks
 that Isaiah himself inserted it by an afterthought (but see *Intr. Is.*, p. xxix), and
 that it links 2, 12-21 to 3, 1-7, quoting the analogy of v. 5. But (a) v. 5 (see above)
 can scarcely be Isaiah's and (b) 2, 22 is not at all a natural connecting link. The 15
 reason why *stay and staff* are to be *taken away* is not that they are by nature
 perishable, but that Jerusalem has provoked JHVH to anger (3, 8). [For the
 gloss in v. 22, cf. Job 7, 12 ff., esp. 16^b (*Tant de bruit pour une omelette!*). — P. H.]
- 3 (1-15) Nowhere is the combination of Isaianic and editorial work more evident than here. 20
 (1) The gloss at the end is recognized by GESEN., HITZ., CHEYNE, DILLM., &c.
 (3) *הַמְשִׁים*. STADE (TLZ '94, col. 68, cited by KITTEL) *הַמְשִׁים*.
 (7) *חבש* should probably be *נש* (v. 12); *נ* and *ב*, *נ* and *ח* (phonetically) confounded.
 (8) *עני*; GRÄTZ, *פני*, very plausibly. LOWTH, with *ס*, *עני*.
 (10) *אמרו*. LOWTH suggested *אשרו* or *אשרי*; ROORDA, DUHM, CHEYNE, BUHL 25
 (LUTHARDT's *Zeitschrift*, '83, p. 233), GUTHE, GRÄTZ, ABBOTT, *אשרי*.
 + *לו* (twice), with DUHM. But the omission of the needful *לו* may have been
 due to the carelessness of the author of the gloss.
 (12) *מעולל*. On this ROBERTSON SMITH wrote to me in 1887: "I strongly suspect a
 slight corruption of the text. The *ἀπ. εἰρ.* *עולל* for *מעולל* is suspicious in presence 30
 of the difficulties already noted, and becomes more suspicious when we observe
 that all ancient tradition is unanimous in taking it to be the part. of *עולל* to *glean*:
their oppressors glean the last grape, i. e., exact the uttermost farthing. In this sense
 the singular predicate is all right; cf. Zech. 11, 5 (distributive). But, of course,
 this is not the right rendering, for it strains *מעולל*. It proves, however, that *מעולל* 35
child was unknown to tradition, and this does not make it less suspicious. I fancy,
 therefore, that the *מ* is a doublet of *י*, and that there was once a reading *ננשם*
עולל, which is as easy as possible. This got corrupted into *ננשיו עולל*, or perhaps,
 rather, there was simply a variant *ננשו עולל* (or *ננשה*). From the two readings our
 present text arose by conflation. Of course, as soon as the traditional interpre- 40
 tation was fixed, *ננשו* naturally became *ננשיו*, as it was easier on this view to sup-
 pose a plurality of exactors to be meant."
וררר. *ר*, which spoils the metre was evidently written by mistake, and not
 deleted.
 (13) *עמו*; so LOWTH, GRÄTZ, CHEYNE, WINCKLER, after *GS*. Comp. *Intr. Is.*, p. 18. 45
עמים. The same mistake as at Deut. 28, 33; 33, 3.
- (16) The opening formula is doubtless editorial; it links two distinct passages (so 7, 10;
 29, 13).
נשות (so BÄR; *נשות* GINSB.). GRÄTZ, with *Q^crê*, *נשיות*, against which see 50
 KÖNIG, *Lehrg.*, ii, 1, p. 482 (§ 128, c, end).
 (17) *קקדהו*; so DUHM. The second *ציון* *בנות* was probably substituted for the suffix
 for clearness, but spoils the rhythm.

- 2 ψ 62,5; and below, on v. 20 and on 5,23; 1,29). The doubled ו instead of ה does not require the artificial explanation of LAGARDE (*Semitica*, 1, 8), adopted by DUHM, but not even recorded by KÖNIG in his *Lehrgebäude* (1, 192).
- (9) ואל תשא להם has been questioned by STUDER, KOHLER, DUHM, and GRÄTZ, and with good reason. 6 emends, καὶ οὐ μὴ ἀνήσω αὐτούς. But the whole line may be an editorial substitute for an undecipherable original. BROWN omits it altogether as an interpolation (JBL, 1890, p. 86). [Possibly, ואל תשא נפשותיהם, cf. Jer. 37,9; hardly, ואל תשא אלהים. — P. H.]
- (10) The two other forms of this refrain (see *Intr.*, p. 16) suggest that a word has dropped out after בוא. This is confirmed both by the metre and by the sense. 10 A third accentual beat is necessary to complete the first and longer half of the stichus beginning with בוא; and the sense required (note the preposition) is not *the rocks*, but *the clefts of the rocks*. Read therefore בנקרות הצור, or the like (see v. 21). Similarly DUHM. WINCKLER (*AT Unters.*, p. 176) derives מ' from the root בצר *to be hidden* (cf. on 65,4), but feels how unsatisfactory this is (see 15 vv. 19.21), and suggests that בצור may mean *cleft of the rock*. But בצור standing alone, would rather mean *castle* or the like (cf. v. 15).
[מ' of מ' should probably be מ' (cf. 1 Sam. 14,15) to correspond to the parallel hemistich, as J. KENNEDY has shown (*Expository Times* '97, p. 44); so, too, vv. 19.21]. 20
The closing stichus is preserved in 6 (cf. vv. 19.21).
- (11) ^a and ^b should agree with v. 17^a and ^b (so DUHM, GUTHE). The grave critical consequences which this involves are confirmed by the change of metre in v. 11 (comp. *Intr.*, p. 16).
- (12) מ' ושל מ'. Parallelism requires ונשנב (KOHLER; cf. 30,25), or ונשנב (LAGARDE). 6 combines two readings, καὶ μετέωρον καὶ ταπεινωθήσεται. So DUHM.
- (13) Distribute the two epithets in מ' between the two stichi (see v. 14). So DUHM.
- (16) שכיות is doubtful. The parallelism leads us to expect a word meaning *barks*, as indeed 6 θέαν πλοίων suggests. SIEGFRIED-STADE (1893) and BACHMANN 30 (1894) proposed ספינות ('ס elsewhere only Jon. 1,5). The alteration involved is however considerable, and the question is whether שכיות may not have been the term for a particular kind of ship. In Job 40,31 6 has, corresponding to the words קשפות בשפית in מ', πᾶν δὲ πλωτὸν συνελθὸν οὐ μὴ ἐνέγκωσιν; in the parallel clause we have καὶ ἐν πλοίοις ἁλιέων (= ונצלצל היגים; 35 cf. 6's rendering of 18,1^a). This suggests that in 6's time שכיות and צלצל were, according to one current tradition, terms for *ships* (GUNKEL, *Schöpfung und Chaos*, p. 50, n. 3; cf. MERX, *Hiob*, p. 202). Certainly, the peculiar renderings of 6 are not all to be rejected as arbitrary; tradition must have been the source of some of them. GUNKEL's theory, even if accepted, does not bind us to 40 adopt 6's view of צלצל in 18,1^a (οὐαὶ γῆς πλοίων πτέρυγες), which is also that of 6. On exegetical grounds that view is inadmissible. In a clause which presents a distinctive description of a country the addition of כנפים to צלצל must be intended to exclude all varieties of צלצל which cannot, strictly speaking, be said to have wings. Render therefore not *winged boats* (EWALD), but *shrilly buzzing* 45 *flies*, or the *shrill buzzing* (*stridor acutus*, Horat. *Od.* i, 34, 15) of wings.
[P. S. מ' שכיות הקמרה should probably be 'קמרות *costly thrones*; comp. 1 K. 10, 18-20; Jer. 43, 10 שפרייר. Perhaps there was no available synonym for אניות.]
- (18) מ' והאלילים כליל חלה מ'. That this stichus is metrically too short, and stylistically 50 both abrupt and unclassical, is obvious. But all except the first word is irrecoverably lost. 6's paraphrase is worthless, being suggested by v. 20.
- (20) מ' עשו מ'; 6 ἐποίησαν, or (6A) ἐποίησεν, neglecting לו. The error of מ' is obvious

- 4 gible. Who, or what, was the *shade* and the *shelter*? Not, of course, the cloud and the flame of v. 5? Answer, *A booth shall arise*. Did the writer mean the metaphorical *booth* of JHVH, (cf. $\psi\psi$ 27, 5; 31, 21)?

$\text{מ} + \text{ימם}$ (from v. 5); $\text{א} \text{ ט}$.

5

PROPHECY 2.

(5, 1-7)

10

- 5 (1) דוריי מ דורי . The archetype had דוריי . So LOWTH, CHEYNE (*Proph. Is.* 3 2, 138), BUDDE (*New World*, March '93, p. 49).
[מ בקרן בן שמן בן has evidently influenced בקרן in רן . KENNEDY (*Heb. Synonyms*, 1898, pp. 49ff.) reads שמש for שמן which he deems unsuitable. BACHMANN (cited by KITTEL): בקרן נן שמן . I prefer this, but would substitute ני for נן ; cf. ניא שמנים . 15 28, 1.4.]
- (2) The use of יִקב for the whole arrangement of the wine-press only requires notice (cf. Deut. 15, 14, and DRIVER *ad loc.*) because of WINCKLER's attempt to introduce a גת at the cost of a מגדל (*Altorient. Forschungen*, 1, 350). Cf. Mark 12, 1: $\omega\rho\upsilon\chi\epsilon\nu \upsilon\pi\omicron\lambda\lambda\eta\gamma\iota\omicron\nu\kappa\alpha\iota \psi\kappa\alpha\delta\delta\omicron\mu\eta\sigma\epsilon\nu \pi\upsilon\rho\gamma\omicron\nu$. 20
- (7) [משפת מ . Better מרוח , parallel to צעקה .]

PROPHECY 3.

(5, 8-25)

25

The text is imperfect. On the arrangement see *Intr. Is.*, pp. 23ff., where references are given to other writers.

- (9) לכן גולה ; cf. 22, 14. ל' to introduce the threat, as v. 13 &c. The text, as it stands, 30 is stylistically and metrically intolerable. $\text{ט} \text{ῆς κοῦσθη γὰρ εἰς τὰ ὤτα Κυρίου Σαβ. ταῦτα}$, (similarly S). GEIGER and CORNILL accept in addition באני יי .
- (10) איפה מ אין . S אין ; but $\text{ט} \text{תלת מאין}$, and $\text{ט} \text{μέτρα τρία}$. Note here that צמר is connected with Assyr. *ṣamādu* 'to pay,' but originally 'to measure' (WINCKLER, *Altor. Forsch.* 2, 90). 35
- (13) מתי מ ; but the parallelism suggests מזה , cf. Deut. 32, 24. So HITZIG, ROORDA, EWALD, KROCHMAL, &c. $\text{ט} (\kappa\alpha\iota \pi\lambda\eta\theta\omicron\varsigma \epsilon\gamma\epsilon\nu\eta\theta\eta) \text{νεκρῶν}$, *i. e.* מתי ; see BALL on Baruch 3, 4 (WACE's *Apocrypha*, 2, 276).
- (15.16) Marginal quotations (from memory) from 2, 11. 17. So STADE, DUHM.
- (17) ... מ בדברם בדבר only occurs again in the corrupt passage Mic. 2, 12. $\text{ט} \text{ὡς}$ 40 ταῦτοι , *i. e.* אבירים . GRÄTZ בברמם ; with EWALD, he places v. 17 after v. 10. The right position of the stichus is in fact very uncertain.
[P. S. Read במדברם , corresponding to חרבותם ; see below, l. 49.]
 וחרבות מ וחרבות . See next note.
 $\text{מ} + \text{נרים}$; $\text{ט} + \text{נרים}$ ($\alpha\rho\upsilon\epsilon\varsigma$). If one of these two words must be inserted in the 45 text, the latter is preferable; for the former implies the false Targumic view that the passage is a promise to the faithful. But any additional word would clog the rhythm. נרים should only exist in the margin as a gloss on מתי fatlings (ψ 66, 15). See DUHM. [P. S. Read מריאים וחרבותם מריאים , omitting נרים as dittogram. מתי comes from מרים ; נרים from מרים . In ψ 66, 15 מתי should also be מריאים .] 50
- (21.23) We must allow at least a single distich (or *pair of verses*, according to BUDDE's thoroughly correct use of the term) for a denunciation. Indeed, this is hardly enough for the last of the series.

- 3 **פְּתִיחָן**, or (the Eastern reading) **פְּתִיחָן**, out of which, at the expense of much learning, a coarse meaning can be extracted. **Ἰ** *crinem earum (nudabit)*, which implies **פְּתִיחָן**; so KOPPE and after him STADE (ZAT 6, 336). But baldness is mentioned later (v. 24). And why not **פְּתִיחָן**? Read, therefore, with BACHMANN and KITTEL, **תְּרַפְּתִיחָן**; cf. 47, 3. GRÄTZ's **תְּרַפְּתִיחָן** is too weak. 5
וְשִׁפָּה. In some MSS **יִשְׁפָּח** K^{thib}, **וְשִׁפָּח** Q^{re}.
- (18) The paragraph 18-23 is a gloss; so, too, 24^e-26; see *Intr. Is.*, pp. 19f.
- (20) **נֶפֶשׁ** in **נֶפֶשׁ בְּתִי נֶפֶשׁ** must be derived from Assy. *pašāšu* 'to anoint oneself'; see HAUPT, *The Assyrian E-vowel* (Baltimore, 1887) p. 14, n. 3; *Beitr. z. Assy.* 1, 177^a; s. v. *napšāštu*; cf. DELITZSCH, HWB 551. **נֶפֶשׁ** 'perfume,' Prov. 27, 9 is 10 precarious; we must read, with **Ḫ**: *by cares of the soul the heart is rent asunder*, **וּמִתְקַרֵּעַ מֵעַצְבֵּי-תִנְיָנֶשׁ** (and **וּמִתְקַרֵּעַ**); cf. FRANKENBERG *ad loc.* — P. H.]
- (23) PEISER (ZAT 17, 348) would point **גְּלִינִים**; cf. Babyl. *gulinu* (some garment), with which **גְּלִים** Ez. 27, 24 has been compared by TALLQVIST. [?]
- (24) **כִּי תַחַת יָפִי** (so BÄR, GINSB.; many MSS, however, **כִּי-תַחַת**). Is this a complete 15 clause (as most take it), or a mere fragment of a clause (as LOWTH)? **Ḫ** pass over the first two words as being obscure, and connect **יָפִי** with v. 25, but **Ḫ**^{Mr}, margin, gives **ταῦτά σοι ἀντί καλλωπισμοῦ σου**. On either theory, it is best understood as a late insertion.
- 20
- 4 (2-6) A post-Exilic editorial insertion. Note (a) the awkward, incoherent style; (b) the absence of rhythm and the imperfect parallelism; (c) the presence of probably, or certainly, non-Isaianic words, *i. e.* words occurring in passages which on various grounds cannot, or can hardly be, Isaianic; (d) the predominantly late ideas and images. See *Intr. Is.*, pp. 20-22, and cf. STADE, ZAT '84, pp. 149-151; *Gesch.* 1, 25 604f.
- (2) **Ḫ** reads very differently; see OORT, *Theol. Tijdschr.* 20 (1886), p. 565. But not more correctly.
- (5) **וְיָבֵא** **Ḫ** καὶ ἔξει, **וְיָבֵא**. But **בְּרָא** is not the natural word for the restoration of the visible fiery manifestation of JHVH's presence already known from the story 30 of the Exodus. When Israel's God returns, He will, of course, reveal Himself in the familiar way. The chief point to mention is that He will really come (59, 20), *i. e.* *return*, to Zion; the rest is a consequence of this great event.
- וְיָבֵא** So **Ḫ**, except that **וְיָבֵא** becomes **יָבֵא**. The fault of **Ḫ** is the omission of **עַל**, which ruins the sense, but καὶ ἔξει (= **וְיָבֵא**) is thoroughly natural. 35
- DUHM prefers, **וְיָבֵא יְהוָה עַל מִכּוֹן**. But the ambiguous phrase **וְיָבֵא עַל** would be surprising here; nor is **כָּל** really superfluous, for it guards against limiting *Mount Zion* to the Temple. **כָּל** must at any rate have existed when the gloss at the end was inserted.
- וְעַל מִקְרָאָה** (so GINSB., with most MSS and some editions incl. *Complut.*; BÄR 40 gives the plur. **וְעַל**); **Ḫ** καὶ πάντα τὰ περιούσια αὐτοῦ, whence OORT, (*Theol. Tijdschr.* 20, p. 567) **מְנִרְשָׁה**. But this is hardly a genuine reading.
- וְעַנְן** **Ḫ** σκοιδεῖ νεφέλη; can the latter be **עַנְן**? Cf. **צִל עָב**, 25, 5. DUHM changes **צִל** into **עַל**.
- The closing words are 'possibly either corrupt or a gloss,' thinks DILLM. The 45 alternative is to suppose (cf. on 3, 25) that some words have dropped out at the end. But see DUHM, whose explanation seems the only adequate one. The words explain why it was necessary for JHVH to *create* (**בְּרָא**) an appearance of cloud over the Temple. The *canopy* (**הַמָּפָה**) is the bridal canopy; the worshiping Community is the bride; JHVH is the bridegroom. JHVH is also king; and the 50 Temple-mount is His throne. For *glory*, cf. 24, 23.
- (6) **וְהָיָה**, following **Ḫ** (cf. 25, 4), as a consequence of the corrections in v. 5. When **וְיָבֵא** had taken the place of **וְיָבֵא**, it became necessary to make v. 6 more intelli-

- 5 (23) צַדִּיק; so LOWTH, GRÄTZ, DUHM, with **SSJ**, and the Soncino Bible and Prophets. צַדִּיקִים.
- (25) Not Isaianic (as DUHM thought in 1892), but editorial. See *Intr. Is.*, p. 25f.

5

PROPHECY 4.

(9,7-20 + 10,1-4 + 5,26-29;30)

10

See *Intr. Is.*, pp. 46f. Against D. H. MÜLLER's recent theory (*Die Propheten*, I, 84), which denies that the refrain marks a rest in this prophetic poem, see LOWTH and EWALD. It is sufficient to print the poem in lines to prove that there are at any rate four strophes or stanzas (each with 14 lines and the same refrain). That 5,26-30 was written by Isaiah as a fifth strophe, is not beyond question. 15

In fact, v. 30 is certainly editorial.

- 9 (8) The third line is evidently imperfect. BICKELL's original prefix (אשר התהללו) seems too heavy. In his *Supplement*, p. 4, he substitutes המקשים ערפם.
- (10) צַרִּי רַצִּין אֵל, *i. e.* the Assyrians (see DILLM.). But this is opposed by the next half-verse (in the Hebrew), and the following verse makes it clear that there is a special reference to the Syrians. Hence HOUB. reads שַׁרִּי רַי, and so LOWTH, CHEYNE (ICA and *Proph. Is.*), EWALD, STUDER. So, too, many MSS. This, however, is too easy a way out of the difficulty, and the same objection applies to the course taken by LAGARDE (*Semitica*, I, 18) and GUTHE (KAUTZSCH's AT), who omit the troublesome word צַרִּי. LAGARDE, it is true, thinks that צַרִּי is simply a miswritten and undeleted רַצִּין. But, surely, צַרִּי is protected by איביו in ^b. BREDENKAMP, on the other hand, proposes צַרִּיו, or צַרִּיו, omitting רַצִּין as a gloss. But צַרִּיו sounds harshly beside עליו (DILLM.). It is better to read צַרִּו or צַרִּה (DUHM). ὁ τοὺς ἐπανοσταμένους ἐπὶ ὁρσὺς Σιν= צַרִּו הַר צִין (for צַרִּה רַצִּין)?
- (12) עַד מַכְהוּ אֵל; עֲדֵה-מַכְהוּ אֵל; *articulus grammaticæ repugnat* (BICKELL). The parallels 30 quoted in KAUTZSCH-GES.²⁶, § 116, f, are incomplete, and the passages in EWALD, § 290 d, 2, are all suspected of corruptness. But LAGARDE's 'עֲדֵה-מַ' seems too bold. Omit צַבֹּאוֹת, with ὁ; so BICKELL.
- (14.15) An editorial insertion in lieu of illegible stichi (*Intr. Is.*, p. 46, after DUHM).
- (16) יַפְסָה, for יַפְסָה, with LAGARDE; יַשְׁמָה אֵל. For construction, see Ex. 12, 13.23.27. 35
- (17) וַיִּתְּהֶפְכוּ; cf. Judg. 7, 13. וַיִּתְּהֶפְכוּ אֵל. BROWN-DRIVER-BRIGGS (*s. v.* אַבְךָ) quotes Ass. *abāku* 'to turn' (after DELITZSCH). But SCHRADER gives *apāku*. There were certainly not two forms in Hebrew, אַבְךָ and הַפְךָ, both meaning 'to turn'. The evidence of a single passage of an ill-preserved poem is all too slight. The ^b is perhaps best accounted for as a lapse of the ear (cf. on 19, 4). 40
- [The stem in Assyrian is *abāku*, not *apāku*; see DELITZSCH, *Assyr. Wörterbuch*, p. 31, n. 1; also ZIMMERN, *Beitr. z. Kenntniss der babyl. Religion* (1896) p. 62; but *abāku* is not *weiche Aussprache* for הַפְךָ, as DELITZSCH states; the ^b in this case is more primitive than the ^p. The ^p in *apāku*, Heb. הַפְךָ, &c. is due to partial assimilation. In the same way we have in Assyrian *dišpu* 'honey' = 45 *dišbu*, *dibšu*, דִּבְשָׁ; cf. Mandaean רֹפְשָׁא for רֹבְשָׁא, NÖLDEKE, *Mand. Gr.*, p. 48. On the other hand, the Assyr. equivalents of אַבְךָ *heavy* and אַבְךָ *to perish* are *kabtu* and *abātu*, the original *t* having been assimilated in Hebrew &c. to the preceding *b*; cf. Geez *zabāta* 'to strike' for *sabāta*, Assyr. *šabātu* (Heb. שֶׁבַט *rod*) and Assyr. *zabātu* = Heb. סֶבֶל; Arab. زَغَاغ *zugāg* 'narrow lane' for *sugāg*, &c. 50 See NÖLDEKE, *Mand. Gramm.* § 40; *Syr. Gr.* § 22; HAUPT, *Beitr. z. assyr. Lautlehre*, p. 103; *Beitr. z. Assyr.*, I, 2; 3, 582, l. 35. A form אַבְךָ alongside of הַפְךָ is not impossible; cf. סֶכֶר and סֶנֶר, &c. — P. H.]

- 7 an effective close to the address to Ahaz. He also expresses some hesitation in granting even **במלך אשור** in v. 20 to be a gloss, ineffective as those interruptive explanatory words must be admitted to be. And he omits the only plausible justification of the theory that vv. 10–17 belong together, *viz.* the insertion of an adversative particle, **ואולם**, in accordance with **ὅλλδ**. But is v. 17 Isaiah's? The style is very bald for the Prophet, and it is somewhat doubtful whether Isaiah would have regarded Ephraim as having *departed from Judah* (STADE, *Gesch.* 1, 347, note). That c. 7 has been much edited, has long since been noticed (LAG., *Sem.* 1, 9; CHEYNE, *Proph. Is.*¹, p. 43); cf. BUDDE, *op. cit.*, pp. 121 ff.).
- (18.20) On the editorial links and recasts of the glosses in vv. 18.20, see DUHM, BUDDE (*op. cit.*), and CHEYNE (*Intr. Is.*, pp. 36f.).
- (20) The correction **הנהר בעבר** in v. 20 (**נַהַר בַּעֲבֹר**) is due to SIEGFR.-STADE (*s. v. עֲבֹר*).
- (22) BUDDE has rightly pointed out that v. 22^a and v. 22^b are inconsistent. But whether the original text ran **והיה המאה ודבש וגו'**, as BUDDE holds, I can neither affirm nor deny.
- (25) **יָבוֹא** (**תָּבוֹא**), following DUHM. For **יָרָאת שְׁמָה יָרָאת שְׁמִיר** KENNEDY (*Expos. Times*, '97, p. 44) reads **יָרָאת שְׁמָה יָרָאת שְׁמִיר**¹²³, *If thou wert to go thither, thou wouldst see* (nothing but) *thorns and briars*.
- 8 (2) **והעירה**. So **ἔ**, followed by HITZIG, CHEYNE (*Proph. Is.*), GUTHE, DUHM. **וְהָעִירָהּ**.
- (6) **וּמִשּׁוֹשׁ אֶת רִצְיָן וּבֵן רִמְלִיָּה**, which **ἔ** paraphrases **ἀλλὰ βούλεσθαι ἔχειν Πασσων καὶ τὸν υἱὸν Πομελίου βασιλέα ἐφ' ὑμῶν**. The supposed reference to an anti-Assyrian party in Jerusalem, adopted by KUENEN, ROBERTSON SMITH, and others, will scarcely hold both on historical and on syntactic grounds (**יָעַן** in ^a does not allow us to supply **יָעַן** in ^b). With GIESEBRECHT (*Stud. u. Krit.*, 1888, p. 222), we must read **וּמִסּוֹס**, and delete **אֶת ר' וּבֵן ר'**, but explain quite differently. What we expect is not a second definition of the *waters of Shiloah*, but a further description of the sin of *this people*. From v. 12 (cf. *this people*, v. 11) we know what this sin is; it is *fearing* or *accounting dreadful* the confederate kings (cf. 7, 2.4). In short, **וּמִסּוֹס מִפְּנֵי ר' וּבֵן ר'** and *despond because of Rezin &c.* will meet all the conditions of the problem. But whether *Rezin and ben-Remaliah* is original, may be doubted. Considering the figurative coloring of the context these words may be an editorial substitute for some metaphorical expression such as that used in 7, 4. It is certainly forced to explain **וּמִסּוֹס** and *lose themselves* (of water), and to take **אֶת ר' וּבֵן ר'** as an explanatory gloss to **אֶת מִי הַשִּׁלְחָה**. DUHM agrees in the main. He reads, in ^a, **יָעַן מֵאֵס** (cf. 30, 12), and in ^b **וּמִסּוֹס מִפְּנֵי ר' וּבֵן ר'**.
- (7) **אֶת מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְאֶת כָּל כְּבוֹדוֹ**. Certainly a gloss (cf. 7, 17.20). **כָּבוֹד** for the imposing mass of the Assyrian troops as in 10, 16 (undoubtedly late).
- (8^b–10) See *Intr. Is.*, pp. 39.40, and cf. STADE, ZAT 4, 260f.; GIESEBRECHT, *Beiträge zur Kritik des Jesaja*, pp. 236 ff.
- (8^b) **אֲרִיץ כִּי**. **אֲרִיץ**. The suffix is a relic of the indispensable particle **כִּי** (DUHM).
- (8^c) J. C. PORTER is of opinion that **עָמְנוּ אֵל** in the last line of v. 8 is Isaiah's, but that vv. 9. 10 were added by a later hand; differing in the former point from DUHM, and in the latter from GIESEBRECHT and the present writer (JBL '95, p. 31). Cf. CHEYNE, *Recent Study of Isaiah* (JBL '97) and the Notes on the English Translation of Isaiah, p. 209, ll. 46 ff.
- (9) **רָעוּ**. So LOWTH, ROORDA, GRÄTZ, CHEYNE (*Proph. Is.*), GUTHE, following **רָעוּ**, which has no satisfactory explanation.

- (10) וְשָׁב; so DUHM. מְשָׁב, with distinctive accent. But see v. 13. Rhythm gains by the change.
- (11) תִּשְׁאָר, following 𐤔𐤓. So LOWTH, DUHM, GRÄTZ. מְשָׁאָה (produced by 𐤔𐤓 in the first half of this line).
- (13) The ἀπαξ λεγόμενον שְׁלַחַת of 𐤔 is hardly right. GRÄTZ, בַּשְׁלַחַת. Cf., however, 5 on the exegesis, BUDDE, *New World*, Dec. '95.
- בָּם. Many MSS בָּה, and so LOWTH. 𐤔, too, implies a sing. suffix.
- וְרַע קָרַשׁ מִצְבָּתָה; so AΣΘ. EWALD admires the *incisive brevity* of this. But glosses are necessarily condensed; phraseologically and exegetically it is certain that these three words are a gloss (*Intr. Is.*, p. 27; cf. DUHM, MITCHELL, *ad loc.*, and HACK- 10 MANN, *Zukunftserwartung des Jes.*, pp. 72f.). Long ago HOUB. saw the truth, and referred to 𐤔, in which the words are wanting. Many unimportant MSS of 𐤔, however, and also *Complut.*, have 𐤔's rendering in the text, and 𐤔^{Mr} has it in the margin. For the reason why this appendage has not been relegated to the foot of the page, see Notes on the English Translation, p. 209, l. 38. 15
- [MEINHOLD (*Jesaja und seine Zeit*, Freiburg i. B., 1898) retains the closing words of v. 13 in 𐤔. He thinks that the view which makes *this people* (vv. 9.10) equivalent to *all Israel*, and v. 13 a prophecy of complete *national* ruin is not only unnecessary but impossible on account of the name *Shear-jashub* given to a son of Isaiah in 7.3. This decision is hardly final. We have no right to suppose that 20 either Amos or Isaiah thought that JHVH would cease to have worshipers, because the *nation* was destroyed. The latter was certainly convinced that those who trusted JHVH, and believed, and (8,16) faithfully preserved his prophecies, would escape in the day of the great hailstorm and the flood (28,17). Quite apart from the prophecy in c. 6, which Isaiah or his disciples may have expanded, we know 25 from cc. 3, 5, and 28 that Isaiah expected the existing national system to be broken up by captivity.]
- 7 (1) למלחמה עליה. 2 K. 16,5 has simply למלחמה; then follows וַיָּצְרוּ עַל אָחָז. See *Intr. Is.*, pp. 30f. 30
- וְלֹא יִכְלוּ לְהִלָּחֵם עִלֶּיהָ; 2 K. 16,5 וְלֹא יִכְלוּ לְהִלָּחֵם עִלֶּיהָ.
- (3) יִשְׁעִיהוּ. BUDDE and DUHM, אֱלִי.
- (6) נִקְיִצְנָה; so GESSENIUS, CHEYNE (*Proph. Is.*), DUHM, GRÄTZ. Cf. 29,2.7. 𐤔 נִקְיִצְנָה (cf. Qal, v. 16).
- מִבְּאֵל, following 𐤔, with DILLM., DRIVER, DUHM, GUTHE; cf. Ezr. 4,7. 𐤔 מִבְּאֵל 35 (a witty substitution of אֵל for אֱלִי; cf. אֱלִי-מָוֶת *no-death*); see GEIGER, *Urschrift*, p. 297.
- (8) That ^b is a gloss, almost all except LAGARDE agree (*Intr. Is.*, pp. 31f.; KÖNIG, *Einleitung*, p. 319).
- (10) וַיִּוָּסֶף יְהוָה. HOUB., CHEYNE, KUENEN (*Ond.*², § 42, n. 14), read יִשְׁעִיהוּ. BUDDE 40 and DUHM, וַאֲסָף, omitting יְהוָה. But see *Intr. Is.*, p. 32.
- (11) שְׁאֵלָה, following AΣΘ, with DUHM, GUTHE, and virtually most moderns. 𐤔 שְׁאֵלָה, which some, following EWALD, have regarded as possibly, or even probably, due to the assimilation of the normal vowel הוֹלֵם to the קָמֶץ in לְמַעַלְהָ, a view which is opposed by 𐤔 (ἀἰτῆσαι, imperative, = שְׁאֵל), and rightly rejected by KÖNIG 45 (*Lehrgeb.* ii, 1, pp. 487.539).
- (13) וַיֵּאמֶר; BUDDE and DUHM, וַיִּאמֶר.
- (14) וַיִּקְרָא. 𐤔 AΣΘ וַיִּקְרָא. But the context favors 𐤔.
- (15.16) One or the other verse must be a gloss. BUDDE and KUENEN reject v. 16; but see *Intr. Is.*, p. 34. 40
- (17) The words אֵת מֶלֶךְ אֲשׁוּר are a gloss; at least the argument which proves the contrary, in defiance of the analogy of v. 20 (not to add 8,7), must be a strong one. All that DILLM. finds to urge is that, if vv. 10-17 belong together, the words form

- (3) מוֹטֶה (58,6.9). So STUDER, HACKMANN, BACHMANN, SMEND (*AT Rel.*, p. 218). מוֹטֶה. Same mistake in text of Nah. 1,13 (WELLHAUSEN).
- (4) [The text may require more radical treatment. Is it credible that the shoe (סָאוֹן) should be singled out as the chief representative of warlike implements? See Hos. 2,20; Zech. 9,10; ψ 46,10; 76,4, and especially Ezek. 39,9. And is it probable that the military cloak would be mentioned next, not however under its usual name (מָד)? Probably סָאוֹן and סָאֵן (a dittogram) have arisen out of עֲנֵלָה, and עֲנֵלָה is a corruption of עֲנֵלָה in the sense of *shield* (see BÄTHGEN on ψ 46,10); ש and נ are confounded elsewhere. מוֹנֵלָה has already been corrected into מְנַלָּה; cf. 2 S. 1,21. Something, too, must have fallen out of the text. The initial כִּי in מ is dittographed I would restore thus:

וְכָל יְצִיָּהּ בְּקֶרֶה אֵשׁ
וְעֲנֵלָה מְנַלָּה יְמִדִּים
יִקָּשֶׁת וְחָצִים וְאַשְׁפָּה יַחְדָּי וְהִיתָה מֵמַאֲכֶלֶת אֵשׁ

- לְשִׁרְפָּה is metrically superfluous and may be a prosaic amplification.]
- (5) וִיקְרָא. So DUHM, BACHMANN; ὧ καὶ καλεῖται. מ. וִיקְרָא. (BÄR) or פִּלָּא (GINSBURG)? The former implies that פ is in *stat. constr.*, the latter that it is in *stat. abs.* See KÖNIG, *Lehrgeb.* ii, 1, p. 66; KAUTZSCH, *Theol. Lit.-Zeit.* 1887, cols. 540f.; WICKES, *Heb. Prose Accents*, pp. 134f. LAGARDE (*Sem.* 1, 17) and PERLES (*Analekten*, p. 28) follow ὧ, but wrongly. The Maqqefes after אֲבִי and שֶׁר are not *misunderstood marks of abbreviation* (PERLES), but guides to the right analysis of the passage. מ. אֲבִי עֵר. אֲבִי־הֵר seems a plausible correction; see notes on the English Translation of Isaiah, p. 210, ll. 3 ff. Cf. ψ 45,4, where נָבוֹר and הוֹדֵר stand in close proximity. In the Palmyrene alphabet ה might easily become ע. Distinguish אֲבִי־הֵר (a *kunya*) from אֲבִי־הוֹר = *the Father* (of the clan) *is glory*. Dr. NEUBAUER, of the Bodleian Library, and Prof. MARGOLIS, of the University of California, have both privately suggested שֶׁר־שָׁלָל in parallelism to אֲבִי־עֵר. The former regards לָם in מ לְמִרְבָּה (v. 6) as a record of the existence of two competing readings, *viz.* שָׁלָל and שָׁלֵם; the latter compares 33,23, where עֵר and שָׁלָל stand in juxtaposition (in a Messianic description). But see note on this passage.
- (6) רָבָה. מ. K^{thib} רָבָה; לָם; Q^{re} רָבָה (GINSBURG), which some MSS even give in the text. ὧ, for the close of v. 5 and the beginning of v. 6, gives ἄνω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ ὑγίειαν αὐτοῦ· μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ. That is, ὧ in its present form combines two readings of the word, or words, which open v. 6, *viz.* מִרְפָּא (אֲבִי[א] עַל שְׁרִים שָׁלֵם) and רָבָה without לָם. I believe that the latter reading represents the true ὧ. Α, with its πολλῆς τῷ μέτρῳ (מִשְׁרָה), and Σ, with its ἐπληθύνθη παιδεία (מִסְרָה), support the same form of text, whereas Θ, with its τῷ πληθύνειν τὴν παιδείαν, favors Q^{re}. Most scholars (*e. g.* GESNIUS, EWALD, DILLMANN, DUHM) adopt מִרְבָּה. But why should not this be a case of dittography, שָׁלֵם having been first of all written defectively שָׁלֵם? The verse runs more smoothly with the proposed reading. So GRÄTZ (*Gesch.* ii, 1, p. 223), CHEYNE, *Proph. Is.* 2, 143, GUTHE (in KAUTZSCH's AT), DIEHL (*Das Pron. pers. suff.*, 1895, p. 5), KITTEL. The want of a connection with v. 6 is no objection, especially in a *late* prophecy. For other views, see LAG. (*Sem.* 1, 17), who makes לָם the remnant of a phrase containing a word akin to שָׁלֵם = שָׁלָל, in accordance with ὧ; also BLAU (*Zur Einl.*, 1894, p. 106, who regards לְמִרְבָּה as a remnant of the promiscuous use of the final and non-final forms of letters. מ. צִבְאוֹת. See on 37,32. A favorite insertion of scribes (*cf.* 9,12.18; 28,29; 37,16.32; 39,5).

- 8 (12) **קָשָׁר** (twice), probably correct (*Intr. Is.*, p. 40). SECKER, LOWTH, LAGARDE, CHEYNE (*Proph. Is.*), BREDENKAMP, STADE, GUTHE, BUHL, GRÄTZ, F. PERLES, correct **קָרָש** (or **קָרָש**). **ῥ** σκληρόν = **קָשָׁה**.
- (13) DUHM corrects **תְּקִישׁוּ** into **תְּקַשְׁרוּ**, (*Him*) make (your) conspirator, a unique Hif'il form of enigmatic meaning. HACKMANN and RUBEN accept this. 5
- (14) **לְמִקְדָּשׁ** (after **וְהָיָה**), which spoils the rhythm and violates parallelism, **לְמִ** may be a miswritten **לְמוֹקֵשׁ** (see °). So BREDENK. and DUHM. **לְמִקְדָּשׁ** (מִ is an ingenious fiction; see LAGARDE's argument in *Sem.* 1, 14). F. PERLES, *Analekten*, p. 41, **לְמִקְדָּשׁוֹ** (לְאֵבֶן נֶגֶף), the subject being the object called **קָרָש** in v. 12. 10
- (18) The closing words, **הַשָּׁכֵן בְּהַר צִ**, might, of course, be a late addition, as WINCKLER suggests (*Gesch.*, p. 108). But the grand roll of the phrase fits it to stand at the close of an epilogue, and 28,16 (14,32) proves that Isaiah, at any rate under certain circumstances, gave a hope of escape to those who listened to his preaching, and clung in faith to the righteous God JHVH (cf. *Intr. Is.*, pp. 41. 82). [P. S. 15 Further consideration of this difficult matter inclines me to favor WINCKLER's view.]
- (19-23) Isaiah could not have written this as it now stands. See GUTHE's cautious footnote in KAUTZSCH's AT (p. 434), and cf. DUHM *ad loc.*, and *Intr. Is.*, pp. 41-43. 20 Why the present writer cannot accept the not unpalatable explanation of **שָׁחַר** by Ar. **سَحَر** (cf. on 47, 11), mentioned but rejected by GES., and revived by RUBEN, will be clear from *Intr. Is.*, l. c.
- (22) **מוֹעֵד** (*stat. constr.*); **מִעֲוָה**. See v. 23. 25
- וּמִפְּלֵא מִנְדָּה**. After **מִנְדָּה** (which seems corrupt) a passage has been lost.
- (23^a) **כִּי לֹא מוֹעֵד וְגו'**. Possibly a gloss intended to justify the metaphorical use of **מוֹעֵד** (DUHM), or else to indicate that **מוֹעֵד** and **מוֹצַק** "are not synonyms, although there are passages where the words have similar senses" (PETERS, JBL, 1892, p. 45). DUHM's view seems preferable. But for **לֹא מוֹ** we should read **הֵלֵא**. On v. 23 compare STADE, ZAT 6, 161. 30
- 9 (1-6) A distinct fragment in four stanzas of four double lines. Its beauty is undeniable, nor can one positively assert that Isaiah could not have used such a word as **סִאֵן**, which may have been borrowed from the warlike Northern peoples (cf. Aram. **סִינָא** a high boot, Ass. *sinu* 'a leather-thong'; HOMMEL, ZDMG, 1892, 35 p. 571). [The Assy. word for *shae* is *šenu* (e. g. NE xii, BA 1, 49, 36) with **שִׁנִּי**, the correct Heb. spelling would therefore be **שִׁאֵן**; Assy. *š* = Heb. *š* as in *rešū* 'head,' *šenu* 'flock,' *tertu* = **תֹּרָה**; see the Notes on 2 Chr. 33, 7 and Ezr. 4, 2 in SBOT. **שִׁאֵן** for **שִׁאֵן**, **שִׁנִּי** is an artificial distraction like **בָּאֵר** for **בָּאֵר** &c. Cf. HAUPT, *The Assyrian Vowel*, p. 19; JÄGER in *Beitr. z. Assyriol.* 1, 472 below. — P. H.] 40 But the arguments adduced elsewhere against Isaiah's authorship are so strong that, granting the post-Exilic editing and supplementing of the prophecies, it will be difficult to contest the view here taken. So STADE, HACKMANN, MARTI (KAYSER's *Theol. des AT*, p. 115), CHEYNE (*Intr. Is.*, pp. 44-46; *Introduct. to W. R. SMITH, Prophets of Israel*², p. 48). 45
- [On the improbability of the reading **סִאֵן**, see below, p. 89, ll. 3.7.]
- (2) **הַגִּילָה** (cf. 65, 18). So KROCHMAL (1875), SELWYN (as an alternative, 1860), CHEYNE (*Proph. Is.*) CORNILL (ZAT 4, 91), DILLM., GUTHE, GINSBURG. Or, less probably, SELWYN (by preference), STUDER (JpTh. 1881, pp. 160f.), BREDENKAMP (1887), W. R. SMITH (*Prophets of Israel*¹, p. 425). Or, **הַגִּילָה**, Aramaizing, 50 like **הַגִּילָה** for **הַגִּילָה**, 19, 17). **לֹא הַגִּילָה**, with Σ3; **לֹא הַגִּילָה**, with several MSS, ṢS, Saadyah, and many moderns. See SELWYN, *Horæ Hebraicæ*, Cambr. 1860. [The alteration of the original text into **לֹא הַגִּילָה** was, of course, intentional. — P. H.]

- 23 (4) אם + לאמר + מעוה הים לאמר + אם , a prosaic gloss on אם (followed by an inserted אמר); so OLSH., DUHM. [For מעוה see above, p. 92, l. 42.]
- (5) Another gloss which gives the stanza one line too many; so DUHM. DILLM.-KITTEL denies the gloss. But, surely, the style is prosaic, and the seven-line stanza is not uncommon in Hebrew poetry. [For אם שמע read ישמע , with GRÄTZ, KITTEL.]
- (8) הקסמה ; so RENAN, *Hist.* 2, 525. טס give the same sense, but probably (like HITZ. and GRÄTZ) derive it from Hif'il. אם + בנעניה before בנבניאראץ , surely a post-Exilic variant to בחריה . See *Intr. Is.*, p. 142, n. 1. DELITZSCH *ad loc.* is not satisfactory; cf. DILLM.-KITTEL.
- (9) $\text{לחלל נאון להקל כל צבי}$; so DUHM excellently. Not only rhythm but language is the gainer; אם 's נאון בלצבי is strange, even for an editor.
- (10) The desperate attempts made to extract sense from the text show that it is corrupt. ט has $\text{ἐργάζου τὴν γῆν σου, καὶ γὰρ πλοῖα οὐκετι ἔρχεται ἐκ Καρχηδόνας}$. [The true text seems to be, $\text{אין יבוא עור, און יבוא תרשיש}$, *עברי ארץ מצר יבוא תרשיש*, *Pass over to the land of Egypt, ye ships of Tarshish; there is no haven any more*, a restoration in which אם מוהו is due to the sagacity of DUHM. KÖNIG (*Syntax*, § 330, b) well points out that, except in this passage, ארץ with a suffix always has אל or ב prefixed to it, but does not draw the necessary inference, viz. that ארץ is due to dittography. כי in אם ביאר , like ני again and again, comes from מ ; for the passage of צ into א , compare און צום in 1, 13. BREDENKAMP and KITTEL, with ט , read עברי עברי , but the context is against this.]
- (11) מנניה ; so CHEYNE, *Book of Psalms* (1888), p. 389. אם מענויה , the doubtfulness of which, as of the parallel cases, is admitted by KÖNIG (*Lehrgeb.* ii, 1, p. 473).
- (12) כתימה אם כתיים K'thīb, כתיים Q'rê, which DILLM. defends, on the ground that the sense is clear. But כתיים , followed by קומי could, grammatically, only bear to be taken as a vocative (so DÖDERLEIN). HAUPT would prefer to transpose כי to the end of the hemistich, נעברי יכתיים . אם + בטולת , ויאמר (the latter wanting in ט). The additions clog the rhythm; the latter was probably suggested by a reminiscence of בטולת בת ציון , 37, 22. There is even strong MS authority for the reading Σειων or Σιων in ט ; and some Heb. MSS read ציון . See SWETE, vol. 3; DE ROSSI, *Var. Lect. Vet. Test.*, vol. 3.
- (13) This verse is an editorial insertion, which takes the place of a single line of the original poem. For אם בשדים see the discussion in CHEYNE, *Notes and Criticisms on Isaiah* (1868), pp. 22-26, where the various alternatives are set forth. If the text is to be emended, ERNST MEIER's correction כתיים (*Der Proph. Jes.*, 1, 1850) and EWALD's כנענים (*Die Propheten*, 1, 1837) have first of all to be considered. The former appeared plausible to the writer in 1868; v. 13 would, according to this reading, supply the reason for the statement made in v. 12. DUHM, in 1892, took כתיים into the text, but followed this up by the three almost too ingenious emendations, לא הוא אשר (for לא הנה אשר), יבנה (for יבנה), and עריי וארמוניי (for עריי וארמוניי). All this together produces the following strange statement, which is viewed by DUHM as an archeological gloss: *Yonder people (i. e. the Cypriotes) — is it not that which is a foundation of the (Phœnician) mariners? — they set up its watch-towers, its cities, and its castles*. It seems to me that the first part of this sentence combines more strange expressions than is tolerable in a gloss; almost every word is, grammatically or lexically, disputable. EWALD's proposition to read כנענים has been approved by SCHRADER (1869), CHEYNE (ICA, 1870), ORELLI (1887), and DELITZSCH (1889). DILLMANN, too, inclined to it in 1890. But should we not, at any rate on grounds of usage, prefer כנעני (ה) or כנען ? It is, of course, barely possible (*Intr. Is.*, p. 141) that the elegy originally opened thus: — הן ארץ כנען , and that the editor, who interpreted the poem of Nebuchadnezzar's siege of Tyre in 586-573, substituted כשדים for the

- 14 rest of the oracle is clearness itself; some words must have dropped out. DUHM's *עמי* ... *כי יבאו* is weak and insufficient.
 נוי, *נוים* 6. So LOWTH and, virtually, DELITZSCH.
עניי עמו. Not a 'later variant or alteration of the text' (WINCKLER, *Gesch. Isr.* I, 91, note 1). See *Intr. Is.*, p. 83.

5

PROPHECY II.

10

(10, 5-15 + 14, 24-27; — 10, 16-23; — 24-34; — 11, 1-10; — 11-16; — 12, 1-6)

See *Intr. Is.*, pp. 48-67.79f. The passage is in a high degree composite.

No fresh help for the analysis and critical dating of the parts of this Prophecy (the composite character of which is admitted) is given by B. SAX's wild 15 paper *Le Prisme de Sennacherib* in *Rev. d'Assyriologie* '96, pp. 59-64. Reversing the general verdict he pronounces 10, 8-11 to be reproduced from 36, 18-20; 37, 10-13. The picturesque language of 10, 14 is made out to be 'an imitation of Sennacherib's words in the Prism Inscription respecting Hezekiah (*like a bird in a cage*), or rather from Sennacherib's account of the wars against the region 20 around Nippur (*they had made their abode like a bird's nest*). 10, 13^b is said to be an allusion to the transference of towns of Judah to Mitinti, king of Ashdod; 10, 28-34 is supposed to have been written towards 702-701; 10, 8-11 in 701; vv. 12-14 after 691. SAX's critical apparatus is confined apparently to SCHRADER's

KAT in the first edition!

25

- 10 (5) *הוא בידם* + *א*, a gloss from the margin, meant to harmonize v. 5 with v. 24 where Assyria is spoken of as wielding a staff. The glossator thought the latter form of expression more correct than that in the text. So HITZIG as early as in 1831 (*Begriff der Kritik*, p. 157, b), EWALD (in first, but not in second, edition), DIESTEL, GUTHE, DUHM. The omission of the gloss makes the parallelism complete. 30 The reading *טפחו* (cf. v. 24) in several MSS is but a poor conjecture.
- (10) *האֵלֵה*; so GRÄTZ, HACKMANN, after *ἡ αὐτὰς*; *האֵלֵה*. GIESEBR. (*Beitr.*, pp. 72f.) prefers *הָאֵל*, which, he thinks, was out of reverence altered into *אֵלֵה*. More plausibly *האֵלֵה* might be rendered *worthlessness*; cf. Job 13, 4 (where however *ἡ* reads *עָלָה*, as 16, 2), Jer. 14, 14 (CORN.), but not Zech. 11, 17 (where read *האֵלֵה*, with 35. WELLH.). But how easily might a slightly damaged *האֵלֵה* be mistaken for *האֵלֵה*! *א* + *ומשמרון*. This is inconsistent with the statements in vv. 9. 11. The insertion would seem to have been made subsequently to the corruption of *האֵלֵה* into *האֵלֵה*. The latter reading suggested that only heathen kingdoms could be intended (GIESEBRECHT). 40
- Critics have not, as it would seem, objected to the idiom *מִירוּשָׁלַם* but the omission of *רבו* or *רבים* is strange (cf. Am. 6, 2).
- (12) *יִפְקֹד*; so HOUB., DUHM, HACKMANN (*Zukunftserwartung des Jes.*, p. 105); *ἔπιδει*. *אִפְקֹד*. Mistakes in the preformatives of imperf. were easy (see 14, 30; 22, 19; 1, 29). 45
- (13) *וְאִסִּיר* and *וְאִסִּיר*, to indicate the repetition of the acts. So *ἔ* (futures throughout v. 13 and even v. 14). *שׁוֹמְרֵי*, Q^{re} (GINSB. only); in many MSS, however, K^{thib}. BÄR and GINSB. both give *שׁוֹמְרֵי* in the text. But see 17, 14.
- Of the lost words between *וְאִסִּיר* and *יֹשְׁבֵי* a fragment is preserved in *א* (*בְּאִסִּיר*) 50 K^{thib}, *בְּבִיר* Q^{re}, but it gives no satisfactory sense, and is probably corrupt. *וְאִסִּיר* seems to have begun the distich, but *יֹשְׁבֵי* can hardly have been the last word of the verse. *ἔ καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας*.

- 23 perhaps illegible word כנען. But the connection thus produced is not at all a good one, and it is preferable to admit that the last stichus but one is irrecoverably lost. What now takes its place is probably altogether the invention of the editor. The explanation adopted from TIELE in *Proph. Is.*¹, I, 133, which supposes a reference to an Assyrian conquest of Babylonia, must at any rate be abandoned. 5 The argument assigned to the Prophet ("Babylonia has fallen a prey to Assyria, how should Tyre escape?") may indeed be a sound one; but it needs to be much more distinctly expressed (*cf.* 22,6). Nor would such a reference (even granting that Isaiah had heard of the event in question) be natural in an elegy on Tyre. TIELE himself has therefore abandoned the theory (KUENEN, *Einkl.* 2, 48). It 10 should be added that the reference which WINCKLER in *AT Unters.*, p. 119, (following DELITZSCH, *Habakkuk*, p. xxii, NÄGELSBACH, and CORNILL, *Einkl.*, p. 142) finds in v. 13 to the conquest of Nineveh by the Chaldeans (אשור the accusative, placed first for emphasis) is not less improbable, as DELITZSCH has shown (*Is.*⁴, English translation I, 410). 15
- אז + אשור לא היה אשור, a marginal note stating that it was not Assyria but Babylonia which actually destroyed Tyre. With the exception of אשור, it is omitted in 6. BREDENK. has therefore some authority for closing the gloss at היה. 6 א from ארמנותיה to הקימו היה, and from זה, and from אשור with 20 יסדה. שמה, יסדה אז. This pointing implies connecting אשור with יסדה.
- בהוניהם, בחוניי K^ethib; Q^re בחוניי. This suffix implies a variant הקים, corresponding to יסדה (ה) and שמה (ה).

(15-18) No distinctively Isaianic expressions occur in this evidently late epilogue (*Intr.* 25 *Is.*, p. 139).

30

PROPHECY 10.

(14, 28-32)

Strictly a poem of four stanzas. See *Intr. Is.*, pp. 80-83.

- 14 (28) הַדָּבָר, the title being due to an early editor. אז, המשא, which must come from the 35 משה collector of the ten prophecies headed משה.
- (30) בְּכֹרִי, as KOPPE (improving on LOWTH's בְּכֹרִי [on] my choice firstfruits) and HUPFELD (on ψ 37, 20); DILLM. prefers בְּכֹרִי because of 30, 23 (but this is not Isaiah's work). אז, בְּכֹרִי the firstborn of (the poor); *cf.* Job 18, 13. The parallelism gains by the correction. 6 has simply πτωχοι. [אז בְּכֹרִי may be wrong, but בְּכֹרִי is 40 not right. 65, 9 suggests the probably correct reading, which is הָרִי; *cf.* הָרִי, Gen. 49, 26 (see BALL's note). In all the passages quoted for כֶּרֶם meadow, viz. 30, 23; Zeph. 2, 6; ψ 37, 20; 65, 14, the text can probably be shown to be corrupt. If Ass. *kirû* (= παραδεισος, park, orchard; *cf.* DELITZSCH, *Paradies*, p. 97; AHW 353^a below) is to be appealed to on the other side, we can hardly render כֶּרֶם 45 meadow. See on 30, 23.]
- זרעך, so DUHM, after 6. The description becomes more natural. אז, שרשך (*cf.* l. 3 of stanza 1, v. 29^c).
- אהרנ, to correspond to המתי. So BRED., DUHM, GRÄTZ, after 3 (who however probably conjectures). אז, יהרנ 6 and, presumably, 6 read both verbs in 3 masc. 50 sing.
- (32) מלך עמי אם ידברו לו, conjecturally with BICKELL, on metrical and exegetical grounds. אז is the reverse of clear, as the discrepant renderings of it show. The

- 11 (1) [יפרה. But ❧❧❧ all presuppose יפרה, which corresponds better to יצא; so G. BEER, ZAT '98, Heft 2, who also includes among his corrections those given below on 11,4^b.5.6.8, and that here appended on 11,7.]
- (3) ❧ + יהוה ביראת יהוה. "The phrase is without a parallel, and, as BICKELL has pointed out, has arisen out of a corrupt repetition of the preceding words" (*Proph. Is.* 3, 1884, 2, 187). The omission is equally necessary on metrical grounds, as BRIGGS (*Messian. Proph.*, 1886, p. 202) and DUHM (1892) have seen. [❧ has ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου θεοῦ, which ❧ follows. Cf. Ezek. 24,13 ξῶς οὐ ἐμπλήσῃ τὸν θυμὸν μου = ❧ עדיהניתי אתיהמתי בך ❧. Read therefore בו והניח and He will cause to rest upon him, a variant of עליו ונחה.] 10
- ❧❧❧, and not a few MSS, also the Soncino *Prophets* (1485-1486) and the Soncino Bible (1488), read לא.
- (4) ❧❧❧. The two words are easily confounded (cf. RAHLFS, עני und עני in den Psalmen, 1892), and the parallel word is נָלִים (cf. 10,2; 26,6). עריצים (contrast to דלים), KROCHMAL, LAG., CHEYNE (*Proph. Is.*), BRIGGS (*Mess. Proph.*), GIESEBR., GUTHE, DUHM, GRÄTZ. ❧ ארץ (a repetition from the end of the preceding line).
- (5) ❧❧❧, LOWTH, LAG., GRÄTZ, DUHM, with ❧❧❧; ❧ אזור (see parallel line).
- (6) ❧❧❧, after ❧ βοσκηθήσονται, cf. partic. in parallel line. ❧❧❧, whence the inserted καὶ ταῦρος of the present text of ❧, the late origin of which appears 20 from its position before καὶ λέων (DUHM).
- (7) [For the sake of the parallelism, I should now read (with LAGARDE, BREDENKAMP, DUHM, BEER) תתַּרְעִינָה will become friends for ❧❧❧ תרעִינָה.]
- (8) ❧❧❧ (or ❧❧❧), GES., NÄGELS., GRÄTZ, and, virtually, GUTHE; ❧❧❧, ❧❧❧. ❧❧❧ = ❧❧❧. ❧❧❧, on which see ❧❧❧, and cf. DELITZSCH. 25
- (11) ❧❧❧. Rejected by CHEYNE (*Proph. Is.* 3, 2, 147) and BRIGGS (*Mess. Proph.*). But this is not enough. See *Intr. Is.*, p. 61.
- (13) ❧❧❧, an explanatory gloss (HITZIG, DUHM).
- (15) ❧❧❧, HOUB., LOWTH, EICHORN, GIESEBR., GUTHE, DUHM, PERLES, after ❧ 30 ἐρητύσῃ, on which see GIESEBR., *Beitr.*, p. 52. ❧❧❧. The original text had ❧❧❧ (PERLES). Cf. on 37, 18.
- ❧❧❧, GES. (*Thes.*), LUZZATTO, KROCHMAL, CHEYNE (*Notes and Criticisms*, 1869, p. 17), GUTHE, GRÄTZ, PERLES. So also perhaps ❧❧❧, though their renderings may be mere guesswork (cf. Ibn Ezra). ❧❧❧ (cf. KÖNIG, *Lehr-* 35 *geb.* ii, 1, p. 141). The phrase evidently refers to the *drying up* already spoken of. To transpose it would make the first stichus too long; it is therefore a gloss (DUHM).
- 12 (1) ❧❧❧, as implied by ❧❧❧; ❧❧❧, ❧❧❧, which DILLM. retains, quoting for the 40 'poetically shortened' ❧❧❧ Hos. 6,1; ❧❧❧ 18,12. But in both these passages the text needs correction. In ❧❧❧ *l. c.* both metre and the parallel passage 2 Sam. 22,12 suggest ❧❧❧, and in Hos. *l. c.* why not read ❧❧❧ (with WELLM.)? DRIVER is content with reading ❧❧❧ (*Tenses* 3, § 174), which indeed the context requires.
- (2) ❧❧❧; ❧❧❧; ❧❧❧. ❧❧❧ have the divine name only once (and so also ❧❧❧ 45 Ex. 15,2), and all the Versions imply a suffix for ❧❧❧, which indeed is merely suppressed by an involuntary Aramaism on the part of an editor (cf. ❧❧❧ 16,6, ❧❧❧). ❧❧❧ is a variant for ❧❧❧ (as in 26,4), and is wanting in some MSS.
- (5) ❧❧❧ Q^rê; ❧❧❧ Kthib, less suitable (see ❧❧❧ 31,12; 55,14, &c.).

- 10 (15) **את מרימי**; so Cod. Bab. (916 A.D.) Erfurt. 1, the first Soncino edition of the Bible (1488), the fourth (1511-1517), and the *Isaiah* (1492), so also ed. Complut. (DELITZSCH, *Complut. Varianten*, 1878, p. 13). This reading is exegetically necessary. But Erfurt. 2, Cod. Petropol. (1010), 42 MSS KENN., 34 DE R., &c., justify BÄR and GINSB. in adopting **ואת מ'** as Masoretic, exegetically impossible though this reading may be, and unsupported by the Versions. Several other misreadings in this verse have some attestation. See DE ROSSI.
- 14 (25) The second half-verse consists of a loose quotation from 10,27, which obscures the division into stanzas, and seems to have come from the margin.
- 10 (18) **נָסַם נָסַם**. A corruption of the text has been suspected (*e.g.* by NÖLDEKE). But the sense given in our translation is just what is required, and though **נָסַם** *to be sick*, **נָסַם** *sick* cannot be paralleled in the same sense from the Targum, yet **נָסַם** *to be grieved* (see Ithp., 2 Sam. 19,2), **נָסַם** *peevish* (Gen. 40,6; 1 Kings 20,43) may fitly be compared, the transition of meanings being a natural one (*cf.* **נָסַם**, **נָסַם**). [According to NÖLDEKE, *Mand. Gr.*, p. xxx, Aramaic **נָסַם** *sick* is derived from νόσος. Targ. **נָסַם** = Assy. *nasāsu* 'to lament,' whence *nassu* (for *nasisu*) 'sad, grieved' and *nissatu* 'lament, grief,' a synonym of *kūru* 'pain, grief' (for *kuriu*, stem **כָּרַי**), *cf.* **אֲתַכְרִית רוּחַ**, Dan. 7,15, Syr. **ܟܪܝܬܐ** and **ܟܪܝܬܐ**, also **ܡܫܝܬܐ** *illness*; see ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen*, p. 93; *Beitr. zur babyl. Religion*, p. 72; DELITZSCH, 20 *Proleg.* 63; *cf.* Notes on Daniel, p. 18, l. 12. — P. H.]
[P. S. The sense *a sick man* for **נָסַם** is precarious, nor is the phrase **מִן מְכָה** a very plausible one. **נָסַם** seems due to dittography; perhaps the true reading is **נָסַם** *נָסַם* 68,2; 97,5.]
- (24) **וּמַטְהוּ וּנְוִי**. The text need not be altered. Such obscure, condensed expressions are not strange in a late writer. See, however, WINCKLER, *AT Untersuch.* p. 177.
- (25) **וְעַם** for **וְעַם**. **תַּכְלִיתָם**. A few MSS and some editions have the weaker reading **תַּכְלִיתָם**. LUZZATTO's emendation **יָתֵם תַּכְלִיתָם** is, apart from exegetical considerations (see 30 DILLM.), plausible; **תָּם** || **כָּלָה**, as 16,4; Lam. 3,22.
- (27) **וְיָחֶבֶל**, so W. R. SMITH, comparing Job 7,16 (*Journ. of Phil.* 13, 1885, pp. 62 ff.). A verb is obviously required by the parallelism. **διαφθαρήσεται**, *i. e.* **וְיָחֶבֶל** (so DUHM), but this is not natural here. The parallel passage in 14,25 gives **יָסַר**, a synonym of **יָחֶבֶל**. **וְיָחֶבֶל**, in combination with **עַל וְנְוִי** (see next note).
- (28) **עַל מַפְנֵי שְׁמֹן**, at the close of v. 27, which does not make sense. W. R. SMITH (*l. c.*) rightly saw that we have here, in a distorted form, the opening clause of the description of the Assyrian invasion. His suggestion **עַל מַפְנֵי שְׁמֹן** is however rather too conjectural, perhaps also too Jeremianic.
- (30) **עֲנִיָּה**, so LOWTH, EWALD, WEIR, CHEYNE, DILLM., GUTHE, with **عَٰنِيَا**. But GRÄTZ's **עֲנִיָּה** is not impossibly right; see Neh. 11,32. **עֲנִיָּה**, less suitably.
- (32) **בֵּית** Q^rré; **בֵּית** Kthlb, an obvious error, not supported by the Versions. Many MSS and editions have **בֵּית** in the text (DE ROSSI).
- (33) **בְּמַעְרָעָה**. DUHM corrects **בְּמַעְרָעָה**. But considering the other points of contact with 2,12-21, need we be surprised to find a derivative of **עָרִץ** (*cf.* 2,19,21)?
- (34) **בְּאֲדִירָם**. **בְּאֲדִירָם** is a synonym for the cedars of Lebanon in Zech. 11,2; *cf.* **עֲטֵר** *οὐς τοῖς ὑψηλοῖς*. *Lebanon = Lebanon's grove* (29,17). **בְּאֲדִירָם** *through a mighty one* (JHVH). But such an unnatural construction can hardly pass. DUHM remarks that the name of some cutting tool is suggested by the parallelism. GUNKEL suggests **בְּשִׁיל** (74,6). **בְּשִׁיל** would be purer Hebrew, and a little nearer to **אֲדָר**. 50 (Independently F. PERLES has proposed a view which comes to the same thing, rendering **אֲדָר** *the cedars* collectively, like **אֲדָר** in Zech. 11,2. He compares Rabb. and Chald. **אֲדָרָא**; but the comparison is questionable.)

28

entiate it from the preceding one as the part. Hof.; perhaps also (if the absence of a Q^{re} is not an objection) to suggest the pronunciation מִסָּר (cf. מִסָּרִים *M's*, Jer. 5, 8, quoted by KÖNIG, *Lehrgeb.* ii, 1, p. 92).

יִמִּישׁ. So CHEYNE (*Proph. Is.* 3, 2, 154), GUTHE (*Zukunftsbild des Jes.*, p. 42). Cf. 46, 7. 22. 25; 54, 10. מִיִּישׁ, the sense of which is not clear. שׁ weakly, (שׁוּ 5 מִי) κατασχευθη, i. e. יָבוּשׁ; and so GRÄTZ.

- (17) מִ + כּוֹב, an appendage which מחסה needs as little as סתר. So DUHM. The alternative is to supply שָׁקַר after סתר (with LUZZATTO, GRÄTZ, and CHEYNE, *Proph. Is.*). Rhythm favors the former view.

- (18) For מִ + חוֹת see above p. 98, l. 37.

10

- (20) KUEN. and GIESEBR. have already questioned כִּהְתַּכְנַם. GRÄTZ plausibly reads מִהֲתַכְסוֹת. But the whole stichus seems unprophetic. Is it an editorial substitute for an illegible passage, or a marginal quotation?

- (22) מִ + אֲדִנִּי (יהוה יהוה), שׁ and 4 MSS (KENN.).

מִ + עַל כָּל הָאָרֶץ (so שׁ); cf. 10, 23 (late?). The addition burdens the metre (DUHM). 15

- (24) מִ + לִירֹעַ, a confusing gloss on יִפְתָּה (DUHM). שׁ is at any rate against מִ's arrangement of the first stichus.

- (25) מִ + שׁוֹרָה and נִסְכָּן, miswritten for שְׁעִירָה and נִסְכָּמָה. So WELLM., *Prol.* 2, p. 417; CHEYNE (*Proph. Is.*); DUHM. Cf. on 17, 1. שׁ (the true text) and שׁ do not recognize either word, for καὶ κέγχρον is wanting in שׁ and valuable MSS, whose testimony under the special circumstances of the case is decisive. מִ's שׁוֹרָה is compared by SACHAU and D. H. MÜLLER (the latter has some doubt however) with שׁוֹרָה in the Panammu inscription (Senjirli), l. 6, where it is thought to mean the grain now called *durra*. But as שְׁעִירָה follows, there can hardly be a doubt 25 that the carver of the inscription really made the very mistake which we have supposed the scribe to have made in our passage.

- (26) + יִהְיֶה, to help both rhythm and sense. The Tetragrammaton was early indicated by the abbreviation יי (KENNICOTT). So DUHM. The text of v. 26 seems very uncertain. שׁ καὶ παῖδες ἡσθήσονται θεοῦ σου, καὶ εὐφρανθήσονται. 30

- (28) מִ + אֲרוּשׁ. Miswritten for יְרוּשׁ (נו) which follows. KÖNIG's suggestion (*Lehrgeb.* ii, 1, p. 543) that אֲרוּשׁ = *thresher*, or that אֲרוּשׁ belongs to a *glossatorischer Zwischenruf* (not always will I thresh), is too difficult.

וּחֲרוּצוֹ. So GRÄTZ (cf. v. 27). וּפִרְשׁוֹ. But a separate mention of the horses is unnecessary.

35

- (29) מִ + צִבְאוֹת; cf. on 9, 6. Rhythm and sense gain by the omission (DUHM).

- 29 (1.2.7) אֲרֵאל מִ. אֲרֵאל (שׁ ארל), implying the theory that the word is compounded with El (*God's lion*, or *God's hearth*). But in Ezek. 43, 15. 16 יֵאֲרֵאלִי has the article, which makes it at any rate improbable that the word was regarded as a com- 40 pound in Ezekiel's time. In the Inscription of Mesha, l. 12, we have (most probably) אֲרֵאל דּוֹרָה, where it is hardly less difficult than in Ezek. to imagine that אֲרֵי is a compound. Moreover, whatever view we take of ארל, the tradition embodied in שׁ (both in Is. 29 and in Ezek. 43) gives no support to the prevalent theory; the new Hebrew-English Lexicon by a slip misrepresents שׁ which has 45 simply מִרְבֵּה אֱלֹהִים *altar*, not מִרְבֵּה אֱלֹהִים *altar of God*. Since א has probably taken the place of י, the best English form seems *Arial*. See also on 33, 7, and compare *Intr. Is.*, p. 187, note. [P. S. I now prefer to point אֲרֵיאל, a modification (probably) of אֲרוּשָׁלַם *Jerusalem*, made in order to facilitate a paronomasia: in a year or two the slaughter will be so great in the streets of the capital that its 50 name will be no longer *Uriel* but *Arial* 'altar-hearth'.]

[As to the name *Jerusalem*, it might be well to add that יְרוּשָׁלַם was no doubt originally pronounced *Irushalem*, which seems to be a modification (with trans-

PROPHECY 12.

(20, 1.3-6)

See *Intr. Is.*, pp. 119-121.

- 20 (2) DUHM (*Jes.*, p. 124) has sufficiently shown that this verse, which creates such 5 difficulty for the interpreter, is a later insertion.
- (3) [P. S. I should now point מַצְרִים (so, too, vv. 4.5), to indicate that the reference is not to Egypt (מִצְרַיִם), but to the land of Muṣr in North Arabia, to the south of which was a country called Cush, of which *Pir'u šar Muṣuri*, referred to by Sargon (Khors. 27) in a passage quoted in our English edition of Isaiah, 10 p. 153, to illustrate v. 6, appears from WINCKLER's latest researches (*Muṣri, Meluḥḥa, Ma'in*, in *Mittheil. der Vorderasiat. Ges.* '98; see especially *Nachtrag*, p. 4) to have been king. Cf. notes below on 30, 4.5, and on 37, 25. JENSEN (ZDMG '94, p. 939) has already suggested מַצְרִים as the true vocalization of the ordinary Hebrew designation of Egypt; we have here adopted this form with a 15 different object.]
- (5) חֲשׂוּפִי. So OLSH. (*Hebr. Spr.*, p. 208), NÄGELSB., BREDENK., GUTHE, GRÄTZ. חֲשׂוּפִי, which seems to be intended as a collective form like גִּבּוֹרֵי (DELITZSCH; LAG., *Sem.* 1, 19), to avoid the harsh transition from the singular to the plural. For other views, see DILLM., and cf. KÖNIG, *Lehrgeb.*, ii, 1, p. 489. 20

PROPHECY 13.

25

(28, 1-6;—7-22;—23-29;—29, 1-8;—9-12;—13. 14;—15;—16-24;—
30, 1-5;—6.7;—8-17;—18-26;—27-33;—31, 1-3;—4-9;—
32, 1-8.—9-14;—15-20;—33)

See *Intr. Is.*, pp. 162-204; and on cc. 32.33, STADE, ZAT 4 (1884) 256-271. 30

28 (1-6) For 28, 1-6 see Prophecy 7 (p. 9 below) and Notes on p. 91.

- (8) חֲשׂוּפִי, read בפליה.
- (12) חֲשׂוּפִי Q^crê (GINSB., but not BÄR), K^cthîb חֲשׂוּפִי, which is defended by KÖNIG, *Lehrgeb.* ii, 1, p. 347, but is rightly rejected by GES.-KAUTZSCH, § 23, i. Very many 35 MSS and the Soncino Bible read חֲשׂוּפִי in the text.
- (15) חֲשׂוּפִי and חֲשׂוּפִי (v. 18) seem rather doubtful even after HOFFMANN's ingenious and subtle remarks in ZAT 3, 92 ff. ח may be (as so often) an error for מ, and ח a fragment of נ. At the beginning ח has probably dropped out. I incline to read חֲשׂוּפִי and (v. 18) חֲשׂוּפִי (syn. ברית). 40
- חֲשׂוּפִי Q^crê (as v. 18); K^cthîb חֲשׂוּפִי. The Soncino *Prophets* (1485-1486) and the Soncino Bible (1488), also *Complut.*, give חֲשׂוּפִי in the text. חֲשׂוּפִי in 33, 21 = חֲשׂוּפִי oar. For חֲשׂוּפִי ט gives καταίγίς, Θ κατακλυσμός, i. e. חֲשׂוּפִי. [P. S. Best to omit חֲשׂוּפִי as dittogram.]
- חֲשׂוּפִי. DUHM חֲשׂוּפִי (also in v. 18); cf. Josh. 23, 13. PERLES חֲשׂוּפִי. These critics 45 object to the inharmonious combination of figures. But see GES., who compares *Coran*, Sur. 89, 13. [P. S. Best to read חֲשׂוּפִי, cf. Nah. 1, 8.]
- עֲבָר, K^cthîb; Q^crê יַעֲבָר (because of v. 18). The perfect is not incorrect. There is however some good authority (see GINSBURG) for reading יַעֲבָר in text.
- (16) יַעֲבָר; ὁ ἐμβάλλω; similarly ὁ. So LOWTH, KOPPE, WEIR, CHEYNE, STADE 50 (§ 214, b), BREDENK., GRÄTZ, MEINHOLD. WEIR also suggests יַעֲבָר חֲשׂוּפִי, to conform the passage to 14, 32. [So, lately, KÖNIG, *Synt.* § 344, o.]
- חֲשׂוּפִי + מוֹסֵר (accidentally repeated). The Dagesh in *this* מוֹסֵר was inserted to differ-

- 29 tive as termination of the construct state, and is therefore more correct from the Semitic point of view. *Irušalim* (ירושלם), from which the common form of the name Jerusalem is derived, represents the dialectic (*eme-sal*) form of the word *uru*, viz., *eri*, which has passed into Heb. as עיר. We should expect *Erišalim* or *Irišalim*; the *u* after the *r* in *Irušalim* (ירושלם) may be due to dissimilation 5 (cf. above, p. 100, l. 21). — P. H.]
- (3) קָדוֹר, LOWTH, KLOST., BRED., STADE, after ט (cf. v. 1 in ט). אֵל קָדוֹר, which, if correct, would mean *a ball* (or, *as a ball*); cf. 22, 18. This sense, however, is clearly unsuitable. One expects such a word as כָּבִיב, or else some comparison which adds vividness to the statement. 10
- (4^b.5.7.8) On these inserted passages see *Intr. Is.*, p. 188; and cf. *Introd. to W. R. SMITH, Prophets of Israel*², p. xxxvi, b. STADE saw as early as 1884 that v. 7 is an unsuccessful attempt to explain v. 8 (ZAT 4, 260, note).
- (5) וּרְיָח. Read צְרִיךְ (GRÄTZ, KITTEL).
- (7) וּכְלֵי צִבְיָהּ וּמִצְדָּתָהּ. That this is corrupt, needs no showing. The corrections proposed are (a) וּכְלֵי צִבְיָהּ (BÖTTCHER, *Ahrenlese*, 32), but צִבְיָהּ can be used of a city in the language of metaphor, but not, in plain prose, of the buildings within it; (b) וּכְלֵי צִרְיָהּ (DILLM.); (c) הַצִּבְיָהּ עַל מֵי (SIEGFR.-STADE), against which is the repetition of הַצִּבְיָהּ; and (d) מִצְדָּתָהּ וּמִצְדָּתָהּ (so, in the main, DUHM), cf. v. 3. 15
- (9) הַתְּמָהּ, CHEYNE (*Proph. Is.*), GUTHE. אֵל הַתְּמָהּ, i. e. *delay ye* (Gen. 19, 16; Hab. 2, 3, &c.). This sense does not suit the context. Hence some (e. g. BREDENK.) would make the word the Hithpeal of תָּמָה. But no example of this form is found. It is more natural to correct as above in accordance with Hab. 1, 5. For the form of the phrase in which the word occurs, cf. Zeph. 2, 1, where read 25 הַתְּבוֹשָׁשׁוּ וּבֹשָׁשׁוּ for the unintelligible הַתְּקִי, as proposed long ago by the writer (*Proph. Is.* 3, 2, 155), and recently by BUDDE (*Theol. Stud. u. Krit.*, 1893, 2, p. 396).
- נָעוּ, שָׁכְרוּ; so DUHM, with ט (which however only expresses the first verb). אֵל נָעוּ, שָׁכְרוּ.
- (10) אֵל + אֶת־הַנְּבִיאִים + הַחַיִּים; glosses (KOPPE, GES., HITZ., Ew., DILLM., &c.). The context 30 decides the point. Note also the expressions עֵצָה, כֶּסֶף, and cf. 9, 14.
- (11) סֵפֶר Q^crê (see v. 12); הַסֵּפֶר K^cthîb, produced by the הֵס in the first part of this verse.
- (13) יְהוָה, *codices quamplures* (DE ROSSI), with the Soncino Bible and the Soncino 35 *Prophets*. אֲדֹנָי, BÄR, GINSBURG.
- כְּבֹדֹנִי, DUHM, DIEHL (*Das Pron. pers. suff.*, p. 49). אֵל כְּבֹדֹנִי.
- (14) אֵל + אֶת הָעָם הַזֶּה. These additional words spoil the stichus so completely that even one who is no rigid metrical theorist must (with DUHM) omit them. 40
- (15) לִסְתֵּר; so SIEGFR.-STADE, GERBER. אֵל לִסְתֵּר. The second stichus seems imperfect (DUHM). The punishment, which the opening הָיָה leads us to expect, has fallen out, as in the case of most of the *Woes* in 5, 8ff.
- (16-24) On this post-Exilic insertion, see DUHM, and, for a detailed argument, *Intr. Is.*, 45 pp. 192-196.
- (22) אֵל (so LOWTH, LAG., DUHM). אֵל-אֵל concerning (the House of Jacob); but how superfluous a statement! אֵל used thus may not be Isaianic (DILLM.); but in such a context this is immaterial.
- [אֵל אֶת־אֲבֹתֵינוּ. PAUL RUBEN, in a letter, proposes אֵל אֶת־אֲבֹתֵינוּ. Very 50 attractive. But ט's δὲ ἀφ' ὧν ἐξ Ἀβραὰμ seems to favor מִרְחָם.]
- (23) יַחְזִירוּ. Θ³ presuppose the more usual יַחְזִירוּ, which SECKER, LOWTH, GRÄTZ adopt. Cf. GESENIUS *ad loc.*

29 position of the vowels *u* and *i*; see, however, below, l. 27) of an older form *Urishalim* (cf. اوريشلم, assyr. *Ursalimmu* (DELITZSCH, *Parad.*, p. 288) syncopated from the older form *Urusalim* which we find (ca. 1400 B. C.) in the Amarna tablets (KB 5, 36*). *Urusalim* is less correct, from the Assyrian point of view, than *Urisalim*, the *-i* of the genitive being the termination of the construct state (see DELITZSCH, *Assyr. Gr.* § 123). *Urisalim* corresponds to פניאל, *Urusalim* to פנואל (contrast below, ll. 30, 53). The Assyrian *s* represents a Hebrew ש (see my paper on The Pronunciation of *tr* in Old Persian in the *Johns Hopkins University Circulars*, Aug. '87).

How is this 'transposition' of the vowels to be explained? We have apparently a parallel in the form of the masc. plur. of nouns with the suff. of the 3^d pers. sing. in Syriac, e. g. ܕܝܢܐܝܗܘܢ *his judgments*, which has been supposed to be a transposition of ܕܝܢܐܝܗܘܢ *dinaihu*. We must remember, however, that the suffix of the 3^d pers. mascul. in Aramaic is not ܐܘܢ but ܐܝܢ (note the *i* in ܐܝܩܬܐ), e. g. ܐܒܐܘܐ *his father*, ܕܝܢܐ *his judgment* (for *dinahi*, with epenthesis of the final *i*, just as Heb. סוּסָקִי = *sūsaki*). ܕܝܢܐܝܗܘܢ, therefore, is probably due to dissimilation, cf. the dissimilation in cases like ܪܥܫܘܢ for ܪܥܫܘܢ, ܬܘܚܘܢ for ܬܘܚܘܢ, ܬܘܚܘܢ for ܬܘܚܘܢ (Beitr. z. Assy. 2, 362). In these Hebrew words we have dissimilation to avoid sequence of two *i*'s; in Aramaic ܕܝܢܐܝܗܘܢ, on the other hand, the termination *ai* of the construct state of the plural seems to have been changed into *au* to avoid the sequence of two *'s*. The form ܕܝܢܐܝܗܘܢ *thy (fem.) judgments* does not militate against this theory: ܕܝܢܐܝܗܘܢ is, of course, much less frequently used than ܕܝܢܐܝܗܘܢ, and words of frequent occurrence are often liable to changes which do not affect forms which are more rarely employed. It is not impossible that *Urusalim* for *Urusalim* (the oldest form of the name as found in the Amarna tablets; see above l. 3) is due to the same phonetic phenomenon of dissimilation; it is more probable, however, that we have at the same time in *Urusalim* a dialectic modification of the word *uru*. *Uru* is the Sumerian word for *city* (probably identical with the Sumerian root *uru* = Assyr. *naçârû* 'to protect, to watch'); the final *u* is the *vowel of prolongation* modified according to the law of vocalic harmony (see my *Akkad. Sprache*, Berlin, 1883, p. 7). The dialectic (*eme-sal*) form of *uru* is *eri* (the final *i* being the *vowel of prolongation*; *Akkad. Spr.* p. 4); cf. *Urudu(g)* and *Eridu* (DELITZSCH, *Paradies*, p. 228), also *erû* 'copper' = Sumer. *urudu*. *Er* is the syllabic value of the ideogram for *city*, Assyr. *alu*, pl. *alâni* (probably *âlu*, with *â*, for *a'lu*, *ahlu* = אהל). The form *uru* is preserved in the name of the Southern Babylonian city of *Ur* (DELITZSCH, *Paradies*, p. 226), the present Mugheir (*el-Muqaiyar*), Heb. אור כשרים, Gen. 11, 28 (see HOLZINGER's Commentary, p. 119). The by-form of *uru*, *eri*, has passed into Hebrew as עיר, which is not Semitic, but ultimately a Sumerian loanword. For the initial *u* in עיר, cf. עֶשְׂתִּי = Assyr. *išten* (a Sumerian loanword), עֶשְׂתִּי (for עֶשְׂתִּי) = assyr. 40 *Ištar* (for *Itšar*, from the same stem as the name of the god *Ašur*; עֶשְׂתִּי = *Anat*, the Semitic feminine form of *Anu* (Sumer. *an* 'heaven'). עֶשְׂתִּי (2 K. 17, 31) = *Anu* or *Anum-malik* is very uncertain; cf. note on 37, 38. In the plural עֶרִים, עֶר, &c. the *a*-vowel is due to the influence of the following *er*.

The meaning of *Urisalim* is مدینة السلام or دار السلام, but this does not mean *City of Peace*, but *Place of Safety* (*praesidium salutis*; מצוד, מצודה; cf. the name of the southernmost Babylonian port *Bâb-salimêti* (DELITZSCH, *Paradies*, p. 228), that is, *Safe Entrance*).

To sum up, the oldest form of the name Jerusalem is *Urusalim* as found in the Amarna tablets. *Urusalim* is a compound of the Sumerian word for *fortified place, city* and the Semitic *šalim* 'safety.' The *u* after the *r* in *Urusalim* (syncopated in the later Assyrian form *Ursalimmu*) is the Sumerian *vowel of prolongation*; the *i* in *Urisalim* (اوريشلم) substitutes the *i* of the geni-

- 30 BUDDE (on Job 9, 13); KITTEL half approves. It is an enigmatical name of JHVH's great enemy, the Dragon, such as the *later* writers were fond of. It is, however, unsuitable to the preceding part of the verse. **הַשְׂבִּית** is but little weaker than **הַשְׁמִיר**, as Ezek. 30, 10 (*cf.* 11), shows. In Isaiah's time Egypt was far from being **הַמְשַׁבֵּת**. She went on boasting, though her help came to very little. Isaiah therefore might have written **חֲרָפָה וּבִשְׁת** (which is in fact HOUB.'s conjecture), but not **רַהֲב הַמְשַׁבֵּת**. GUNKEL's argument needs some rectification. **הֵם שְׁבִית** *they* (i. e. the people allegorically called Rahab) *are inaction*, which perfectly suits the preceding statement, but implies a collective use of the term **רַהֲב**, for which there is no evidence, and which is contradicted by the preceding **וְזָמָה**. KUENEN's rendering, *their raging is (sheer) inaction* (*Ond.* § 43, n. 11), would require 'רַהֲבֵם ש' **שְׁבִית** render wildly. Or did they read differently?
- (8) **עַל לֹחַ אֲתָם + הֵם**. These words obscure the sense, and were most probably inserted at the same time as **רַהֲב הַמְשַׁבֵּת**. They also overburden the first stichus of 15 v. 8. *Cf.* DELITZSCH, who makes **סֶפֶר** and **לֹחַ** virtually synonymous. This at any rate points the way to the truth. See DUHM, and comp. *Intr. Is.*, pp. 196f. **לָעֵד** (Deut. 31, 19 &c.). So LOWTH, GES., EW., KROCHMAL, DEL., CHEYNE, BREDENK., DILLM., GUTHE, DUHM, GRÄTZ, after **שְׁבִית**.
- (12) **עָקַשׁ** (Prov. 2, 15; *cf.* 4, 24). So LAG., GRÄTZ, CHEYNE, (*Proph. Is.*), DILLM., probably with **שְׁקָרָא**. So perhaps **עָקַשׁ** **הֵם**. GUTHE **עָקַשׁ**.
- (14) **כְּחֹזֶה**, VAN DER HOOGHT; **כְּחֹזֶה**, BÄR, GINSB., with Cod. Bab., and so GUTHE in KAUTZSCH's AT. But this reading does not go well with **יַחְמַל**.
- (15) **שְׁבִית**. GRÄTZ suggests **שְׁבִית**; Prof. MARGOLIS (*cf.* above, p. 89, l. 26) **שְׁבִית**. **יֵשֵׁב** and **יֵשֵׁב** are liable to be confounded. 25
- (17) **אֵלֶּף אַחֵר מִפְּנֵי נִעְרַת אַחֵר + הֵם**. That the verse as it stands cannot be correct was noticed by BREDENK. **אֵלֶּף אַחֵר**, however interpreted, is surely not classical Hebrew. See GES., *Thes.*, s. v. **אַחֵר**. The insertion seems to be suggested by Deut. 32, 30; Lev. 26, 8; Josh. 23, 10. The same three passages are also quoted by LOWTH, GES., &c., to justify inserting **תִּנְכֹּסוּ** after **רַבְבָּה** (keeping **אֵלֶּף אַחֵר וְנִי**). But would Isaiah 30 have indulged in such a hyperbole?
- (18-26) Homogeneous with 29, 16-24. See *Intr. Is.*, pp. 197-199.
- (18) **יָדוּם יָדוּם** HOUB., LOWTH, EW., CHEYNE (*Proph. Is.*), BREDENK., DILLM., GUTHE. If DILLM.'s statement be correct that **חֶכֶה** does not mean *to long*, and that *to wait* must be used here in the same sense as in 2 K. 7, 9 (i. e. *to delay*), we have no choice but to emend **יָדוּם**. But against DILLM. see Job 3, 21, and *cf.* new Heb.-Eng.-Lex. s. v. **חֶכֶה**. See also *Intr. Is.*, p. 198; DIEHL, *Das Pron. suff. 2 u. 3 pers. pl.*, 1895, p. 64.
- (19) **יֵשֵׁב**. So DÖDERLEIN, HENSLER, BREDENK. **יֵשֵׁב** **הֵם** (**ἵσθαι ὅτι αὐτοὶ ἐν Σιῶν**) 40 οἰκῶσι.
- (21) **תִּימִינוּ**. So GRÄTZ. **תִּימִינוּ** **הֵם**.
- (22) **וּמִמָּאָה**. So DUHM, GRÄTZ, after **הֵם** **הֵם**. A familiar type of error. Perhaps the sign of abbreviation was misinterpreted.
- (23) [P. S. **כִּי נִרְחַב** **הֵם**. Read **נִרְחַב** **הֵם**; see on 14, 30. **נִרְחַב** is due to ditto- 45 graphy.]
- (26) **כִּי שִׁבְעַת הַיָּמִים + הֵם**. A weak and obviously incorrect gloss on **שִׁבְעַת הַיָּמִים** (LOWTH, GES., HITZ., CHEYNE, BREDENK., GUTHE), **שִׁבְעַת**, though **שִׁבְעַת** has it, no doubt from the Hexapla.
- (27-33) Most probably not Isaianic, and beyond question disfigured by glosses, the removal of which, however, does not leave an entirely satisfactory text. See *Intr. Is.*, pp. 199-202. 50

- 29 **אל** + **ולריו**. A gloss (Ew. in *Proph.*¹, CHEYNE, DILLM., GUTHE, DUHM), not however, as these critics hold, on the suffix in **בראתו** (a view which implies, as DUHM frankly says, very stupid readers), but on the phrase **מעשה ידי**. Almost the same gloss occurs in 45,11, and in both passages the explanation of the annotator is equally incorrect, though Ew. in *Proph.*² has accepted it for 29,23, and has there- 5
fore retracted his former view that **י** is a gloss. The annotators were specially prone to gloss the phrase **מעשה ידי (ידי)** (cf. 17,8).
- 30 (3) **אל** + **פרעה**, **בצל מצרים**. Explanatory and unrhythmical insertions like that in 28,17. So DUHM.
- (4) **ביהנו בצען שרים ומלאכים תחפנתם יגיעו אל**. *Tahpanhes* is supported by **אל**'s **קנם** 10
occurs nowhere else in OT, and yet the place intended must be one well known to the Jews; cf. AVM Jer. 43,7.]
- (5) **הבאיש** K^{thib} (GINSB.); **הביש** Q^{rê} (BÄR, GINSB.). The two readings are fused (cf. Zech. 10,6) in **הבאיש**, which BÄR (but not GINSB.) prints in the text. **אולי** 15
למבהת, i. e. **הוביש**; and so **confusi sunt**. **ל** does not express the word at all. Qamhi and Rashi **הוביש**. K^{thib}, even if coarse, is amply defensible (cf. DEL. on Prov. 13,5), and **בשת** occurs twice in vv.3-5. Cf. the grammatical discussion in KÖNIG, *Lehrgeb.* 1,463f. [Neither **הבאיש** nor **הביש** can be right. Read **כלם**
הביאו שי (KROCHMAL, GRÄTZ). Verses 5 and 6 are now parallel. See CHEYNE, 20
Gleanings in Biblical Criticism &c. (*Jewish Quarterly Review*, July '98, pp. 571f.) Observe that vv.4.5 are probably later insertions based on the fragment in vv.6.7^a, which the framer of vv.4.5 supposed to refer to the embassy sent by Hezekiah into Egypt, but which really, as it would seem, referred to the flight of Hanno, king of Gaza, to Pir'u king of Muṣr in North Arabia. This king vainly 25
endeavored to preserve the influence formerly exercised by his country in the affairs of Palestine. Sargon was too powerful an opponent. See WINCKLER's researches, referred to in our note on 20,3.4.5, p. 98, l. 12.]
- לָעַם**; so DUHM, comparing the form of description in 18,2. **לָמוֹ** (= **לָהֶם**), which is superfluous (see v.6 end). Comp. *Intr. Is.*, p. 257, g. **לא לעיר** being parallel to 30
לא יועילו, at the end of the preceding line, one expects it to be preceded by a parallel to **על עם**.
- אל** + **להועיל**. Not rendered in **ל**. As DUHM points out, it overburdens the stichus. Probably it is a variant to **לא יועילו**.
- 35 (6) **משא בהמות ננב**. Not an interpolation from the margin, but a true heading, attached to the fragment in vv.6.7 after, and in consequence of, the insertion of the gloss relative to Rahab in v.7. **ננב** = Egypt, Dan. 8,9; 11,5 ff. (GES.; GUNKEL). **נָהֶם**; so KLOST., GRÄTZ (virtually). **מָהֶם**.
- (7) **אל** + **ומצרים** + **מ**. **מ** is probably a gloss to **עם** in v.6, written before the combination 40
of the two parallel oracles (vv.1-5, and vv.6.7). So DUHM; comp. *Intr. Is.*, p. 196. [], as often before glosses, = *that is*; see note on 17,8 (p. 93, l. 21). — P. H.]
- לכן קראתי וגו'**. Most probably an editorial insertion made with the object of rounding off the preceding fragment. **רָהַב** *sea-monster*, both with and without reference to Egypt, is, to judge from the other OT passages, late (*Intr. Is.*, 45
p. 253). There is no sufficient critical reason to believe that the Babylonian myth of the primeval Dragon was a prominent Israelitish belief in the time of Isaiah, and still less that Isaiah would have referred to it, if it had been (review of GUNKEL, *Crit. Rev.*, July '95, pp. 261f.). The only point in favor of the Isaianic origin of **לכן וגו'** is the direction to write something on a *tablet* in v.8, which seems to pre- 50
suppose the previous utterance of some short enigmatical saying, like the *Maher-shalal-hash-baz* of 8,1. See below.
- הַמְשִׁבֶּת**. So HENSLER (see GES.), GUNKEL (*Schöpfung und Chaos*, p. 39), and

- 32 (17) **המשפט במח**. So DUHM. **הצדקה השקט ובמח**, too lengthy a reading. A closer inspection leads us to question this second **הצדקה**, which should rather be **המשפט** (see v. 16). Obviously a scribe wrote **צדקה** by mistake, and then wrote **המשפט**; this was altered by a corrector into **השקט ובמח**, partly through a reminiscence of 30,15, where a similar phrase occurs, though in a different sense. 5
עדר-עולם. DUHM questions these words, which have occurred already in v. 14. I do not feel sure, however, that they are here a *superfluous addition* (cf. 33,20), nor that the movement in Hebrew poetry is not sometimes intentionally or accidentally heavier than strict metre or rhythm requires.
- (18) **ובמנוחת שאננות**. These words, too, are a later insertion, according to DUHM. They 10 do indeed lengthen the stichus, and may possibly be an editorial substitute for an illegible and shorter passage. But it is also possible that writers were not so closely bound by a metrical rule as has been supposed (see preceding note), and if the evidence for the date of this section points on the whole away from the age of Isaiah, we may compare 33,20 (in an *undoubtedly* post-Exilic chapter), 15 where both **נוה** and **שאנן** occur, as in 32,18.
- (19) A later insertion. DILLM. indeed maintains that we get here *the other side of the great transformation briefly described*. But how briefly and obscurely, and in what a poor style, especially in ^b! The verse spoils the context. 20
ויברר, LOWTH, DÖDERLEIN, BREDEK., DUHM **ויברר**. But the Versions read **בורר**, and by altering it we lose a point of contact with c. 28 (v. 17). Considering the scantiness of Biblical Hebrew literature, and the existence of an analogy in Arabic (**بَرَّرَ**, *verb. denom.* from **بَرَّ** *hail*), we need hardly suppose, with STADE, that **בָּרַר** was coined by the writer. CASANOWICZ (*Paronomasia*, 1894, p. 50) rightly recognizes the threefold assonance in this verse. 25
[BICKELL reads: **ויברר-את-היער** ו-כ-שפלה-אשפיל-ההר **שפלה** following **שפלה**, following **שפלה** $\omega\varsigma\ \text{o}\iota\ \epsilon\nu\ \tau\eta\ \pi\epsilon\delta\omicron\nu\lambda\eta$.]
- 33 (1-24) A poetic composition consisting of sixteen four-line stanzas. See DUHM, and cf. BICKELL, *Sem. Metrik* (1894), p. 11. This is in the first instance a probable 30 conjecture, but is supported by critical exegesis. [BICKELL (WZKM '97) considers c. 33 to consist of two Maccabean poems, the first (vv. 2.7.8.9) written after a defeat, the second (vv. 13-16.10.12.5.6.20-22.3.4.18.19.23.24) probably written after the conquest of the Syrian Akra of Jerusalem. V. 1 was added, he thinks, by the redactor of cc. 28-33, in order to complete the preceding series of un- 35 happy *Woes* by a *Woe* (הוי) on the enemies of JHVH. The metrical scheme of the whole chapter is 88.88. In v. 2 stichus 2 is wanting, but seems to be presupposed by the following one. B. reads **ישועתם**. In v. 8 he omits **ארה** and **מאם** (ט).]
- The second Maccabean poem (according to BICKELL, who has proposed a 40 similar hypothesis for ψ 110) has the acrostic **שמען חכם לב**. The Pharisean party destroyed the acrostic. $\omega =$ vv. 13.14^b; $\mu =$ 14^{c,d}. 15^a. 16^a; $\epsilon =$ 10.12; $\iota =$ 5.6. In v. 14 **לנו** (twice) should be **לו**. The last stichus is **הוא מצדות סלעים משגבו**. The second distich is **והיה אמינות עתים חסן** **ישועות שם חכמות ודעות**:
Cf. Θ $\epsilon\kappa\alpha\iota\ \sigma\omicron\phi\iota\alpha$. — $\eta =$ v. 20. He omits **ירושלם** תראינה ירושלם. He 45 omits **אם** in 21 and **כי** in 22 (cf. ט). $\sigma =$ 3.4. He reads **המונו** and **מורממתו**; then **ואקף שלל כמו**; and adds **בן** after **גבים** — $\lambda =$ 18.19. He omits the last three words of v. 18 and **משמוע נלעג לשון** in v. 19. $\beta =$ 23.24. Θ suggests a considerably different text.]
- (1) **קבלתך**, CAPPELLUS, SECKER, LOWTH, and most moderns. **כלה** || **תמם** as 16,4. \mathfrak{M} 50
בנלתך; cf. KÖNIG, *Lehrgeb.* I, 574.
(2) **ורענו**; so LOWTH with \mathfrak{SS} . \mathfrak{M} **ורענו**.
(4) **שללכם**. So DUHM. \mathfrak{M} **שללכם**.

- 18 that is, *the upper course* (beyond the first cataract) of the Nile, called נִיחֹן in Gen. 2, 13 (see my paper on *The Rivers of Paradise*, Proc. Am. Or. Soc., March '94, p. ciii, and my article *Wo lag das Paradies?* in *Über Land und Meer*, 1894/95, No. 15). The name נִיחֹן, from נוּחַ to gush out, to rush forth, alludes to the cataracts of the Nile. נִיחֹן is the name of the upper (Ethiopian) course of the Nile, while יֶאֱרֹ is the lower (Egyptian) course of the Nile; just as the lower (Roumanian) course of the Danube, east of Orsova, was called by the Romans *Hister* or *Ister*, while the upper course was known as *Danuvius*. נֶהַרִי is an amplificative plural; cf. עַל נְהָרוֹת בָּבֶל in ψ 137, 1, i. e. הַנְּהַר הַגָּדוֹל, the Euphrates. In ψ 24, 2 נְהָרוֹת is used for the universal sea, imagined as a broad circular stream surrounding the disc of the earth, just as Homer calls the encircling Ocean ποταμός. In the same way יֶאֱרִי מִצְרַיִם (or מִצְוֹר) (Is. 7, 18; 19, 6; 37, 25) does not refer to the branches or canals of the Nile, but is equivalent to *The Great River of Egypt*. Cf. Ezek. 29, 3 ff.; 30, 12; ψ 78, 44, &c. and note 4 on ψ 42, 43 as well as note 4 on Ezek. 29 in our new English Version of the OT. — P. H.] 15
- (2) קָנְקוֹ (or קָנְקִי), so OLSH., STADE, KÖNIG. קָרִיקוֹ (BÄR), קִרְקִי (GINSB.). The Eastern MSS give קָנְקִי as Q^rê, קִרְקִי as K^cthîb; [cf. above, p. 108, l. 41.]
- (4) אֶשְׁקֶטָה Q^rê, אֶשְׁקוּטָה K^cthîb, probably a scribal error (cf. ישפוטו). But cf. KÖNIG, *Lehrgeb.* ii, 1, p. 513. 15
- (7) מַעַם, so HOUB., LOWTH, EW., DILLM., &c., with 63. 20

PROPHECY 16.

(1, 1-26; 27, 28)

See *Intr. Is.*, pp. 1-8 [and HAUPT's paper on *The First Chapter of Isaiah*, read before the Society of Biblical Literature, New York, Dec. '98. The results at which this paper arrives are as follows: 30

(i) Read vv. 4-5 thus:

עַם קָבֵר עֲוֹן	1,4 הוּי נְוִי חֲטָא
נֶאֱצוּ אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל	עֲזֹבוּ אֶת יְהוָה
יִהְיֶה־סִּיפּוֹ סִרְהָ:	יִגְדְּרוּ אַחֲרָיִךְ
[^a בְּנִים מִשְׁחִיתִים]	עַל מָה תִּכְנֶה עוֹרֶךְ 5
	35
	(2) 1,4 זִיעַ מִכַּעֲיָם

(ii) In v. 7 omit וּשְׁמָמָה כְּמַהֲפַכַת יְסָדִים as recommended below; and in v. 9 omit כְּמַעַמַּת as a mitigating gloss (see below, p. 111, l. 6). Besides, read יַעֲיֵר נְצוּרָה in v. 8, relegating it to the margin as an explanatory gloss on שְׂרִיר (v. 9), and rendering, namely, *the preserved city* (Jerusalem); cf. note on 17, 8. 40

(iii) Read vv. 12-14 thus:

מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִירְכָּם	1,12 כִּי תִבְאֹו יִלְיָאוֹת פְּנֵי ^a
קִטְרַת תּוֹעֵבָה הִי לִי	13 לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת־שְׁוֹאָ ב
נִלְאֵתִי ^d נִשְׁאָ ^e	14 חֲדָשׁ וּשְׁבֶת קִרָא מִקְרָאֵי

(6) 1 לֹא אֹכֵל	(7) 4 עוֹעֲרָה	(8) 13 נֶאֱמָן	45
(9) חֲדָשִׁים וּמוֹעֲדִים שְׂנֵא נִשְׁמִי	(10) 1,12 רִמָּס חֲצִרִי	(11) 14 יִהְיוּ עָלַי לְסִרְהָ	

(iv) Omit מִלְּאֵתִי מִשְׁפֵּט (v. 21) as a gloss, and keep מְרֻצְחִים.

(v) Explain אֲנַחֵם (v. 24) as a synonym of אֲנַקֵּם; cf. the second מִנְחָם at the end of Eccl. 4, 1; Gen. 27, 42. 50

On these five points the present writer begs to remark:

- (i) The only difficulties which he can see are connected with (a) נִוְרוֹ אַחֲרָיִךְ and (b) תוֹסִיפוּ סִרְהָ. As to (a), considering (1) the liability of the scribes to take offense

PROPHECY 14.

(22, 15-18; 19-23; 24.25)

See *Intr. Is.*, pp. 136-138.

- 22 (15^a) 'על שבנא ונו'. Transposed from the end of verse, where **א** has placed it, weaken- 5
ing the effect. **הסכן הזה** was quite descriptive enough for the Prophet. For **על**
SIEGFR.-STADE, *s. v.* **על**, would read **ל**, and rightly if these words are Isaiah's.
(15^b) **א** + **ארני**, as a guide to pronunciation. Wanting in **MS** and in 2 MSS (DE R.).
(16^b) For the transposition of 16^b see the Notes on the English translation, p. 211, l. 7.
This change was suggested by Dr. FURNESS. 10
(17) **מלטה נבר א**; so KÖNIG (*Lehrgeb.* 1, 1881, p. 456), DUHM. **א** **מלטה נבר**.
ועמה עמה. DUHM obtains the rendering *turns thee about* from Jer. 43, 12. This is
too violent. **ט** **καὶ ἀφελεί τὴν στολήν σου**, *i. e.* . . **ומעמה**.
(19) **אהרסך**, HOUB., LOWTH, BREDENK., DUHM, GRÄTZ, with **MS**; **א** **הרסך**. 15

PROPHECY 15.

20

(18, 1-6; 7)

See *Intr. Is.*, pp. 95-99 (especially on the Appendix, v. 7).

A poem of two stanzas (excluding the Appendix), on the same model as 17, 12-14, save that in the first stanza two half-lines are introduced in lieu of one 25
of the regular double lines. The sense seems to forbid us to arrange this stanza
in six regular double lines, as DUHM proposes. [D. H. MÜLLER (*Strophenbau
und Responsion*, Vienna '98, pp. 14 ff.) divides 18, 1-7 into three stanzas of 7, 6,
and 5 lines, respectively, the middle lines of stanza 1 corresponding to the middle
lines of stanza 3. With DUHM, I have made v. 7 a later appendix in prose. My 30
grounds (referred to above, l. 22) would probably not convince MÜLLER, but they
are not devoid of weight. His own position would be stronger, if the *responsio*
(as he calls it) in v. 7 did not bear such a large proportion to the entire section.
MÜLLER also retains **מַעְבֵּר לְנַהֲרֵי כוּשׁ** (rejecting **אשר**) in v. 1, and criticizes one line
in DUHM's first stanza as too long. In the first point I believe that he is wrong; 35
in the second, that he is right. But his own arrangement is not quite satisfactory;
nor could it be, because, like DUHM and myself, he has not criticized the text.
I offer the following restoration of ll. 1.4 of stanza 1, which makes both stanzas
consist of six lines, and gives, I hope, on the whole a more probable form of text.

40
 אשר יקרוּהוּ נַהֲרִים הוּא אֶרֶץ כְּנָעִים 18, 2^g. 1^a
 גוי יבנה וישם בָּהּ אֵל עַם נֹרָא 2^{f.e}
 ארצי 18, 2^g (α)

I believe that where I have introduced corrections the text is not, strictly speak-
ing, defensible. The reader will notice the sound fragments in the traditional text
which I have utilized. In l. 1 the scribe wrote **עלי** for **כלי**; this was the germ of 45
עלצל *winged vessels* = *vessels of reed*; **ב** and **ק**, **ז** and **ר**, **■** and **ע** are confounded
elsewhere. In l. 3 letters were corrupted and transposed, and the editor tried to
make sense by manipulating the impossible text.]

- 18 (1) **עלצל**. See on 2, 16 (p. 80, l. 36).
א **מַעְבֵּר לְנַהֲרֵי כוּשׁ**, a prosaic geographical gloss, like those in 7, 18. The 50
writer does not know much about the empire of Taharqah, and thinks that it ex-
tended to Meroë. He should have said *beyond the cataracts of the Nile*.
[**מַעְבֵּר לְנַהֲרֵי כוּשׁ** means *beyond* (or *east of*; cf. Num. 34, 15) *the Great River of Cush*,

- I context proves that Sodom was in the mind of the writer. LAG., however, admits only that יָרִים is incorrect (*Sem.* I, 3); LOWTH proposed יָרִם (against which see CHEYNE, *Notes and Crit.*, *ad loc.*; Ibn Ezra retained יָרִים in the sense of יָרִם.
- (9) כָּמַעַם, with BUHL and DUHM (*cf.* DEL.). מַמְעַם (see KÖNIG, *Synt.*, p. 715, *Sachregister*). מַמְעַם do not render the word at all. GEIGER and others regard it as 5 a mitigating interpolation (so *Proph. Is.*², I, 5).
- (12) לְרִאוֹת פָּנֵי; so the consonants should be pointed (S implies this). See (besides GEIGER cited by BUDDE on I Sam. I, 22) ROORDA, *Orientalia* (1840), *ad loc.*; CHEYNE, ICA, p. 39; *Proph. Is.*³, 2, 135 f. מַמְעַם לְרִאוֹת פָּנֵי. KÖNIG (*Lehrgeb.* II, I, pp. 312 f.) only shows that the latter phrase is grammatically possible, not that it 10 is probable. The prepositional use of פָּנֵי is especially improbable (see ICA, *l. c.*). That the leveling process in מַמְעַם is imperfectly carried out (see Gen. 33, 10), is no answer to GEIGER's arguments. GES., after some doubts (see his note on I, 12), inclined to the pointing לְרִאוֹת פָּנֵי (see *Thesaurus*, s. v. פָּנִים; *cf.* KLOSTERMANN on I Sam. I, 22). 15
- The transference of : is both rhythmically and exegetically necessary. In vv. 12. 13 G's arrangement is on the whole more correct than that of M which was affected by a desire to soften a too startling statement on the value of sacrifices. See, besides DUHM, OORT in *Études dédiées à M. Leemans*, pp. 113-115.
- (13) Read מְנַחֵם or מְנַחֵם (= מְנַחֵם), removing the Maqqef, with OORT and DUHM. 20 * * * לֹא אוֹכֵל. The stichus is imperfect (DUHM); supply לֹא אוֹכֵל? צוֹם, so LOWTH, KUENEN (*Tijdschr.* '83, p. 210), SCHWALLY (ZAT '91, p. 257), with G (μεσσεῖν καὶ ἀργῖον). *Cf.* Joel I, 14; 2, 15. מַמְעַם.
- (15.16) DUHM combines the last clause of v. 15 with the two opening words of v. 16. I hesitate to follow him. We must, it would seem, now and then acquiesce in a 25 stichus too long or too short to satisfy the rule.
- (16.17) מַמְעַם + חָרְלוֹ הָרַע לִמְרוֹ הַיָּמִים, an abstract paraphrase of Isaiah's highly concrete exhortations. So DUHM.
- (17) מַמְעַם + אֲשֶׁר. I doubt whether אֲשֶׁר can mean *keep him within bounds by inflicting the due punishment* (ICA, p. 40). 30 [For מַמְעַם *cf.* note on 16, 4]
- (21-28) On the metre, *cf.*, besides DUHM, BUDDE, ZAT '91, pp. 245-247.
- (21) צִיּוֹן + מַמְעַם. So DUHM, on metrical grounds. ^ M.
- מַמְעַם + וְעַתָּה מְרַצְחִים, syntactically superfluous; [contrast above, p. 109, l. 48; p. 110, l. 31.]
- (22) מַמְעַם. The *Aruch* makes מַמְעַם = מוֹג = *to mingle*, as in New Hebrew. But 35 the phrase *thy wine is mingled* is far too weak (see parallel line). Hence learned attempts (see GES.) to show that מַמְעַם means *castrated*, i. e. *become vapid*. But it would be strange that מַמְעַם = מוֹג should only occur here, and that circumcision should be used as a symbol of deterioration. מַמְעַם (*v. l.* מוֹחֵל) in New Hebrew means the dark, turbid liquor pressed out from olives. It is probably enough a legacy 40 from Old Hebrew, though only found (*ex hyp.*) in Is. I, 21. So virtually J. BARTH, *Beitr. z. Erkl. des Jes.*, 1891, pp. 3 f.
- מַמְעַם + בְּמִים, an exegetical gloss which presupposes the corrupt reading מוֹחֵל.
- (23) Transposition of the two hemistichs on metrical grounds (DUHM). מַמְעַם + רִיב.
- (24) מַמְעַם + צְבָאוֹת. The accumulation of divine titles seems late; it is also unrhythmic. 45 al. BUDDE prefers to omit אֲבִיר יִשְׂרָאֵל (ZAT, as above; *cf.* l. 32), but we can ill spare this. Compare *Intr. Is.*, p. 270.
- (25) בְּכָר, so SECKER, LOWTH, OORT, BUDDE, WINCKLER. מַמְעַם, against the parallelism. Besides, that בָּר = בְּרִית (Mal. 3, 2) is improbable. *Cf.* note on 48, 10. 50
- (27) מַמְעַם + שְׁבִיָּה, so LOWTH; ROORDA, STADE, GRÄTZ, יִשְׁבִּיָּה. Compare *Intr. Is.*, p. 7.

at such a phrase as 'נאצו את־י'ש' (see ψ 10,3, where בִּרְךְ should be omitted as a scribe's substitute for נאִץ), (2) the metrical superfluity of נִירוֹ אַחֹר, and (3) the continued use of נִיר in a ritual sense in post-Exilic times (Ezek., Lev., Zech.) it appears highly probable that 'נ' א' is an alternative reading to 'י'ש' נאצו את־י'ש'.

As to (b), it appears quite sufficient to read מִרָה bitterness; תוֹסִיפוֹ* is protected by עוֹר. 5

(ii) To omit כְּעִיר נְצוּרָה as a gloss (REUSS, STUDER) is not satisfactory. But the problem of explaining the words exists, as all critics have felt. *Like a tower of watch* is the meaning we require. This, however, has no authority; the only possible meaning is *like a well-guarded city*. This being the case, and considering further that, on metrical grounds, we have to assume that something stood 10 where כְּעִיר נְצוּרָה now stands, the present writer sees no alternative but to suppose that נְצוּרָה has been arbitrarily substituted for some other word which shocked the feelings of the scribe. Read therefore כְּעִיר עוֹבָה, or the like (cf. 60,15; 62,4,12). As to בְּמַעַט, it seems required to make 9^a and 9^b more symmetrical.

(iii) Isaiah may, or may not, have expressed himself as HAUPT supposes that 15 he did. But it seems a hopeless task to recover any of the utterances of the Prophet on which the present text of 1,2-26 is based. The view expressed in KITTEL-DILLMANN that c. 1 has literary unity, and as it now stands (or, one might venture to say, in anything approaching to its present form) came from the pen of Isaiah, seems to the present writer untenable. Such a radical emendation, 20 therefore, as that of HAUPT seems to him unacceptable. And why should not Isaiah have dwelt on some of the details of the prevalent religious system? One is no doubt tempted to obelize קִרָּא מְקָרָא and עֲצֵרָה (= עֲצֵרֶת), which are so familiar to us in later literature, but Am. 5,21 warns us to caution, and JASTROW has lately (*Amer. Journ. of Theol.*, '98, pp. 334 ff.) increased the archeological evidence 25 for the antiquity of such a word as עֲצֵרָה. אֵל's אֵין for צוֹם in v. 13 (see below) may be a deliberate alteration, to avoid offense; if so, this increases the probability that Isaiah really did, in such a connection as this, refer to fast-days and *days of restraint*. But I confess that the text of v. 13^b from הִרְשָׁה וְשָׁבַת seems to me 30 suspicious. The original passage may have run differently. Note that חֲדָשִׁים follows. 30

(iv) It is difficult to avoid subjectivity; the smoothness of the reading adopted has its charm.

(v) GRÄTZ long ago made the same proposition, and illustrated it from other passages. See also GES. *Thes. s. v.* נָחַם. Certainly the rendering *I will ease me* 35 *of mine adversaries* (AV) is wrong.

- I (4) נִירוֹ, as Ezek. 14,5 (EC, EW., CORN.). קִירוֹ. FR. BROWN (JBL '89) and DUHM omit אַחֹר 'נ', with ט, on metrical grounds; see preceding remarks, l. 2.
- (6) [אֵל's מִתּוֹם should be pointed מִתּוֹם (so, too, ψ 38,4,8); מִן after the negative as in 1 K. 1,52, &c. or in Arab. لَا فِي الدَّارِ مِنْ رَجُلٍ, &c. (cf. DRIVER on 1 Sam. 14,45; GES.-KAUTZSCH²⁶ § 119, w, footnote 1; KÖNIG, *Synt.* § 83). In Jud. 20,48 מִתּוֹם 40 must be pointed מִתּוֹם; see MOORE *ad loc.* A word מִתּוֹם *soundness, completeness* does not exist in OT. — P. H.]

[The present writer endorses this negative judgment, but prefers, both here and in ψ 38,4,8, to read מִתּוֹם.]

- (7) וְשִׁמְמָה כְּמִהֶפְכַּת סֹדִים; a prosaic gloss, which is metrically superfluous, and obscures 45 the beautiful progression — *almost like Sodom* (v. 9), *quite like Sodom internally* (v. 10). So STUDER (JpTh '81, p. 714), DUHM. [For the *explicativum* in וְשִׁמְמָה (cf. וְעֲצֵרָה, v. 14) see note on 17,8 (p. 90, l. 21). — P. H.]
- מִהֶפְכַּת; so EW., STUDER, CHEYNE (*Proph. Is.*), W. R. SMITH; נִירוֹם. But מִהֶפְכַּת is the constant expression for the destruction of Sodom and Gomorrah (Am. 4,11; 50 Deut. 29,22; Jer. 49,18; 50,40; Is. 13,19; cf. Gen. 19,25,29; Jer. 20,16), and the

— תוֹסִיפוֹ תוֹסִיפוֹ may be influenced by תוֹסִיפוֹ in v. 13. — P. H.]

PROPHECY 17.

(22, 1-14)

On the defects of the text, see DUHM, and compare *Intr. Is.*, pp. 132-136.

- 22 (3) The opening and the close of v. 3 speak of flight. Midway comes a description of the capture of a part of the citizens, in which the difficult **מקשת**, the second (חרו), and **אסרו**, given twice over, awaken suspicion. **Θ** (οἱ ἰσχυόντες ἐν σοὶ for **נמצאִיד**) has in part a different text.
- (5) [For **נמצאִיד** read **ע-מ-צ-י-ד**, with DUHM, after **Θ**.]
נ's **היוֹן** (*cf.* also title) ought surely to be **גִּיהֶנֶם**. The text was altered when *Gehinnom* became the equivalent of the place of punishment of the wicked. *Cf.* 10 *Zech.* 14, 5, where **נִיא־הָרִי** and **נִי־הָרִים** should be **גִּי־הֶנֶם** (WELLHAUSEN).]
מקרקר קר וני. Again suspicion arises. In *Proph. Is.*³ the writer followed LUZZATTO and EWALD (*Proph.*²), and rendered *Kir undermineth and Shoa is at the mount*; he met the objection drawn from the parallelism by the remark that, the context being evidently not preserved in its integrity, we cannot be sure that the 15 two lines of v. 5 originally stood together. A similar rendering is given by J. P. PETERS (*Scriptures Hebrew and Christian*, vol. 1, 1888). But it is more natural to suppose that the reference to the different races in the besieging force begins later. It does not, however, follow that the text is either complete or free from corruption. We may at any rate suppose a *lacuna* between v. 5 and 20 v. 6. Those who adopt the idea first propounded by FRD. DEL. would do well to emend **קר קר** (**קיר**, as v. 6?) into **קוץ** (KLOST.; BREDENK.; WINCKLER, *AT Untersuchungen*, p. 178.); *cf.* *Ezek.* 23, 23.
מקצות הארץ **באו ממרחק גוי עצום**, conjecturally supplied; v. 6 can hardly be a complete description of the besieging army. 25
- (6) **אָרֶם + אָרֶם**. This is probably a gloss on **פְּרָשִׁים** (DUHM); otherwise why not **אִישׁ אֶרֶם** (21, 9) HOUB., **רָכַב אָרֶם פְּרָשִׁים**. Or, perhaps better, **יִצְמֹר** instead of **אָרֶם**, with GRÄTZ (*Psalmen*, p. 144, and *Emend. ad loc.*).
פְּרָשִׁים, so KLOST., BREDENK., WINKLER; LOWTH, too, adopts **אָרֶם**. Against this see DILLMANN. **℣**, with the Soncino and the Brescia Bibles, and a few MSS 30 (KENN., DE R.) prefix **ו**. So LOWTH.
- (7.8.12) **ביום ההוא, ויהי**, editorial supplements.
- (8) **וַתִּבְטַח**, DUHM; **וַתִּבְטַח**. See v. 9^a.
- (9^b-11^a) **וַתִּבְטַח + וְנִי**, a gloss; 8^b.9^a.11^b belong together. The glossator displays his archeological knowledge of the times of Hezekiah (so DUHM).
- (14) **אמר ארני יהוה צבאות + א**. Inserted perhaps from v. 15, but out of place, the poem being in distichs. **℣**.

40

Notes on Part 2.

IN DEALING with this part of the *Book of Isaiah*, which is mainly narrative, it seems most for the interest of the student to disregard the fact that this portion, too, comes down to us as a unity, and to analyze it at once into its several 45 sections. Editorial insertions have therefore been relegated to the foot of the page (except, for special reasons, in the case of 38, 1).

SECTION I.

(36; 37, 1-9^a. 37-38)

See *Intr. Is.*, pp. 212ff.; STADE, *ZAT* 6, 172 ff. To the Assyriological aids for the comparison of the narratives in Isaiah and the cuneiform inscriptions add MEINHOLD's *Jesaja-Erzählungen* (Jes. 36-39) Göttingen, 1898; *cf.* above, p. 86, l. 1. 50

- 37 with some MSS, as 2 K. 19, 18. So DEL. and most. **מ** הארצות, a mistake produced by a reminiscence of v. 11, and facilitated by the misreading החריבו (cf. on 60, 12).
- (20) + אלהים, with 2 Kings; **מ**.
- (21) **מ** (2 K. 19, 20) and **ס** (here and in 2 K.) שמעתי. There is an obvious grammatical harshness in **מ**'s text, if *this is the word* &c. (v. 22) be viewed as the continuation of *as to that which thou hast prayed* &c. (v. 21). But if vv. 33-36 are the continuation of the narrative in vv. 9^b-21, we seem to want something more than שמעתי to link אשר התפ' ונו' (v. 21) to לכן כה אמר ונו' (v. 33). DUHM, however, thinks that the former passage is the protasis to the latter (*because thou hast prayed . . . therefore thus says JHVH*). At any rate, שמעתי is hardly right. Cf. *Intr. Is.*, p. 219.
- (34) A very unoriginal insertion (*Intr. Is.*, pp. 219f.).

15

SECTION 3.

(37, 22-29; 30-32)

See STADE, ZAT 6, 178; BUDDE, *ibid.* 12, 32-37; CHEYNE, *Intr. Is.*, pp. 219. 20 221-224. A poem in 20 double lines (DUHM's *long verses*; BUDDE's קינה-verses); line 14 is lost.

- (24) **מ** **ס** **ס** **ס** ברכי רכבי, which most (including BUDDE) retain. In 2 K. 19, 23 K^ethib ברכי ר' רכב; Q^erê ברכי ר', with some MSS and editions (as K^ethib). Ew. thinks ברכי in 2 Kings K^ethib may mean ברכי, i. e. *by the mere driving (of my chariots)*, 25 comparing בכף פעמי *by the mere tread of my feet* (v. 25). Most improbable. The case is analogous to that of נובי Nah. 3, 17, where נובי is evidently meant to be substituted for נוב (see WELLM.). So here an early marginal correction recommended ברכי instead of ברכי. From the margin the correction found its way into the text. It was natural for the next scribe to emend the impossible 30 ברכי ברכי into ברכי ר'. But, if our view of the case be correct, we have only to choose between ברכי and ברכי. DUHM prefers the former, but perhaps wrongly. *With my chariots* is more natural in the mouth of an egotist than *with chariots*. To have added that these chariots were numerous (2 Kings Q^erê), would not have made the boast more effective. 35
- מלון; so 2 Kings. **מ** מרון (the third occurrence!).
- (24.25) ואחר, ואבוא, ואחרת; so STADE, KLOST., DILLM., with **ס**. **מ** prefixes י (so **ס**), influenced, probably, by 14, 13. But the King describes, not what he will do, but what he is ready to do, and, in idea, has already done.
- (25) + זרים, with 2 Kings. KLOSTERMANN מצרים; but this will hardly do as a parallel to 40 מצור. **מ**.
- מצור. The old form *Miṣṣar* (*šar Mi-iṣ-ṣa-ri*), which occurs twice in a letter from the King of Assyria to the King of Egypt (*Amarna Tablets*, ed. WINCKLER, 15, 2), seems to WINCKLER to suggest מצור as the right punctuation. Probably he is right. **מ**'s מצור is due to a faulty interpretation of מצר as *fortification*, or the 45 like (cf. Mic. 7, 12; **ס**). מצר (*Miṣṣar*) occurs in 2 K. 19, 24 (= Is. 37, 25); Mic. 7, 12; Is. 19, 6, and perhaps 59, 19; also, according to WINCKLER, in **ס** 60, 11. In the first and third of these passages (2 K. 19, 24; Is. 19, 6) it certainly means Lower Egypt. All these passages are late, unless **ס** 60, 11 can be viewed as an exception. It is not impossible, however, that מצר (מצור) once appeared more frequently in the 50 Hebrew texts. Editors may sometimes have substituted מצרים for the true reading, perhaps imagining a sign of abbreviation after מצר. See further WINCKLER, *Altorient. Forschungen* 1, 25; HOMMEL, *Gesch. Bab. u. Ass.*, 530, note 2, and comp.

SECTION 5.

(38, 9-19; 20)

קִינָה-verses; (probably) six stanzas.

See *Intr. Is.*, pp. 224-226.229; KLOSTERM., *Theol. Stud. u. Krit.*, '84, pp. 157-167; also H. GRIMME'S metrical arrangement, ZDMG 50 ('96) pp. 581-584.

- 38 (9) מַכְתָּם; so KUENEN (*Eint.* § 45, n. 6), STADE (ZAT 6, 178), GRÄTZ, DUHM, CHEYNE (*Intr. Is.*), PERLES (*Analekten*, p. 34), GRIMME. Perhaps the *codex primarius* had מַכְתָּ. מַכְתָּב. ט״ו προσευχή; ט״א ψδὴ προσευχή. [This points to תַּחֲנוּן, which is still used, in the singular, as a Jewish liturgical term, and might, through transposition and corruption of letters pass into מַכְתָּם, whence מַכְתָּב. Parallels lie close at hand. It is a question whether תַּחֲנוּן in OT should not sometimes be rather תַּחֲנוּנִי,* though תַּפְלָה and תַּהוֹנָה were no doubt the usual terms for a prayer in an untechnical sense. ט״ has both δέσις and δεήσις. We can hardly think that only five Psalms were technically called *prayers*.]
- (10) Transposition for the sake of the metre (DUHM). בית הפקרות, פַּקְרִיתִי, I am put in custody; cf. the use of Hif'il in Jer. 37, 21, and Jer. 52, 11. So DUHM. Otherwise we might correct פַּקְרִיתִי.
- (11) יָה; so 1 MS DE R.; BICKELL. יָה יָה. The second יָה seems to have sprung from יָה, originally a marginal variant to יָה (cf. 12, 2; 26, 4). ט״S read the divine name only once (the former gives τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ). 2 MSS (KENN., DE R.) give יְהוָה; and so HOUB., LOWTH, GRÄTZ, DUHM. חָלָד; so OLSH. (*Obs. crit.*, p. 18), EWALD, HUPFELD (on ψ 17, 14), CHEYNE (*Notes and Crit.*, 1868, p. 36), DEL., REUSS, DUHM, with 8 MSS (KENN., DE R.), and the Babylonian codex. ט״ apparently renders אֲרַעָא (רַעָא); S has سَعَا, which in ψ and Job = חָלָד (WARSAWSKI). So, too, virtually آ (الدنيا). חָלָל. [P. S. א״S חָלָל may however after all be less incorrect than יִשְׁבִּי חָלָד (ψ 49, 2); i. e. the true reading may be יִשְׁבִּי חָלָל. יִשְׁבִּי חָלָל might easily become חָלָד. This is better than reading יִשְׁבִּי חָלָל + חָלָל חָלָל, with GRÄTZ. חָלָל can no doubt mean *lifetime*, but not *the world of time* (*Zeitwelt*), much less simply *the world*. ט״ ἐξέλιπεν ἐκ τῆς σὺννελεύας μου (cf. GRÄTZ); similarly ἈΘ, but γέφεν דִּרֹּר. דִּרֹּר, however, if genuine, = Ass. *dūru* 'a shepherd's lodge' or 'hut'.** But is it genuine? Job 4, 21 (cf. Is. 54, 2) strongly favors יִתִּיר or יִתִּיר instead of דִּרֹּר. In this case מָנִי will be a corruption of some noun with suffix, perhaps יִסּוּרִי (cf. Job 4, 19). מָ and מָ, דָ and דָ, are confounded elsewhere. מָעֵנִי would be easier, but the usage of מָעֵנִי is against it.]
- (12) רָעִים; so SIEGFR.-STADE, GRÄTZ, KAUTZSCH, DUHM, PERLES (יָ occurs not unfrequently, the mark of abbreviation having been overlooked). רָעִי, which it is not "simply impossible" to take as a derivative of רָעָה (KÖNIG, *Lehrgeb.* ii, 1, p. 155). DILLM. proposes רָעִי my *shepherds* (2 Chr. 32, 28f.), and welcomes another personal reference (cf. v. 20 in א״). שׁוֹמְרֵי; so HOUB., LOWTH, HUPFELD (on ψ 131, 2), KNOBEL, CHEYNE, BREDENK., KAUTZSCH, DUHM, PERLES, KITTEL, with ט״ נֹהֲמִית. See ψ 88, 14. שׁוֹמְרֵי. The last hemistich is formed by the first clause of v. 13. So DUHM on metrical grounds.
- (13) The words מִיּוֹם עַד לֵילָה תִּשְׁלַמְנִי are an accidental repetition from the close of v. 12 in א״ (cf. note on 41, 7.)

* [Cf. the Assyr. singular forms *unnênu* (= *unnânu*, *ḥunnânu*; the *ê* for *â* is due to the influence of the *u* in the preceding syllable; cf. note on Ezek. 16,4), *tenînu* (= *taḥnînu*), and *tenintu* (= *taḥnantu*, ܬܢܝܢܬܐ) 'prayer, supplication' (DELITZSCH, AHW 102a).

** Compare *Beiträge zur Assyriologie* 3, 579, l. 29. — P. H.]

37

our note on 20,3.4.5. It should perhaps be added that the more usual Babylonian and Assyrian forms are *Miçr* (*Amarna Tablets*, 2, 1 &c.), *Muçur*, *Muçuru*, *Muçr*, and (in the Babylonian versions of the inscriptions of Darius) *Miçir*.

[For יארי מצור see above, p. 109, l. 12. — P. H.]

- (26) The transposition of the hemistichs is suggested by the usual metrical structure 5 of the poem. The idea is due to HAUPT.
- (27) וַתְּהִי; so STADE, DILLM., DUHM; וַתְּהִי. BUDDE is inclined to delete וַתְּהִי on 5
rhythmical grounds. The first hemistich of the third line in his arrangement
would be long enough without it, but the idea agrees with that expressed in 10, 5 ff.
וַשְׁפִּיִּים, KLOSTERM.; cf. Is. 41, 18; Jer. 12, 12. וַשְׁרָמָה; ὁ καὶ ὡς ἄγρωστος (the 10
cynodon dactylon, found throughout the south of Europe, and the grass of the
streets in North Italy). וַשְׁרָמָה; ὁ καὶ πᾶν τῆμα (וַשְׁרָמָה; like τῆ πατοῦντρα
= השאפים, cf. VOLLERS, ZAT 3, 263).
לפני קמך, as WELLM. (BLEEK's *Eint.* 4, p. 257), BREDEK., GUTHE, DUHM (קמך,
and שבתך, the one the complement of the other, as ψ 139, 2). ל' ק' must clearly 15
be drawn to v. 28. לפני קמה. THENIUS, KLOST., rather wildly, לפני קרים (DEL.³,
מפני).
- (28.29) Sense and rhythm seem best satisfied by placing the : after ובוואך. We must then
omit the superfluous את before החר, and the awkward as well as superfluous 20
ל' יען החר' אלי (v. 29 וַ).
- (29) וַשְׁאֲנֹךְ; so BUDDE, GRÄTZ, with וַאֲתִירִינוּשְׁתְּךָ (cf. 17, 12 וַ), unless וַ's rendering
be merely a felicitous exegetical conjecture, for which Abulwalid and Qamhi
supply a forced grammatical justification. וַשְׁאֲנֹךְ, according to BÄR and
GINSB. But, surely, the consonants can only be pointed וַשְׁאֲנֹךְ, ש' being here
used as a substantive (cf. BÖTTCHER, *Lehrgeb.* 2, 49). KÖNIG's argument (*Lehr-* 25
geb. 1, 493) is not conclusive; see וַ.
- (30) שְׁחִים; 2 Kings סחיש. [In the same way the Assyrian verb *šabāsu* (שָׁבַס) is
occasionally spelled *sabāšū* (סָבַשׁ). The original form of the stem seems to have
been *sabāsu* (סָבַס); both *šabāsu* and *sabāšū* are due to dissimilation (cf. شَمْسِي 30
for سَمْسِي, &c.). — P. H.]
אכול K^ethib; אכול Q^rê, with 2 K. Many MSS, and the Soncino and the Brescia
Bibles, have the Q^rê in the text.
- (32) וַ+ צבאות; א, some MSS and an ancient Bible praised by DE ROSSI for its
accuracy; א, also 2 K.

SECTION 4.

(38, 1-8)

See *Intr. Is.*, pp. 220f.

- 38 (6) The words, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וְגו', which now form vv. 21.22, were originally a marginal
note placed near v. 6, and remedying a supposed accidental omission (*Intr. Is.*
p. 213). 40
- (8) את צל וַ, so KAUTZSCH, with 2 K. 20, 11; וַ את צל. 45
השמש; so KAUTZSCH and DUHM, with וַ, צל being masc. This involves a trans-
position; וַ בשמש.
וַ+ עשר מעלות. The clause, already long, gains by the omission.

ונגנינות *א*; ונגנינות *א*, to support the ascription of the poem to a historical individual (so in Hab. 3, 19). The final ' is evidently superfluous. GRIMME, ונגנינתי, therefore is my song.

5

SECTION 6.

(c. 39)

See *Intr. Is.*, pp. 215. 227.

10

- 39 (1) כריסים (see v. 7); so DUHM. *א* ספרים; *א* ἐπιστολάς καὶ πρέσβεις (cf. note on 37, 14). וישמע *א*; so *א*, with 2 Kings 20, 12. *א* וישמע.
- (2) נכתו, from נכתו. Cf. Ass. *bit nakamāti* 'treasure-house' (from *nakāmu* 'to heap up'). So HAUPT, *Zt. f. Assy.* 2 (1887), p. 266. *א* נכתה *א*. [Cf. e. g. SCHRADER's KB 2, 202, l. 132. The root of the Assyr. stem *nakāmu* 'to heap up,' appears in 15 Arab. *كۆم*; cf. פוץ-נפץ, פוץ-נפח, &c. — P. H.] *א* *א* imply נכתה.
- (5) *א* + *א*. Wanting in 2 Kings.
- (7) *א* + *א*. Superfluous (DUHM), unless intended to limit the prophecy to the (historically dubious) captivity of Manasseh, in which case the context is greatly weakened. On תוליד see *Intr. Is.*, p. 259 (g).

20

25

Notes on Part 3.

PROPHECY I.

(cc. 15. 16)

30

Even in its present imperfect form the poem clearly consists of קינה-verses.

See DUHM, and compare *Intr. Is.*, pp. 83-92.

- 15 (1) בליל, so DILLM., DUHM (BREDENKAMP, בליל), with *א* *א* *א*; cf. 16, 3. *א* בליל
- (2) עלתה בת ד'; so DUHM. *א* עלה הבית ור' *א*. *א* ignore ו before 'ר. ויליל; so, too, v. 3 and 16, 7; *א* ויליל; on this artificial vocalization see GES.- 35 KAUTZSCH²⁶, § 70, d (cf. KÖNIG, 1, 421 f.). גרועה. So DE ROSSI, BÄR, GINSB.; so, too, *א* גלוח, as in Jer. 48, 37), *א* (*radetur*; cf. *rasa erit*, Jer.). This reading is supported by the Syriac *totondit*. גרועה (as VAN DER HOOGHT, KENN., GESEN., DUHM, with the Soncino and Plantin editions) may be *drastischer* (DUHM), but is not therefore correct. It is 40 supported, however, by *א*'s κατατεταμμένοι.
- (3) The masc. and fem. suffixes in *א* are carelessly interchanged. + מספר, DUHM, with *א* (κόπτεσθε). See Jer. 48, 38 and cf. Am. 5, 16 'בכל רחבות מ' *א*; Is. 22, 12 'מ' beside בכי, as here. Metre gains. *א* *א*; cf. 22, 4. *א* *א* (בבכי) *א*, in which there are two difficulties: (a) the omission of 45 עינו before ירד, and (b) the presence of a preposition before the noun (we should expect *א* *א*; cf. Jer. 9, 17; Lam. 1, 16; 3, 48). Should we read *א* *א* (for *א*) in *א* 55, 3? Cf. Job 23, 2 (*א* *א*). PERLES postulates both for our passage (pointing *א*) and for *א* *א* a verb *א* *א* to complain (*Anal.*, p. 51). A further develop- 50 ment of an old but groundless theory (see *א* *א* 55, 3).
- (4) חלצי, LOWTH, DUHM, with *א* (ἡ δσφύς) and S. *א* *א*. Less suitable to the context.
- (5) Parallelism and sense are at first incomplete.

38 (14) **א** + **ענור**, a gloss from Jer. 8, 7. So KLOST., BREDENK., DILLM., KAUTZSCH, DUHM.

דלו, KLOST., BREDENK., KAUTZSCH, DUHM; cf. Job 16, 20. **דלו** **א**.

עשקה, LOWTH (virtually), KLOST., CHEYNE (*Proph. Is.*), DUHM. Another form of **עסקה** from Aram. **עסק** to busy oneself with, or (Ithp.) to strive together. Cf. **עשק** 5 Gen. 26, 20, and **עשק** a v. l. in Prov. 28, 17, and for the preposition which follows, **עסקת לנא**, 2 Kings 4, 13. [Aram. **עסקא** property, possession (orig. business) appears in Assyrian as *ešqu*; see *Beitr. z. Assyrl.* 1, 288; MEISSNER, *Altbabyl. Privatrecht* 127. The *š* of *ešqu* is a *š*₂ = Arab. **ش**. The spelling *isqu* instead of *ešqu* is due to the fact that *s* and *s* before *q* sounded like *š*; see *Beitr. z. Assyrl.* 1, 2 10 below. Assyrl. *išqāti* 'fetters, bonds' = Heb. **עשוקים** oppressions, Arab. **عسق** 'asaq. For Arab. **عسق** to be attached we should expect **عشق** (cf. **عشق** 'ašiqā 'to be in love'). The **می** instead of the **ش** may be due to the influence of the synonym **عسق** or (with partial assimilation of the **می** to the **ق**; see *Beitr. z. Assyrl.* 1, 2) **عصق**. — P. H.] 15

DUHM omits **ערבני** as an explanatory gloss, or a citation from Job 17, 3. But the writer of the Song is so well acquainted with Job that it is reasonable to assign the supposed citation to him. On the idea which underlies **ערבני**, cf. CHEYNE, *Job and Solomon*, p. 31. [P. S. On reconsideration, I incline to read **הקשרבהלי** **וענני**, with GRÄTZ. Omit **יהוה** on metrical grounds. **ע**'s paraphrase favors this; 20 if conjectural, the conjecture is a good one.]

(15) **ואמר לו**, HOUB., DUHM, with **ע** (**ואמר קדמוהי**). No long speech is possible when *He Himself has done it*. **ואמר לי** **א**. The continuation is obscure. **א** **אדדה** is surely a guess (see on ψ 42, 5). **ש** implies **כל-שנתי** (cf. Gen. 31, 40). **ש** represents only 25 **אדדה**, connecting it with v. 14. [P. S. **ע** now appears to me to suggest a probable reconstruction:—**מה-אדבר ומה אשלם לו והוא הושיע**. For the corruption of **אדדה** into **אדדה**, see on 44, 23. The next line should be: **אדדה כל שלותי עלי-מפא נפשי** (**או** from GRÄTZ).]

(16.17) *Lacunæ* must be supposed, on metrical as well as exegetical grounds.

(16) **הגית לרוחי** **א** **עליהם ולכל בהן חיי רוחי** **ש** **περι αὐτῆς γὰρ ἀνῆγγελη σοι, καὶ 30** **ἐξήγειράς μου γὰρ πνοήν, i. e.**, probably, **עליהם יחו לך יתחיי רוחי** (**γὰρ** has intruded from vv. 17, 18). HOUB., LOWTH, and DUHM accept **יחו** or (DUHM) **יחוה**, and DUHM, reverting to **א**, supplements with **לפי**, which he derives from the final letter of **לכל** and the first of **בהן**. The sick man's heart (cf. ψ 27, 8) expresses what his tongue cannot. Attractive, but too bold. The Maqqef between **לכל** 35 and **בהן** most probably arose out of a mark of abbreviation (cf. PERLES, *Analekten*, p. 26). The correction of **חיי רוחי** to **הגית לרוחי** (or rather **הגית**) is more acceptable. Long before the critics, **ש** was on the right track, even if by a mere conjecture.

והחלימני, for uniformity; **א** **והחלימני**. But the following word **והחייני** may be a 40 gloss (GRIMME).

(17) **א** + **מר**, accidentally repeated. GRÄTZ, **הומר**. Similarly LOWTH. **ש** **א** the opening clause.

ואתה, DUHM **ועתה**. But the missing passage before this may have involved a contrast. 45

חשבת; so HOUB., LOWTH, EWALD, CHEYNE, KLOST., BRED., DILLM., GUTHÉ, GRÄTZ, DUHM, GRIMME. Cf. Job 33, 18. **ש** **εἰλου, ἔερυστί; א** **חשקת**. **בליעל**; so PERLES (*Anal.*, p. 30). Cf. ψ 18, 5 **ב' נחלי ב' א** **destruction**, a unique sense, recognized by none of the Versions. The original text probably had **בלי**.

(18) **חסדך**, parallel to **אמתך** (v. 19) as in ψ 88, 12. So DUHM (note). **א** **אמתך**, a scribal 50 error.

(20) **+** **רצה** (ψ 40, 14).

- 15 The לבי of **א** (cf. 16,9) seems finer than the לב or לבו of **ט**, which I formerly adopted after LOWTH. בקרבה = **ט** ἐν αὐτῇ. J. T. S. STOPFORD (*Hermathena* 8, 224 f.) conjectures בקרבה. But ערצער suggests a preceding . . . מ; we can then keep לבִּי. 5
- א** + עגלה שלשיה, either a witty note from the margin on צער, or better (cf. **ט**) on מואב, or the name of a town (cf. Jer 48, 34, where **ט** prefixes י). WELLH. (*Deutsche Literatur-Zeitung*, Aug. 2, 1890) takes שלשיה as well as עגלת to be the name of a place = Τελίθων (Jos. *Ant.* xiii, 15, 4).
- ירענו, so LAG., CHEYNE (*Proph. Is.*), GUTHE, SIEGFR.-STADE, and older scholars 10 (GES.). Cf. the faulty יעלעו, Job 39, 30. **א** יעערו, on which see KÖNIG, *Lehrgeb.* i, 500; ii, 1, p. 497.
- (7) יתרה עשה **א** יתר העשׂר. J. KENNEDY reads יתר העשׂר for **א** יתרה עשה.
- (8) באר אלים. So most editions. *Complut.*, however, has ב' אילים; and so Cod. Bab. (DEL., *Complut. Var.*, p. 14). So also Masorah, to avoid *Well of Gods* (see GEIGER, 15 *Jüd. Zt.* 10, 190), which however was not intended by אלים. Cf. 57, 5.
- (9) ^b and ^c are clearly not the proper sequel of ^a, but editorial. **ט** with its Ἀριηλ for אריה and Ἀδαμα for ארמה deserves attention. We find אראלם *heroes* probably in another late passage (Is. 33, 7). Ἀδαμα is **ט**'s form of Admah; the remnant of Admah (*i. e.* of Moab) would be a phrase like *magistrates of Sodom* (*i. e.* of 20 Jerusalem) in Is. 1, 10. See DUHM, and *Intr. Is.*, p. 91. G. HOFFMANN's suggestion (ZAT 3, 104), ארצה (*I prophesy*) for אריה, and ארמה (*I make similitudes*) for ארמה, has been adopted by OORT.
- 16 (1-6) We have here at most only fragments of the original. See *Intr. Is.*, pp. 89 f.; DUHM, *Jes.*, pp. xi (note) and 105 f. 25
- (1) שלחו. DUHM, with the Soncino Bible, שָׁלְחוּ; so apparently **ט** (יהון מסקי). HOUB. ושלחו. **ט** אשלח. [Most probably, however, we should read מלאכי-ארץ. To the transformation of מלאכי into מושל there are numerous parallels in the Psalter. The only corruptions are those of **א** into ש and of י into ר; transposition accounts for the rest.] 30
- אשפר. So GRÄTZ (*Gesch.*, ii, 1, p. 258). **א** כר, which is nowhere used collectively for *lambs*, and reads very oddly in the context.
- (3) הביאי Q^rê and **ט** **ט**; so (in text) *Complut.* and a few MSS. הביאו K^cthib, AΘ. עשי K^cthib (BÄR, GINSB.); עשו Q^rê.
- (4) V. 4 as far as שורר is not arranged metrically; it can hardly be in its original form. 35 See however DUHM's attempt.
- גדחי מואב; so **ט**, LOWTH, EW., and most moderns (not DEL.). **ט** in the Reuchlin Codex (LAG.) has מ' מטלמליא, *i. e.* מ' גדחים מ'; so two MSS of LUZZATTO. But the common reading of **ט** is מ' מטלמלי מלכות מ', which agrees with **ט**. Cf. GEIGER, *Urschrift*, p. 300. 40
- בי. LAG., OORT, DILLM., GUTHE ער-יני; Plausible, but see *Intr. Is.*, p. 90, note 1.
- חמוץ (1, 17), DUHM; חמץ (ψ 71, 4), PERLES. The latter is preferable; the חמוץ of 1, 17 may be incorrect. **א** חמץ; but the other nouns have no article. מץ is also a ἄπ. λεγ. **ט**'s מעיקא suggests המציק (המצ'), as PERLES points out. 45
- שרד, LOWTH, GRÄTZ. **א** שר abbreviation.
- רמסם **א** (the mark of abbreviation neglected). That the complete loss of the plural termination ים is rare (contrast note on 38, 12), should not prevent us from recognizing it where it is so clear as in this case.
- (7) יליל מואב (see note on 15, 2). Jer. 48, 31 עלימ' איליל; so, but inverting the order, 50 GRÄTZ.
- לאשישי. GRÄTZ לאנשי; so **ט** and perhaps **ט**^v (τοῖς κατοικοῦσιν Δεσέθ); so also Jer., *l. c.*

- 21 in KAUTZSCH's AT, *Gespanne von Rossen*). Assyr. *çindu* (for *çimdu*), fem. *çimittu* (for *çimidu*), or *naçmadu* (for *maçmadu*) always refers to chariots, never to horsemen (cf. DELITZSCH, AHW 571^a). Sennacherib speaks in his Prism Inscription, 5,80 (KB 2,109) of the *çimitti rukûbišu* (or *rukûpišu*, with *p* on account of the preceding *k*; cf. the note on 9,17; p. 84, l. 44) 'the team of his chariot.' — 5 P. H.]

[Most interpreters (see the Lexicons) have preferred the view rejected (certainly not hastily) by HAUPT on Assyriological grounds, because the scene described by the seer appeared to require it. The asses and camels carried baggage and provisions, but the horses had riders. The interpreters referred to quote on their side 2 K. 9,25, **אני ואתה את רכבים צמרים אחרי אחאב אביו**. I do not know whether there are any Assyrian contexts parallel to the contexts in 2 K. 9,25; Is. 21,7. The difficulty of GUTHE's translation, *Und sieht er Berittene, Gespanne von Rossen, Eselreiter* [oder] *Kamelreiter*, seems to me only less than that of STADE's (ZAT 8,166), who reads **רכב צמר פרשים**. And I confess that STADE seems to me more 15 consistent than GUTHE.]

20

PROPHECY 2.

(13,1-14,4^a; 4^b-21; 22.23)

See *Intr. Is.*, pp. 67-78. A prophecy and an ode, written in similar metres, and both divided into stanzas of seven double lines, but showing such differences 25 in style and contents and in metrical skill that it is not safe to ascribe them to the same author. Two passages (14,1-4^a and 14,22f.), which stand outside of these compositions and are in a most inelegant style, belong to the editor. DUHM has done much in restoring the form of the prophecy, but is a little too anxious to bring the second part of some of the double lines into conformity with rule. 30 BICKELL led the way in the correction of the text of the ode, but the present writer cannot find in the ode more than a plausible degree of justification of BICKELL's syllabic metre; he has therefore not followed BICKELL, especially after that gifted scholar's modification of his view indicated in the Vienna *Zt. f. d. Kunde des Morgenlandes*, 8,101f. See, however, BICKELL's by no means ad- 35 equately appreciated work, *Carmina V. T. metrica* (1882), pp. 202f., and compare BUDDE's pioneering study in ZAT 2 (1882) 12-14, and DUHM's later treatment of the ode in his *Jes.* (1892). The קינה-verses of the ode seem very correct. Compare *Intr. Is.*, p. 76.

[Cf. also W. H. COBB, *The Ode in Is. 13*, JBL '96, pp. 18 ff. A metrical arrange- 40 ment is here given, which presents the novelty of including v. 22 in the fifth stanza (vv. 20-22). Agreeing independently with WINCKLER (*Altorient. Forsch.* 1,193 f.) COBB claims the ode for Isaiah, who wrote it as a song of triumph on the death of Sennacherib. This view is correct so far as the subject of the ode is concerned; the ode is precisely parallel to 37,22-29, which is a post-Exilic 45 composition referring to Sennacherib. Whether the ode is historically accurate in its details, from this point of view, does not concern us. It does, however, concern WINCKLER, whose more recent opinion (Heft 5 of the *Forschungen*) is that it undoubtedly refers to the murder of Sargon. Cf. CHEYNE, *Recent Study of Isaiah*, JBL '97; *Intr. Is.*, p. 73.] 50

- 13 (3) **לאפי** is transposed on metrical grounds to the first stichus. So DUHM.
 (4) **ממלכות**; so LAGARDE, DUHM, after **מלכות**, for metre's sake.
 (7) Lacuna assumed with DUHM on metrical grounds; so, too, vv. 8.16.17.18.21.

21

Looking at the parallel passage (16, 14), I am inclined to think that the choice of the expression בַּעֲדֵי in 21, 16, instead of the simple בָּ, implies a nearer approach of the same foe who is referred to in 16, 14. I acquiesce, therefore, in שָׁנָה, and explain the plural שָׁנִי by the writer's desire to make the oracle in 21, 16 as parallel as possible to that in 16, 14.

5

- (17) גִּבּוֹרֵי קֶשֶׁת, transposing the order in א, with HOUB., LOWTH, LUZZATTO, NÖLDEKE (*Gött. gel. Anz.*, 1871, p. 896). *I sagittariorum fortium* (קֶשֶׁת, 'perhaps collectively, = archers').

10

Notes on Part 4.

PROPHECY I.

15

(21, 1-10)

See *Intr. Is.*, pp. 121-128; *Proph. Is.* 3 1, 125 ff.; BUHL, ZAT 8 (1888) pp. 157 ff.; STADE, *ibid.*, pp. 165 ff.; COBB, *Journ. Bibl. Lit.*, 17 (1898), pp. 40-61.

- (1) מִשָּׂא כְּשָׂרִים, simply τὸ ὄραμα τῆς ἐρήσου. Read מִשָּׂא כְּשָׂרִים. As GRÄTZ saw, א's ים is a fragment of כְּשָׂרִים, but he wrongly excised מִרְבֵּר. This is really 20 a second editor's insertion, introduced at a time when (in his copy) the earlier letters of כ' had become illegible. It is (like בַּעֲרֵב in v. 13) a catch-word from the following prophecy. This editor probably explained ים of the Euphrates (as 27, 1; Jer. 51, 36, cf. 50, 38), which produces a very artificial phrase and a not very suitable heading. DUHM's מִרְבָּרִים neglects the Maqqef, and is against usage. 25
- (2) צִירֵי מִי, whence WINCKLER (*AT Untersuch.*, p. 123) צִירֵי march on. But see DILLMANN on Josh. 9, 4, and compare *Intr. Is.*, p. 124. צִירֵי presuppose צִירֵי. כל אֲנַחְתָּה, so EWALD. A form almost entirely confined to lyric writings need not surprise us here. אֲנַחְתָּה, i. e. *its sighing*, which is less suitable; for Babylon 30 was not peopled by sighing and groaning captives. *All the sighing* is that of the nations held down by force in the Babylonian empire (*Intr. Is.*, p. 127). But the final ה may be due to mere repetition (see next word); if so, read כָּל-אֲנַחְתָּה (cf. Lam. 1, 22, *many are my sighs*). Or it may be a fragment of הַעֲנִיִּים (all the sighs of the wretched). 35
- (5) צָפָה הַצִּי אֶכּוֹל שָׂתָה. One of these two clauses must, on rhythmical grounds, be omitted. SIEGFR.-STADE omits the first as a gloss; DUHM, more correctly, the second. On the meaning of הַצִּי, see *Intr. Is.*, p. 126, note 1. אֶכּוֹל as obscure. Note, however, the parallelism. צָפָה צִפִּית rug should also be read in Am. 3, 12 (for צָפָה); see CHEYNE, *Expositor*, Oct. '97 (review of NOWACK's *Kleine Propheten*); 40 *Jewish Quarterly Review*, 10, 572.
- (6) לֵךְ הַעֲמֵד הַמַּצְפָּה. BUHL, לכה עמדה מצפה go, station thyself as a watcher (so, too, MARTI). STADE, לכה עֲמֵד הַמַּצְפָּה. The correction is so simple that one asks why א read differently. For an answer, see DUHM, and cf. MARTI, *Theol. Stud. u. Krit.* '92, pp. 236 ff.; CHEYNE, *Intr. Is.*, p. 125. The acceptance of this initial 45 correction would involve a transformation of vv. 7-9 (see ZAT, as above, l. 17), which is undesirable.
- (7) וְרָאָה. א και εἶδον, and so BREDENKAMP, against which see BUHL.
- (8) בָּאוּנִי; so HOUB., GRÄTZ, after S. אֲרִיָּה; אֲרִיָּה (proper name; 8, 2). KLOST., BRED., אֲקָרָא (1), a variant to אֲקָרָא (1), which they adopt by preference. 50
- (9) צֶמֶד פְּרָשִׁים does not mean *horsemen in double rank* (DILLM.-KITTEL, *Reisige paarweise*), but a *team of horses* harnessed together, a *pair of horses driven together* (DUHM, *Paare von Rossen*), what is called a *span* in the United States (cf. GUTHE

- 13 ונבהלו (v. 8) with the words which once accompanied it must belong to the same distich (verse) as על כן וגו'. Possibly the Paseq in **¶** indicates some injury to the MS.
- (9) **¶** + יום, a gloss from v. 6 (DUHM). Metre gains by its removal. V. 13 confirms this view. The *day* in v. 6 is only mentioned parenthetically.
- (10) **¶** + כוכבי; do not the *Orions* belong to the category of stars (DUHM)? 5
 [P. S. **¶** כי כוכבי השמים וכסיליהם **¶** represents the first part of this stichus by doublets, viz. οἱ γὰρ ἀστéρες τοῦ οὐρανοῦ and καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ ('וכל צבא הש'). It also presupposes the simple sing. וכסיל (καὶ ὁ Ὠρίων). This latter reading is likely to be correct. If so, 'כוכבי הש' is perhaps a substitute for some effaced names of constellations, probably עיש וכימה. KITTEL's כי שמים וכוכביהם 10 hardly suits יהלו, nor is it clear that כסילי and כוכבי are variants.]
- (11) רעתה, so LAGARDE, DUHM; **¶** רעה. Note עונם.
- (16) [I should prefer to restore the text of v. 16 as follows:
 ונשיהם תשגלה] ועלליהם ירששו לעיניהם
 ויתלכד העיר ויששו בתיהם:] 15
 Cf. Zech. 14, 2. — P. H.]
- (18) **¶** תרששה, following DUHM. **¶** תרששה, with קשתות for the subject, which, however, is impossible (see DILLM.).
 Transpose the two parts of the third stichus, for the sake of metre and of the climax (DUHM). 20
- (22) **¶** וענה, so DUHM. **¶** וענה. But there is no reason for this sudden inconsistency. So שפכה by error for שפכו ψ 73, 3 (see WELLH.); compare *Ochlah w' Ochlah* (Masorah), Nos. 113.114. [P. S. For **¶** וענה **¶** has καὶ . . . κατοικησούσι, i. e. ושכנו (cf. 34, 11), which seems correct. A half-effaced ש became ע; כ was lost.]
 בארמנותיה (see 34, 13), so **¶** Abulwalid, HOUB., &c.; **¶** באלמנותיו **¶**. Once more 25
 ו miswritten for ה (note ימיה). ר for ל needs no evidence. The late FRANZ DEL.'s Babylonian *almattu* 'Schloss' = *lock* (of a door) or *castle* (accepted by KÖNIG) is not recognized in FRD. DEL.'s HWB. *A clauastro ad arcem* [non] *facilis est transitus*. See BÄR's *Ezechiel*, p. xi (Glossary) [and cf. DEL. *apud* ZIMMERN, *Busspsalmen*, p. 114; *Prol.* p. 45]. 30
- 14 (4^b) מרהבה, so probably **¶** (ἐπισπουδαστής), **¶** (مسفح), **¶** (תקוף חיבא), followed by J. D. MICHAELIS and most moderns. Cf. 3, 5. **¶** מרהבה.
- (6) מרהבה, so **¶**, followed by DÖDERLEIN and most. **¶** מרהבה.
- (8) Transpose the two hemistichs in ^b in accordance with metre. [P. S. This is 35
 possibly correct, and certainly attractive. But I am not sure that the cæsura did not sometimes shift, so that the shorter hemistich came first. I find that Dr. RUBEN, independently, feels this rather strongly.]
- (9) הקים, inf. abs., as Jer. 44, 25. So BICKELL, DUHM; the former also corrects עוררה. Sheol is probably never masc. (see SIEGFR.-STADE). **¶** הקים. 40
- (10) The first hemistich is too short (DUHM). For we can hardly, with BUDDE, call it an introductory passage, (like v. 4^a), outside of the scheme. BICKELL includes **¶** גם אתה in ^a, to produce a syllabic metre.
- (12) הילל. So HITZ., EW., DILLM., DUHM, SIEGFR.-STADE, with (presumably) **¶**. **¶** הילל, which seems due to a false grammatical theory (as if imperat. Hif'il from 45
 הלל); see **¶** and **¶** in Commentary. KÖNIG, however, thinks that הילל may be a phonetic development out of *hailal*, (*Lehrgeb.*, ii, I, p. 106, note 1).
 איה. A tone-syllable is wanting in ^a (BUDDE, DUHM).
 חולש על גוים, so GUNKEL (*Chaos*, p. 132). **¶** ח' על גוים **¶**. The original codex had
 על גוים, and the abbreviation was misunderstood; cf. PERLES, *Analekten*, pp. 33f. 50
¶ gives no meaning whatever. An examination of the usage of Talmudic חלש
 (LEVY, *Neuhebr. Wörterb.*, s. v.) leaves it very doubtful whether the sense of
 casting lots is genuine, and the Talmudic passage *Shab.* 149^b even makes it

- 14 **BUDDE** (ZAT '82, p. 13) פני. **¶** has simply τὴν γῆν; this Version generally expresses פני (e. g. 23, 17 ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς). But see next note, l. 8. **¶** so **HITZIG**; **GRÄTZ**; *Proph. Is.*; **GUTHÉ**. ערים. A similar correction is required in 24, 15; **ψ** 72, 9. Other emendations are ערים הַרְבּוֹת (DILLM.), עריצים (EWALD), ארץ (LAGARDE, *Proph. Chald.*, p. 11; BICKELL). For the last, cf. Job 5 37, 12; Prov. 8, 31. **DUHM** פני ערים as a variant to פני חבל. But, metrical or unmetrical, I do not see how to dispense with a second accus. to the verb. [Perhaps we should read מְלֹאָה ערים חבל; פני חבל may be an editorial amplification.] **¶** πολέμων, but some MSS πολεμίων (Aramaizing). **§** agrees with the former; **¶** with the latter. ἈΣΘ, πόλεων. 10

PROPHECY 3.

(40-48; with Appendix, 49-55)

15

See *Intr. Is.*, pp. 283-310; **OORT**, *Kritische Aanteekeningen op Jez. 40-66* (*Theol. Tijdschrift*, 25, 1891, pp. 463 ff.); **BUDDE**, ZAT 11 (1891) pp. 235 ff.; **KLOSTERMANN**, *Deuterjesaia* (München, 1893); **GUNNING**'s *Jes. 40-66* (cf. above, p. 79, l. 7); **SCHIAN**, *Die Ebed-Jahwe-Lieder in Jesaias 40-66* (Halle, 1895); **LAUE**, *Die Ebed-Jahwe-Lieder im II. Theil des Jesaia exegetisch-kritisch und biblisch-theologisch untersucht* (Wittenberg, 1898). 20

As stated in the Notes on the English Translation of Isaiah in the *Polychrome Bible* (p. 209, ll. 17-25), cc. 40-48 (apart from subsequent insertions) represent the *Original Prophecies of the Second Isaiah*. His work (written between 545 and 539 B. C.) was afterwards provided with an *Appendix*, cc. 49-55, (written about 432 B. C., after the introduction of Ezra's lawbook; not in Palestine, however, but in Babylonia), and this expanded Book of the Second Isaiah (cc. 40-55) was further enlarged by the incorporation of a cycle of poetic passages on the Servant of JHVH (see below, ll. 44 ff.). For the object of this Appendix (cc. 49-55) and the implied situation of affairs, see the Notes in the English Translation, p. 210, ll. 23-42. The view there expressed differs from that of **KOSTERS** (*Theol. Tijdschrift* '96, pp. 580 ff.) in the place and object assigned to this prophecy. This critic attributes the authorship of the main part of cc. 49-55 to a Palestinian writer. 30

The phraseological argument for the disintegration of cc. 40-55 is a slight one, but must be taken in connection with the extremely important evidence based on the implied situation of affairs. It is (a) that nowhere in cc. 40-55 does the group of persons addressed bear the names (so familiar to us in cc. 40-48) of *Jacob and Israel*; (b) that in 52, 1 Jerusalem is called the *Holy City*, a late phrase nowhere found in the genuine Second Isaiah; and (c) that adjectives and participles in fem. plur., used as if neuter substantives, are conspicuous in cc. 40-48, but are not found in cc. 49-55. 35

As to the Songs on the Servant of JHVH (cf. especially, besides **KOSTERS**' article referred to above, l. 33, **SCHIAN**'s and **LAUE**'s dissertations; see above, l. 20), the earlier criticism of the writer, in *Intr. Is.*, pp. 304 ff., has been shown by **KOSTERS** (*l. c.* pp. 577 ff.) to be too cautious. On the most important point, I now hold the same view as **DUHM**, **SCHIAN**, and **KOSTERS**, viz., that the Songs are of later date than the framework in which they are placed, and were inserted by a later hand in the Book (or, as with **KOSTERS**, I would rather say, the expanded Book) of the Second Isaiah. I differ from **SCHIAN** and **KOSTERS** as regards 52, 12-53, 13, which I do not refer either (with **SCHIAN**) to an older or (with **KOSTERS**) to a later writer than the three other songs. I admit that there is a certain difference 50

- 40 (20) The opening words are corrupt. **𐤀** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤏**, which might pass as a description of an unpopular god, but is quite impossible here. **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, *i. e.* perhaps **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, a doubtful phrase on which DUHM bases **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** (so GUNNING). **𐤏** guesses **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** = **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** (44, 14), but the cutting down comes too soon. KLOSTERMANN's treatment of the Versions at this point will hardly bear examination. 5

[P. S. I now think that 40,20 may be a later insertion, taken from some other didactic work. It hardly adds anything to the force of the argument, and we know that such descriptions were in vogue among later writers (*cf.* 44, 12-20; 46, 6.7; Jer. 10, 3-5). At any rate, 44, 14 suggests the best line to take in correcting the text. It is a wooden statue of which both passages speak. The man who desires one first of all seeks for timber, and selects one of the best trees for his purpose. We expect 'ת' **𐤏** to be parallel to **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, but the text as it stands does not admit of this. We must therefore correct it. Taking a hint from 44, 14 (corrected text) we emend **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** into **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, and for **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** we read **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, *i. e.* the 15 Ass. *šurmenu*, mentioned beside *erinu* and *burāšu* (DELITZSCH, *Paradies*, p. 107), and better known by its Arabic and Syriac name *sherbin*. **𐤏** gives this word in 37, 24 for **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** and in 60, 13 for **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. For a time I was attracted by ZIMMERN's suggestion (*Zeitschr. f. Assyriol.* '94, pp. 111 f.): he compares **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** with Ass. *miskannu*, a kind of tree.* Dr. PAUL RUBEN informs me that he too has 20 been attracted by this view; he would read **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** *Will ye compare Him to a miskan which the priest* (Ass. loanword) *chooses*? This involves omitting **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** as a gloss, which spoils the structure of the verse. In the present connection I can hardly doubt that some well known tree is meant (see on 44, 14), and that **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** is the right reading. **𐤏**'s words (in his Commentary), *amsuchan*, 25 *quod genus ligni imputribile*, may, or may not, rest on tradition. KÖNIG (*Synt.* § 328, i) adheres to **𐤀**. But nothing in 44, 12 ff. suggests that the man who procures the wooden image is under the stigma of poverty.]

- (21) **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**; so DUHM, GUNKEL (*Chaos*, p. 138). **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** is also possible, if **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** = *fundatio*. **𐤀** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. But note **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. 30
- (22) **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. **𐤏** (loosely) **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. KLOST. (wrongly) **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. See Ezek. 1, 22 (**𐤏**), and CORNILL's note (*For Ezek. [and Second Is.]* **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** was not yet a technical term in the sense of Gen. 1). **𐤀** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** like fine cloth, distinguishing **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** from **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** dust, v. 15. But **𐤏** (**𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**), **𐤀** (**𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**) do not recognize the former sense. **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** in Talm. means cataract (on the eye). 35
- (24) **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. D. H. WEIR favored this (*Proph. Is.*, 2, 160). *Cf.* 17, 10. 11. **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** used of plants, Gen. 1, 29.
- (26) **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**; OORT, KLOST., after **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. **𐤀** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, from a reminiscence of Job 9, 4.
- (27) **𐤀** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** (which would go better with **𐤏**'s **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**). KLOST., GRÄTZ, **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, after **𐤏** (**𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**). 40
- (31^b) A late, prosaic insertion outside of the poetical scheme of double distichs (DUHM).

- 41 (1) **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**; KLOST. (*cf.* 42, 4; Job 13, 6). **𐤀** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**. *Librarius dormitans e* 40, 31 *repetivit* (LAGARDE). But he only repeated it because he had something which resembled it in his text. For other cases of repetition, see BUHL, *Canon* 45 *and Text of the OT*, p. 254. [*Cf.* above, note on 41, 7, p. 128, l. 50.] **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**; so KLOST., but with **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** (**𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** 124, 3-5), which would here be an isolated linguistic phenomenon. **𐤀** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏** **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, through the influence of the preceding error.
- (2) **𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**, *cf.* Jud. 8, 12; 2 S. 17, 2; Ezek. 30, 9; Zech. 2, 4. So KLOST., with **𐤏** (**𐤏𐤕𐤕𐤕𐤏**). 50

—

* [*Cf.* DELITZSCH, *Assyriol. Handwörterbuch*, p. 420b. — ** *Cf. op. cit.* p. 623b. — P. H.]

- 40 (4) Transpose the two hemistichs, with DUHM, for metre's sake.
- (5) יחזקו. \mathfrak{S} substitutes τὸ θεῶν τοῦ θεοῦ, LOWTH, OORT, KLOST., correct ישעו. But \mathfrak{S} 's insertion is an explanatory gloss (cf. 52, 10).
- (10) \mathfrak{M} + ארני. Here, as often elsewhere ארני is virtually a Q^rê to the following word יהוה (see *Intr. Is.*, p. 254). There is no occasion for special solemnity, and the stichus is overloaded. 5
- (11) בחיקו. So BUDDE, DUHM. \mathfrak{M} ובחיקו. In \mathfrak{S} בחיקו ישא is wanting.
- (6) ואמר, so \mathfrak{SSJ} , followed by LOWTH, GEIGER, ORELLI, OORT, DUHM, GRÄTZ, KITTEL, GUNNING. \mathfrak{M} ואמר. 10
- חסנו, for \mathfrak{M} 's חסרו. So \mathfrak{C} , rendering חוקיהו (so again in 1, 31 for הִתְחַן). HOUB. first suggested this, but preferred הורו (so LOWTH, OORT); cf. \mathfrak{S} δόξα, gloria. PERLES makes the same conjecture (*Analekten*, p. 76), comparing ψ 144, 2, where, for חסרי, KROCHMAL, GRÄTZ, CHEYNE read חסני. HOUB. objects (*Sed non convenit robur in florem*). True, but the writer deliberately compares hardy oaks 15 (Am. 2, 9) and delicate flowers. Though so different in nature, oaks and flowers may share the same fate. δόξα is a mere guess. DUHM, GUNNING, הדרו.
- (7) \mathfrak{M} + אכן חציר העם. A weak homiletical addition (KOPPE, HITZIG, DUHM, REINKE, with the half-assent of GESENIUS), which is also against the metre. See *Intr. Is.*, p. 298. OORT and BUDDE (after \mathfrak{S}) omit the whole verse as a gloss. The former 20 objects to נשב (*Theol. Tijdschr.*, 1876, p. 531), but this unclassical word may well be allowed in Second Isaiah (*Intr. Is.*, p. 265).
- (12-16) STADE (*Gesch.* 2, 75) rightly questions the accuracy of \mathfrak{M} . But to correct is not easy. The poetical structure, too, is peculiar (see DUHM); cf. 54, 7. 8.
- (13) תכן. SIEGFRIED-STADE תכן; cf. Prov. 16, 2. 25
- ואיש עצתו ונו'. The Second Isaiah may be allowed this elliptical expression. The compound phrase 'איש ע' is warranted by 46, 11; by יוריענו by v. 14 (end). KLOST.'s reading, ומי איש עצתו יוריענו, and *who is the man who might show us his counsel*, is unnatural. Nor need we, with DUHM, supply ויהי \mathfrak{S} ; \mathfrak{S} does but expand our own text.
- (14) \mathfrak{M} + וילמדו דעת. An interruptive gloss; not in \mathfrak{S} . 30
- (19.20) Again the text is in disorder, and we cannot exclude from consideration the cognate passage 41, 6. 7. As was long ago observed (*Proph. Is.*¹), something must have fallen out between v. 19 and v. 20. DUHM thinks this missing passage to be 41, 6. 7, in support of which compare *Intr. Is.*, p. 299. Cf. HOUB., OORT, T. K. ABBOTT. It would be unwise to accept BUDDE's proposal (TLZ, 19 Feb. '94, 35 col. 99) to omit 40, 19 f. (as well as 41, 7) as a late insertion. Twice the writer asks, *To whom will ye liken God?* — but, *ex hyp.* without explaining himself.
- (19) הפסל. LUZZATTO and BUDDE, הפסל; KLOST. הפעל (נפך חרש). \mathfrak{S} והם; \mathfrak{C} והא; \mathfrak{J} numquid (הלא). But we cannot treat this apart from grammatical exegesis. \mathfrak{M} 's view of vv. 19 f. as a whole still remains the easiest and most natural. The im- 40 plied answer to the question in v. 18 is הפסל, i. e. the class of idols (or idol-gods), or a specimen of that class. This the writer takes up and prefixes with biting scorn to his description of the process of idol-making.
- \mathfrak{M} + ורתקות כסף צורה. The text is incomplete. BEVAN's rendering (*Journ. of Phil.* 17, 1883, p. 125) may be less improbable than others, but can hardly be right. 45 A verb has fallen out. The clause seems to be due to an editor, in whose time 41, 6. 7 had already been placed elsewhere, and who therefore missed a reference to the fastening of the idol. \mathfrak{SC} supply a verb (by guess?) after צורה.
- 41 (7) \mathfrak{M} + לא ימוט. This occurs again in 40, 20, where it does not overload the hemistich. [For the incorrect repetition of the end of a line or verse, cf. e. g. the 50 על הארץ after כוננה at the end of ψ 90. In the same way the על הארץ at the end of Gen. 1, 11 seems to be nothing but an accidental repetition of על הארץ at the end of v. 15. Cf. below, notes on 41, 1. 2; 53, 7, — P. H.]

- 41 wrong. KLOST., חזה הנם; BUDDE, הנני מחזים. But חזה is not one of Second Isaiah's words for *show, declare*. The corruption was caused by the illegible state of the middle letters of הנדחים; הנדחים became הנם. There is nothing wrong in ראשון (cf. 43, 9, corr. text).
- (28) וְאָרָא, so KLOST., GRÄTZ, and presumably DRIVER (*Tenses*³, p. 216, n. 4), with א. 5
וְאָרָא.
- (28^b.29) The text seems to be in some disorder. See 6.
- 42 This section is greatly deficient in unity. Verses 1-4 form the first of a group of poems on the עבר יהוה which have no organic connection with the Prophecy of Restoration (see *Intr. Is.*, pp. 304-309, DUHM's commentary, and SCHIAN, *Ebed-Jahwe-Lieder*, 1895). In metre it agrees with two out of the three related poems, i. e. with 49, 1-6, and 52, 13-53, 12, but not with 49, 1-6. It consists of three quatrains, and in this point, as well as in rhythm, accords with the lyrical passage, vv. 10. 11. 13. Verses 5-9 consist of double distichs, some of which, however, are imperfect. At the end of v. 16 the text becomes liable to suspicion. Verses 18. 20. 21^a. 22. 23. 24^a. 25 seem to be sound, but the hand of the editor and the glossator is visible in the remainder. There were gaps in the text which the editor filled up as well as he could; v. 24^b, however, is a simple interpolation from the margin.
- (2) ישאג; so REIFMANN, GRÄTZ, CHEYNE (doubtfully), PERLES. The writer contrasts the old prophecy with the new (cf. Am. 1, 2; 3, 8). The text had ישא with a mark of abbreviation. יכלי (= ישאג, Am. 1, 2; Joel 4, 16). א. ישא. But this requires an object. Cf. on v. 11.
- (4) ירוץ; so Cod. Bab.; also EWALD², OORT, SIEGFR.-STADE, DUHM. Cf. Ezek. 29, 7; 25 Eccl. 12, 6^{ab}. א. ירוץ.
- (5) א. האל יהוה. But האל יהוה is an impossible combination; both here and in ψ 85, 9 (see BICKELL) it requires correction. Either יהוה is a fragment of a hemistich (DUHM), or, preferably, האל is a misplaced addition (cf. on 49, 22). There is some evidence that 6 originally read only Κύριος. The ordinary text has here Κύριος ὁ θεός, and also in vv. 6. 8, where א. has only יהוה. א.'s text, therefore, has been corrected in vv. 6. 8, but not in v. 5. KLOST., GUNNING א. אֱלִי.
- + יוציא; so DUHM.
- (6) וְאָחֹז (36) וְאָחֹז, (36). Cf. 41, 9; 49, 2. So STADE, DUHM, KLOST., DRIVER, G. F. MOORE (TLZ '87, col. 292). א. with Waw copulative. 35
[עם א. In 49, 8 6 presupposes עמים, which GRÄTZ adopts in both passages.]
- (7) + וּלְפָתַח אֲוִנִים חֲרָשׁוֹת, a conjectural completion of the stichus. Cf. vv. 18. 20; 43, 8.
- (10) ירעם, LOWTH (cf. ψ 96, 11; 98, 7), CHEYNE, OORT, DUHM. א. יוררי.
- (11) ישוש; so KLOST., GRÄTZ, with 6 (both render as in 35, 1). א. ישאו. Cf. on v. 2.
- (14) ערבה; so KLOST. (cf. 35, 1). GRÄTZ, עניו. א. עניו. 40
- (14) ὅτι ἐσίωπησα, μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι, i. e. הָלְעוּלִים for א.'s מְעוּלִים. On EWALD's and LAGARDE's improbable inferences, see DUHM. The best correction is PAUL RUBEN's (*Crit. Remarks*, p. 15): הָנִם עוֹלִים החשיתי אחריש אתאפם.
- (16.17) The editor has done his best with an imperfect text. One slight emendation may 45
be ventured, ילכשו (REIFMANN) for א.'s יכשו.
- (19) Two lines have been lost, and their place taken by a gloss on deaf and blind (v. 19); compare 9, 14. 15. Within this gloss is another gloss on מְשִׁיחָה (the glossator read thus instead of מְשִׁיחָה), and at the end of it is a variant of the first clause, which is correct in so far as JHVH is not introduced speaking of Himself, but referred to in the third person. The gloss inserted in the principal gloss is not found in 6, which has simply καὶ τίς τυφλὸς ἀλλ' ἢ οἱ παιδῆς μου, καὶ κωφοὶ ἀλλ' ἢ οἱ κυριεύοντες αὐτῶν; καὶ ἐτυφλώθησαν οἱ δούλοι τοῦ θεοῦ,

- 41 The coloring of the description is much improved. Cf. on 45, 1. **ח** יִרְדּוּ. HITZ. (*Psalmen*, 2, 440), WELLM. (DLZ, 2 Aug. '90), יִרְדּוּ; EWALD, DILLM., DUHM, יִרְדּוּ. תְּשִׁימִם; so DUHM (cf. DILLM.'s note). This correction at any rate gives the sense required, which the other readings or renderings do not. **ח** יִתֵּן (an involuntary repetition from the preceding line).
- 5 **ח** יִתֵּן; so GINSBURG. BÄR, **ח** יִתֵּן (suggesting **ח** יִתֵּן, cf. **ח** יִתֵּן 40, 17).
- (5) See *Intr. Is.*, p. 299. **ח** יִתֵּן, parallel to **ח** יִתֵּן. So KLOST. **ח** יִתֵּן, influenced by **ח** יִתֵּן.
- + **ח** יִתֵּן, DUHM. **ח** (ἡλθον) ἄμα κρίνω.
- (8) DUHM supposes a second hemistich to have fallen out; D. H. MÜLLER (*Proph. I.*, 10 167) brings over 'ח' אשר הח' from v. 9^a. By the latter course v. 8^b is not mended, and v. 9^a is spoiled. The former view seems to me unnecessary. The Second Isaiah was not, I think, quite so careful about symmetry. It might, indeed, have been hard to find a suitable second hemistich.
- (12) **ח** יִתֵּן; so GINSB., with most MSS; BÄR **ח** יִתֵּן. See notes in both editions. 'im- 15 plies a reading **ח** יִתֵּן; cf. 58, 4.
- (14) **ח** יִתֵּן; EW., DILLM., DUHM, GRÄTZ. 'ח' interchanges with **ח** יִתֵּן in 14, 11; Job 25, 6. **ח** יִתֵּן. The figure of the *worms* being liable to misinterpretation, one of the synonyms was removed, and the gloss **ח** יִתֵּן (so **ח** should be read, with KLOST.) substituted. Cf. Deut. 26, 5; 28, 62. **ח** ὀλιγοστώς, as a substitute both for 'ח' יִתֵּן and for **ח** יִתֵּן.
- ח** יִתֵּן, which spoils the metre. **ח** (ὁ λυτρούμενος) ἴσραηλ.
- (15) **ח** יִתֵּן, a gloss on **ח** יִתֵּן (DUHM).
- (17) **ח** יִתֵּן, an unmetrical addition; perhaps a variant to 'ח' יִתֵּן (DUHM).
- 25 (21) **ח** יִתֵּן; so GRÄTZ (*alt.*); **ח** יִתֵּן (GRÄTZ, *alt.*; BUDDE) is further off from **ח** יִתֵּן's **ח** יִתֵּן. KLOST. adheres to **ח** יִתֵּן, but gives 'ח' the sense of idols; so also LOWTH, quoting 3's comment: *Accedant, inquit, idola vestra, quæ putatis esse fortissima*. The special Mishnic use of **ח** יִתֵּן cannot safely be used in defense of **ח** יִתֵּן which is doubtless corrupt like **ח** יִתֵּן in Prov. 18, 18 (quoted here by Ibn Ezra) 30 and **ח** יִתֵּן, 10, 10. **ח** יִתֵּן = *idols*; see OLSH. and WELLM. on **ח** יִתֵּן, 4.
- (22) **ח** יִתֵּן, LOWTH, OORT, KLOST., GRÄTZ, after **ח** יִתֵּן. Cf. 50, 8; 41, 1. BUDDE (TLZ, 17 Feb. '94), **ח** יִתֵּן. But this is unnecessary. The idolaters are to *approach* with the idols from which they obtain oracles.
- ח** יִתֵּן evidently belongs to v. 23, but the hemistichs must be transposed 35 (DUHM).
- (23) **ח** יִתֵּן K^{ethib}; Q^{rê} **ח** יִתֵּן.
- (24) **ח** יִתֵּן. So virtually **ח** יִתֵּן. Cf. vv. 12, 29; 41, 17. **ח** יִתֵּן, a scribal error. **ח** יִתֵּן = **ח** יִתֵּן.
- ח** יִתֵּן. A marginal note, addressed probably to Jews, and not in the spirit of 40 this section (DUHM).
- (25) [P. S. **ח** יִתֵּן's text is too difficult and improbable. I now read, with DILLMANN-KITTEL, **ח** יִתֵּן; cf. 45, 3. This seems to me to involve a change in the first hemistich. If **ח** יִתֵּן be correct, we should expect **ח** יִתֵּן (or **ח** יִתֵּן?), but **ח** יִתֵּן stands in the way. Omit **ח** יִתֵּן (cf. **ח** יִתֵּן) is perhaps a fragment of **ח** יִתֵּן, a marginal 45 correction of **ח** יִתֵּן. Probably, with DILLM., we should read **ח** יִתֵּן. GUNNING, for **ח** יִתֵּן, reads **ח** יִתֵּן.]
- ח** יִתֵּן; CLERICUS, SECKER, LOWTH, LUZZATTO, KROCHMAL, CHEYNE, KUENEN, BREDENK., OORT, DILLM., ISIDORE LOEB, GRÄTZ, KLOST., KITTEL, GUNNING. Note the parallelism. **ח** יִתֵּן (with an accus. of pers.! — see CORNILL on 50 Ezek. 38, 11). The error arose more easily than KLOST. represents. **ח** יִתֵּן became **ח** יִתֵּן, and **ח** יִתֵּן became **ח** יִתֵּן. **ח** gives a *conflate* rendering, **ח** יִתֵּן.
- (27) **ח** יִתֵּן (cf. 48, 3, 8). DILLM.-KITTEL approves. **ח** יִתֵּן. Either **ח** יִתֵּן or **ח** יִתֵּן must be

43 (20b,21) A late insertion. The style is below that of Second Isaiah; the contents are a poor copy of v. 19^a.20. On וי as a rel. pron., see *Intr. Is.*, p. 257.

(22) וי ינעת בי כי was miswritten for בי, and then בי was supplied to complete the sense (KLOST.). וי ינעת, *i. e.* ולא, but is this a genuine reading? How could ולא 5 have passed into כי? For a moment the present writer thought of וי; which would certainly be better than כי, if כי had to be retained (*cf.* KÖNIG, *Synt.* § 382, h). [P. S. The (perhaps) too rough and ready solution of OORT, RYSEL, and DILLM.-KITTEL (*alt.*), that כי is to be corrected into ולא is not acceptable. Experience elsewhere confirms the present writer in the view here expressed. But though 10 3's *neque* may be a mere paraphrase, it is quite possible that וי's וינעת does represent ולא. Read ולא-בי ינעת יש, and the verse becomes more perfectly parallelistic in form, and therefore more suitable to the context, than it is either on KLOSTERMANN's or even on OORT's view, while at the same time no doubtful critical correction is adopted.] 15

(25) וי למעני (*cf.* 48, 11). Superfluous here and unmetrical.

(28) ויחלל שרי קרש, HOUB., KLOST., and nearly GRÄTZ, with וי. With regard to וי, note that וי, and some cursives, *e. g.* 62 *optima nota* in HOLMES-PARSONS, add σου δὲ αὐτοῦ σου (so S). *Cf.* Zeph. 3, 4; Ezek. 22, 26. וי ויחלל שרי קרש (so 20 pointed to suggest a *future* reference; *cf.* וי). שרי, however, is an error for שרי, like אדירי in ψ 16, 3 for אדירי. The second stichus is wanting. ואתנה. וי with וי *copul.*; so וי. *Cf.* DRIVER, *Tenses*³, p. 70, n. 2. So OORT, RYSEL, &c.; see on 51, 2.

44 (1-5) BICKELL finds here *syllabic* metre. But this involves omitting כה אמר in v. 2^a, which does not improve the sense. The passage, however, is a good specimen 25 of metrical double distichs.

(4) כבין מים, HOUB., LOWTH, EWALD, CHEYNE, DILLM., DUHM, RYSEL, with וי. וי כבין (GINSB.), or כבין (BÄR), without מים. Some MSS and editions have כבין or כבין. [GUNNING, to avoid the repetition of מים, corrects כבין into כמו, which is critically more difficult.] 30

ערכים. This passage (*cf.* Lev. 23, 40) suggests a correction of Num. 24, 6, where ארום is botanically impossible (see POST, in HASTINGS' *Bible Dictionary*, I, 69^b). ערכים is the word which is required; the alternative is הרסים, but the myrtle was not known in Palestine in pre-Exilic times. ארום should be substituted for אהלים just before, which is a scribal error produced by אהליך in v. 5.] 35

(5) ויקרא, so LOWTH, BICKELL, CHEYNE, OORT, DUHM, GRÄTZ, DILLM.-KITTEL, GUNNING, following Σ. ויקרא בירו into *his hand*, KLOST., following ΑΣ (S is doubtful). ב precedes. וירו, which is variously taken as the accus. of instrument or as that of the material inscribed. But ψ 60, 7 is no parallel for the first, and Ezek. 2, 10 is no *sufficient* parallel for the second. 40

ויקנה for ויתב; for parallel forms, see 33, 10; 52, 5; 34, 14. So, too, DILLM.-KITTEL. ויקנה, OORT, BICKELL, RYSEL, GRÄTZ, DUHM, GUNNING. ויתקרי, וי *assimilatur*, ויקנה.

(7) ויקם; so OORT, DUHM, after וי. KLOST., + ויקם. 45 מי השמיע מעולם אתיות; so OORT, DUHM, and (nearly) PERLES. וי... εις τὸν αἰῶνα. מי השמיע מעולם אתיות. משומי עם עולם ואתיות. וי (41, 22); so DUHM, KLOST., DIEHL after וי. LOWTH, OORT, לכם, after וי. וי. The same error (לנו for למו) occurs in Deut. 33, 2; ψ 80, 7; Job 22, 17. See on v. 15. 50

(8) ותרבו; so LAGARDE (*Proph. Chald.*, p. il), GRÄTZ, in the Aramaic sense of 'ר, as 60, 5 (perhaps); Cant. 6, 5. וי *πλανᾶσθε* (*cf.* Plat. *Phaed.* 79, c, parallel to ταράττεσθαι) 3 *conturbemini*. וי תרבו (GES.-BUHL¹³ proposes to read וי תרא).

- 43 וַיֵּאָסְפוּ. OORT, DUHM, KLOST. וַיֵּאָסְפוּ, less naturally. It is a fresh scene which is introduced. The nations must once more be assembled that the old question may be again asked.
- ראשון, as 41, 27; so KLOST. אִשְׁרָאֵל (41, 22; 42, 9). The copyist fancied an abbreviation ('ראש') where none was intended; cf. PERLES, *Analekten*, pp. 34f. 5
- יִשְׁמִיעֵנוּ; so OORT, RYSEL, KLOST. ὁ ἀναγγελεῖ ὑμῖν (ΣΘ, ἡμῖν). אִשְׁמִיעֵנוּ. וישמעו ויאמרו; cf. 41, 26. אִשְׁמִיעֵנוּ ויאמרו.
- (10) עֲבָדֵי; so DUHM. Note the parallelism, and cf. on 44, 26. אִשְׁמִיעֵנוּ. The same question of pointing arises at ψ 105, 6 (see BÄTHGEN).
- (12) אִשְׁמִיעֵנוּ + וְהוֹשַׁעְתִּי; an uncorrected scribal error for וְהוֹשַׁעְתִּי, GRÄTZ, CHEYNE. Cf. this 10 halfverse with 44, 8.
- (12.13) מִקֶּדֶם; so (אִשְׁמִיעֵנוּ after יהוה +) KLOST., with אִשְׁמִיעֵנוּ, partly (מִקֶּדֶם; cf. אִשְׁמִיעֵנוּ 45, 21). The initial נ in נִאֲלֶכֶם (v. 14) was lost, and the final syllable read as נִאֲלֶכֶם. Hence אִשְׁמִיעֵנוּ + נִאֲלֶכֶם, the difficulty of which is obvious.
- [I believe that אִשְׁמִיעֵנוּ at the end of v. 12 and נִאֲלֶכֶם in v. 14 should change places: 15 אִשְׁמִיעֵנוּ belongs to v. 14, and נִאֲלֶכֶם to the end of v. 12. — P. H.]
- [P. S. I now prefer וְהוֹשַׁעְתִּי מִקֶּדֶם; cf. ψ 74, 12. I am sorry I cannot adopt the too easy correction מִקֶּדֶם (for, or beside, מִיָּמִין), suggested by אִשְׁמִיעֵנוּ (אִשְׁמִיעֵנוּ) to OORT, RYSEL, DUHM, GUNNING, nor the more subtle one of GES.-BUHL¹², אִשְׁמִיעֵנוּ = *noch bis zum heutigen Tage*. It has perhaps been overlooked by some that 20 אִשְׁמִיעֵנוּ *ab initio* is not מִקֶּדֶם but = מִיָּמִין רִשְׁוֹן, which indeed, as H. WEISZ points out (*Die Peshitta zu Deutero-Jes.*, Halle '93, p. 23), is the paraphrase of אִשְׁמִיעֵנוּ.]
- (13) אִשְׁמִיעֵנוּ + אִשְׁמִיעֵנוּ, inserted, perhaps, to make a clause with מִיָּמִין. Not in אִשְׁמִיעֵנוּ. [אִשְׁמִיעֵנוּ אין מִיָּמִין מִצִּיל] does not mean *none can rescue you out of my hand*, but *nothing except illā* (אִשְׁמִיעֵנוּ = מִן illā) *my hand* (אִשְׁמִיעֵנוּ דֹּן גִּבְרִי) *can rescue you* (cf. 25 אִשְׁמִיעֵנוּ + אִשְׁמִיעֵנוּ in 11^b), or at least, *nothing can rescue more than my hand*. — P. H.]
- (14) אִשְׁמִיעֵנוּ's בְּרִיחִים, in the second hemistich of the second line, might be a corruption of בְּרִיחִים בְּרִיחִים (cf. 45, 2). So GRÄTZ, postulating a Hif'il of נָרַע. But how shall we obtain a fit parallel stichus? 30
- כְּשֵׁרִים, in the first hemistich of the third line, is certainly wrong. Nor is it safe to speculate as to אִשְׁמִיעֵנוּ. A verb would indeed be welcome, but δεσφύσονται cannot be right; a verb in 1 pers. sing. is to be expected.
- HITZIG's and EWALD's בְּאִנִּיּוֹת for אִשְׁמִיעֵנוּ, in the second hemistich of the third line, does not strike the right note. Something more forcible than *and I* 35 *will turn their shouting into sighs* (HITZ. and EW. wrongly keep כְּשֵׁרִים) seems called for.
- [P. S. — RUBEN (in a letter to the writer) suggests, in lieu of אִשְׁמִיעֵנוּ כְּלָם, בְּרִיחִים מִצִּיל, i. e. *my chosen one* (Cyrus) *from Elam*. It is a felicitous idea that the passage ought to refer to Elam. But soon afterwards בְּרִיחִים occurs as a title of 40 the people of Israel. Besides, the reference to Babylon, as the place to which JHVH sent, is difficult to harmonize with the reference to Elam. Perhaps it is in the first, not in the second, hemistich that אִשְׁמִיעֵנוּ should find a home: בְּרִיחִים may, in short, be a substitute for an almost illegible אִשְׁמִיעֵנוּ. Next, for וְהוֹרִדְתִּי we should certainly read הִעֲרִיתִּי (41, 25), and for בְּרִיחִים we should read גְּבוּרִי (cf. 13, 3). 45

may be kept, if we suppose the rest of the hemistich to have been lost. The second hemistich of the second line should begin with וְהוֹשַׁעְתִּי, which, from its resemblance to כְּשֵׁרִים, may easily have dropped out. HITZIG's בְּאִנִּיּוֹת enables us to complete the sense. Read therefore:

לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי עֵינַיִם. וְהוֹרִדְתִּי יִבְרִיָּה כְּלָם
וְהוֹשַׁעְתִּי יִבְרִיָּה רְגָמָה: * * * * *

This seems to me a plausible restoration of the text.]

- (17) רַב, KLOSTERMANN, with אִשְׁמִיעֵנוּ (var. lect.).

- 44 יתארהו. This combines some elements from LAG. and others from KLOST. 'Ev μὲν is certainly not = בשרר, nor is ἔσθ' = נטה. For יתארהו (at the close) 6 may have read יצרהו (cf. ΣΘ v. 12), but it is very probable that 6 read יתארהו, and interpreted it *shaped*, (and in this interpretation the present writer is inclined to follow 6). Thus קו נטה, יעשהו, and ובמחונה are wanting in 6's text. The two latter words in 6 may be intruders. The first seems a repetition from the next line; the second a variant to מקצעה. But קו נטה cannot be dispensed with. כורת is a misreading (40, 12), but יתכנהו (so KLOST.) and במקצעה seem right. With regard to the latter word, the archetype may have had במקצע', which 6 took to mean the plural, 6 the sing. form. Similarly we may explain 6's ἔσθ' from the effacement of the mark of abbreviation in 6's text. On S see LAGARDE (*Proverbien*, l. c.).

[ובמחונה, it seems to me, should come after בשרר — יתכנהו בשרר ובמחונה; it is probably nothing but a gloss on בשרר (with the *Waw explicativum*; cf. note on 17, 8); the traditional rendering of בשרר is by no means certain. בשרר יעשהו after בשרר appears to be a gloss on יתארהו at the end of the line. The plural במקצעות of 6 would seem to be more appropriate than the singular of 6: a carver requires but one pair of compasses but a number of carving tools. I should, therefore, prefer to read:

חרש עצים נטה קו
 יתכנהו בשרר [α]
 במקצעות [β] יתארהו [γ]

If בשרר means *compasses* it may be connected with the Assyrian *sirdu* 'yoke' (DELITZSCH, AHW 511^a below). For Assy. *s* = Heb. ש, see above, p. 100, l. 7; and for the Babylonian compasses, cf. my note in the English Translation of Ezekiel, p. 100, l. 37. — P. H.]

The כ in בשרר is suspicious; the Aramaic root כרט (כ-ר-ט) *linearit* is well known. GRÄTZ doubtfully suggests בחרט; but בשרט is more obvious, though ש' in Lev. 19, 28 means a cutting (in the flesh).

- (14) 6 is again shorter. The text which it expresses is, כרת עץ מיער נטע אל וגשם יגדל. That this was really all that the archetype had, is inconceivable. Something more must have been said about the cutting down of the wood (assuming כרת עץ to be correct). But a comparison of 6 with 6 leads to the conclusion (a) that the brevity of 6 is due to omission, and (b) that so far as 6 and 6 coincide, 6 is the more correct.

The main objections to 6 are two: (i) the form and contents of the opening clause: we do not expect the cutting down to be mentioned before the planting of the trees, much less do we expect the form לכרת at the beginning of a description; (ii) the *Nūn minusculum* at the end of און (as handed down).

As to (i), LOWTH and others favor the correction כרת (6 ἔσθ' *succidit*), the ל being produced by the vicinity of another ל (so *Proph. Is.*; cf. *לשרים*, 32, 1). But the same ἔσθ' is involved in כרת as in כרת. The only remedy is to assume that neither לכרת nor כרת is correct, and that the true reading has perished. לכרת means *that he might cut down*, and seems to be an explanatory insertion due to the editor; KLOST. and GUNNING prefer לקרת, and attach the clause to v. 13. — As to (ii), the small *Nūn* (here as elsewhere) is probably due to the corrector of the MS. The scribe had accidentally omitted ן, and the corrector supplied it in small writing. The fact that און is ἀπ. λεγ. is no objection to it (cf. Ass. *erinnu* 'cedar'). How KLOST. derives a confirmation of 6's reading אל from 6 itself, must be learned from himself (*Deuteriojes.*, p. 24). On Origen's insertions in the Hexaplaric text see FIELD. S expresses a still shorter text than 6, and connects it with the preceding verse. But this has no critical value.

[P. S. For ארוים I would now read עצים (6 ἔσθ', GRÄTZ), and retain לכרת (ἔσθ' in 6's arbitrarily shortened text cannot have much value). The whole clause

44

השמעתי; so DUHM. א. ה. —. 6 supplies $\acute{\alpha}\mu\acute{\iota}\nu$ after the next verb.

היש אל' א. ה. so, in the main, DUHM, KLOST. Cf. ψ 18,32. א. ה. מבלעדי ואם צור מבלעדי (מ)בלעדי ואין צור

(9-22) Chiefly late (see *Intr. Is.*, pp. 299f.). The subsidiary argument from the want of metre is a strong one.

5

(9b) Wanting in 6, except יבשו (9). א. ה. הָפָה + (as v. 11), with *puncta extraordinaria* indicating that the word should be excised (BLAU, *Zur Einleit.*, 1895, pp. 116ff.). Possibly the word grew out of a repetition of the preceding הם (ABBOTT, *Essays*, 1891, p. 24; GRÄTZ).

(11) חבריו (58,6; Deut. 18,11); חָרְשֵׁי (cf. חָרְשִׁים, 3,3, and Aram. ܚܪܝܐ *enchanter*). א. ה. 10 (חָרְשִׁים) חָרְשִׁים; חָרְשִׁים.

וְחָרְשֵׁיהֶם, which must be absolutely corrupt. BEVAN ingeniously, מִאֲדָם א. ה. (understand 'יבשו' (cf. ψ 18,32). See *Journ. of Phil.* '83, p. 126.

(12) א. ה. מעצד, a gloss on ברזל (cf. 10,34). So DUHM, GUNNING. Those who retain 'מ have somehow to find a verb to which 'מ may serve as object. Some transfer יָחַד 15 from the end of v. 11, pointing to יָחַד or יָחַד (cf. DRIVER, *Tenses*, § 123,β). Others prefix הָחַד , which, of course, might have dropped out owing to its likeness to the preceding יָחַד (so my *Notes and Criticisms*, 1868). The latter view is, at first sight, preferable; for 6 (followed by 5) gives both $\acute{\alpha}\mu\alpha$ in v. 11, and $\acute{\alpha}\mu\alpha$ in v. 12. But the fact mentioned in the next note but one (l. 30) suggests that $\acute{\alpha}\mu\alpha$ was derived by taking over יָחַד from the end of v. 11 to v. 12. (ὁδὸν in 5 is an explanatory addition).

[חָרַשׁ is stat. abs.; cf. 6. חָרַשׁ is not gen. depending on חָרַשׁ , but accus. depending on יַעֲלֶה . יַעֲלֶה ברזל, just as we say in English, *to work wood or iron*. In Arabic, الغضة المشغولة &c. Cf. v. 15^d $\text{אֶף יַעֲלֶה לִּי אֵל}$. In v. 13 the addition of עֲצִים is 25 necessary, but חָרַשׁ ברזל is perfectly clear. — P. H.]

[P. S. DUHM's view seems to me, on reconsidering it, less probable than before. מַעֲצָד might have been inserted as a gloss on ברזל in 10,34, but hardly here. But we must not, I think, fall back upon the view that חָרַשׁ is stat. abs.; חָרַשׁ ברזל must correspond to חָרַשׁ עֲצִים in v. 13, and to read either יָחַד or יָחַד is hardly 30 tolerable. It is not that I dispute the grammatical possibility of the reading here rejected, or of that advocated by HAUPT, but I think (1) that the text plainly stands in need of bolder treatment; (2) that v. 12 ought to be more distinctly parallel to v. 13 than either my own former view or HAUPT's present view permits it to be. I think, too, ברזל, if the object, ought not to precede the verb, as HAUPT 35 wishes it to do. DILLM.-KITTEL's view also interferes unduly with the parallelism of the two verses; with GRÄTZ he reads יַעֲלֶה . In order to produce a good sense and make the lines of v. 12 correspond as closely as possible to those of v. 13, I would begin v. 12 with a hemistich in lieu of a stichus, *viz.* $\text{חָרַשׁ בְּחַבְצוֹ בְּמַעֲצָד}$ 40 *the smith cleaves (the glowing metal) with a cutting instrument*. חַבְצוֹ looks so much like מַצָּד that it might easily drop out. וַיַּעֲלֶה is a fragment of וַיַּעֲלֶה (ἐῖργαστο αὐτό) introduced too soon by the scribe, and supported subsequently by the interpolated word בְּחָקֶם , not recognized in 6. These descriptions of the manufacture of idols seem to have been specially liable to interpolation.]

יַעֲלֶה, DUHM, KLOSTERMANN. א. ה. יַעֲלֶה .

45

יַעֲלֶה, a corruption produced by the vicinity of חָרַשׁ . 6 brings this word over to v. 13 to acquire a verb for 'ח'. To emend 6's ἐκλεξάμενος into ἐκλυόμενος , with LAGARDE (*Griech. Übers. der Prov.*, p. iv) and DÖDERLEIN, implies an improbable change of construction on the part of the translator (the parallel clause to וַיַּעֲלֶה is rendered καὶ ἀσθενήσει). LAG. has also to assume that αὐτό was 50 a subsequent insertion.

(13a) 6 $\text{ἐκλεξάμενος τέκτων ξύλον ἔστησεν αὐτό ἐν μέτρῳ καὶ ἐν σμίλῃ}$ (so LAG.; cf. 6 $\text{וַיַּבְחַר חָרַשׁ עֵץ וַיַּכְנֶהוּ בְּנֶרֶת וּבְמַעֲצָה}$, *i. e.*, ἐν κόλλῃ) $\text{וַיַּבְחַר חָרַשׁ עֵץ וַיַּכְנֶהוּ בְּנֶרֶת וּבְמַעֲצָה}$; but MSS ἐν κόλλῃ)

- statement, and metrical rule must be relaxed to admit of this. The brevity of the second stichus may be held to be compensated by the unusual length of the third.
- מִי אֲנִי K^ethib; τίς ἕτερος (διασκεδάσει), *3 nullus mecum*. Q^rê מִמֶּנִּי, which the Soncino Bible and some MSS have in the text. בְּנִבְוֹתָי.
- (26) עָבְרוּ; so KLOST., BREDENK., DUHM, SCHIAN (*Ebed-fahwe-Lieder*, p. 14), KITTEL, GUNNING, after 6A^c. מִלֵּאכֵינוּ. But note מִלֵּאכֵינוּ. Metre gains by the excision of this word. Notice too that יְשִׁלִּים occurs in v. 28 with reference to Cyrus, and immediately before a clause which is a manifest variant of הָאִמֹּר—אֲקוֹמֶם (v. 26 M). So DUHM. BUDDÉ's proposal (ZAT 11, 1891, p. 236) to read in v. 26 וְעֵצוֹ יְשִׁלִּים (cf. 46, 11) is less plausible, though metrically satisfactory.
- וְלֹהִיכֵל תִּסְמַד. Adopted by DUHM from the variant in v. 28 to complete both the sense and the metre. BUDDÉ leaves the stichus imperfect; D. H. MÜLLER (*Proph.* 1, 174) prefers to close it at תִּכְנִינָה, which is metrically doubtful, and involves the excision of אֲקוֹמֶם וְחִרְבוֹתָי.
- וְיָהוּדָה ὁ ἡγεμὼν, a misinterpretation of אֲדָמָה. Hence DUHM, אֲדָמָה. But 6SAM^{Cr} read ἡγεμὼν (or -δέας); יְהוּדָה can, of course, be fem. (ψ 114, 2).
- (28) רָעִי. So KUENEN (*Hibbert Lect. for '82*, p. 132), STADE (*Gesch.* 2, 72), OORT, KLOST., KITTEL ('perhaps'). Cf. Zech. 13, 7, where the same emendation is 20 required by the parallelism, and Jer. 3, 1 where 6S read רָעִים. רָעִי. Certainly not Second Isaiah's writing. It seems to be not a gloss but a variant to v. 26^b. See note above (1. 10), and comp. *Intr. Is.*, p. 281. The text of M contains one inaccuracy: for הָאִמֹּר read הָאִמֵּר, with 6. So KLOSTERMANN. But cf. MÜLLER, *Propheten*, 1, 174. [As gloss on הָאִמֵּר לִירוּשָׁלַם תּוֹשֵׁב in 26^b, 25 is probably correct; the ו is again the *Waw explicativum* (see note on 17, 8; p. 90, l. 21) so that וְלֹאֲמֹר = *that is to say*.—P. H.]
- 45 (1) After יהוה DUHM inserts הָאֵל (6 Κύριος ὁ θεός). This means closing the first stichus at לִכְרֹךְ, which in turn involves excluding וּמִתְּנִי מַלְכִּים אֶפְתָּה from this stanza.
- לָהֵד, KLOST.; cf. on 41, 2. מִלֵּרֶד, which KÖNIG (1, 339) defends. HITZ. לָהֵד; WELLH., לָהֵד (= לְהוֹרִיד); GRÄTZ and PERLES לְהוֹרִיד. Parallelism favors KLOST.'s suggestion; a panic and incapacity of resistance go together.
- (2) וְהָרִים, HOUB., KLOST., GRÄTZ (virtually); cf. v. 13. 6 καὶ ὅρη, i. e. וְהָרִים; so LOWTH. But 49, 11 is not a perfect parallel. מִוְהָרִים.
- אִישֶׁר Q^rê: אִישֶׁר K^ethib. Cf. ψ 5, 9.
- (3) מִלְּמֶנֶ תֵּרַע, an editorial insertion (DUHM) which overloads the metre, and somewhat obscures the sense. Observe that מִלְּמֶנֶ follows in v. 4, and מִלְּמֶנֶ יִרְעוּ in v. 6.
- (4) On the parallel statement in the Cyrus Cylinder Inscription (l. 12) see KITTEL. אֲרֵצָה; so KLOST. 6 ἀποδόξασμα σε; cf. 6 42, 1. Out of אֲרֵצָה, as KLOST. points out, the false readings אֲרֵצָה (see v. 4, 6), אֲרֵצָה (see v. 5, 6), and אֲרֵצָה (see v. 5, M) would easily arise. M, אֲרֵצָה, which can hardly be a corruption of אֲרֵצָה, but may be an editorial substitute for a word which seemed to say too much. For, as Hosea (4, 1) tells us, JHVH has a controversy with those who have no knowledge of God.
- (5) מִלְּמֶנֶ תֵּרַע. A variant to מִלְּמֶנֶ (see above), found also in 6V, and in an imperfect form in 6SAM^r, but not (as KLOST. asserts) in the true text of 6. GRÄTZ's remark that this clause has arisen by dittography from מִלְּמֶנֶ תֵּרַע, merely touches the fringe of the question.
- (7) הָאֵל, DUHM, with 6, to help the metre.
- (8) A lyric passage, analogous to 44, 23, and strangely misunderstood by KLOST. The middle distich is imperfect.

44

seems to me a marginal note on the description. The object of choosing (ויבחר; see below, l. 14) the trees is, *that he may cut down timber for his use.*

ויאמץ-לו בעצייער has greatly exercised interpreters, but it has, I believe, simply arisen out of מעצייער מעצייער; it is a case of dittography. ויאמץ is only valuable because it has preserved מ; מ, not ב, is the right preposition. Continue, נטע אל, 5 *which (viz. the trees mentioned) God planted, and which rain nourishes.* ὁ δ' ἐφύτευσε Κύριος. KLOST. is right in preferring אל to ארץ. But מעצייער forms no part of the text; it is a gloss. And which are the trees intended? תרה might conceivably be a ἄπ. λεγ.; what a number of names of trees are recorded in the Assyrian inscriptions! Still, in a conventional description like this it is more likely 10 (I must confess that I doubt the ἄπ. λεγ. ארץ) that one of the better known trees is referred to, and ת is a letter which often appears in a corrupt word. Read therefore, with GRÄTZ, תרהר, for תרה אל, and see on 40, 20 (תרומה; p. 129, l. 15). With GRÄTZ also correct ויקח (produced by ויקח in v. 15) into ויבחר.]

- (15) ויקח; so KLOST., with some MSS of ὁ (καὶ καθύσας ἐθερμάνθη). אל. 15
אל, KLOST., after ὁ^{SAMr} (εἰς θεούς). אל.

לו, OORT, DUHM, after ὁ^S. אל. But see v. 17, and cf. DIEHL, *Das Pron. pers. suff.* &c. (1895), p. 16.

- (16) על גחליו, DUHM, KLOST., after S. אל חציו.

Transpose יאכל and יצלה, with OORT, DUHM. Cf. S. 20

- (17) לפקל ויסקר, so DUHM (and partly OORT and KLOST.), incorporating Q^{rê}. אל
לפסל יסגור.

ויתפלל, so OORT, DUHM. אל has *Waw copulative.*

- (18) טחו, so DUHM. KLOSTERMANN. טחו. אל.

- (19) לפקל; see vv. 15, 17, and cf. פסלם, 45, 20. אל. לבול. But ב' means *produce*, which 25
does not suit.

- (21, 22) The tautology in v. 21^b, and the exhortation to *return* in 22^b (cf. 55, 7; 31, 6, doubtful passages), make one suspect a later writer filling up a gap in the text.

- (21) תפשיני, KLOST., as Deut. 32, 15. Cf. שובה, v. 22. אל's תפשיני "is enigmatical" (DUHM).

- (23) [For אל עשה read הושיע, as in 38, 15, with KLOST. Cf. note on 64, 3. 30

- (24 ff.-45, 1) In a paper which does not admit of condensation (*Cyrus und Deuterojesaja*, ZAT 18 (1898), Part I, KITTEL considers whether the language addressed by Second Isaiah to Cyrus may not have been modeled on the official Babylonian phraseology, such as we find in the famous Cylinder Inscription of Cyrus, and also have 35
been chosen with a view of propitiating that king. The value of the paper consists largely in its abundant and accurate citations from the Inscription. The idea that the prophetic writer may have aimed at influencing Cyrus, just as Christian writers addressed apologies to Roman emperors, had already been thrown out in CHEYNE's *Proph. Is.*³ (1884), but merely as a possibility which could not be converted into a probability. KITTEL, however, thinks that he has made his theory 40
probable. It is perhaps easier to suppose that during their residence in Babylonia Jewish writers had absorbed current Babylonian phrases (not necessarily in a Babylonian form). When the people of מצרים is described in 30, 5, 7^a as one that can only bring disappointment to those who seek its aid, we cannot venture 45
to infer that the writer was influenced by the inscription of Sargon in which Pir'û, king of Muçr, is described as a *prince who could not deliver* (see above, on c. 20). Nor could we argue from certain parallelisms between the phraseology of the Psalms and that of the Babylonian hymns or the Amarna Letters that the Hebrew psalmists were directly influenced by Babylonian models.] 50

- (24) לברי. DUHM makes this word introduce the third stichus of the stanza. But, surely, the laws of the language require that it should follow and not precede a

- 45 (21) Has the object of הנישו fallen out in ^a (see 41,21), as BUDDE and DUHM think? No doubt, metrical rule favors this view. But considering the careless order of the three verbs, it seems very possible that the writer neglected to insert the object.
- (22.23) Independently the writer has reached the same conclusion as BUDDE: that יָשַׁב בִּי נִשְׁכַּעְתִּי stands equally apart from the hemistich formed by v. 22^b and from the stichus which extends from יָצָא to יָשׁוּב.
- (24) (see v. 25). אֱלֹהִים לֵאמֹר, לֵאמֹר; both readings are exegetically difficult. LUZZATTO (whom the writer once followed) takes לֵאמֹר to have arisen out of Paseq, and reads יָאמַר. אֱלֹהִים, apparently, וַיֹּאמְרוּ; so GRÄTZ.
- עָלִיו יִלְמֹן; see the || passage, 41, 11. מֵ has become אֵ, as in Jud. 14, 15 (read הָלַם), and Is. 47, 9 (in אֱלֹהִים's text). The final ו in יָכֹחַ was lost owing to the initial ו of the following word. This is easier than correcting יָחַד יִבְנוּ, with DUHM. אֱלֹהִים יִבְנוּ. אֱלֹהִים corr. express יִבְנוּ (so, with some MSS, HOUB., LOWTH, and many moderns). Both readings are equally unnatural.

- 46 (1.2) Perhaps a quotation from a song of derision on Babylon. Judging from v. 2, it was composed of stanzas of three short lines each. If so, כָּרַע בַּל קָרַם נָבוּ is all of v. 1 that retains its original form. The remainder has been patched together by an editor, who has not expressed himself at all clearly; לָחִיהָ הִיוּ should mean, not *are placed upon the beasts*, but *are given up to the beasts* to trample upon (cf. D. H. MÜLLER, *Proph.* 1, 177), whereas the context shows that the images are to be viewed as carried away by the conqueror. The awkwardness of the remainder of the verse needs no showing. [I venture to restore vv. 1.2 thus:—

כָּרַע בַּל קָרַם נָבוּ
הַבִּישׁוֹ עֲצֵבֵיהֶם
נִשְׁאִים עֲמוּסִים לְעִירֵיהֶם:
קָרְצוּ קָצְצוּ יַחְדָּו
לֹא יִכְלוּ מִלֵּט נַפְשָׁם
וְהִמָּה בִּשְׁבִי הִלְכוּ:

Neither אֱלֹהִים nor אֱלֹהִים saw יָקָרָם, a synonym of כָּרַע (אֱלֹהִים συνετριβήν, אֱלֹהִים ἀσθενήσας). אֱלֹהִים's הִיוּ seems to be a fragment of הַבִּישׁוֹ (cf. Jer. 50, 2); לָחִיהָ וּלְבַהֲמָהּ is an explanatory addition to הִיוּ. This addition involved alterations in l. 3. אֱלֹהִים's לְעִירָהּ agrees with אֱלֹהִים (κοιτώντι); but not with אֱלֹהִים (וּמִן מִשְׁלֵהֵי), which appears to presuppose עִירֵיהֶם. For עִירֵיהֶם cf. 30, 6. אֱלֹהִים's כָּרַעוּ (v. 2) can hardly be right. The repetition is improbable, and in any case the order of the verbs would be wrong. אֱלֹהִים's אֲתַקְצְצוּ suggests קָצְצוּ. For the breaking up of large sacred objects of metal, cf. 2 K. 25, 13; Hos. 8, 6; Jer. 50, 2. Even when broken, such once sacred objects would still be said to *go into captivity*, comp. Jer. 48, 7; 49, 3. The transposition of נַפְשָׁם is obvious (Am. 2, 14 f.). אֱלֹהִים's מִשָּׂא seems to have come from נִשְׁאִים; אֱלֹהִים has נִמְלִיחוֹן (similarly אֱלֹהִים). But נִשְׁאִים is simply miswritten for נַפְשָׁם. נַפְשָׁם in the next line is due to dittography. H. WEISZ's (cf. above, p. 134, l. 21) restoration of אֱלֹהִים's Hebrew text of v. 1 attempts too much.]

- (1) קָרַם is possible, so DUHM, KLOST., GUNNING; אֱלֹהִים at any rate presuppose a perfect. See v. 2. אֱלֹהִים קָרַם (with future meaning?).
- (4) עֲמַסְתִּי; DUHM (*alt.*), KLOST. אֱלֹהִים עֲשִׂיתִי.
- (6-8) A late insertion (DUHM; *Intr. Is.*, pp. 299-301).
- (6) הַגְּלִילִים; cf. Job 28, 16. 19, Lam. 4, 2 (סִלָּה). So PERLES (*Analekten*, p. 71). אֱלֹהִים οἱ συμβαλλόμενοι (*those who contribute*). אֱלֹהִים הַגְּלִילִים.
- (7) וַיַּעֲמֵד; a slight improvement to the construction (DUHM). אֱלֹהִים וַיַּעֲמֵד.
- (8) וְהִתְאַשְׁמוּ; so KLOST., אֱלֹהִים καὶ στενάζετε, which is doubtless miswritten for στενάζετε; see Ezek. 28, 19, where אֱלֹהִים has στενάζουσιν, but אֱלֹהִים more correctly στενάζουσιν (cf. 27, 35), *i. e.* שָׁמְמוּ. אֱלֹהִים Is. seems to have given Hithp. אֲשַׁמֵּם the sense

- 47 (12) $\text{א} + \text{באשר ינעת מנ'}$ + א . An imperfect quotation from v. 15, which spoils the metre (DUHM).
- (13) עצתך ; so SIEGFR.-STADE. $\text{א} + \text{עצתך}$, a confusion of עצתך and עצתך . הברי $\text{Q}^{\text{r}}\text{ê}$; הברו $\text{K}^{\text{t}}\text{h}^{\text{b}}$. The word is probably corrupt, but the sense (see ע) is clear. The division of the first two stichi is difficult. 5
- $\text{א} + \text{עליך}$; unmetrical and superfluous (DUHM). Cf. on v. 11.
- (14) For the gloss v. 14^c see above, p. 142, ll. 11. 15.
- (15) באשר , following the variant in v. 12. $\text{א} + \text{אשר}$. $\text{א} + \text{סחרך}$, a gloss, suggested by 13, 14; Nah. 2, 16, but destructive of the consistency of the stanza. In א it stands before, and is connected with, מנעורך . But 10 ע places it after מנ' , which seems to represent an earlier stage in the tradition. The variant in v. 12 does not recognize סחרך . The alternative to this view is to read שחרך *thy enchanters* (EWALD), and to place it after לך . The scribe may have omitted it by accident, and have repaired his error by inserting the word after מנ' . But the ס constitutes a difficulty; ס and ש are more easily con- 15 founded than ס and ש . The (probable) occurrence of שְׁחָרָה (inf. Piel from שָׁחַר *incantare*) in v. 11 [contrast above, p. 142, l. 48] is also rather adverse to this view.
- 48 A highly composite work. On the later insertions see *Intr. Is.*, pp. 301f.
- (1) וממעי , SECKER, DUHM, GRÄTZ, LOEB. $\text{א} + \text{וממעי}$. ע $\text{é} \text{é} \text{'lou} \alpha$. ע *מורעית*. 20
- (2) לא באמת — נקראו . So (but with different views of לא) KLOST., DUHM. For the meaning, see *Intr. Is.*, p. 54. א places : after בנרקה , but this makes it difficult to explain the כי which follows, unless indeed, with GRÄTZ, we read הכי (cf. on 2, 6, p. 79, l. 36).
- (3) ואשמיעם ; so BREDEK., GIESEBRECHT, OORT, DILLM., DUHM, and presumably 25 DRIVER (*Tenses*³, p. 216, note 4). Note ואשמיעם . $\text{א} — \text{ן}$. The hesitating inconsistency of the pointing is characteristic of the early interpreters. See on 42, 6.
- (6) $\text{א} + \text{חזה כלה}$. This does not suit the context, and seems the editor's conjectural emendation of an illegible passage (DUHM).
- ואתם ; so DUHM. $\text{א} + \text{ואתם}$. A familiar type of error (cf. 30, 32).
- תעיד ; so DUHM; GIESEBR. תעידו . Cf. 43, 10. 12; 44, 8. $\text{א} + \text{תנידו}$; but הניד has the special sense of *prophesying* (so v. 5). ע expresses תדעו .
- ובצרות ; cf. Jer. 33, 3. $\text{א} + \text{ובצרות}$. But *secret things* is an imaginary sense (see on 65, 4), and *things safely kept* will not suit here. [In the beginning of the Cuneiform Account of the Flood *amât niçirti* (lit. *word of treasuring-up*) is used for *secret*, 35 *mystery*. The Babylonian Noah, *Xasis-atra*, begins his story as follows: *Luṭti-ka, Gilgameš, amât niçirti | u pīrista ša ilāni kāša luḡbī-ka* 'I will reveal to thee, O Gilgames, the mystery, and the decision of the gods will I announce to thee;' cf. DELITZSCH, AHW 552^a; JASTROW, *Religion of Babylonia*, p. 495. — P. H.]
- (7) ולפנים ; cf. 41, 26. So KLOST., SIEGFR.-STADE. $\text{א} + \text{ולפני יום}$. ע ποτέροις ἡμέραις . 40
- (8) נפתחה ; so LOWTH(?), GRÄTZ, with (perhaps) $\text{פ} \text{פ} \text{פ}$. ע ἤνοιξα . ע *ארכינחא*. $\text{א} + \text{פתחה}$. But the intransitive use of פתח is to be rejected. Cf. on 60, 11.
- (9) אחמל עליך ; cf. Jer. 13, 14. So GRÄTZ. $\text{א} + \text{אחמלך}$, which is not translatable without violence (see Qamhi).
- (10) $\text{א} + \text{בכסף}$. J. KENNEDY, בכסף , rendering, *I have refined thee, but not like silver*; 45 *I have [instead] tried thee in the furnace of affliction*. פ also *quasi argentum*. $\text{א} + \text{בחרתך}$, which need not be corrected into בהנתך (so J. KENNEDY), the form of the stem being Aramaizing (GES. *Thes.*, p. 199). But cf. Jer. 9, 6. פ wrongly *elegi*. חָנַם ; cf. 52, 3. 5; Ex. 21, 11. So KLOST., who also wrongly changes בכור into בבר (see on 1, 25, p. 111, l. 48). 50
- (11) למען למעני ; so DUHM. $\text{א} + \text{למעני}$. Against this, note: (a) that יחל in the next stichus implies an omitted שמי ; (b) that בכורי , which follows presently, also points to שמי ; (c) that vv. 9. 10 are most easily explained as qualifying and limiting v. 11

- 49 (5^b) Happily combined by DUHM with v. 3 as the first half of the second quatrain. וְאֶחָדָם; so OORT, DUHM, KLOST. \mathfrak{M} .
- (5^a) Heb. text + לֹא, i. e. *not* (so ΘΣΞ), or *to him* לוֹ (so Q^crê, with AC). Some Heb. MSS give לוֹ in text. Most moderns read לוֹ, or take לֹא as = לוֹ. But an examination of the 15 passages in which the Masorah would have us undoubtedly 5 read לוֹ for לֹא (our passage is one of two *doubtful* ones) justifies caution. See especially 9, 2, where the case is almost exactly parallel (note *e. g.* the unusual position of לוֹ, if לוֹ be correct). In our passage ל is most probably a repetition of the preceding letter, and \mathfrak{M} is a record of a second reading אֶחָדָם, between which and the reading יֶאֱסֵף the scribe was in some hesitation. \mathfrak{G} και ἰσραηλ 10 συνναχθησονται, *i. e.* אֶחָדָם. Our choice lies between אֶחָדָם and יֶאֱסֵף. (KLOST. prefers אֶחָדָם).
- (6) \mathfrak{M} + וַיֹּאמֶר, which in our text has become superfluous. \mathfrak{M} + מהיותך לי עֵבֶר, which produces (with נקל) a most awkward construction, and spoils the metre. Omit, with DUHM. SCHIAN (*Ebed-Jahwe*, pp. 24f.) objects that 15 v. 5 is also expressed awkwardly. But v. 5 is clearness itself compared with this *barbarous clause* (DUHM); and metre, too, has its rights. וַיֹּאמֶר Q^crê; נִצְוִי K^ethib (*miswritten*, KÖNIG ii, 1, p. 131).
- (7) לִנְבוּזָה. So SECKER, LAG. — LUZZATTO, KLOST., נְבוּזָה. \mathfrak{M} לְבוּזָה (see next note). לְמַתְעֵב. So LUZZ., CHEYNE, OORT, GUTHE, DUHM. \mathfrak{M} לְמַתְעֵב, perhaps mispoint- 20 ed out of reverence (LUZZ.). Cf. on 52, 14.
- (8) וְאֶתְנַחֵם. Cf. on 42, 6. \mathfrak{M} — וְ, — וְ. וְאֶתְנַחֵם has the appearance of being an editorial insertion from 42, 6 (DUHM), where it is used with a different reference.
- (9) + כֹּל, so DUHM, KLOST., with \mathfrak{G} . 25
- (11.12) There seem to be *lacunæ*. In v. 12, supply with DUHM (*cf.* Deut. 28, 49).
- (11) הָרִים. So GRÄTZ with TS. \mathfrak{G} (πᾶν) ῥος. \mathfrak{M} הָרִי. The text originally had 'הָרִי, *i. e.* הָרִים. If any word had a suffix it would, of course, be דָּרֶךְ. וּמִסְלֹת. So GRÄTZ, with TS. \mathfrak{G} και πᾶσαν τριβὸν. \mathfrak{M} וּמִסְלֹתִי. Same error in 30
- (12) \mathfrak{M} + מִצְפּוֹן וְ, added from ψ 107, 3 (*Intr. Is.*, p. 275). סוֹנוֹת; *cf.* Ezek. 29, 10; 30, 6. See *Intr. Is.*, *l. c.* GRÄTZ סוֹנוֹה. J. D. MICHAELIS, DÖDERLEIN, KLOST. make סוֹנוֹת = סוֹנוֹת.
- (13) וַיַּעֲזוּ K^ethib, with TS; וַיַּעֲזוּ Q^crê, with the Soncino Bible, *Complut.*, and other good editions, AS²3. 35
- (15) The passage may be carelessly written, but requires neither DUHM's nor WINCKLER's correction (*Altor. Forsch.* 1, 194).
- (16) KLOST. עַל כִּפִּי, with \mathfrak{G} . (The text had 'כִּפִּי'; \mathfrak{G} overlooked the abbreviation. A suffix is, of course, needless). Read, perhaps, עַל כְּפוֹת יָדִי, with S and Apoc. 40 Baruch 4, 2 (CHARLES, p. 6).
- + צִיּוֹן; *cf.* English translation, p. 211, l. 15.
- (17) בְּנִיךְ; so LOWTH, BREDENK., BRIGGS, DUHM, KLOST., GRÄTZ, with \mathfrak{G} TA, and Cod. Bab. (*primâ manu*). LAG. (*Sem.* 1, 4) בְּנִיךְ (?). See on 54, 13; 62, 5. \mathfrak{M} בְּנִיךְ.
- (19) The *lacuna* (see v. 19^b) existed in \mathfrak{G} 's text. D. H. MÜLLER's attempted strophic 45 arrangement (*Proph.* 2, p. 11) only increases one's conviction that the text is imperfect.
- (21) \mathfrak{M} + גִּלְהָה וְסוֹדָה, which is simply due to dittography, being miswritten for גִּלְהָה (RUBEN). Not in \mathfrak{G} ; DUHM. Cf. on 54, 11, and see *Intr. Is.*, p. 259, (r). 50
- second time (21^c); so LOWTH, KLOST., with \mathfrak{G} TA. \mathfrak{M} וְ.
- (24) עֵרִיץ; so S3 (no doubt by conjecture), HOUB., LOWTH, EW., WEIR, CHEYNE, BREDENK., OORT, RYSEL, GRÄTZ. \mathfrak{M} צֵרִיק; so DEL., DILLM.
- (25) DUHM boldly transposes the opening words to the beginning of v. 24. This is the

- 48 which begins with שמי. Probably the scribe wrote למען twice over by accident, overlooking שמי, and a subsequent corrector appended a ׳ to each word to make sense.
- יחל. So G (ὅτι τὸ ἕμὸν ὄνομα) βεβηλοῦται. But ITS express אָחַל; so HOUB., KLOST. (cf. Ezek. 22, 26).
- (14) אָחַל + יהוה + אָחַל. An explanatory gloss, inserted after the next word had been misread.
- אָחַל; see v. 15^b. So KLOST. The question extends to the end of v. 14; then follows the answer. אָחַל.
- יְהוָה וְיָדָע וְיָדָע בְּכַשְׂדִּים. ותקוף ררע נבורתיה ינלי בכסדאי. I et brachium suum in Chaldeis. G τοῦ ἀραι σπέρμα Χαλδαίων, i. e. לשאת ורע כ׳, which has suggested the not very probable corrections, וְשָׂאת וְרָעוּ בְּכַשְׂדִּים (KLOST.) and וְכָרַע בְּכַשְׂדִּים (DUHM). GIESEBR. (Beitr., p. 161), רַעְנוּ. HOUB., DEL.³, CHEYNE³ have already corrected בכשדים.
- (15) וְנִצְלִיחַ; so OORT, GUTHE, DUHM, with G.S. אָחַל.
- (16) אָחַל + אָחַל שְׁמֵנוּ וְאָחַל. A later insertion, which obscures the sense, and is perhaps 15 a variant of v. 14^{aa}.
- מַעַת הִיּוֹתָה שֵׁם אֲנִי אָחַל. cf. Jer. 6, 15. So KLOST. אָחַל.
- ועתה ארני יי ונו. Unless, with GIESEBR., we regard the Prophet as the speaker throughout v. 16, this last clause must be a gloss (so OORT, DUHM, SCHIAN). It is unmetrical. G prefixes the words אָחַל נְבִיא. See *Intr. Is.*, p. 302.
- (19) DUHM reads צִנְצָנִים, and excises מַעַת as a faulty repetition of מַעַתִּי. But מַעַתִּי alludes to מַעַתִּי in v. 1. Regular metre is not to be required in a late insertion.
- כַּעֲפַר הָאָרֶץ נִם עֵתָה, following G. אָחַל has simply כַּמַּעַתִּי (so, without י, BÄR, GINSEB.), and then, without any link of transition, לֹא יִכְרַת. But כַּמַּעַתִּי, if genuine, can only mean *like the pebbles of the sea*, the suffix referring to הֵימָּן in v. 18 (end); see G, 25 and cf. the Targumic use of מַעַת for a small coin. *Grains of sand* (ΑΣΘ), seems a purely imaginary sense. G's reading is in itself probable (cf. Gen. 13, 16; 28, 14), and נִם עֵתָה (οὐδὲ νῦν) enables us to account for כַּמַּעַתִּי. כַּעֲפַר הָאָרֶץ must either have dropped out of the text of the MS which the editor used, or have become illegible. The editor, therefore, deciphered the next group of letters so as to produce a figure parallel to עָחַל; נ became כ, and ה became יו. The occurrence of a final ם in this group is not adverse to this view, for as BLAU has shown (*Zur Einl.*, p. 105) the so-called final and non-final forms of certain letters were used promiscuously down to the close of the first century (cf. above, p. 89, l. 46).
- (21) [The two hemistichs of the first line had better be transposed. — P. H.] See, however, note on 14, 8 (p. 124, l. 37).

APPENDIX TO PROPHECY 3.

(cc. 49-55)

- 49 This chapter (which should have included 50, 1-3) shows much variety of metre. Verses 1-6 form the second of the inserted poems on the עֵבֶר יְהוָה. It is in six quatrains; the metre is that of 42, 1-4. The short lyric in v. 13 is parallel to that in 44, 23. The remainder is less uniform. Possibly 50, 2, 3 is a quotation. It differs from the passage with which it is connected by its close approximation to syllabic metre. All the stichi, except that beginning הַקְצֹר (in v. 2^b), have either six or seven feet, and it is conceivable that מִפְּדוּת in the stichus referred to may have been inserted by a later editor.
- (3) אָחַל + יִשְׂרָאֵל; so all the Versions. One MS (KENN.) omits it, and so, on exegetical grounds, do J. D. MICH., GES. (in 1821, but not in 1829), BREDENK., KLOST., DUHM, SCHIAN. It is a gloss, suggested by 44, 23; cf. the glosses in G at 42, 1.

legitimate consequence of DILLMANN's critical argument (*Jes.* 5, p. 437); but this argument is not so strong, as DILLM. thinks it. Still weaker is DUHM's position, correcting as he does צָרִיק into עֲרִיץ. But whether כִּי be correct before "כֹּה אָמַר יְיָ" may be doubted. It seems to have arisen from a wish to justify the (corrupt) reading צָרִיק, and would be better expunged.

50 (2.3) See on chapter 49, p. 144, l. 46.

- (2) תִּבְשָׁשׁ; so LOWTH, GUNKEL (*Chaos*, p. 98), with 𐤔. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏; so GUNKEL. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏. DUHM has a similar suggestion, but does not see that ותמת is a corruption of 'ובהמת' (the mark of abbreviation was neglected).

(4-9) Another poem on the עֶבֶר יְהוּה. It is in three quatrains of double lines, strict enough to be called קִינָה-verses. Cf. BUDDE, ZAT 11 ('91) p. 238.

- (4) לַהֲחִיּוֹת (cf. ψ 119,50). 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏; so apparently 𐤔, which (like AV) derives the word from חַיָּה. 𐤔 לֹאֲלֹפָא, i. e. לַרְעוֹת (cf. Prov. 10,21; Eccles. 12,11), which KLOST. 15 accepts, but which hardly suits יַעֲרָה. GRÄTZ לַעֲנֹת. The line is imperfect; a word qualifying דָּבָר, such as נַחֲמִים or נַחֲמָה, may have fallen out.

𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏 + יַעֲרָה בְּבֹקֶר, a variant to the three following words, which overloads the verse (DUHM). For a more difficult view, see BUDDE, ZAT 11, 238.

- (5) 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏 + אֲדֹנִי יְהוּה פָּתַח לִי אָזֶן, a variant to 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏 + יַעֲרָה לִי אָזֶן (DUHM), shown to be incorrect by its being too long for the first part of a.

- (6) כְּלָמוֹת; cf. Jer 23,40. So DUHM. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏.

(10.11) A late insertion (*Intr. Is.*, pp. 302f.; cf. SCHIAN, p. 32; LAUE, pp. 9ff.). The metre is that of vv. 4-9; it is in the language and ideas that the writer betrays 25 his later date.

- (10) יִשְׁמַע. So OORT, DUHM, with 𐤔. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏.

- (11) מֵאֲרִי (27,11); so SECKER, BREDEK., OORT, DILLM., RYSEL, DUHM, KLOST. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏.

30

51 (1-8) Five quatrains of double lines. The second quatrain is imperfect.

- (1) 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏 + בּוֹר. A gloss on the rare and ambiguous word מִקְבֵּת, which might mean hammer. So DUHM. Metre gains by its omission. Cf. on vv. 17.22.

- (2) חוֹלֹלֶתֶם. So GRÄTZ (cf. DUHM). 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏.

𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏 &c.; so DRIVER, MOORE, OORT, DILLM., DUHM, KLOST., GRÄTZ, DILLM.- 35 KITTEL, with 𐤔𐤔. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏 gives 𐤁 copulative.

- (3) עֲרֵבְתָה כֵּן יְהוּה, in the second line, transposed on metrical grounds.

A line seems to have fallen out, containing an exhortation to be of good cheer.

- (4) LOWTH, J. D. MICH., BREDEK., OORT, RYSEL, GRÄTZ, BUHL read עֲמִים, עֲמִים, 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏, 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏. Some MSS hesitate, combining עֲמִי with 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏; so 40 too, 𐤔, which gives ὁ λαός μου and οἱ βασιλεῖς (the latter, a free rendering to improve the parallelism). The context speaks decidedly for 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏. But 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏's 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏 (cf. 55,4) must be excised as against the metre. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏 may have sprung from a faulty repetition of עֲמִי (א) 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏.

נִימִים; cf. 42,6; 49,6. So KLOSTERMANN, with 𐤔. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏.

- (5) אֲרִינִי אֲקִרִיב (cf. Jer. 49,19); so BACHMANN, and similarly OORT and DUHM. 𐤔 ἔρχεται ταχὺ. 𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏: קִרְיֹב. The metre of the two neighboring lines gains, and in v. 4 the sense. 𐤔 leaves אֲרִינִי unexpressed.

𐤁𐤏𐤁𐤏𐤕𐤁𐤏, cf. v. 4; 62,1. 𐤔 ἐξελεύσεται.

The last clause of v. 5 is a variant of the preceding second hemistich of 5^b, and 50 should be omitted.

- (4^b.5^b) KOSTERS, who (rightly) considers the Songs on the Servant of JHVH to have been inserted in Is. 40-55 by a later hand, points out (*op. cit.*, p. 589) that

- 52 Book of Job. As it now stands, the poem falls into 15 quatrains, one of which, it is true, has been imperfectly transmitted. But there was probably a time when it was shorter. There is some reason to think that those portions which are here given as stanzas 1-3 and 14.15, were written after the description of the fortunes of the *Servant* as a framework to receive it. There are many corrup-
tions of the text. In dealing with these, we must not omit to consider the poetical form of the composition, and the writer's marked tendency to link the different parts together by repeating the same ideas and the same leading words (hence a bold conjecture of KROCHMAL on stanza 11, line 1, becomes not unjustifiable; cf. p. 150, l. 12). 10
- (14) עליו. So HOUB., LOWTH, DATHE, GRÄTZ, DUHM, KITTEL, GUNNING, with \mathfrak{C} s. \mathfrak{M} עליך; and so \mathfrak{G} , which has the second person throughout this verse. \mathfrak{M} , being in uncertainty, recognizes both views. But the form of vv. 13.15 makes an address to the *Servant* impossible.
- כן should introduce a clause in correspondence to the preceding stichus. There-
fore between כן and משה words must have fallen out such as רבים יחמורוהו. The verb should be one that expresses unambiguously the opposite of שממו, and in restoring it conjecturally we may look for suggestions to 53, 2.3.
קשקת; so GEIGER, GRÄTZ, DUHM, KITTEL, GUNNING; \mathfrak{M} מִשְׁחַת. Was there a design in this strange pointing (LUZZ., OORT)? Cf. on 53, 5. 20
- (15) ישתחוו. \mathfrak{M} יִהְיֶה, i. e. *cause to spring up* (DILLM., DUHM, DRIVER, &c.). The objections to this rendering of יִהְיֶה have been set forth by G. F. MOORE (*Journ. of Bibl. Lit.*, Boston, 1890, p. 221) and the present writer (*Proph. Is.* 3, p. 167). The sense proposed is, however, an appropriate one. We might read יִתֵּר (so *Proph. Is.*); י might easily have come out of a fragment of ת, and ה be an augmented
ר. יִתֵּר with the object גוים occurs in Hab. 3, 6. But does not the parallelism suggest that גוים is the subject? Moreover \mathfrak{G} has θαυματοδοται. MOORE would therefore read ירגו (cf. Jer. 33, 9). A still better parallelism will be produced by reading ישתחוו; cf. the parallel passage 49, 7. The middle letters may have become effaced, and יִהְיֶה have been misread יִהְיֶה. \mathfrak{C} 's ישתקון (= ידמו) seems a guess. 30
- 53 (1) This verse should be linked with 52, 15^b. On the rendering, cf. GIESEBRECHT, *Beitr.* p. 159, whose exegetical view, however, supported by BUDDE (TLZ, May 23 '96, col. 287) the writer is unable to accept.
- (2) לפנינו; so EW., CHEYNE, OORT, GIESEBR., GRÄTZ. \mathfrak{M} לפנינו, against which see *Proph. Is.* 3, 2, 43. 35
 \mathfrak{M} וגראהו. \wedge DUHM. מראה (in the following line) was accidentally written twice over, and the second time misread to make sense.
- (3) נִבְּוָה וְהָרָל אִשִּׁים \mathfrak{M} is very difficult. ה arose out of פ (phonetic confusion; cf. above, p. 109, l. 49; p. 110, l. 34), ד out of ה. אִשִּׁים is mainly a dittogram. Read נבואה הוא ונקלה. Note the abundance of the letters ה and ו; ה precedes. הוא is logically indispensable (KLOST., GUNNING); GRÄTZ prefixes it, but see v. 7.] 40
- (4) LOWTH and BLEEK סבלם, הוא, with \mathfrak{S} , and some MSS and editions. Other MSS give הוא as Q^{re}.
- (5) מחלל dishonored; so A, βεβηλωμένος. See on 51, 10, where, however, the Poel part has a more special application. The parallel verb דבס covers the cognate senses of affliction, humiliation, ill-treatment. \mathfrak{G} sometimes renders ταπεινώ (ψ 34, 19; 71, 4; 88, 11). \mathfrak{M} מחלל. But the traditional belief in a Poel and a Poal of חלל meaning to pierce, to be pierced, though found as early as \mathfrak{G} (Job 26, 13; Is. 53, 5) is very questionable, and the language of v. 10^a (see below) favors מחלל.
LUZZ. and OORT, ובהדרתו — שלומנו. These scholars suppose \mathfrak{M} 's pointing to have 50
a theological origin. \mathfrak{C} in fact finds a reference to the instruction which was Israel's peace and to the attachment (חברה) to the words of the Lord through which Israel's sins would be forgiven. Thus the Prophet's hard saying was trans-

- 51 are in strict קינה-metre (cf. BUDDE, ZAT, 11, 1891, pp. 238f.). V. 18, however, is no part of the poem, with which its contents are not quite consistent (see DUHM). It may have been taken from an elegy on Jerusalem. To assume, with LEY (*Hist. Erkl.*, '93, p. 66), such an origin for vv. 17-20 as a whole, or at least for vv. 18-20 (EW., DILLM.), is needlessly to spoil the poem. That a phrase in v. 20 reminds us of Lam. 3, 19 and 4, 1, is unimportant. As BUDDE first pointed out, the phrase is metrically superfluous, and no doubt an interpolation.
- (17^c. 22^c) א + כוס. A gloss on קבעת. So LAG., DUHM, KLOST., RYSEL. ט simply τὸ κόνδυ. There is an exact parallel in v. 1.
- (19) ינחמך; so LOWTH, LAGARDE, GRÄTZ, CHEYNE, BREDENK., RYSEL, with טט. 10 אנהמך. Cf. HAUPT, *Zeitschrift für Assyriologie*, 1887, p. 275.
- (20) [P. S. To keep א כתוא במכמר (כתאו במכמר) seems to me impossible. בתוך כרמם would not make a good sense. Read, perhaps, בתוך חרבת. Final כ was lost through the proximity of ח. הרבת became, by corruption of ח into כ, ב into מ, and ח into ס, כרמם, whence מכמר.] 15
- (22) א + ארניך, אלהיך. ט Κύριος ὁ θεός (text had 'אלה). Metre favors the omission. Transpose, for metre's sake, the two parts of the third line, with DUHM.
- (23) מוניך; cf. 49, 26. So SECKER, LOWTH, EW., KLOST., with ט. מעניך, GRÄTZ. א מוניך. But מונה does not mean to oppress (see on 27, 8). ט τῶν ἀδικησάντων σε. + וביד מעניך. טV corr. AMrCr has καὶ τῶν ταπεινωσάντων σε (טV originally omitted 20 καί), Cf. 60, 14. DUHM, מוניך, וביד מוניך, but less probably.
- 52 (2) שביה, OORT, BUDDE, DUHM. א שבי. 25
- חיתתה Q^crê; Kethîb. Soncino Bible and *Complut.* have Q^crê in text; so the Versions.
- After v. 2 two lines are still required to complete the stanza.
- (5) הַגִּם מִשְׁלֹי יְהִילִיו. So KLOST. א. הנה משל היו מִיְּהִילִי לי. But יְהִילִיו is a very questionable form; it should be יִילִיו (see on 15, 2). ט θαυμάζετε καὶ ὀλογύζετε, but this, and indeed the whole verse in ט is unsuitable to the context (cf. Rom. 2, 24). ט presupposes א's text, except that the translator may have conjectured יתהללו, which RYSEL adopts. 30
- מִנְאָץ; so LUZZATTO, CHEYNE, OORT, RYSEL, DUHM, GUNNING. א. מִנְאָץ, which combines two possible readings מִנְאָץ and מִתְנָאץ (KLOST.). Cf. on 59, 3. LUZZATTO, however, suggests that a religious scruple is the true cause of the strange punctuation.
- (6) א. לכן ביום ההוא. א gives two forms of text, לָכֵן and לְכֵן. The latter (cf. ט) is 35 to be preferred.
- (7) הַנְּנִי; מה־נָּאוּ א. הַנְּנִי (which ט attaches to v. 7) is clearly to be disconnected from המרבר, while, not less clearly, it is the speed and not the comeliness (מה־נָּאוּ; cf. Cant. 7, 2) of the feet of the messengers which calls for notice. Cf. Nah. 2, 1^a. KLOST. prefers מִמֶּהֱרָ אֲנִי; GRÄTZ, מהר. 40
- + בא גִּלְגָּל (line 3). So BUDDE for metre's sake.
- (8) קיל. GRÄTZ, better, קיל-.
- (10) The third line of the stanza seems to have been lost. From מְתוּכָה in v. 11 we may infer that it contained a reference to Babylon.
- (13-53, 12) On the criticism of this passage, see *Intr. Is.*, pp. 304ff., and cf. DUHM's *Jes.*, and SCHIAN, *Ebed-Jahwe*, pp. 33ff. It is highly probable that this prophetic poem in something like its present form existed before the Prophecy of Restoration (i. e. the main part of cc. 40-48) was composed. That the writer made use of some earlier composition of the nature of a threnody on some prophet like Jeremiah, 50 is a speculation which, however natural, further research shows to be unnecessary. Still, it is very possible that the fate of Jeremiah floated before the mind of the writer, and also that he was partly influenced by some earlier form of the

- 53 יראה אור וישבע (ψ 36, 10; 50, 23). Ὁ δεῖξαι αὐτῷ φῶς καὶ πλάσαι (corrupted either from πλῆσαι or from ἐμπλησθῆσεται, as AΘ render). DUHM יראה אור וישבע. HOUB. and KLOST. simply insert אור. KITTEL inclines to this. מראה ישבע; וישבע.
- יפניע; so KLOST. מ יצדיק צדיק. That the troublesome word צדיק is merely an accidental repetition of the four preceding letters, was seen by LOWTH, OORT, DUHM, LEY. But the omission of צ does not bring us back to the original text, for הוצדיק is an unattested construction. The writer's habit of repeating leading words and ideas suggests that, just as other leading words of the concluding stanza (v. 12) are to be met with in earlier stanzas, so יפניע is probably to be found elsewhere in the same sense as in v. 12. Paleographically, the change is not a very difficult one. Grammatically and exegetically the gain is great.
- (12) ינהל לו; so DUHM with Ὁ, to avoid the repetition of the same verb in l. 2. מחלוקת לו.
- קרבים; so DUHM, with Ὁ. מ קרבים, against the parallelism.
- (12^c) למנות + מ. A gloss (DUHM). See ψ 141, 8.
- 54 Verses 1-6 are metrically worthy of Second Isaiah, but we can only venture to assert that they are by the author of 49, 14 ff., with which their contents closely connect them. The hand of the editor is visible in vv. 15 and 17^{cd}, and earlier 20 additions are not impossible.
- (1.2) משכנותיך, רנה + מ. Superfluous and metrically undesirable (DUHM).
- (2) המי; so OORT, DUHM, GRÄTZ, with Ὁ. מ.
- (3) Both sense and metre suggest that a hemistich has fallen out (DUHM).
- (5) בעליך; so DUHM and (virtually) OORT. מ בעליך. If this implies that a new marriage between JHVH and Israel is thought of, it is against v. 6.
- (6) Transpose יהוה from ^a to ^b, with DUHM.
- (8) שצף + מ, the undeleted error of a scribe for קצף (DUHM).
- רנע + מ, inserted for the sake of antithesis (cf. ψ 30, 6). But metre does not favor it, and the repetition (see v. 7) is unpleasing. Not expressed in Ὁ.
- (9) כימי. So HOUB., LOWTH, DELITZSCH, BRIGGS, OORT, DUHM, KLOST., with ΣΘΣΘΑ, and some MSS (including Cod. Bab.). מ כימי. מ כימי. So OORT, DUHM with Ὁ. מ אשר. Same error in Jer. 33, 22.
- (11-14a) Three tristichs, the last of which is completed by v. 14^a (שלום || צדקה).
- (11) סברה. KLOST. סברה, i. e. *driven away* (as a wife by her husband). But the form is hardly classical (see on the gloss in 49, 21). Ὁ paraphrases well ἀκατάστατος. Zion had been overthrown as if by a storm (29, 6), and must be rebuilt more securely.
- בנפך ארניך; note the parallelism. So WELLM. (Prol.²,* p. 415, note 1; DLZ, Aug. 2, 1890), RYSEL, GRÄTZ, and virtually KLOST. Ὁ supports בנפך. מ בפוך אבניך. פ' a picturesque expression for the black asphalt-mortar used in old buildings in Jerusalem (GUTH). So KLOST. מ again inserts the article.
- (13) בניך. So DUHM, GRÄTZ. Thus we get a good parallel to בניך in the next stichus. The children, i. e. the inhabitants of Zion, are in fact the builders (see 49, 17, 18). Cf. Berachoth 64^a (read not בניך but בניך), where the oddity of the exposition consists in reading בניך in both parts of the verse, and in limiting its reference to professed students of the Scriptures. Cf. 49, 17; 62, 5.
- (14) תרחקי. So GRÄTZ. The loss of an initial letter is one of the easiest of misfortunes.

* In Prol.⁴ (1895) the sentence on this correction disappears; otherwise the note remains unchanged.

53

formed. But, obviously, **חבורה** may be related to **חבורה** as **גדופה** is to **גדופים**, and **שְׁלוֹמִינוּ** is sanctioned by **6**. Many MSS and editions, however, have **שְׁלוֹמִינוּ**, which favors LUZZ.'s view. WEIR independently suggests **שְׁלוֹמִינוּ** (*Proph. Is.*³, 2, 168). **מִרְפָּא**; GRÄTZ, **מִרְפָּא**.

- (7) [For **א** **נַגַּשׁ** **וְהוּא** **נַעֲנָה** **א** read, transposing **ו** **נַגַּשׁ** **א** **וְהוּא** **נַעֲנָה** (so GRÄTZ, GUNNING). 5 **א** **וְלֹא** **יִפְתָּח** **פִּי** **א**, repeated in error from the second line (LAG., OORT, KLOST., DUHM, GRÄTZ); cf. note on 41,7 (p. 128, l. 50).

- (8) **וְאֵת־דְּרוֹרִי** **א**, of which there is no satisfactory explanation. **נָגַע** **לְמִוֶּת**; similarly HOUB., KENNICOTT, LOWTH, OORT, GIESEBR., RYSEL, DUHM, DIEHL (*Das Pron. pers.*, pp. 16.20), GUNNING. **6** **ἡχθη εἰς θάνατον**. **א** **נָגַע** **לְמוֹת**. 10 The text must have had **נָגַע** **לְמוֹת**. Differently FRANKEL, *Vorstudien*, p. 215.

- (9) **רַשְׁעִים** — **רַשְׁעִים**; so KROCHMAL, GRÄTZ. For **פ**, cf. stanza 15, ll. 2 and 4. **א** **עֲשִׂיר** — **רַשְׁעִים**. If **עֲשִׂיר** be right, it implies that Jerusalem again presents the old contrasts of rich and poor, and that social disorders are frequent. But the parallelism is strongly against this view. The transposition of letters, and the failure to 15 notice the mark of abbreviation, are among the best attested causes of the errors of scribes. Hence **עֲשִׂיר** may easily have been written for **רַשְׁעִי**. After this it became natural for **רַשְׁעִים** in the preceding stichus to be weakened into the more usual word **רַשְׁעִים**. The alternative is to read **עֲשִׂיק** (so ICA after EWALD), or **עֲשִׂיק** (DUHM), or better **עֲשִׂיקִים** or **עֲשִׂיקִים**. But whether the use of **עֲשִׂיק** for 20 Heb. **נָלוּ** in **1** Prov. 14,2 (where, singularly enough, BOMBERG reads **עֲשִׂיר**) in the wide sense *dishonest, Betrüger* (so DUHM), may be doubted. The tact of the reader must decide whether **עֲשִׂי** **רַע** (BÖTTCHER, RYSEL, DILLM.-KITTEL, GUNNING) be a sufficient correction, or strong enough in this context.

נִרְשָׁו, or (cf. DRIVER, *Tenses*³, p. 229, n. 6) **נִרְשָׁו** *his tomb*, cf. Job 21,32, DILLMANN's 25 note on which needs correction. **א** **בְּמִתִּי**. The text seems to be in the highest degree corrupt (SCHWALY, *Leben nach dem Tode*, p. 59). But perhaps **בְּמִתִּי** or **בְּמִתִּי** (so *Proph. Is.*³, 2, 170; RYSEL; SIEGFR.-STADE) is not a corruption but a substitute (an early one; see **6**) for an illegible word. Against **בְּמִתִּי** (so some MSS) see *Proph. Is.*, l. c. GIESEBRECHT's **בְּמִתִּי** (*Beitr.*, p. 171) implies too much honor 30 for the despised subject of the passage (Gen. 35,20). BALL (unpublished paper) **בְּיָתִי**.

- (10.11) This is not the hopeless passage which some have supposed. Comparing **א** and **6**, and taking account of the structure of the poem, it is not impossible to obtain a good sense. But the probability remains that even in a corrected text something may belong rather to the editor than to the author. 35

- (10) **חָלַל**. The *dishonoring* of JHVH's *Servant* is as strange to an Israelite as the profanation of the sanctuary (Ezek. 24,21). Hence the writer reverts to the statement of v. 5^a, and explains it. We might, of course, (assuming that the Po'el of **חָלַל** was in use, and meant to *pierce through*) read **חָלַל**. But a clearer expression is required in the introduction to what is meant to be the solution of a great 40 religious problem. KLOST. **חָלַל**; but this is not the most natural form. **א** **חָלַל**, a troublesome Aramaism. **6** (καὶ Κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτόν) τῆς πληγῆς, i. e. **חָלַל**. Σ, ἐλεῆσαι, perhaps a corruption of βεβηλῶσαι (KLOST.; cf. v. 5 A), or ἀλοῆσαι (FIELD). KITTEL, **חָלַל** (*alt.* **חָלַל**, for **חָלַל**). DUHM's reading of this clause (based on **6**) is too adventurous, and cannot be discussed here. 45 **יָשִׁים**; so EW., (ed. 2), CHEYNE, GIESEBR., OORT, GRÄTZ, with **י**. **א** **יָשִׁים**. The opposite error to that in 42,20.

- (11) Between **יָצַח** (v. 10) and **א** **מַעֲמַל** **נִשְׁוּ** (words of which no satisfactory explanation has been given by the older commentators) a *lacuna* must be supposed. The text used by **6** also had a *lacuna*. It began at an earlier point than the *lacuna* 50 in **א**, for **6** takes no account of **יָצַח** **בִּירוֹ**, but it enables us to supply one word which is wanting in **א**.

+ **חָלַל**; so DUHM. **6** καὶ βούλεται Κύριος ἀφελεῖν.

- 19 *weave*. **ט** at any rate had a part., but as this part. (ἐργαζόμενοι) occurs three times over in vv. 9, 10, we cannot say what it was. KOPPE, DUHM, שְׁתִּיתָ; KLOST., BREDENK., שְׁתִּיתָ *Egypt's drinkers* (cf. below, l. 11). **מ** שְׁתִּיתָ *Egypt's pillars* (or *foundations*). The correction proposed is highly probable if on other grounds the passage be late; note אנמי נפש at the end of this verse (*Intr. Is.*, p. 111). 5
- שָׁכַר **מ** שָׁכַר, elsewhere only in Prov. 11, 18 (where correct שָׁכַר). The sense remains the same; for few will be convinced by GRÄTZ, who (following **ט**, Saad., Rashi, Ibn Ezra) renders *sluices* (cf. סכר *to stop up*), or HARKAVY, who compares the Egyptian *secher* 'consilium,' and renders עֲשֵׂי שָׁכַר *agentes consilia=consilarii* (*Journal asiatique*, mars-avril 1870, p. 184). R. STEPHENS (4° edition of Bible), 10 DÖDERLEIN, KLOST., BREDENK., שָׁכַר, with **ט** (τὸν ζῦθον, **מ**); cf. Herod. 2, 77. But unless we reconstruct the verse (see DUHM), this is not probable. That עֲשֵׂי שָׁכַר is a unique expression (why not שכירים, or עֲשֵׂי מלאכה?) is justly observed by WEIR (*Proph. Is.* 2, 152). But among Aramaic phrases, a single uncouth Hebrew phrase may be excused. 15
- (12) וידעו (47, 12 f.); SECKER, LOWTH, DUHM, after **ט**. **מ** וידעו.
- (13) Omit ו before התעו, with BÄR and GINSBURG. פָּנַת; so GROTIUS, LOWTH, GRÄTZ, BREDENK., DUHM, with **ט**. Cf. 1 Sam. 14, 38; Jud. 20, 2. **מ** פָּנַת.
- (14) בקרבם; so SECKER, LOWTH. See Hos. 5, 4. **מ** בקרבה. 20
- (17) לְחָנָה (on the *o* sound, see KÖNIG, ii, 1, p. 506), with some MSS. **מ** לְחָנָה, an Aramaizing error of the scribe (OLSH., p. 204; GES-KAUTZSCH²⁶ § 80, h; but cf. KÖNIG, ii, 1, p. 427). מַצְרִים to אליו, and אדמת יהודה אותה. 25 [בכל עת אשר=כל אשר; cf. KITTEL (*alt.*). אותה refers to אדמת יהודה, and מצרים to אליו; cf. DRIVER on Lev. 4, 12; 14, 4; GES-KAUTZSCH²⁶ § 144, e): *Whenever any one merely mentions the name of Judah to her (Egypt) she will shudder, because of the purpose of JHVH Sabaoth, which He is forming against Egypt.* — P. H.]
- (18) עיר ההרם; so **ט**, Talm. *Menahoth* 110^a, and some MSS, followed by HOUB., VITR., 30 LOWTH, GES., HITZ., EWALD, RIEHM, CHEYNE (*Intr. Is.*). With these DILLMANN is halfinclined to agree, if the whole clause may be taken as a later addition. **מ** עיר ההרם; so **א**, followed by DEL., DUHM (with differing interpretations). עיר הצדק, followed by GEIGER (*Urschrift*, p. 79), BREDENK., DILLM. (doubtfully), CORNILL (ZAT 4, 89), GUTHE (who makes the clause a later addition). 35 Opinions also differ as to the right rendering of ההרם and ההרם. See *Intr. Is.*, pp. 102 f., 106; BLACK's forthcoming *Encyclopædia Biblica*, s. v. *Ir ha-heres*; and on the reading of *Complut.* (πόλις ἀχερες), see DELITZSCH.
- (20) וְרָב; so DUHM. מושיע is the only term for a deliverer of Israel in the passage alluded to (Jud. 3, 9, 15). **מ** וְרָב. 40
- (25) בְּרָכָה; so DUHM, with **ט**. **מ** בְּרָכָה, in which GES. and HITZ. think that the masc. suffix may refer to ארץ, because the population of the earth rather than the earth itself is meant.

PROPHECY 2.

(56, 1.2; 3-8)

- 56 (3) הנלִיחַ; cf. v. 6. So BREDENK., DILLM., DUHM. **מ** הנלִיחַ.
- (5) לָמוֹ; so LOWTH, DUHM, KLOST., with **ט**. **מ** לָמוֹ.
- (7) יהיו +, so KLOST., with **ט**. The word easily fell out after יהיו—. 50

- 54 't is virtually parallel to לא תקרב אליך. רחקי אל, the received exegesis of which is rather forced.
- (15) A substitute for an illegible passage. See *Intr. Is.*, p. 304. [P. S. Perhaps we should read, הן גוי יגודך אפם מאותי מי יגר אתך אליך יתפלל. For גוד, cf. Gen. 49, 19. יתפלל for יפול is due to GRÄTZ; cf. 45, 14. Seeing the hopelessness of the struggle, the assailants offer prayer to Israel as a supernaturally gifted people.] 5
- (16) להפלל; so KLOST., whose exposition restores life and color to the passage. אל להפלל. [Contrast note on Neh. 1, 7]. Tautologically, for חבל and השחית are synonyms.
- (17) The last two stichi seem late. עברי in 44, 26 (corr. text) means the prophets; the phrase occurs nowhere else in cc. 40-55. For the form of the passage, cf. 10 Job 20, 29; 27, 13 (DUHM).
- 55 (1) להם. So OORT, RYSEL. אל כסף; but the reference to money is premature. אל + ו + לכו שברו; a repetition against the metre (see next stichus). So DUHM. 6 expresses it here, but not a second time. 15
- (3) נפשכם — המו. A late insertion which weakly repeats what has been already said (DUHM). 6 disguises the repetition by omitting אלי שמעו שמוע in the preceding distich.
- אכרתה. אל prefixes י.
- (4) לעמים. So OORT, DUHM, with 6533. אל לאומים; but see next stichus. 20
- נתחיו. KOPPE and GRÄTZ, נתחך; so S. If vv. 3.4 form together a double distich, the reading of S becomes the more plausible. But, like DUHM, the present writer hesitates to emend so important a passage without more external authority.
- (7) A late insertion (*Intr. Is.*, p. 304).
- (9) כי-נבנה (ψ 103, 11); so KLOST. with 6533 (apparently). אל כי-נבנה. 25
- (11) יצא (45, 23); so KLOST. אל יצא.
- (13) ותחת. So Q^re, with 6533. Many MSS, and Soncino, Bresc., *Complut.*, have this in the text.

30

Notes on Part 5.

PROPHECY I.

35

(19, 1-15; 16-25)

Composite; rhythm and style nowhere that of Isaiah. See *Intr. Is.*, pp. 99-119.

- 19 (4) וסברתי; cf. 1 Sam. 17, 46 &c. So GRÄTZ. אל וסברתי. [Contrast note on 9, 17, p. 84, l. 53. — P. H.] 40
- (6) והוניחו. So OLSH., A. MÜLLER, KÖNIG, &c. [cf. GES.-KAUTZSCH § 53, p.] אל והאניחו. The scribe wrote או, Aramaizing; the ה is due to a corrector.
- מצור (WINCKLER). See on 37, 25 (p. 115, l. 42). אל מצור.
- (7) על פי יאור, where על יאור may be variant to bare places (i. e. meadows?) is certainly corrupt. 6's (καὶ) τὸ ἄλ τὸ γλῶσσόν simply shows 45 how old the Jewish interpretation (Ibn Sarûq, Qamḥi, Saad.) is. Cf. MOORE's note on מערה, Jud. 20, 33.
- (9) אל + וארנים חורי, perhaps a gloss on שתיה at the beginning of v. 10. It is unwise to emend חורי into חורי, with LUZZATTO, GRÄTZ, SIEGFR.-STADE, PERLES; יחורי in 29, 22 is ἄπ. λεγ., and very possibly corrupt. No objection can be raised to חורי 50 (ἄπ. λεγ.), nor is SIEGFR.-STADE's transposition of וארנים and שריקות an improvement. Cf. DILLMANN.
- (10) שתיה, from שתה, the root of Heb. and Aram. שתי (Lev. 13, 48ff.); cf. 16-17 to

57 (13^a) שְׁקוּצִיד (66, 3); so WEIR (*Proph. Is.*), OORT, BUDDE, GRÄTZ. אִם קְבוּצִיד.

- (13^b) DUHM and BUDDE take v. 13^b, וְהַחוּסָה וְגו', to be the concluding line of the first part of this prophecy. But there is no metrical necessity for this, and considerations of style dissuade from it. The editor did little more than coördinate two quite different descriptions. 5
- (14) אִם + וְאָמַר. Point rather אָמַר. It is a scribe's insertion, perhaps to explain the imperative which suddenly follows: פִּנּוּ דֶרֶךְ (40, 3) suggested taking וְאָמַר from 40, 6. The supposed speaker may be the Prophet. LOWTH, KLOST. וְאָמַר; 3 *et dicam*. 10
- (15) בְּקִדּוּשׁ; so KLOST., with 6, which gives ἐν ἁγίοις once, superfluously, in the Name of God (ἅγιος ἐν ἁγίοις), and again for the word misread (evidently) in אִם as וְקִדּוּשׁ. GRÄTZ omits וְקִדּוּשׁ as due to repetition, but against metre. For the *Beth essentie*, cf. 40, 10.
- (17) בְּעֵינֵי רֵעֵי; so KLOST. and similarly HOUB., OORT (cf. 54, 7. 8). 6 ὁ δ' ἀμαρτίαν βραχὺ 15 וְ. אִם בְּעֵינֵי בְּעֵינֵי. But if any offense were mentioned, it should be idolatry. וְאָכְלוּ; so OORT, DILLM., DRIVER, RYSEL, KLOST., GRÄTZ, with 663. See on 43, 28. אִם וְאָכְלוּ.
- (18) וְאָכְלוּ; so OORT, RYSEL. אִם וְאָכְלוּ; GRÄTZ, with 663, וְאָכְלוּ. 20
- (18) וְאָכְלוּ transferred from v. 19, where וְרָפְאוּ is a variant to וְרָפְאוּ, and, consequently, וְרָפְאוּ, which precedes it, is the continuation of וְרָפְאוּ (DUHM). Precisely so, in 42, 19 (אִם), the variant וְרָפְאוּ has been introduced with the word with which it is logically connected (see note). 6's rendering of v. 19 shows that the translator took the closing words to be a separate clause. 25
- וְאָכְלוּ, (14, 3); so KLOST. אִם וְאָכְלוּ (58, 11); אִם וְאָכְלוּ; 663 וְאָכְלוּ. Our choice, in the present context, can only lie between 6's reading and that of KLOST. Unless we alter וְאָכְלוּ, the latter reading is preferable. Cf. on 63, 14.
- וְאָכְלוּ. 6 παραλάμβανον ἀληθινῆς, *i. e.* אִם וְאָכְלוּ. The ordinary interpretation of וְאָכְלוּ is very questionable; the case of 56, 8^b is not entirely parallel. But by the connection proposed in the next note the whole context gains greatly in appropriateness of expression. Of course, the : must be shifted, so as to stand after שְׁפָתַיִם. 30
- + אִם. The text ran בּוֹרָא אִם וְאָכְלוּ. It is obvious how easily the scribe might overlook the repeated letters. To the mourners of Israel (cf. 61, 3) JHVH restores the faculty of speech (וְאָכְלוּ, Ezek. 16, 63), which had been as it were in abeyance during their deep sorrow (Ezek. 3, 15; Job 2, 13). So GRÄTZ. Cf. ΑΣΘ, καὶ τοῖς παθενοῖς (see FIELD) αὐτοῦ κτίζων καρπούς (καρπὸν). 6 does not express בּוֹרָא וְאָכְלוּ.
- נִיב (Mal. 1, 12), Q^ctrê. K^cthib̄. נִיב. Cf. KÖNIG, ii, 1, 53. 6 מַמְלֵל, and so 6, paraphrasing correctly. The *fruit of the lips* is speech (Prov. 10, 31; 12, 14; 13, 2; 18, 20). 40
- There is no occasion to define it as *thankful speech*. The sense here is more striking without this limitation. It is otherwise in Hos. 14, 3.
- (20) וְיִנְרְשׁוּ, נִגְרְשׁוּ. וְיִנְרְשׁוּ. But נִגְרְשׁוּ means *to drive away* (cf. Nif'al, Jon. 2, 5). So, too, in Am. 8, 8, read וְנִגְרְשׁוּ (but excise it as a gloss; cf. 6). See Am. 9, 5, and cf. Talm. *Sotah*, 34^a, which makes doubt impossible. See G. HOFFMANN, 45
- ZAT 3, 122, who only omits to refer to *Sotah*, *l. c.* (*Intr. Is.*, p. 322). Just after, occurs another Talmudic word, רָפַשׁ. LAGARDE's emendation נִגְרְשׁוּ (*Proph. Chald.*, p. 1) is plainly unsuitable.

PROPHECY 3.

(56,9-57,13^a; 13^b-21)

- 56 A composite passage (comp. *Intr. Is.*, pp. 315-323; STADE, *Gesch.* 2,70; DILLMANN, *Jes.*⁵, p. 482). The first part (56,9-57,13^a) is in קינה-verses, grouped in 5
quatrains, the last of which is imperfect. Cf. BUDDE, ZAT 11 (1891) pp. 239-241.
- The second part (57,13^b-21), which has been appended by the editor, begins
in double distichs (the first is incomplete), but either from the imperfection of
the text or from the writer's imperfect mastery of his art it sinks at the close
(vv. 17-21) into a rhythmical prose. 10
- (10) צָפִי, DUHM. צָפִי עָמִי, BUDDE. K^cthlb צָפִי, *i. e.* either צָפִי (Θ ἴδετε), צָפִי (GINSB.),
or צָפִי (so the points). Q^crê צָפִי, which in some MSS and editions is K^cthlb.
+ קָבִין, from v. 11 (see below). ΘSAMrCr φρονήσαι. So DUHM.
נָהִירִים (1 K. 18,42; 2 K. 4,34), so GRÄTZ. הָיוּ, for which the not very suitable
sense *wandering in their speech* has been derived from هدى. הָיוּ, as RODWELL 15
reads with some MSS, is not more appropriate. The Versions guess.
- (11) הָמָה רָעִים, evidently a gloss on צָפִי in v. 10 [1 is the *Waw explicativum*; cf. note
on 17,8. — P. H.]; לא ידעו הבין, which follows in H after רָעִים הָמָה, is nothing but
a more correct reading of the second half of l. 2 (DUHM).
מַקְצֶהוּ + H. Not in Θ, overloads the stichus (DUHM), arises out of a dittogram, and 20
is untranslatable. BUDDE omits the preceding לַבְעָעִי instead.
- (12) Wanting in Θ; the cursives which have it draw from Θ. Not otherwise suspicious.
יָתֵר, not יָתֵר. So BÄR, GINSBURG.
- 57 (1) Verse 1 should clearly end at מִבֵּין.
(2) + קָל; so DUHM, to help the sense. Otherwise we must read יִגֹּחַ עַל מִשְׁכָּבוֹ. 25
נִכְחוּ (26,10; cf. 33,15). H נִכְחוּ.
(3) Verse 3 should end at תַּחֲנֻנָּנוּ.
וּנְהָה; so KLOST., BREDENK., BUDDE. H מִנְאָה וְנֻנְהָ (on the difficulties of
which see DEL. and DILLM.).
(5) As it stands the second part of both lines is not in true קינה-metre. BUDDE 30
would omit תַּחַת both times, supplying ג. But v. 5 does not fit well into the
denunciation, and is probably an editorial insertion (cf. DUHM). For the second
תַּחַת read בְּתוֹךְ with Θ.
(6) בַּחֲלָקִי (1 S. 17,40)?; Θ בשַׁעֲיֹתָ (in 1 S. שַׁעֲיֹתָ). H בַּחֲלָקִי, which perhaps combines
the two views בַּחֲלָקִי (Θ), and בַּחֲלָקִי (Θ). In Am. 7,4 G. HOFFMANN reads חֲלוֹק 35
for H חֲלָק (ZAT 3,118).
הָעַל אֱלֹהֵי אֲנָחֶם. There is no place for this in the poetical scheme. It may be an-
other insertion of the editor who (see v. 5) aims at heightening the effect. Or it
may be a corruption of מִנְחָה הָעֲלִיתָ (DUHM); cf. the analogous corruption in
Ezek. 5,13 (see CORNILL). 40
- (8) מִאֲתֹו; so DUHM. H מִאֲתִי, perhaps through a false interpretation of וּכְרוֹנֶךְ.
וּתְכַרְתִּי; so DUHM. See Ezek. 16, and cf. Hos. 3,2. H וּתְכַרְתִּי.
+ וּתְרַבִּי אֶת תִּינוֹתֶךָ אֲתָם. Supplied by DUHM from Θ v. 9^a, where it is clearly mis-
placed. The passage is dependent on Ezek. 16,25 f.
- (9) וּתְכַבִּי; so probably Σ, ἐκοσμήσεις (see FIELD); I ornasti te unguento. This is a 45
natural verb to go with שָׁמֵן (Ezek. 16,9). H וּתְשִׁי. But the verb שָׁוֵר = תִּיר is
imaginary; Ezek. 27,25 and Jer. 5,10 (part. pl. שָׁרוֹת) are both corrupt.
- (10) חֲרָלָתָ (ψ 49,9); so KLOST. H חֲלִיתָ. ΘA חֲלִיתָ.
- (11) וּמַעֲלָם עֵינִי (ψ 10,1). Θ (σὲ ἰδὼν) παραποῶ. AΣ (apud Hieron.) et negligens; I et
quasi non videns. H וּמַעֲלָם (BÄR, GINSB., with Complut.; cf. 42,14). J. D. MICH., 50
LOWTH, OORT, GRÄTZ read simply וּמַעֲלָם, but עֵינִי is required to complete the
hemistich.
+ עַל כֵּן, a fragment of a hemistich.

58

العَيْن, רִאשׁ, Gen. 10, 12 'head of the fountain,' cf. l. 69 of the Black Obelisk of Shalmaneser II (860-825 B.C.): *adī res' enī ša Idignat ašar mûcû ša me šaknu* (SCHRADER, KB 1, 135) = I went to the head of the Tigris where the source of the water is situated. (DELITZSCH, *Paradies*, p. 25; AHW 240^a above). In the Borsippa Inscription of Nebuchadnezzar II (604-561 B.C.) *mûcû meša* means nothing but the *flowing off of the water, outlets*; not *gutters* (*Expositor* '96, pp. 479f.) or *conduits* (see KB iii, 2, 53, 32). The word may refer to drains, sewers, channels, &c., but it has not these meanings. DILLMANN-KITTEL renders correctly, *wie ein Wasserquell*; so, too, KAUTZSCH-RYSSEL and DUHM (*Quellort*); ARV, *spring of water*.

It might be well to note in this connection that מִימִי is not reduplication of מִי, but the old plural form *mâmi* with epenthesis of the final *z*. The final *ē* must be explained in the same way as the *-ē* instead of *-i* in סוֹסוֹתֵינוּ for *sūsātīnu* (GES-KAUTZSCH § 91, m) or the *-ē* in Syriac plural forms like ܡܝܡܝܐ (originally *šallitānē*) alongside of ܡܝܡܝܐ (NÖLDEKE, *Syr. Gr.* § 74); see my paper *The Assyrian E-vowel* (Baltimore, 1887) p. 5 and my note on *Denominative Verbs in Semitic* in *Johns Hopkins University Circulars*, July '94, p. 110, ll. 7 ff.). Assy. *mâmi* is an old plural form in *-âmi* instead of *-âni*, the common plural ending of the masculine substantives, just as *šamâmi* 'heavens,' *axâmi* 'brothers' (in *axâmiš* 'like brothers' or 'mutually') for **šamâni*, **axâni*. Heb. שָׁמַיִם = *šamâmi* with epenthesis of the final *i*, just as מַיִם = *mâmi*, *mâmi*, *maim*. The י in שָׁמַיִם, מַיִם is not radical, but secondary. HOMMEL's theory that שָׁמַיִם is a causative of מַיִם is probably right. For the interchange between the terminations *-âmi* and *-âni*, cf. my remarks on נָא (which is but a modification of the Assy. emphatic *-ma*, *Hopkins Univ. Circ.*, July '94, p. 109^b and my explanation of ם and ן in the suffixes 2^d and 3^d pers. plur., *ibid.*, p. 118^b, ll. 7 ff. — P. H.]

[That מוֹצֵא (properly *place of issuing forth*) can mean *that which issues forth* is plain from a group of passages, e. g. Num. 30, 13; Deut. 8, 3; 23, 24.* The phrase מוֹצֵא מַיִם, therefore, can mean either *the source of water*, or *the water which issues forth*. Exegetical tact must decide in each passage whether *fountain* or *water-course* (which, naturally, does not mean simply *channel* without reference to the water flowing in it) is the better English rendering. What is meant in 58, 11 is the water which unceasingly refreshes a נַחַל, not merely a fountain, but the water of the water-courses, מַלְגֵי מַיִם.]

יחליף (40, 31); so SECKER, LOWTH, HUPFELD (on ψ 6, 3), CHEYNE (doubtfully), DUHM, KLOST. יחליץ. GRÄTZ יחלים (38, 16). ἵσταται (cf. חָלַב). The correction adopted naturally suggests וְעֶצְמָתְךָ (for יחליץ's וְעֶצְמָתְךָ; cf. 40, 29. HUPF., KLOST., however, adhere to יחליץ).

- (12) וְכִנּוּ בְנֵיךָ. So WEIR (*Proph. Is.* 2, 171). LOEB (*La Litt. des Pauvres*, p. 242). The assonance may be displeasing (DILLM.), but meets us again in 60, 10. The idea is that expressed in 49, 17. וְכִנּוּ עַמְּךָ (DUHM, KLOST.) is less natural; it is the people, personified, which is addressed. וְכִנּוּ מִמֶּךָ, which is explained by ψ 68, 27; Job 18, 15 (both corrupt passages). ἵ renders freely, καὶ οἰκοδομηθήσονται σου αἱ ἐρημοὶ αὐτῶν.

נְתִיבוֹת; so LAGARDE, OORT, KLOST. Cf. Am. 9, 11. True, נְתִיץ would be ἀπ. λεγ. But so also are הַרְיָסָה in Am. l. c., and הַרְיָסָה in 49, 19. נְתִיבוֹת. According to DILLM., the corruption of ב into נ is hardly possible. But it is undeniable that the old and the new Hebrew characters were long in simultaneous use for the sacred writings (BLAU, *Zur Einl.*, p. 66), and an old ב and a new נ could easily be confounded. And in some forms of the Aramaic characters (especially the

* [מוֹצֵא שְׁפָתַיִם or מוֹצֵא פֶה = Assy. *šil pī*, DELITZSCH, AHW 238^b below; cf. DRIVER on Deut. 23, 24. — P. H.]

PROPHECY 4.

(58, 1-12; 13. 14)

See *Intr. Is.*, pp. 323-328.

It is difficult to divide this prophecy into four-line stanzas (see on v. 11). 5

- 58 (3) חפצכם; so HOUB., LOWTH, OORT, GRÄTZ, with **SSC**. Cf. v. 13. **חפץ**, the mark of abbreviation having been overlooked.
- וכל עבט בידכם (Deut. 24, 10-13); so KLOST. **καὶ πάντας τοὺς ὑποχείριους**, *i. e.* **ΣΘ**, καὶ πάντας τοὺς ὀφειλέτας (or χρεωφειλέτας) ὑμῶν; **I et omnes debitores vestros**, either guessing, or reading some phrase, of which **ידכם** formed 10 a part (comparing Deut. 15, 2?). **וכל עבביכם**, which cannot be explained quite naturally (see DILLM. and DEL.). It seems that **ד** became obliterated in **בירכם**, and the half-effaced **בט** in **עבט** became **צ**.
- (4) **רש**; so HOUB., LOWTH, OORT, KLOST., GRÄTZ, with **ט** (ταπεινόν). **רשע**; cf. v. 6, where, however, **רשע** is much more suitable than here. 15
- (6) **נאדם יהוה**; so DUHM, GRÄTZ, with **ט**. Thus we obtain at least an imperfect hemistich.
- הקם** (**|| רשע**, as Prov. 4, 17). **מוטה**, from the parallel stichus, against the parallelism. In Ez. 9, 9 CORNILL rightly (as it seems) emends **מוטה** into **חמס**; **ח** dropped out, **מ** became **ט**, and **ה** was added to make sense. **ט** (Is.) reads **מוטה** both times, 20 and interprets this vague word of unjust contracts for loans of money (συνδλλαγμα, συγγραφή). GRÄTZ's correction of the second **מ** into **משאה** overlooks this, and so does WEIR's remark on the Versions in *Proph. Is.* 2, 171. On HITZ's correction of the first **מ** (also of **מ** in v. 9) into **מטה**, adopted by KLOST., see DILLM., DUHM. 25
- תנתקו**; so DUHM, with **ט**. **תנתקו**. Similar errors are not unfrequent.
- (7) **ועניים מרורים**. The latest and most exhaustive of grammarians (KÖNIG, ii, 1, p. 128) has no doubt that **מ** is *abstr. pro concr.*, and in apposition to **עניים**. The latter part of this theory is most improbable. If these two nouns are in apposition, **מ** ought to be either a plur. adj. or a plur. part., as the Versions (to which KÖNIG 30 refers) appear to have taken it. Nor is the former assumption much more natural. An abstract subst. between two adjectives is very much out of place. The traditional interpretation transmitted by the Versions (**ἀστέγους**; **מטלנין**; **I vagos**) was attached probably in the first instance, not to **מרורים** (which can hardly be correct), but either to **מורדים** (an unattested but perfectly possible Hof. 35 from **רור**) or to **נורדים**. It is difficult to decide between these. For the former, cf. **ט** Hos. 7, 12, **אטללנין**, where **א** has **אורדים**, but **ט** evidently reads **אורדים**. For the latter, cf. **ט** Is. 16, 2. 3; Hos. 9, 17.
- (8) **יאסף** (52, 12); so OORT, DUHM. **יאסף**.
- (10) **לחם**; so LOWTH, GRÄTZ (*Monatsschrift*, 1886, pp. 271f.), OORT, DUHM, with **SS** 40 and 11 MSS (KENN.; DE R.). **ט**, it is true, now has **τὸν ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου**, but **ἐκ ψυχῆς** is obviously a later insertion. **נפשך**, which comes by dittography from the following **נפש**.
- (11) The first hemistich (if this term be correct here) stands alone. This arrangement seems the only one which does justice to the sense. The garden and the 45 conduit necessarily belong to the same line. **מוצא מים** in English is here best rendered *water-course*. In 41, 18 **ט** renders **מוצא מים** by **ὕδαται**; in **ψ** 107, 35 by **διέξοδοι** (similarly 2 K. 2, 21). To relieve the second hemistich of the third line it is desirable to excise **מים** (which is unnecessary before **מימיו**) and **אשר**. 50

מוצא without **מים** occurs in the Siloam Inscr., l. 5. [Assyr. *mûça'u* (Shalman. Col. 76), or contracted, *mûçû* has sometimes been said to mean conduit or water-course; it means rather *spring*, the source from which a stream proceeds, literally *place of issuing*. It is a synonym of *reš eni* (راس)]

- 58 Palmyrene) ב and צ are by no means so dissimilar in appearance that a scribe might not confound them.

- (13) מַעֲשֹׂת (56,2); so HOUB., LOWTH, OORT, KLOST., with 6. Cf. on 18,7. מַעֲשֹׂת.

5

PROPHECY 5.

(59,1-15^a)

10

See *Intr. Is.*, pp. 328-334.

- 59 (3) נִגְאָלוּ; so LUZZ., KLOST., KÖNIG (virtually). מַנְגְּלוּ, giving us the choice between the Nif'al and the more usual Pual form (נִגְאָלוּ). See KÖNIG, I, 265. LUZZ.'s view that נִגְאָלוּ was so pointed to prevent confusion with נִגְאָלוּ from נָאֵל to redeem 15 is needless. WRIGHT prefers to take it as a quasi-Nif'al from Piel נָאֵל, Pual נִגְאָלוּ (*Comp. Gram.*, p. 224 [Ass. *nagarruru* &c.]; cf. OLSHAUSEN, p. 608).
- (5-8) A later insertion from some favorite book of moral teaching, or possibly from some very late Psalm (*Intr. Is.*, p. 329).
- (5) הִנָּחָה; so KLOST. מַנְחָה, combining the two readings הִנָּחָה (6 συντρίψας 20 || הָאֵכֶל) and הִנָּחָה. Cf. KÖNIG, II, I, p. 427.
- (10) נִמְשָׁשָׁה, following נִמְשָׁשָׁה; cf. Deut. 28, 29. So KLOST., GRÄTZ, and in the second stichus KOPPE, OORT, DUHM. 6 (twice) ψηλαφήσουσιν, נִמְשָׁשָׁה. מַנְשָׁשָׁה (twice).
- מַנְשָׁשָׁה before כְּמֵתִים. One might conjecture בְּמַחֲשָׁבִים, which R. Menahem 25 in Rashi's commentary gives as the meaning of בָּאֵשׁ, or (cf. Lam. 3, 6) בְּהִשָּׁכִים. The last mentioned passage also suggests as the missing verb at the end of the stichus נִשָּׁב.
- (13) עָשָׂה; so GRÄTZ, CHEYNE with 6 (ἔδικα, שָׁקַר). מַעֲשָׂה. Cf. on 30, 12 (שָׁקַר). וְהִנּוּ, from הִנָּה to utter (as in Psalms and late Hebrew). מַנְהִנּוּ (i. e. teaching 30 and putting forth, implying that these are inf. Hif. forms from יָרָה and יָנָה. This may, grammatically, be impossible (KÖNIG, I, 555) and יָנָה may be in reality non-existent (see on 27, 8), but no other view of מַנְ's punctuation makes sense. (KÖNIG's statement is unconvincing). DILLM. and KLOST. accept the consonantal text, pointing וְהִנּוּ; cf. 6 ἐκούμεν καὶ ἐμελετήσαμεν. But וְהִנּוּ (cf. v. 4) does 35 not make sense, and encumbers the stichus. It is an uncorrected error of the scribe for הִנּוּ (DUHM; GRÄTZ).
- (15^a) מַשְׁתַּכֵּל; so *Intr. Is.* (p. 333) after KLOST. Σ μετέστησαν τὴν διάνοιαν τοῦ συνιέναι, i. e. מַהֲשַׁכֵּל (cf. Dan. 7, 8) וַיִּסְרוּ רֵעַ. מַשְׁתַּחֲוֶה; cf. ψ 76, 6.

40

PROPHECY 6.

(59,15^b-20;21)

45

See *Proph. Is.*, pp. 334-336.

That the metre is the same as that of Prophecy 5, is no sufficient ground for disregarding the dictates of a natural exegesis. This, however, is implied in DUHM's assertion of the unity of 59,1-20. Apparently the opening of Prophecy 6 50 has been omitted by the editor.

- (15^b) וַיִּרַע. This word fell out through its resemblance to וַיִּרַע.

- (17) מַלְבָּשָׁת. Not expressed in 63. Probably a distortion of וַיִּלְבַּשׁ, which the

- 61 For an ingenious but less critical view, see PERLES, *Analekten*, p. 91 (he accepts \mathfrak{M} , but inserts שלום after לְשׁוֹן).
 \mathfrak{M} , but inserts מַעֲטָה (תהלה) \mathfrak{M} . So BICKELL, CHEYNE, OORT, DUHM. \mathfrak{M} מַעֲטָה אֶבֶל
 יְלָדִי הַצֶּדֶק; opposed to יְלָדִי פֶשַׁע, 57,4 (see also 1,26; and perhaps Jer. 31,23; ψ
 118,19). Cf. the first stichus of 60,21. \mathfrak{G} 's $\gamma\epsilon\upsilon\epsilon\alpha\iota$ is best understood as a free
 rendering of יְלָדִי (or יְלָדִי, LAG., *Übersicht*, p. 170); perhaps \mathfrak{G} originally gave
 $\gamma\epsilon\upsilon\epsilon\delta$. \mathfrak{M} אֵלִי, but to compare the pious of Jerusalem to sacred trees is strange
 (cf. 57,5), and the mixed expression אֵלִי צִי is most unnatural. The Versions
 (except \mathfrak{G}) read אֵלִי, but avoid the rendering *trees*. From יְלָדִי to יְלָדִי, and from
 this to אֵלִי, the passage was easy. [P. S. If \mathfrak{G} really read יְלָדִי, it was a fragment of 10
 a longer word. As a parallel to מַעֲטָה we require שְׂתֵלִי (ψ 128,3). But \mathfrak{G} may have
 read this word and paraphrased it $\gamma\epsilon\upsilon\epsilon\delta$; νεόφυτα (see ψ I. c.) would not have
 sounded well so near φύτευμα. ■ in \mathfrak{M} 's אֵלִי is corrupted from ת; cf. תרומה, Jud.
 9,31; ארומה, Jud. 9,41.]
 (6) תְּהַתְּחַדְּרִי (Prov. 25,6; cf. Is. 63,1). \mathfrak{G} θαυμασθήσεσθε (cf. Lev. 19,15 θαυμάσεις = 15
 תְּהַתְּחַדְּרִי. \mathfrak{M} תְּהַתְּחַדְּרִי. A, πορφυροσθήσεσθε (cod. 88, Field) = תְּהַתְּחַדְּרִי; so ZENNER,
Zeitschrift f. kath. Theol., 1888, p. 257). GRÄTZ תְּהַתְּחַדְּרִי (ψ 94,4; but see
 BÄTHGEN, *ad loc.*).
 (7) In *Proph. Is.* 3 a too despondent view of the text is given. Long ago indeed \mathfrak{G}
 despaired of v. 7^a, which it omits. KLOST.'s correction, וְרָק (50,6) for \mathfrak{M} 's יְרֵנּוּ 20
 restores sense. For a far less natural conjecture, see GRÄTZ, *Monatsschr.* 39
 (1886), p. 272. בְּשִׁתְּכֶם, for \mathfrak{M} 's בְּשִׁתְּכֶם, in the first hemistich, is for the sake of the
 parallelism. KLOST., however, alters חֶלְקֶם, at the end of the second hemistich,
 into חֶלְקֶם.
 (8) בְּעֻלָּה; so GES. (see his note) and all moderns, with \mathfrak{GSC} and some MSS (DE R.). 25
 \mathfrak{M} בְּעֻלָּה; so \mathfrak{A} . Whether Job 5,16; ψ 58,3; 64,7; 92,16 need be corrected, is
 doubtful. See KÖNIG ii, 1, p. 162.
 62 (2^b) \mathfrak{M} + וְקָרָא לָךְ שֵׁם תְּרַשׁ וְנוֹרָא. That this passage, even if genuine, is misplaced, is
 evident. But where is there room for it? It stands in complete isolation. Prob-
 ably it was originally a note, designed to correct v. 4, near which it may have 30
 stood in the margin (DUHM).
 (3) צָנִיָּה Q^cré. צָנִיָּה (nowhere else) K^cthib.
 (4-12) Verses 4-12 are in קִינָה-metre. See BUDDE, ZAT II, 241, and cf. DUHM.
 (4) \mathfrak{M} + לֹא-יִאֲמַר עוֹר, omitted on metrical grounds by BUDDE and DUHM. 35
 שִׁמְמָה (54,1); so LOWTH, OORT, DUHM, KLOST. \mathfrak{M} שִׁמְמָה.
 (5) בְּעֻלָּה בְּנֶדֶךְ (cf. ψ 147,2); so OORT and DUHM. More simply LOWTH and BRIGGS
 (*Mess. Proph.*, p. 400) בְּנֶדֶךְ (cf. 54,5), but the plural verb is unexpected, in spite
 of Gen. 20,13. \mathfrak{M} בְּעֻלָּה בְּנֶדֶךְ. Cf. on 49,17.
 (9) מִאֲסַפִּי (without Metheg); so GINSB., quite suitably. BÄR מִאֲסַפִּי. The pointing 40
 מִאֲסַפִּי is also found. Cf. Qamhi quoted by KÖNIG, I, 388.

PROPHECY 8.

(61, 10)

See *Intr. Is.*, p. 347.

- 61 (10) עֲטָנִי; so KLOST. עֲטַפְנִי; similarly S. *Ṣ circumdedit*. מִן עֲטָנִי, the consonants of which suggest the pointing עֲטָנִי; so BREDENK., DILLM., RYSEL, GUNNING. 50 מִן's pointing, however, is more correct in so far as it decides the form to be a perfect (note the parallelism). But a verb עֲטַנִּי need not be postulated; the י is an accretion.

- 60 Cf. סרהב, which bears witness to the primary sense of *incitatus est* (יָחַב). **א** וְהָבָה, which does not suit the parallelism so well. In Ψ 138,3 some MSS and editions have תרחבני.
- (6) **א** וְהָבָה וּלְבוּנָה יִשְׂאֹר **א**. A gloss which spoils the metre (DUHM). Θ AS καὶ λίθον τίμιον (cf. Ezek. 27,22, DUHM). 5
- (7) וְיִשְׁתַּחֲוֶה; so KLOST. The passage gains greatly. Θ , vaguely, ἡξουσιν. **א** וְיִשְׁתַּחֲוֶה, accidentally substituted from v. 10.
על-רצון **א** לְרָצוֹן (56,7); so GRÄTZ. **א** תְּפִלָּתִי (56,7); so HITZIG, OORT, with Θ . **א** תַּפְאֲרִיתִי, which must have arisen out of the following word תַּפְאֲרִית. אַתְּ תַּפְאֲרִית is an unsuitable title for the Temple. 10
The glory of Israel is the Temple (64,10); the glory of JHVH is His people (44,23; 49,3; 60,21; 61,3; 63,14). But sacrifices and prayer are naturally mentioned together, and the phrase *house of prayer* was congenial to a late writer.
- (9) צִיִּים; so DUHM. **א** אֵיִים.
יָקוֹן; so LUZZATTO, GEIGER, OORT, DUHM. See Jer. 3,17, and cf. *Intr. Is.*, p. 339, 15 note 1. **א** יָקוֹן.
- (11) וְנִתְחַוֶּה; so GRÄTZ, SIEGFR.-STADE, with Θ S. **א** וַתִּתְחַוֶּה. See on 48,8.
נִתְחַוֶּה; so DUHM, GRÄTZ. **א** נִתְחַוֶּה. OORT נִתְחַוֶּה.
- (12) A prosaic gloss on vv. 10, 11, especially on נִיִּים and מַלְכֵיהֶם in v. 11^b; it was suggested by Zech. 14,16-19. מַמְלָכָה = *royal house*, as in 17,3, Lam. 2,2; Θ οἱ βασιλεῖς (as in Lam. 1. c.).
הַנְּוִיִּים. DUHM הארצות. But the 3 plur. masc. impf. is opposed to this. Perhaps we should read האֵיִים (GRÄTZ, *Psalmen*, p. 129).
- (14) **א** וְהִשְׁתַּחֲוֶה עַל כְּפֹת רִנְלִיךְ כֹּל- **א**. Not in Θ . Omitted by DUHM.
צִיִּין. KLOST. alters צ' into רָצוֹן; BUDDE, on rhythmical grounds, omits it (ZAT 11, 25 1891, 241). But see *Intr. Is.*, p. 340 (near foot).
- (16) וְיִשָּׁר; so GEIGER (*Urschrift*, 396 f.), DUHM, SIEGFR.-STADE. **א** וְיִשָּׁר, to soften the image. Θ πλοῦτον (riches won by conquest?). Cf. 66,11; Job 24,9.
- (17) **א** וְהָיָה הַעֲצִים נֹחֶשֶׁת וְהָיָה הָאֲבָנִים בְּרוֹל **א**. An interpolation, which contradicts v. 13 (DUHM). 30
- (19) **א** וְיָמָם, a late insertion, which Θ completes by לֵילָה (τὴν νύκτα) in the next line. So DUHM. OORT and RYSEL follow Θ .
- (21) מִטַּע יְהוָה (61,3); so DUHM. The hemistich will otherwise be too short. The text had מִטַּע י'. Q^{re} מִטַּעֲנִי. K^{thib} מִטַּעֲנִי, or, better, מִטַּעֲנִי. Many MSS and Θ S S S S S favor Q^{re}. So all moderns. Θ simply τὸ φύτευμα. 35
יָרִי. So Θ . **א** יָרִי.
In the last double line or distich a title of JHVH seems to have dropped out (DUHM).

61 To this chapter vv. 1-3 of c. 62 should be added. We should then have a 40 prophetic poem in six quatrains of double lines. For the passages printed in *light purple* (61,1-4^a; 62,1.6.7) see note in the English Translation of Isaiah, p. 210, l. 43.

- (1) וְלַעֲוִירִים. So DILLM. (doubtfully), GRÄTZ, with Θ . **א** וְלַאֲמֹרִים. But פֶּקַח elsewhere is only used of the opening of the eyes or, once (42,20), of the ears. Θ 's 45 reading is in itself preferable. The allusion is to 42,7, לִפְתָּח עֵינַיִם עֲוִירֹת, A lover of parallelism substituted אֵם for עֵי. For a less probable view (that **א** combines parts of two readings) see *Proph. Is.* 2,171 f.
פֶּקַח (42,7). So KLOST., GRÄTZ; Θ ἀνάβλεψιν. **א** פֶּקַח-קִיָּה (some MSS, less accurately, פֶּקַח-קִיָּה); cf. KÖNIG, ii, 1, p. 152. It is a case of dittography; 50
לֹם (9,6.7) is exactly parallel. KITTEL inclines to approve.
- (3) **א** לִפְתָּח-לֵשׁוֹן, which is a variant or a corrective gloss on לִפְתָּח צִיִּין לְתַת **א** (DUHM). BICKELL less naturally inverts the relation (so CHEYNE, *Proph. Is.* 3).

- 63 HITZ., EWALD, &c., with many MSS and some editions (DE R.), also Θ (κατέθλασα αὐτούς in v. 3) and \mathcal{C} . Cf. GEIGER, *Urschrift*, p. 414.

PROPHECY 10.

65, 1-12; 13-20; 21-25

See *Intr. Is.*, pp. 363-374. CHARLES suspects an interpolation in 65, 17 (66, 22).

- 65 (1) שְׁאֵלֹנִי; so LOWTH, GRÄTZ, with \mathcal{CS} . \mathfrak{M} שאלו. The mark of abbreviation was 10 overlooked.
- קָרָא (or קָרָא); so LOWTH, EWALD, DELITZSCH, and most moderns, with $\mathcal{CS}\mathcal{C}\mathcal{I}$. \mathfrak{M} קָרָא (against the parallelism).
- (2) + וַיִּמְוֶהָ; so DUHM, KLOST., with \mathcal{C} . Cf. Deut. 21, 18. 20; ψ 78, 8.
- (4) וּבִצְוֵרִים, and in places difficult of access, i. e. sacred caves. Cf. Assy. *baṣāru* 15 'to be high, inaccessible' (cf. HOFFMANN, ZA 2, 49), Aram. בְּצוּרָה, \mathfrak{I} Ezek. 41, 12. \mathfrak{M} וּבִצְוֵרִים, i. e. strictly, and in well-guarded places; cf. 48, 6 \mathfrak{M} (corrupt). \mathcal{C} και ἐν τοῖς σπηλαίοις, which might be = וּבִצְוֵרִים, but is more probably a paraphrase. KLOST.'s ingenious conjecture צוּרִים וּבִנְקִיקֵי צוּרִים is needless; \mathfrak{M} occurs in Job 40, 13 in parallelism to \mathfrak{C} the underworld. 20
- [For Assy. *buṣrat šadī* (quoted by WINCKLER, *AT Untersuch.*, p. 175) we must read *puzrat*; the stem is פּוּר, not בְּצַר; see DELITZSCH, AHW 518^b; comp. *tapširtu* 'hiding,' MEISSNER, *Supplement*, p. 75^b.—The meaning of the Assyrian stem בְּצַר seems to be *to cut off* (DELITZSCH, AHW 181^a). Cf. the note on 48, 6. — P. H.] 25
- וַיִּפְרֹק $\mathcal{Q}^e r\acute{e}$ (so $\mathcal{C}\mathfrak{I}$); cf. Jud. 6, 19. 20. וַיִּפְרֹק $\mathcal{K}^e th\acute{b}$. 'פ' would be ἀπ. λεγ. See W. R. SMITH, *Rel. of the Sem.*², p. 343.
- בְּכִלְיָהֶם; so LOWTH, OORT, KLOST., with $\mathcal{C}\mathfrak{I}$. \mathfrak{M} בְּכִלְיָהֶם. ב might easily fall out before כ. BREDEKAMP, מְכִלְיָהֶם.
- (5) קִדְשֵׁי־הָיָה; so GEIGER (*Urschr.*, pp. 56. 172. 493), BREDEKAMP, DUHM, and presumably 30 W. R. SMITH (*Rel. of Sem.*², p. 293). See *Intr. Is.*, p. 368. \mathfrak{M} קִדְשֵׁי־הָיָה. The Versions all fail to understand the suffix. \mathcal{C} καθαρὸς εἶμι. Σ, ἀγιώτερός σου (εἶμι). \mathcal{C} דְּכִינָא מִינִךְ. \mathfrak{I} *immundus es*.
- (6) \mathfrak{M} + וְשִׁלַּחְתִּי עַל־חִיקָם. Such a parenthetical clause is most inconvenient, separating 35 as it does a verb from its object. The last two words recur very awkwardly at the end of v. 7, and the parallelism is incomplete. Both faults in v. 7^b are at once corrected by the insertion of וְשִׁלַּחְתִּי before אֶל־חִיקָם (so read!). This word had been omitted in the archetype, and was restored in the margin (with the complementary words 'אֱלֹהֵי'). From the margin it found its way into the text at the wrong point. So DUHM. 40
- (7) הֵם —, הֵם —; so HOUB., LOWTH, DUHM, with $\mathcal{CSA}\Sigma\Theta$. \mathfrak{M} הֵם —, הֵם —. 40
- + וְשִׁלַּחְתִּי. Inserted from the misplaced clause at the end of v. 6; see above, l. 37. אֶל, $\mathcal{Q}^e r\acute{e}$, with many MSS and the Soncino and Brescia editions. $\mathcal{K}^e th\acute{b}$ על (as v. 6). One of the commonest of errors.
- (10) \mathfrak{M} + אֶשֶׁר דָּרְשׁוּנִי + \mathfrak{M} . These words, as DUHM observes, are outside the metre. 45
- (13-20) Verses 13-20 are in a different metre from verses 8-12 and 21-25.
- (14) תִּלְלִילוֹ; see on 15, 2, and against KLOST.'s תִּלְלִילוֹ KÖNIG, ii, 1, p. 372, n. 1. \mathfrak{M} תִּלְלִילוֹ. DUHM ascribes this word to a copyist. But the *long verses* are here not strictly regular. 50
- (15) DUHM omits אֶרְנִי. But the writer of vv. 13-20 has already used אֶרְנִי (v. 13). We can hardly omit one and not the other. \mathcal{C} in fact omits both, but this may be due to the carelessness of the translator or of a transcriber.

יָכִין; so HITZ. (virtually), BREDENK., KLOST., RYSEL, GUNNING. **א** יָכִין *acts as a priest.*

5

PROPHECY 9.

(63, 1-6)

See *Intr. Is.*, pp. 347-349.

10

WINCKLER (*Altorient. Forsch.* 1, pp. 344-346) goes to a length in textual emendation and interpretation in which I can hardly see my way to follow him. For a more complete view of the significance of a dress of skin, see W. R. SMITH, *Religion of the Semites*², pp. 437 f.

15

- 63 (1) מִבְּצֹר — מִבְּצֹר. LAGARDE (*Proph. Chald.*, p. 1), OORT, and with some hesitation, KUENEN (*Eintl.* § 49, n. 5), also DUHM, GUNNING read מִבְּצֹר — מִבְּצֹר (Nah. 2, 4). For a full discussion see *Intr. Is.*, p. 348, and cf. DILLM.-KITTEL. The single argument in favor of the change is a weak one, and the adverse reasons are strong. **Ⲑ** ⲉⲕ ⲃⲟⲟⲡ does not support מִבְּצֹר (see 34, 6). 20
- צֶדֶד; so LOWTH, KROCHMAL, GRÄTZ, CHEYNE, OORT, RYSEL, DUHM, KLOST., KITTEL, GUNNING. Cf. Jud. 5, 4; 2 S. 5, 24. **Ⲑ** ⲃⲉⲛⲁ, KLOST.'s happy correction for ⲃⲉⲛⲁ (cf. μακρὰ ⲃⲉⲛⲁ, Hom. *Il.* 3, 22; Σ, βαίνων, *gradiens*. **א** צֶדֶד (51, 14). WINCKLER צֶדֶק (but see 42, 13).
- נִהְדָּר — רִבְרִיחַ. The answer of the great Warrior should be naturally and intelligibly expressed; it should have a close reference to the preceding question, and should be parallelistic. נִהְדָּר (Lam. 5, 12) is suggested by רִבְרִיחַ; נִהְדָּר by נָחַד in the preceding line. For 'נָחַד בצ', cf. 5, 16^b. **א** מְדַבֵּר, and without נַח after רַב, against which see DUHM. נָחַד was a rare form, and had probably become indistinct. מְדַבֵּר was not an unnatural *guess*, and is paleographically not impossibly remote from נָחַד. **Ⲑⲓ** read, for **א** רַב in the second hemistich, רַב (so WINCKLER); **Ⲑ**, רַב.
- (2) מִלְבוּשָׁךְ (v. 3); so HOUB., LOWTH. ל and מ confounded; cf. Palmyrene characters, and see on 48, 9. **א** לְלְבוּשָׁךְ (many MSS לְלְבוּשָׁךְ). The Versions do not recognize the preposition. DUHM, GRÄTZ, לְבוּשָׁךְ (ל in **א** by dittography). 35
- (3.5.6) וְאֶרְרָם, &c., with *Warw consec.* throughout the passage. So LUZZATTO, STADE, CHEYNE, DRIVER, &c. (see on 43, 28), with the Greek Versions and **Ⲑⲓ**. **א** וְאֶרְרָם and so on, with **Ⲑ**, in accordance with the futuristic interpretation. Cf. MOORE, *Theol. Literatur-Zeitung*, 1887, col. 292.
- (3^c) נִאֲלֵתִי (Mal. 1, 7); so MOORE, STADE, KLOST., KÖNIG. HOUB. נִאֲלֵתִי (unpointed). 40 **א** נִאֲלֵתִי. In the unpointed text the prefixed **א** was a hint to the reader that even the perfect form נִאֲלֵתִי was to be understood of, or a suggestion to read, the future (MOORE). Till lately, it was usual to explain 'נִאֲ' as either an Aramaizing form (so, in 1881, KÖNIG, 1, 275) or simply a slip on the part of the scribe (so OLSH., STADE, in their respective Grammars) for 'הִנֵּה'. Were this correct, we 45 might expect to find 'הִנֵּה נִאֲלֵתִי' (cf. 19, 6). Now that STADE, (*Zt. f. Theol. u. Kirche*, 1892, p. 408) and KÖNIG (*ii*, 1, 543, n. 2; *Syntax*, § 366, t, p. 514) have accepted the view defended by MOORE in 1887 it is needless to register authorities for the earlier view.
- (5) וְיִדְקָתִי (59, 16). So DÖDERLEIN, with some MSS and the Soncino and Brescia 50 editions. **א** וְחִמֵּתִי. One of the *three* references to חִמֵּתִי may well be spared. **צ** here is much more appropriate.
- (6) אֲשַׁבְּרָם; one of the Eastern readings. So CAPPELLUS, HOUB., LOWTH, GES.

- 66 בְּתִנֵּךְ; so KLOST. (see *Intr. Is.*, pp. 370. 385). Cf. עֲלֵתֶנֶךָ, Ex. 29, 20; Lev. 8, 23. 24; 14, 14. 17. 25. 28. מִבְּתִנֵּךְ. ט (καὶ) ἐν τοῖς προθύροις, *i. e.* בְּבִתְחָה (see ט Jer. 1, 15). Σ, ἐν μέσῳ (ἐσθιόντων).
- שָׂרֵךְ; so DUHM. מִשָּׂרֵךְ, which here seems too vague. The form, wherever it occurs, is doubtful. In Lev. 7, 21 מ and some Heb. MSS read שָׂרֵךְ. In Lev. 11, 10 ff. 5 point שָׂרֵךְ; in Ezek. 8, 10 read שָׂרֵצִים (CORNILL, TOY, with ט).
- (18) V. 18 has been welded together by the editor. After וְמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם Prophecy 11 breaks off abruptly. What follows in מ is an explanation of the statement in v. 16, which forms no part of the denunciation of the false worshipers. We have no reason to avoid this conclusion, with HOUB., by emending בָּאָה (v. 18^b) into 10 רָאָה (cf. ט ט), and the following word, לִקְבֹּץ, into וְלִקְבֹּץ, or, with KLOST., by a more elaborate reconstruction of the verse. DUHM also is too bold. KLOST., however, is right in holding that the ἐπίσταται of ט^s, *Ald.*, *Complut.* (followed by S) and the קְרַמִּי גֵלֶן of ט are not genuine readings but gropings after a possible sense. But that ט's version can be safely said to be conflate, seems to me very doubtful. 15

PROPHECY 12.

20

(66, 6-11; 12-16. 18^b-22; 23. 24)See *Intr. Is.*, pp. 374-385.

- (7) + וְהָיָא; so DUHM, to mark the transition, and to satisfy the metre. The second reason is the stronger one. The transition *might* be left to be divined (cf. 66, 3). 25
- + בָּן; so DUHM, for metre's sake, and to give a parallel to נֶקֶר in ^b8.
- (8) + עַם; so DUHM; יִתְחַל is masc. OORT substitutes עַם for אֶרֶץ (cf. on 37, 18). But metre requires both words.
- (10) שְׂמַחִי; so DUHM, with ט. Note the fem. suff. in אֱלֹהֶיךָ (v. 9). מִשְׁמַחֵ אֶת־.
- (11) מִשְׁרֵר. See on 60, 16 (p. 160, l. 27). ט ἀπό μαστού. מִשְׁרֵר. 30
- מִיָּין; so ט (מִמֶּר). For the preposition, cf. Gen. 9, 21. מִנֶּחַ = מִנֶּחַ, which is repeatedly used of draining the wine-cup (51, 17 || שֶׁתָּה; Ezek. 23, 34; ψ 75, 9). Wine and milk combined, as in 55, 1 (cf. v. 2, where הִתְעַנֵּן occurs). מִיָּין. Elsewhere (*Notes and Criticisms on Isaiah*, p. 41; *Proph. Is.*³ 2, 174; *Origin of Psalter*, pp. 472f.) I have defended this reading. But the occurrence of a word which 35 might have such unsuitable meanings (see ψ 50, 11; 80, 14; and cf. מִיָּין mite, spider, JASTROW, *Targ. Dict.*) is improbable, and the Assyriological facts in DELITZSCH, HWB, s. v. מִיָּין, do not suggest any entirely suitable meaning of מִיָּין; [see, however, *op. cit.*, p. 572^b. — P. H.] The renderings of the Versions have been sufficiently discussed. The reading מִיָּין (Aram., = *brightness, splendor*; cf. ט 40 ψ 50, 11 ὡραιότης), suggested in AVM, and found in some MSS and in the Soncino Bible, is evidently a conjecture, and a weak one. ט's reading, however, is both suitable (see above), and paleographically possible (see EUTING's Table of Semitic characters in BICKELL's *Outlines of Hebrew Grammar*). LAGARDE's conjecture מִיָּין implies a poverty-stricken intellect in the writer. מִיָּין is Aram. for 45 שֶׁר (see ט in this very verse and in 60, 16), which has only just occurred.
- (14) וְנוֹדַע יָדְךָ; so KLOST. מִנוֹדַע יָדְךָ. But the *hand* of JHVH is more especially felt (נוֹדַע) by His enemies. The antithesis to זֶעַם is חֶסֶד. The middle letter of חֶסֶד must have become faint; it was then easy to attach ה = ח to the preceding word, and to read the remaining letters יָד. 50
- וְזַמִּי; so DUHM. מִזֶּם אֶת. should be a preposition both times.
- (15) בָּאֵשׁ; so LOWTH, DUHM, with ט. מִבָּאֵשׁ.
- (16) + אֶת־פְּלִי־אֶרֶץ; so OORT, KLOST., with ט. Note the parallelism.

- 65 וְלַעֲבָדֵי יִקְרָא, so KLOST. Ὁ τοῖς δὲ δουλεύουσιν μοι κληθήσεται. **¶** וְלַעֲבָדֵי יִקְרָא, owing to a wrong interpretation of the preceding clause.
- (16) **¶** + אָשֶׁר, a favorite word with supplementing editors (*e. g.*, to go outside Isaiah, Deut. 33, 29; 2 S. 4, 10). Cf. note on 28, 1.4.
- אָמֵן (25, 1); so WEIR, CHEYNE, DILLM., DUHM. The two former also suggest 5 אָמֵן, which KLOST. adopts. Ὁ τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν. **¶** אָמֵן; such a liturgical word is improbable here.
- (18) וְיִגִּילוּ יִשְׂשֻׁבִּי וְיִגִּילוּ; so DUHM, GRÄTZ, with Ὁ (virtually) and S. **¶** וְיִגִּילוּ יִשְׂשֻׁבִּי, which might be taken to refer to the apostates of vv. 11 ff.
- עַל אֲשֶׁר; so GRÄTZ. **¶** אֲשֶׁר, without עַל; עַד־יִרְעֶד precedes. 10
- (20) **¶** + בֵּן מֵאָה שָׁנָה, a repetition as hurtful to the metre as to the sense (DUHM). [I am inclined to think that the words יִקְלֵל וְהַחֲטֵא are a gloss; cf. the gloss וְנָחַשׁ עַד עַד in v. 25; or the gloss לְרַשְׁעִים אֵין שְׁלוֹם in 48, 22, at the end of the Original Prophecies of the Second Isaiah; or the theological glosses in Ecclesiastes (*e. g.* 8, 8 and 11-13; 11, 9^b; 12, 7, &c.; see my paper in the *Philadelphia Oriental Studies*, 15 Boston 1894, esp. pp. 14, 17, 22, 25, n. 15 end, and cf. SIEGFRIED's new commentary (Göttingen 1898), p. 11. — P. H.]
- (22) [P. S. וְעָצָה (so **¶**; but Ὁ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς) should certainly be אֲרוֹ (ψ 92, 13, 15). ר was transposed and corrupted into ה. The other changes were easy. Or else read הָאֲרוֹ; contrast **¶** אֲרוֹת for Ὁ עֲצִים, 44, 14, p. 137, l. 52.] 20
- (23) וְיָלֵאוּ or יִלָּאוּ, for parallelism. **¶** וְיָלֵאוּ. [P. S. I now prefer יִגְדְּלוּ (= יָרְבוּ): *They shall not have the trouble of bringing up children only to see them perish.* 20
- (25) **¶** + וְנָחַשׁ עַד לְחַמוֹ, against the metre and the connection (DUHM). DILLM. goes too far in excising the entire verse; see *Intr. Is.*, p. 372, n. 1. 25

PROPHECY 11.

(66, 1-4; 5, 17, 18^a)See *Intr. Is.*, p. 376.

- 66 (2) וְלִי הָיָה; so KLOST., and virtually HOUB., LOWTH, OORT. Ὁ καὶ ἔστιν ἐμὸν. **¶** וְלִי הָיָה. This would require וְיָבִיטֵי before it, which GRÄTZ (*Monatsschr.* '78, p. 293) and CHEYNE (*Proph. Is.*) insert. 35
- וְנִכְאָה רִיחַ; so LAGARDE, *Mitth.* 3 (1889) 374. **¶** נִכְאָה רִי, a unique expression, which, remembering the phrases לִכְבֹּשׁ נִכְאָה, ψ 109, 16, and נִכְאָה רִיחַ, Prov. 15, 13; 17, 22; 18, 14, we can hardly hesitate to correct as suggested above.
- אֵל (cf. v. 5), an Eastern reading. BÄR, GINSBURG, עַל.
- (3) + גִּוִּסְדָּה. The parallelism requires an active participle, which is variously supplied 40 by HOUB., SECKER, LOWTH, OORT, KLOST. **¶** repeat the preceding participle, but simply to make sense.
- (5) וְיִקְבֹּר; so DILLM., RYSEL, DUHM, GRÄTZ. Ὁ (ἵνα) δοξασθῇ. **¶** וְיִקְבֹּר, which is not to be justified by 5, 16; Mal. 1, 5.
- (17) אָחֵר אָחֵר (Ezek. 33, 30; Is. 27, 12); so KLOST. A very few MSS, too, read אָחֵר 45 twice. **¶** אָחֵר אָחֵר (K^{er}thib), אָחֵר אָחֵר (Q^{er}), which the Soncino Bible and many MSS (including Cod. Bab.) give in the text. אָחֵר would most naturally refer to the hierophant. אָחֵר might be a reticent allusion to a goddess. ΣΘ *alter post alterum* (Jerome's Commentary). **¶** himself gives *post unam* (so 3A, v. l., *post januam*). Ὁ simply prefixes καὶ to the next word. Here is one of those cases in which a 50 weak emendation does more harm than good. KLOST.'s emendation (including בְּתִנְךָ; see next page, line 1) is a strong one, and in the spirit of the context. But cf. OORT, *Theol. Tijdschr.* 20 (1886) 562f.

The text of this poem and of the accompanying prophecy (c. 35) shows many lacunæ.

- 34 (2) The lacuna represents the third line of the stanza. So BICKELL.
- (4) צבא השמים, the necessary parallel to הרים in the preceding line. צבא, which is really an intrusive marginal gloss on צבאם in the next stanza (BICK., 5 CHEYNE in *Proph. Is.*, DUHM).
- (5) In the first half-verse of א the fragments of two lines are drawn together. + מועמו שְׁכָרָה. מועמו must have had some explanation, as elsewhere in similar contexts. In the second line a second verb is required (see v. 6^a). Cf. Deut. 32, 42^a. 10
- יָהּ, חרבי א; חרבי יָהּ, where the final י may have been originally an abbreviation for the divine name (cf. KÖNIG, *Einkl.*, p. 75, foot).
- חרמי א; חרמי, a scribe's correction, to correspond to חרבי.
- (10) ולא, following ὅ καὶ οὐ βεβησθησεται; א לא. The loss of the initial ו resulted in the incorrect arrangement of the lines, and the overloading of v. 10 with phrases 15 signifying perpetuity.
- תחַרְב, BICKELL, DUHM; תחַרְב א.
- + ואין שב, BICK., DUHM. Cf. Zech. 7, 14; 9, 8.
- (11) + יהוה. The preceding word ends in יה.
- (12) The first two lines in א are represented solely by חריה. ὅ however has καὶ 20 ὀνοκένταυροι οἰκῆσουσιν ἐν αὐτῇ, οἱ ἄρχοντες αὐτῆς οὐκ ἔσονται, i. e. 'ושעירים ונו'. BICKELL's וְשַׁעִיר מִיִּשְׁבִּי (and *Seir* . . . *uninhabited*), divined from the rendering of ὅ, lacks the requisite verb (cf. Is. 7, 8).
- (13) קמוּש, not קמוּש or קימָש; see BÄR *ad loc.* and his note on Hos. 9, 6; SIEGFR.-STADE, 25 קמוּש.
- וְחַצֵּר, with ὅ; א חציר, to harmonize this passage with 35, 7, where perhaps חצר was misread as חצר on account of the plants in the context. So also KÖNIG (*Lehrgeb.*, ii, 1, p. 132, n. 3), except that in 35, 7 he wrongly accepts the reading חציר *grass*. DELITZSCH accepts חציר *grass* in both passages, which must, however, be wrong. The prefixed ו is in accordance with the style of the writer. 30
- (15) שָׁם א; שָׁמָּה. So 2 K. 23, 8; פֶּשַׁן 76, 4; 122, 5, and other passages. The reverse error (שָׁם for שָׁמָּה) is found in ψ 122, 4; Eccl. 1, 7.
- בְּצִיָּה (or בְּצִיָּה); cf. 59, 5. א בְּצִיָּה, which makes no good sense, even if דגרה have for its object the young ones of the קפוז. In reality, however, דגר is either to collect eggs for sitting upon, or to sit upon eggs. ὅ renders דגר in Jer. 17, 11, 35 συνηγαγεν (supply ψα); ὅ gives it as the equivalent of חמם (ὅ θάλει in Job 39, 14 (where eggs are spoken of)). This correction has for its consequence the transposition of ובקעה and דגרה. [Cf. BUDDE on 1 Sam. 1, 20. — P. H.]
- (15.16) א closes verse 15 with אֵשֶׁה רְעוּתָהּ. But where is the predicate? KNOBEL (cf. ὅ) provides one by taking over דרשו (pointing דְּרָשׁוּ) from v. 16. This, however, in- 40 volves doing much violence to the following words of v. 16, and even after extracting the sense *According to number JHVH calls (them)*, the stanza which is thus introduced contains one stichus too many. We must look further on to find the missing predicate. It is לא פקדו, which occurs in v. 16 in combination with the repeated words רעותה אֵשֶׁה רְעוּתָהּ. The scribe omitted it by accident, and wrote the 45 full clause in the margin, from which it intruded into the text. DUHM prefers for a predicate קראו, which he gets from the first stichus of the next stanza omitting the prefixed ו. But is not קראו rather a gloss on דרשו? KUENEN (*Ond.*¹ 3, 399) agreed, in 1865, with KNOBEL; his real reason was an unwillingness to believe that the writer could have called cc. 34.35, or a larger work of which those 50 chapters were the close, *JHVH's book*. So also, in 1878, WELLHAUSEN (BLEEK's *Einkl.*⁴ p. 554). But if this is a late post-Exilic production, the strangeness of the expression disappears (CHEYNE, *Intr. Is.*, Prologue, p. xxviii). In *Jew. Quart.*

66 (18^b) + הָעֵת (בָּאָה) הָעֵת; cf. Jer. 51,33. See *Intr. Is.*, p. 376, n. 2.

(19) מ + הַנְּיוֹם תְּרִישׁ וְגו' a later insertion (DUHM) which interrupts the flow of the prophecy (cf. 11,11).

פֹּט. So KNOBEL, GRÄTZ, STADE, DELITZSCH, BREDENK., &c. Φουδ, but 5
 SMr Φουθ. מ, פול, which occurs nowhere else as an ethnic name. In Jer. 46,9, 5
 Ezek. 27,10; 30,5 פוט is combined with לוד. There renders פוט by Λίβυες, but
 in Gen. 10,6 Α and in 1 Chr. 1,8 ΦV gives Φουδ. Φουτ and Φουθ also occur.

רש; so DUHM. מִשְׁכָּה alone LOWTH, STADE, with (καὶ Μοσοχ). Tubal and
 Meshech occur together in Gen. 10,2; Ezek. 38,2,3; 39,1. מ משכי קשת מ. But
 why this epithet to Put and Lud? י may have come from a י originally prefixed 10
 to תובל (cf. ט). קשת may have been added to make sense. But on looking more
 closely at the passages from Ezekiel we find that in two of them a third name
 (Rosh) is joined to Meshech and Tubal, and that it even precedes these names.
 This suggests that רש (for ראש) may be latent in קשת. The initial ת of תובל may
 have been doubled; רשת would then easily have become קשת. The latter expla- 15
 nation is to be preferred. A scribe would hardly begin his course of error by
 correcting מִשְׁכָּה into מִשְׁכָּה. But he may very well have been ignorant of a country
 or people called ראש, for even CAJ misunderstand the ראש in Ezek. 38,39. LA-
 GARDE's מִשְׁכָּה וְקָדֵר points at any rate in the right direction.

For מ שמעי read שמי, with OORT, following οἱ οὐκ ἀνακράσιν μου τὸ ὄνομα. 20

(20) מ + בְּסוֹסִים וּבְרִכְבֵּי וְגו' a needless enumeration in the manner of interpolators
 (DUHM).

(21) לְכַהֲנִים לֵוִים; so KUENEN (*Ond.* 1, 200, = *Hexateuch*, p. 205), OORT, DUHM. ל
 (LAG.) לְכַהֲנִים לֵוִים, i. e. לְכַהֲנִים לֵוִים. But the common editions prefix ל to
 לֵוִים. מ לְכַהֲנִים לֵוִים (BÄR, GINSB.). Here there are two points to be noticed. 25
 (a) the presence of the article (twice); — (b) the absence of י before לֵוִים. As to
 the first point, the article is beyond doubt wrongly expressed; it arises (see C)
 from a false exegesis which is not supported by MSS. As to the second point,
 the MSS do not by any means agree. "Over 70, some of which are the very
 oldest and best" read וְלֵוִים (CURTISS, *Levit. Priests*, Edinburgh, 1877, p. 130; cf. 30
 Appendix IV). MSS also give a connective. Not much weight, however, can be
 attached to this evidence. The presence or absence of a connective may depend
 on the view of the sense entertained by the translator or the copyists. Thus ט
 wrongly inserts καὶ in Josh. 3,3; ז in Deut. 18,1. On what then will the decision
 of a modern critic depend? Partly on his theory as to the point of view adopted 35
 by the writer. If the point of view be that of Deuteronomy, we shall be inclined
 to omit the Waw copulat.; if that of P, to insert it. It must however be admitted
 that it is much easier to account for the insertion than for the omission of the
 Waw. See *Intr. Is.*, p. 382, and cf. DILLMANN, who for his part, with RYSSSEL,
 would read simply לְכַהֲנִים, omitting לֵוִים as a gloss. ט renders (ἀρχιερεῖς καὶ
 ἱερεῖς καὶ Λευεῖτας, i. e. לֵוִים לְכַהֲנִים (אֶהָה). For ἐμοὶ Α has ἐμαυτῷ. ז in 40
sacerdotes et Levitas. A few MSS have הַלֵוִים (DE R.).

45

PROPHECY 13.

(c. 34)

See *Intr. Is.*, pp. 204-211.

50

Seventeen stanzas, each of four lines corresponding to one verse of מ. The
 division of the verses in מ is often incorrect. We have corrected the verse-
 division, but discuss the emendations according to the traditional numeration.

- 35 *Proph. Is.*³) is preferable to DUHM's (הנה אל' נקם נקם יבוא), which is bald and unrhythmical.
- (7) The second half-verse in **M** must in some way give a contrast to the description in 34,13, but the phraseology is "singular" (DILLMANN). But this is not the whole truth. The rest of the prophecy is metrical, but this half-verse is unmetrical. 5 Clearly, then, words must have dropped out of the text. BICKELL's restoration (adopted in the main in *Proph. Is.*) viz.
- בְּנֵה תֵּנִים הַשָּׂמֶם
לְצִאֲנֶכֶם וּבְקֶרְכֶם רִבְעָה
וַחֲצֵר בְּנוֹת יַעֲנָה
הֵיטֵה לְקִנְיָה וְגִמְאָה
- 10
- is extremely plausible. For הַשָּׂמֶם, however, we may prefer וַיְצִיִּים or (as DUHM) וַיֵּאִיִּם; cf. 13,22. For the second line, cf. 65,10, where Sharon is to become 15 לְנֹהֶ-צֶאֱן, and the valley of Achor בְּקֶר לְרִבְעָן. The lacuna existed as early as **U**'s text.
- (8) והיתה, in accordance with the following correction (l. 22). **M** והיה.] **M**'s repetition of ודרך, which is not found in **S** and some MSS, must be wrong. 20 But it is not enough to omit the first ודרך; we must substitute מהורה [and correct מסלול (ἀπ. λερ.) into מסלה, in accordance with **U** δδὸς καθαρά].
- יעברנו **M**; cf. יעלנה in **g**^b; **M** יעברנו **M** + והוא למו הלך דרך, where D. H. WEIR long ago (see *Proph. Is.*) corrected למו 25 into לעמו; cf. **U** 28,8 (corrected text). So KLOST., BREDENK., DUHM, DIEHL (Das Pron. pers., p. 16). For **M** והוא, however, we must read והיא. The clause interrupts the connection, and spoils the metre.
- + קָה, required for clearness and rhythm.
- (9) This verse should end with the solemn ישבון. At the opening + י with **U** (each fresh feature has ו prefixed). In the third line + קָה, with **U**. 30
- (10) ישינו; so DUHM, and virtually HITZ., with **U**. Cf. Deut. 28,2. **M** — ישינו; but in 51,11 ישינו (followed by גִּסוּ), which is nearer to the true text. 35
- גִּסוּ; so **M** 51,11, and **U** in both passages. For **M** ונסו, see preceding note.

PROPHECY 15.

(63,7-16;— 17-19 + 64,1-11)

See *Intr. Is.*, pp. 349-363.

BUDDE, in 1891, rightly traced קינה-metre in 63,7-12^a. After this the stormy feelings of the impassioned liturgical writer prevent a perfectly regular poetical form. DUHM, in 1892, pointed out five stanzas of five lines each in 63,7-16, and six stanzas of four lines each in 63,17-64,11.

- 63 (7) רב טוב; so DUHM. Without this support יהוה would hardly have been again repeated. **U** (Κύριος) κυριῆς ἀγαθός, *i. e.* רב טוב, cf. on 63,1. **M** ורב-טוב **M** + לְבֵית יִשְׂרָאֵל, superfluous and unmetrical (BUDDE, DUHM). 45
- גִּמְלָנוּ; so BUDDE, DUHM, with **U**. **M** גִּמְלָנוּ. This and the preceding correction hang together. 50
- (9) מְקַל־; so DUHM, with **U**. **M** בְּקַל־. The error was an easy one; it resulted in a serious misunderstanding of the context.
- לֹא K^ethib; so all the Versions, cf. *Sotah* 31^a. לוֹ Q^erê, which the Soncino and Is.

- 34 *Rev.*, Jan. 1892, p. 332 the present writer proposed to omit v. 16^a as a later insertion. KÖNIG (*Einl.*, p. 439) goes even further; he would omit vv. 16.17 altogether. But metrical considerations are unfavorable to both these views. **ⲁ**, at the beginning of the fourth line, + **ⲁⲩⲉⲩⲉⲩⲉ**, for which see p. 167, l. 39.
- (16) **ⲁ**, at the end of the first line, + **ⲕⲣⲁⲓⲟⲩ**, which is nothing but a gloss on **ⲓⲣⲩⲱ** at the beginning of the line, [the prefixed **ⲓ** being the *Wav explicativum*; cf. the note on 17, 8. — P. H.]. See above p. 167, l. 48.
- + **ⲓⲩⲱⲉ**. This appears, on grounds of symmetry and of metre, an improvement on the reading **ⲡⲓ ⲓⲩⲱⲉ** (without **ⲩⲱⲉ**), found in a few MSS (KENN. and DE ROSSI), and adopted by LOWTH and DUHM. So GESENIUS (apparently), BICKELL, 10 CHEYNE (*Proph. Is.* 3), PERLES (*Anal.*, p. 92). The reading may have been given as **ⲡⲓ ⲓ** (see on v. 5), or as **ⲓ** **ⲡⲓ ⲩ** and **ⲓ** **ⲡⲓ** being possible marks of abbreviation for the divine name. **Ⲭ ⲟ ⲕϩⲣⲓⲟⲩ** (**ⲁϩⲧⲟⲓⲥ ⲉⲛⲉⲧⲉⲓⲕⲁⲧⲟ**); **Ⲭ ⲃⲙⲓⲙⲣⲓⲏⲁ**, which LUZZATTO claims as a witness (but **ⲩ** is much nearer) for the reading **ⲡⲓⲩⲱⲉ**, found in a few MSS, and adopted also by NÄGELSB. and GRÄTZ (with or without **ⲩⲱⲉ**). Cf. **Ⲭ**'s 15 rendering of **ⲡⲓⲩⲱ** in Prov. 24, 7. HOUB., OLSHAUSEN (on **ⲡⲓ**, Job 9, 20), EWALD, GUTHE, prefer **ⲡⲓ**, which however looks like a harmonizing conjecture, if it be not simply a misreading of **ⲓ** **ⲡⲓ**. **ⲁ** **ⲓⲩⲱⲉ** (**ⲩⲱⲉ**), which KÖNIG too ingeniously defends (*Lehrgeb.*, ii, 1, p. 447).
- ⲓⲩⲱⲉ**; **ⲩⲱⲉ**. It is not likely that **ⲓ** **ⲩⲱⲉ** would have a varying gender. Mic. 2, 7 is 20 not really parallel; read **ⲩⲕⲣⲉⲓ**, and cf. SIEGFR. STADE, s. v. **ⲩⲱⲉ**.
- ⲕⲃⲉⲩⲧⲏ**; **ⲕⲃⲉⲩⲧⲏ**. The corrected reading is the more rhythmical one. So BICKELL.
- (17) **ⲁ** **ⲓⲩⲱⲉ**, which however **Ⲭ** does not support, and which spoils the rhythm.

25

PROPHECY 14.

(c. 35)

See *Intr. Is.* (as on c. 34).

30

Ten four-line stanzas, each of which corresponds to one verse of **ⲁ**. As in the preceding chapter the verse-division of **ⲁ** is often incorrect. We have corrected it, but discuss the emendations according to the traditional numeration of the verses.

35

- 35 (1) **ⲓⲩⲱⲉ**; **ⲓⲩⲱⲉ**, (dittography). In *Proph. Is.* 3 2, 157 Ibn Ezra's explanation, that final Nûn is assimilated to the **ⲙ** in **ⲙⲁⲃⲣ**, is adopted. So KÖNIG, 1, 510. But though "apparent orthographical errors may now and then (*e. g.* Ezek. 33, 26) indicate phonetic laws," there is no occasion here for the solemn archaic ending **ⲓⲩⲱⲉ**; contrast 34, 10 (which add to the passages mentioned in *Intr. Is.*, p. 259, end of iv). Moreover there is no undoubted case of the assimilation referred to (see DILLM. on Num. 3, 49).
- (2) **ⲓⲩⲱⲉ** with **ⲩⲱⲉ**; **ⲩⲱⲉ**, but **ⲩⲱⲉ** must be connected with the beginning of v. 2, although **ⲁ**'s division is supported by **Ⲭ**'s view of the sense. **ⲓⲩⲱⲉ**. GRÄTZ, *Jew. Quart. Rev.* 4 (1892) p. 5, **ⲓⲩⲱⲉ**, claiming **Ⲭ** as an 45 authority; KENNICOTT, more naturally, **ⲓⲩⲱⲉ**, a fictitious by-form of **ⲓⲩⲱⲉ** *bank*. See LOWTH, who, following HOUB., corrects **ⲓⲩⲱⲉ**. But **Ⲭ** had a scarcely legible text, as the context shows; and **ⲁⲩⲉⲩⲉⲩⲉ** (**ⲁⲩⲉⲩⲉⲩⲉ**) is a mere guess, fragments of **ⲁⲩⲉⲩⲉⲩⲉ** being misread as **ⲩⲱⲉ**.
- (4) **ⲓⲩⲱⲉ** **ⲓⲩⲱⲉ** **ⲓⲩⲱⲉ** **ⲓⲩⲱⲉ** is unintelligible. To take **ⲓⲩⲱⲉ** 50 as in apposition to **ⲓⲩⲱⲉ** is un-Hebraic; parallels in separate lines of the same distich they might, of course, be, if the text permitted this. Plainly there is a lacuna in the text, and BICKELL's hypothetical restoration (adopted already in

- 63 (19) ומעולם; so KLOST., with **SSZ**. Probably this is correction enough. But see WEIR's remark on the Versions in *Proph. Is.* **מ** מעולם.
- 64 (1) **אש המים** (5,24; 33,11); so KLOST. **אש המים**. **ט** substitutes the figure of the wax in **ψ** 68,3^b; *i. e.* **המים** was written as **המס**, and the mark of abbreviation was neglected. **Σ** explains **π** by ἐτάκη θάλασσα. The modern rendering (see 5 DELITZSCH) is not traditional.
- אש המים תבער אש**; so KLOST. **τ** κατακαύσει πῦρ τοὺς ὑπεναντίους. **θ** (ἐτάκησαν) ὕδατα, ἐξέκαυσας πῦρ. **מ** מים תבעה-אש.
- (2) **מ + גולו הרים מפניה ירדת**, repeated from v. 1 (**מ** 63,19). So OORT, LAGARDE, CHEYNE, DILLM., &c. 10
- (3) **לא האוניה און** (Job 13,1; Prov. 20,12); so DUHM, with 1 Cor. 2,9; Clem. Rom. 1,34,8; *Martyr. Polyc.* 2,3, passages which are evidently derived from the same source, and that source was not **ט** (*cf.* VOLLMER, *AT Citate bei Paulus*, p. 48; HATCH, *Bibl. Greek*, p. 203). **מ** לא האוניה (not enough for a hemistich). **און** might easily slip out before **עין**. 15
- מפשיה וגבורתיה תעשה**. **τ** καὶ τὰ ἔργα σου ἂ ποιήσεις. **מ** אלהים וילתה יעשה. Since **יעשה** will hardly suit the preceding words DUHM emends it into **יושיע** (*cf.* on 44,23 and **ψ** 22,32; 37,5; 52,11). The translator or paraphrast, a fragment of whose work is preserved in the passages referred to above, l. 12, boldly writes καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, *i. e.* על לב לא עלתה (*cf.* 65,17). Something like 20 **ט**'s version must be right; but τὰ ἔργα σου is too short. **מ** simply gives a conjecture based upon the fragmentary remains of the true reading.
- למחכי**; so LOWTH, GRÄTZ, with **SSZ**. **מ** למחכה.
- לך** for **מ** לו. Why DUHM leaves לו, I do not see.
- (4) **לו פנעת**; so GRÄTZ and (virtually) EWALD, KLOST. The wish that God would 25 descend to judgment involves the wish that He might meet righteous persons. That **פנע** is ever used in the sense of *succurrere* (DELITZSCH), is very doubtful. The second passage quoted (47,3) is corrupt. **מ** פנעת without לו. לו would easily fall out after לו.
- מ + אהישש**. Not expressed in **ט**, as HOUB. pointed out. The joyful doing of 30 righteousness hardly needed emphasis here; nor is **שש** the verb that would have been chosen. But **שש** is not a late qualifying addition to **פנעת** (DUHM), nor yet a corruption of **אה** (GRÄTZ), but a miswritten **עש** which, not to spoil the page, the scribe left standing.
- עשי**; so DUHM, GRÄTZ, GUNNING, with **SS**. **מ** עשה. 35
- בדרךיה וקרוי**; so OORT, DUHM, with **ט**. **מ** בדרךיה וקרוי.
- במעלנו וגרשע**; so WELLH. (DLZ, Aug. 2 '90), and partly DILLMANN. [J. KENNEDY, (*Expos. Times*, 8,44) prefers נחנו עולנו וגרשע we dealt unjustly and became guilty.] For other suggestions, see DILLM.-KITTEL. **מ** בָּהֶם עוֹלָם וְגִנָּשֶׁת מ for נו as in 63,7. **Σ** ἐπλανήθημεν, *i. e.* וגַּנָּשֶׁת, which GUNNING adopts (see **ט** Ezek. 33,12). 40
- (5) **וגבל** (*cf.* 1,30); so DUHM, KLOST. **מ** וגבל, "which cannot be explained from the ordinary phonetic laws" (OLSHAUSEN). *Cf.* KÖNIG, 1, 381. **ΣΣ** express וגבל *cf.* **ט** 28,1.
- וגוננו** BÄR, GINSB. Some MSS and editions גוני — (so v. 6).
- ישאנו**; so DUHM, SIEGFR.-STADE, KITTEL, GUNNING. **τ** (οὕτως ἀνεμος) οἶσει 45 ἡμᾶς. **מ** ישאנו, implying that **עוננו** which precedes has a plural suffix. But **עונים** occurs nowhere, and the forms with plur. suffixes in Ezek. 28,18; Jer. 14,7; Dan. 9,13 are critically doubtful (see SIEGFR.-STADE, *s. v.* עון). Note **עון** in v. 8.
- (6) **ותמוננו**; so HOUB., LOWTH, EWALD, DILLM., &c. with **SSZ**. **מ** ותמוננו. A few MSS with the Soncino Bible and *Prophets* (Job 30,22), which DUHM prefers. 50
- עוננו**, BÄR, GINSB. See on v. 5 (l. 44 above).
- (7) The transposition of **ומעשה ירך כלנו**, as suggested by HAUPT, improves both metre and parallelism.

- 63 Brescia Bibles and some MSS have in the text; cf. *Taanith* 16^a. But לו צר produces the same awkward collocation of words as the Q^rê in 9, 2; 49, 5. And yet, לא צר cannot be called exegetically satisfactory. Hence SELWYN proposed to unite the two groups of letters, and read (with KENN. 107) לא צר, parallel to למושיע (*Horæ Hebraicæ*, 1860, p. 145 ff.). This is ingenious, but a much stronger 5 emendation is required. לא צר ומלאך; so, after Bishop HORSLEY (died 1793) in his *Biblical Criticism* (published posthumously in 1820), OORT, BUDDE, DUHM, with ὁ οὐ πρέσβυς οὐδὲ ἄγγελος, restoring metrical regularity. מלאך ומלאך. In addition to other drawbacks, exegetical and metrical, this reading introduces a new composite expression, מלאך פני, מלאך פני, הושיעם; so BUDDE. Cf. Ex. 33, 14. מלאך פני.
- (11) מלאך פני, on which WEIR long ago remarked (improving on a suggestion of GESENIUS): "A marginal gloss. *Moses* perhaps explanatory of *shepherd of his flock*, and *his people of his flock* or *within him*." מלאך may also be a subject to ויזכר (*Proph. Is.*). So also DUHM. But it is more natural to read עבדו, with HOUB., 15 LOWTH, GRÄTZ, BUDDE, following S, a very few MSS, and the Soncino Bible. (Cf. S ψ 78, 71 and 80, 5 with BÄTHGEN's note). The words must however still be a gloss (on צאנו רעה). They are not expressed in S. שנות דר-יך. Inserted, for metre's sake, from Deut. 32, 7, which seems to be alluded to. 20
- המעלה; so OORT, DUHM, KLOST., GUNNING, with S, and a very few MSS; מלאך, against which DIEHL urges grammatical reasons (*Das Suff. 2 und 3 pl.*, pp. 40 f.), and which is produced by a false assumption that the historical reference must be the same as in v. 12. Note also בקרבו.
- רעה; so GES., EW., HITZ., &c., with S and some MSS and editions including 25 the Soncino Bible of 1488 (but not the Soncino *Prophets* of 1486). רעי, BÄR, GINSB., DELITZSCH, with J and most MSS (including the best) and editions. There is the same difference of reading at Gen. 47, 3, where רעי is certainly right. Here however it is as certainly wrong. The את is the mark of the object, not the preposition. רעי is a correction in the spirit of 1 S. 12, 8; ψ 77, 21. 30
- (12) DUHM would excise עולם on metrical grounds. But the poet who is so irregular after v. 12 may be allowed a small irregularity before. See also the last half-line of the next stanza.
- (13) The transposition of בסום במדבר, as suggested by HAUPT, promotes both sense and metre. 35
- ולא; so DUHM, KLOST., GUNNING, with S. מלאך.
- (14) ורעה. Probably a circumstantial clause; the first half-line contained *Israel* or the like. מלאך רוח without ו.
- תנחני; so EWALD, OORT, KLOST., with S and S. Cf. ψ 143, 10. מלאך תנחני, rather less suitably. Cf. on 57, 18. 40
- (15) מלאך תנחני, an insertion produced by the vicinity of תפארת (v. 14, end). ונוברתה; so LOWTH, KLOST., with S and S, some MSS, and the Soncino Bible. מלאך ונוברתה BÄR, GINSB., with most MSS. Some MSS and editions have יה. The parallelism favors the singular.
- אלינא תתאפק; so, in the main, OORT, DUHM. The words belong rightfully to 45 v. 16. S ὁ δὲ ἀνέσχοις ἡμῶν, i. e. אלינו תת' (corrupted from אלינא?). מלאך, less suitably, אלי התאפקו.
- (16) ידענו — ידענו, so KLOST., GRÄTZ. מלאך ידענו — ידענו, an inconsistency in the tenses.
- (17) למען; so DUHM, with S, for the sake of rhythm. 50
- (18) ירשו; so DUHM, with S. מלאך ירשו.
- הר-קדשה; so LOWTH, KLOST., CHEYNE, OORT, GRÄTZ, GUNNING, with S. ק. עיר ק. WEIR, DUHM. מלאך עיר ק.

- 27 posite chapter assumed its present form, as a link between the song in vv. 2-5 and the following prophetic fragment.
+ הַמִּיִּם; cf. Eccl. 2, 16. A similar lacuna in 66, 18.
- (7) הָרִגְיוּ; so LOWTH, EWALD, DILLM., &c., with \mathfrak{S} . \mathfrak{M} הָרְגִיו (so GINSB.) or הָרְגִיו (BÄR). The MSS and editions are divided. 5
- (8) This verse interrupts the context. The fem. suffix suggests that the city (v. 10) is the object of the verbs, and בשלחה that the passage is a gloss on מְשַׁלֵּחַ, which was viewed as synonymous with קָן מ' (16, 2).
 \mathfrak{M} בְּסִמְפָּא; 'ס (if genuine) is Pilpel from סִמָּא (KÖNIG, ii, 1, pp. 657 ff.). So HITZ., EWALD, DILLM., &c. \mathfrak{M} בְּסִמְפָּא (cf. \mathfrak{C}). 10
וְיִרְבְּנָה; so OORT, DUHM, with \mathfrak{S} . \mathfrak{M} תְּרִיבְנָה, with ת for י (a frequent error).
הִנֵּה; so DUHM, but giving the word a wrong sense. Lam. 1, 5 should be compared, not 2 S. 20, 13, where (see KLOST., BUDDE) הִנֵּה is corrupt.
- (10) \mathfrak{M} וְכָלָה סֶעְפֵּיהָ. But does this suit the image of the calves lying down? \mathfrak{S} presupposes a corrupt Hebrew text. 15
- 26 This chapter is a poem in four stanzas, each consisting of seven lines (DUHM), and each line its composed of two or three short κῶλα.
- (1) עִיר עֵז. The sense requires this. \mathfrak{M} עִיר עֵז.
- (3) \mathfrak{M} + שְׁלֹם, by dittography. So BICKELL, DUHM. Cf. on 57, 18. Not expressed 20 in \mathfrak{S} .
- (4) \mathfrak{M} + בְּיָה, a scribal error produced by בִּיהוּה in ^a (GRÄTZ). The *Beth essentie* should not stand before the subject. DELITZSCH appeals to ψψ 55, 19; 68, 5. But both passages need correction (on the former see WELLH.; on the latter GRÄTZ). \mathfrak{S} simply has ὁ θεός. 25
- (5.6.7) \mathfrak{M} + יִשְׁפִּילָה — רָגַל — יָשָׁר, intrusive variants not expressed in \mathfrak{S} . So DUHM and, partly, BICKELL, GRÄTZ.
- (6) עֲנִיִּים; so $\mathfrak{S}\mathfrak{C}$. Note that הָלִים at the end of the verse. \mathfrak{M} עֲנִי.
- (9) \mathfrak{M} + בְּלִילָה, which is unsuitable here (DUHM), and may have been introduced to provide a parallel for אֲשַׁחֲרֶךָ, taken in the sense of *seeking early*. 30
 \mathfrak{M} + פֶּאֶשֶׁר, a prosaic variant to בִּי, which overloads the stichus (DUHM). J. D. MICH. and OORT read קָאֹר, with \mathfrak{S} (cf. Hos. 6, 5), against which see SMEND, ZAT '84, p. 184.
- (11) \mathfrak{M} + יְהוּה, which has arisen by dittography (so, by implication, DUHM).
קָנָאת עֲמֶךָ; cf. ψ 69, 10. Note that צָרִיד follows. \mathfrak{M} קָנָאת עִם, which is hardly parallel 35 to עִם בְּרִית, and must be incorrect. עֲמֶךָ may originally have been written 'עִם.
- (12) יְהוּה, at the beginning of v. 12, must be transferred to v. 11 to equalize the lines (DUHM).
- (13) + נְתַהֲלֵל, inserted to make sense, and to lengthen the stichus. DILLM.'s rendering of \mathfrak{M} is forced. 40
- (15) The writer is not a great stylist. There is no occasion (as SMEND admits) to prefix לוֹ. See English Translation.
 \mathfrak{M} + יְהוּה יִסְפָּק לְגוֹי. The opening words repeated contrary to metre with יְהוּה added for clearness (DUHM).
- (16) \mathfrak{M} + יְהוּה, metrically superfluous (DUHM). 45
פְּקָדוֹנָה; so LOWTH, OORT, GRÄTZ, with some MSS of \mathfrak{S} together with *Compl.*, *Ald.* (cf. ἡμῖν). \mathfrak{M} פְּקָדוֹנָה, \mathfrak{S} VA ἐμνήσθη.
צִעֲקוּ מִלִּחַץ בִּי מ' לְנוֹ. \mathfrak{M} צִעֲקוּ מִלִּחַץ מ' לְנוֹ, i. e., according to \mathfrak{C} , they taught (lit. poured forth; cf. Deut. 32, 2) secretly Thy Law (given) to them. But, apart from other objections, there is no sound evidence for a 3 plur. perf. in וְ (against 50 KÖNIG; see DRIVER, *Deut.*, pp. 106 f., note). \mathfrak{S} ἐν θλίψει μακρᾷ (read μακρᾷ) ἡ παιδεία σου ἡμῖν, i. e., perhaps, לְנוֹ, בְּצוּקָה לִחַץ מ' לְנוֹ (see OORT) At any rate, the confusion of לִחַץ and לִחַץ was paleographically of the easiest. But a verb is in-

64

[In antithetical statements the hemistichs are not unfrequently somewhat shorter. So we must arrange *e. g.* 45,7:—

יוצר אור ובורא השך
עשה שלום ובורא רע

In this way we obtain the regular five lines just as in the preceding four stanzas, 5 44,24-45,5. — P. H.]

- (8) כי +; so DUHM, with 6. The hemistich gains, and the analogy of 63,15.16 (כי after הבט) favors the insertion.
- (9) מן ציון מרבר היתה +. A variant to the first part of v. 9. לללל; so DUHM, with 6. מן שמה, to soften the expression (*cf.* on 49,7). 10
- (10) מחמרנו; so GINSB., with most MSS and editions, incl. *Complut.*, and 6A3. BÄR, with some MSS, incl. BÄR's Cod. Hieros., and 6S. But everywhere else מחמר has plural suffixes. מן + היה, to mark out מ as a sing. noun.

15

PROPHECY 16.

(24, 1-3; 4-23 + 25, 6-8 + 26, 20.21; 27, 1.12.13; — 7-11; — 26, 1-19; — 25, 1-5^a; — 9-11; — 27, 2-5) 20

See *Intr. Is.*, pp. 145-162; OORT, *Theol. Tijdschr.* 20 (1886) pp. 166-194.

- 24 (2) נשא; so HOUB., DUHM, with many MSS and most good editions (incl. the Soncino Bible and *Prophets*, and *Complut.*). נשא, BÄR, GINSB., with the Masorah 25 and Qamhi.
- (4) מרום עם; so GUNKEL (*Schöpfung und Chaos*, p. 48). מן.
- (6) חריו; so OORT, GRÄTZ. 6 πτωχοὶ ἔσονται, *i. e.* חריו (*cf.* 6 ψ 79,8). מן burn, as in fever.
- (11) עברה; so HOUB., SECKER, LOWTH, OORT, GRÄTZ, PERLES, with (probably) 30 6S6. מן עברה, which would produce a striking, though somewhat unexpected, figure, if we were sure of the existence of the verb. Jud. 19,9 needs correction (see MOORE *ad loc.*).
- (15) באים; so LOWTH, J. D. MICH., HITZ., CHEYNE, BREDENK., OORT, GRÄTZ, with (probably) 6. מן באים. WEIR, (יבדו), *cf.* Esth. 10, 1. 35
- (16) מנפנפות; so 6S, and ἄλλος in FIELD. מן מנפנף, the mark of abbreviation having been overlooked.
- (19) רעה — הארץ; so HITZIG, WEIR, BREDENK., OORT, DILLM., DUHM. מן הארץ. רעה is twice dittographed. [P. S. מן פור התפוררה. Better פרוק התפרקה *is rent, rent* (*cf.* 1 K. 19, 11). In ψ 74, 13 40 מן פוררת is doubtful; 6 suggests פוררת; *cf.* ψ 136, 13.]
- (22) אסף האסיר; so WEIR, DUHM. *Cf.* 33, 4. מן אסף האסיר ('א is a ἀπ. λεγ.). *Cf.* a similar correction in 22, 17.
- 25 (7) הלוט; so DUHM (see 1 S. 21, 10). מן הלוט (for the sake of an assonance).
- (8) מן בלע הקות לנצח +, a gloss (note the asyndeton), which gives a too narrow 45 explanation of the veil or covering. See DUHM. SMEND, too, inclines to this view (*AT Rel.*, p. 505); *cf.* *Intr. Is.*, p. 152. OORT, בלע, following 1 Cor. 15, 54, which seems to be derived from some lost Greek translation, (VOLLMER, *Citate bei Paulus*, pp. 24ff.; *cf.* above, p. 171, l. 13).
- 26 (20) רלתך. So K^cthib. Q^erê רלתך, which some MSS and editions have in the text. 50 See DILLM.

- 27 (6) The style shows that this is a gloss. Probably it was inserted when this com-

- 25 (11) אַרְבוֹת. Obscure and probably corrupt. — The following verse in the Received Text is a misplaced gloss on 26, 5 (p. 75, l. 30).
- 27 (2) וְאִמֶּר (25, 9); so DUHM. The introductory formula was early mutilated; cf. v. 6. חָמַד (32, 12); so HOUB., LOWTH, EWALD, DILLM., &c., with 5C, some MSS, and the Soncino Bible. 5
- (3) פֶּן יִפְקַד עָלֶיהָ; cf. Num. 16, 29; Prov. 19, 23, where נִפְקַד means being *visited* by trouble without any special reference to a sin which required punishment. מ points to יִפְקַד, which inevitably suggests JHVH as the subject (cf. 24, 21; 27, 1). It is only a step further to correct י into א, with old MSS of Tiberias mentioned by Menahem ben-Serûq (DUKES, *Lit.-hist. Mittheil.*, 1844, p. 146), a few MSS of KENN. and DE R., and the Soncino editions; this reading is adopted by Rashi and mentioned by David Qamhi. Some old interpreters, however, read יִפְקַד, and explain עָלֶיהָ as = יְבוֹל עָלֶיהָ (taking the suffix as plural; cf. עָלֶיהָ, 1, 30, as read and explained by Ibn Ezra, and see KÖNIG, ii, 1, p. 77); Joseph Qamhi held this 15 view. OORT and DUHM have lately revived it (save that the former prefers יִפְרָק), but take עָלֶיהָ = עָלָה = עָלָה. But the aim thus ascribed to JHVH seems hardly adequate to the solemnity of the context (DILLM.). RUBEN (*Crit. Remarks*, p. 18) corrects מל עליה פן, which goes along with the emendation לרנעים for לבקרים. 20 "The correcting letters בקר crept in after פן, dislodged the letters מל, and were afterwards changed into פקד." מל in מלחמה are the *dislodged* letters referred to; חמה in the same word is a repetition of חמה which follows, and which should be pointed חֲמָה.
- (4) חֲמָה. חֲמָה; so HOUB., LOWTH, OORT, GRÄTZ, BREDENK. וְשִׁית (as elsewhere). So LOWTH, BICKELL, with 53A, a few MSS, and the Soncino Bible.
- (5) מ + יַעֲשֶׂה-לִּי שְׁלוֹם, an unimportant variant (BICKELL, DUHM).

Appendices

1. Translation of New Emendations.

THE ENGLISH Translation of Isaiah in The Polychrome Bible was issued in December, 1897. The interval between the appearance of the translation and the publication of the Hebrew text has been utilized for a careful revision of the Hebrew text (with special reference to the metrical arrangement of the poetic sections) and the critical apparatus, which has yielded a number of additional emendations. These have not been given in the Hebrew text but have been recorded in the Critical Notes, as Postscripts (P.S.) enclosed in brackets. As to the colors, no changes have been made except in the following four passages, *viz.* (a) *השכן בהר ציון* *who dwells on Mount Zion*, at the end of 8, 18, has been printed in LIGHT BLUE as a later, editorial addition; so, too, (b) 40, 20; (c) 42, 19, and (d) 54, 17^b, while 45, 10 has been printed as a gloss at the foot of the page.

The words of the Hebrew text modified by new emendations are enclosed in .
A few fresh corrections will be found in the *Addenda* on pp. 194 ff.

The passages of the Translation affected by these additional emendations (apart from the *Addenda* on pp. 194 ff.) are as follows:—

1 Isaiah.

CC. VV. PP. LL.

[p. 80, l. 18.

- 2, 10 (2, 4)* For *splendor* read *dread* (so, too, vv. 19. 21, ll. 30. 35); *cf.* above,
16 (20) For *stately vessels* read *costly thrones* [80, 47]** *Cf.* p. 194, l. 5.
3, 3 (3, 6) For *captain of fifty* read *captain of the armed men* [81, 22]
7 (14) For *physician* read *ruler* [81, 23]
8 (18) For *eyes* read *face* [81, 24]
5, 1 (5, 7) For *On a hill that is fruitful and sunny* read *In the midst of a valley that is fruitful* [83, 15]
7 (34) For *bloodshed* read *clamor* [83, 21]
17 (6, 23) For . . . read *in their desert place* [83, 43]
For *ruins* read *their ruins* [83, 49]
(36) Omit *β kids* [83, 49]
7, 25 (12, 14) For *men will keep aloof from them for fear of* read *if thou wert to go thither, thou wouldst see* [87, 19]
9, 5 (14, 31) For *For every boot of the warrior whose tread resounds, and every war-cloak drenched with blood, will be burned up, will be the prey of the flames* read *For every shield the fire consumes, and the buckler defiled with blood, and the bow, the arrows, and the quiver together, will be the prey of the flames* [89, 12]

* The figures in parentheses refer to the pages and lines of the English Translation. The references to chapters and verses in the preceding column follow the Authorized Version, not the Hebrew text.

** These figures in brackets refer to the pages and lines of the Critical Notes on the Hebrew text.

PP. LL.

24, 25 Blank lines, to indicate the beginnings of the stanzas might have been left before vv. 3. 5. 7 (ll. 9. 15. 21).

25, 10 Verse 13^a might have been printed as one line.

18 *make men cross it dry-shod.*

27 *Thy wrath turned away, and Thou didst comfort me* (RT *May Thy wrath turn away and Thou comfort me*).

26, 8 [*Inhabitants of* might have been inserted between *O* and *Zion*, and then *you* substituted for *thee* in next line. — P. H.]

29, 9 *Arial, Arial*; so, too, ll. 13. 14; see, however, above, p. 177, l. 21.

10 *Arial*.

14 Lines 14. 15 might have been printed in one line; so, too, ll. 17. 18 (v. 4).

30, 3 *Stupefy yourselves*

5 *Be drunken, but not with wine; stagger, &c.* (RT *they are drunken, they stagger*).

32, 25 *as a testimony*

33 *the quelled*

33, 29 *O ye people in Zion, who dwell &c.*

34, 2 *to the right*

35, 14 *And* at the beginning of the line might have been omitted; cf., however, above, p. 177, l. 30.

30 Line 30 might have been preceded by a line of asterisks.

36, 7 *their* (RT *your*)

8 *for them*

25 Blank lines, to indicate the beginnings of the stanzas might have been left before vv. 3. 6. 7 (after ll. 25. 31. 37).

37, 30 *And the land of gardens will &c.* (cf. preceding line and p. 22, l. 29; p. 57, l. 4).

38, 17 There should be a blank line before v. 3 (l. 18).

20 *And booty is gathered up as by &c.*

39, 13 *The far-off hear what I have done* (RT *Hear, ye that are far off*), *And the near acknowledge my heroic might.*

26 ^β might have been enclosed in

PP. LL.

16, 20 [*mighty*]

22 The asterisks * * * might have been printed in a separate line.

17, 4ff. *the proud coronet . . . rich valley* as well as ll. 13 - 15 might have been spaced to indicate the refrain. 5

6 For *which crown* read *crowning*; so, too, l. 15.

11 A blank line might have been left after line 11.

14 *And*

17 For *which as* read *As*, and substitute a colon for the comma at the end of the preceding line. 15

18, 24 *Wail . . . destroyed* (v. 1) and l. 25 on the following page (v. 14) might have been spaced to mark the refrain.

28 Insert *o* before *on many waters*. 20

30 For *Shihor* (so RV) it would have been more consistent to write *Sihor* (so AV).

19, 8 *crowned*

14 . . . might have been substituted for *like the Nile*; see, however, above, p. 177, l. 9. [ed. 25

18 *Sabaoth* should have been omitted.

19 For *virgin* read *maiden*.

20 *Arise, pass over to [Chittim]*, 30

24 * * * * might have been inserted at the beginning of this

20, 2 *to her hire* [line.

10 *word*

21, 7 *of*

22 [I should prefer to read *out-number those of* ^β*Samaria* with note ^β*Jerusalem and*. — P. H.] 35

25 *He*

32 . . . might have been inserted after *down* 40

33 * * * * might have been inserted after *enthroned*

23, 21 *I* might have been inserted before *the foe* 45

25 * * * * might have been inserted at the beginning of the line.

30 *people*. A blank line might have been left after this line.

24, 16 *girdle* 50

25 *His hand to the basilisk's den* (with *o* instead of *o*) might have been printed in a separate line.

2. Revision of Critical Marks in English Translation.

A CAREFUL scrutiny of the critical marks in the English Translation has suggested some slight modifications. These are here subjoined not as Corrigenda of the Translation but rather as specimens illustrating the manner in which the microscopic minutiae of textual criticism may be indicated in the English translation. As these details, however, are of no interest to the general reader, and can be appreciated only by Hebrew scholars, this list has not been given in connection with the English Translation but is here appended to the Critical Notes on the Hebrew text (*cf.* English Translation, p. 211, below).

PP. LL.

- 9, 9 The second hemistich, *of their sandals* &c., might have been printed as a separate line; so, too, in ll. 11. 12. 14. 16.
- 10, 24 *be left*
- 11, 5 *Fuller's Field*; *cf.* p. 47, l. 9.
- 11 *Tabeal* (RT *Tabeal*)
- 18 *from Sheol*
- 12, 14 *men*
- 21 *and ~ take* or *and ~ do thou take*, (RT *and I will take*) As we do not profess to indicate departures from AV but departures from the received Hebrew text (RT) it is not necessary to have any critical marks in *take* (AV *and I took*).
- 31 *And despond because of* ^β * * *
- 35 *because of* might have been omitted in gloss β.
- 14, 21 ff. To indicate the beginning of the second hemistich || might have been inserted before *behold*; so, too, in ll. 22. 24. 25. 27. 29. 31. 33. 34. 35, and on p. 15, ll. 1-6.
- To indicate the beginnings of the stanzas blank lines might have been left before vv. 4. 6. 7 (p. 14, ll. 27. 34; p. 15, l. 3).
- 15, 3 *Increase* *and will be* (AV *Of the increase of*)
- 14 *a ~ ruin and thereof*
- 26 *on the boughs of the fruit-tree*
- 27 *Sabaoth*
- 16, 5 *thy cities be deserted*
- 6 *deserted places*
- 9 *though*
- 14 *sickness*
- 15 *desperate pain* without "

PP. LL.

1 Isaiah.

- 1, 18 For *he bows down* we might read *he bows down* (RT *they bow down*).
- 2, 3 *the clefts*
- 4 Line 4 might have been spaced to indicate the refrain; so, too, ll. 8. 9 and 21. 22 as well as the words *at the terror . . . through-out the earth* in ll. 34-36 (v. 21).
- 9 The " haughtiness of humankind shall be [bowed down],
- "And the loftiness of man brought low □,
- 13 Insert □ at the end of the line.
- 14 [" the uplifted"]
- 3, 24 δ might have been prefixed to *thy* instead of being appended to *and*.
- 26 *His people* (RT *the peoples*).
- 4, 7 *their heads*, and add as footnote: *of the daughters of Zion*
- 32 For JHVH read *the Lord* (Heb. אלהים).
- 5, 13 *Alas* *
- 15 *free-men*
- 18 Insert comma after *vineyard*.
- 6, 21 *of Zion*
- 23 *amid ruins*
- 25 Insert * * * after *punishment*.
- 7, 15 The refrain *For all this* &c. might have been spaced; see ll. 32. 33 and pp. 8. 9.
- 28 *their foe* ~ (RT *the foes of*)
- 8, 8 The marks ++ enclosing *by them* might have been omitted.
- 19 *burned up*
- 24 *neighbor's*
- 9, 1 ~ might be substituted for ~.
- 5 *to a distant nation*

PP. LL.

- 50, 16 *laid under a ban* (RT *laid waste*).
 51, 10 *With o my chariots*
 12 *I o fell* (RT *I will fell*)
 13 *And o press*
 16 *I o dry up*
 17 *Long ago all this I prepared,*
 — *{Hast thou not heard?}* —
 19 *Hence o thy task*
 22 *housetops and hills.*
 23 *Thou art full in my view ris-*
 ing up, i sitting down, going
 out, coming in o y
 25 *Thy raging* | ^a and &c., and in
 l. 38 the gloss ^a *because thy rage*
 against me might have been
 added (37, 22 *Sabaoth* would
 then be gloss ^β); or we might
 have read in l. 25: *Thy raging*
 | o and &c.
 52, 26 o might be inserted after *Jah*.
 53, 9 *object* against *Him*
 23 Add verse-number 19 in margin.
 28 This last line might have been
 printed in two lines.
 54, 5 **for* he *had* heard*, or better:
 for* Merodach-Baladan *had
 heard that Hezekiah had been ill

3 Jsaiah.

- 55, 13 *is lamentation*
 17 There is no blank line before v. 5.
 *My heart cries out for Moab,*⁵
 * * * might have been printed
 in l. 17 with before *quails*⁴
 at the end of the line.
 57, 15 *exactly measured*; literally, *like*
 the years of a hireling; so, too,
 p. 58, l. 8.
 58, 4 There should be no blank line
 before v. 14.
 5 For *offer* we might read o *offer*
 (RT *they offer*).
 6 *whetted*

4 Jsaiah.

- 59, 10 *All sighing o of captives* (RT
 all sighing thereof). Cf. 20, 2.
 60, 11 *the God of Israel have I an-*
 nounced to you might have
 been printed as a separate line.

PP. LL.

- 39 , and enclosing the gloss
 at the bottom of the page might
 have been omitted. See, however,
 p. 177, l. 34.
 40, 21 *the Lord* might have been omit- 5
 ted and given as gloss ^γ at the
 bottom of the page, ^γ being
 prefixed to *JHVH Sabaoth* in l. 21.
 24 For the transposition of v. 16^b,
 see above p. 108, l. 9, and cf. 10
 English Translation, p. 211, l. 6.
 43, 16 a o *remnant*, and *Almost* at the
 beginning of next line.
 24 *to o sec o my face* (RT *to be seen*
 before my face); لجسلا اقب 15
 25 The transposition of the Mas-
 oretic : at the end of v. 12
 might be indicated by inserting
 before ^δ at the end of l. 25
 and enclosing *trample my courts* 20
 (l. 26) in .
 26 *oblations*;, or *oblations*; and
 Vain at the beginning of next
 line.
 44, 14 might have been inserted at 25
 the beginning of the line and
 the orphan they right not en-
 closed in .
 45, 14 *[the sons of]* might have been in-
 serted before *my people* (בית עמי) 30
 = בני עמי; see above, p. 181^b,
 l. 12. — P. H.]

2 Jsaiah.

- 48, 14 Literally *to eat their own or-* 35
 dure and to drink their own
 urine. Contrast p. 197, l. 13.
 49, 19 After *Assyria* might have
 been inserted. 40
 30 The number in the margin might
 be 9^b, and ^γ after *Libnah* might
 be enclosed in .
 50, 9 For *the letter* we might read
 the letter. [The plural ספרים 45
 litteræ, however, may refer to
 a single letter; cf. our *letters*
 patent, letters testamentary, &c.
 and p. 133, l. 16. — P. H.]
 14 *eye*s* עין ^א, however may be 50
 scriptio defectiva owing to the
 ^γ in the preceding syllable; see
 STADE, § 30^c. — P. H.]

PP. LL.

- 93, 12 *he had been stricken to death*
 15 *with the wicked his tomb*
 18 *to humiliate him*
 19 *If he were*
 24 *from anguish his soul*
 25 *Would cause him to see*
 light to the full
 31 *life-blood*
 94, 7 *the curtains^a ~ stretch forth* (RT
 let them stretch forth).
 17 *Thy husband; or ~ might be*
 omitted altogether.
 25 *In ~ wrath*
 28 *Like the days*
 29 *As I swore*
 95, 2 *thy bases*
 The second hemistich, and will
 found thee with sapphires; might
 have been printed in a separate
 line; so, too, ll. 4. 6.
 9 *Thou wilt be far*
 17 *to take a pledge*
 26 ~ might have been placed
 96, 3 *to the people's* [before eat!
 20 *has gone forth*
 29 *And*

5 Isaiah.

- 98, 7 might have been added
 at the end of the line and
 8 {^a} after *weave it*
 ++ enclosing *will be* might
 have been omitted; so, too, l. 9.
 9 *work for hire*
 19 *chieftains*
 20 *them*
 23 ++ enclosing *to do* should have
 been omitted.
 33 Fresh paragraphs might have
 been begun with vv. 18. 19. 23.
 24 (ll. 33. 36; p. 99, ll. 9. 12).
 100, 1 *shall be accepted*
 12 *watchmen*[^a] and { *how to give*
 heed; ~
 15 with = { at the end of l. 15.
 Blank lines might have been
 left before v. 11 and before
 57, 3. 6 (ll. 25. 30).
 21 | might have been inserted after
 taken,⁴
 23 *in a straight path*
 26 *an adulteress and of a har-*
 lot.⁶ | *Of whom &c.*

Is.

PP. LL.

- 85, 36 *Syenites*
 86, 10 Insert *Zion* after *thee* (see Eng-
 lish Translation, p. 211, l. 15).
 18 Another line of asterisks might
 have been inserted after l. 18, 5
 and then one blank line.
 20 A blank line might have been
 left before v. 21 (l. 24).
 25 For the gloss to *bereaved and*
 unfruitful, see English Trans- 10
 lation, p. 211, l. 17.
 87, 2 *tyrant*
 30 *to revive*
 32 [^β] might have been inserted
 after *ear*, and 15
 33 after *disciple*, and
 34 ^β at the beginning of line 34
 might have been canceled.
 88, 15 *let him hearken*
 19 *set arrows aflame* 20
 31 *blessed him, and increase'd*
 him
 33 A blank line might have been
 left before v. 3 (l. 33), also
 before vv. 4. 6. 7. 9. 12 (p. 89, ll. 25
 3. 10. 17. 25; p. 90, l. 1)
 34 *And makes her* { *desert like*
 JHVH's garden, and her { *wil-*
 derness like Eden}; cf. above,
 89, 5 *nations* [p. 183^a, l. 32. 30
 6 *Suddenly will I ~ bring near*
 my redress, suddenly ~ will my
 deliverance go forth
 11 *to dust as by*
 16 *come to an end* 35
 27 *shatter and deal despitefully*
 with
 90, 1 *thee*. *Whom ~ dreadest thou*
 21 *who can ~ comfort thee?*
 30 The hemistichs might be trans- 40
 posed, thus:—
 { *Thou shalt not drink it again*,
 the goblet^a of my fury; ~
 91, 1 *of those who oppressed, and of*
 those who afflicted thee, 45
 8 *captive*
 9 *thyself*
 23 *Behold, ~ hastening*
 92, 8 *on his account*
 10 *Deeply marred* 50
 12 *as deep*
 19 *as a sprout from a root*
 30 *humiliated*

PP. LL.

105, 31 *a recompense*, or *will He render* [a recompense] and [] before *disgrace* in l. 32

33 *see*35 *like the river of Egypt*

106, 14 || might have been inserted before *and the glory* &c. to mark the beginning of the second hemistich; so, too, in the following lines on pp. 106-111; or the second hemistichs in all those cases might have been printed in separate lines, indented.

107, 2 We might substitute *seek* for *seek* (RT *serve*).

7 For *ships* we might read *ships*

19 For *leading* we might read *leading*.

30 *breasts*108, 18 *JHVH*29 *of the eyes*

33 A blank line might have been left before v. 3, also before ll. 5. 13 (v. 7) and 19 (v. 9) on p. 109, and 2 blank lines before 62, 4 (p. 109, l. 34).

For *o* after *mourners* we might substitute ¶, reading at the bottom of the page: ¶ *to appoint to those who mourn in Zion*; or read *all mourners* | [¶] || *to appoint* [] *to them*, and at the bottom of the page: ¶ *to those who mourn in Zion* and *to give*.

35 [the garment of] *mourning*, ¶ *a song of praise*

109, 12 *will be your adornment*110, 3 *he who builds thee up*111, 6 *marching*

14 I *trampled* them in my wrath, || *and trampled*

16 *juice* *o* *besprinkled*

20 And I *looked*, and *was* *astonished*

24 I *stamped*, and *broke* them to pieces

26 And *spilled*

34 which *called* *not* (RT *was not called*).

112, 8 *their*; so, too, in the following line.

22 A blank line might have been

PP. LL.

100, 30 *The smooth stones*

101, 3 Blank lines might have been left before v. 8, and before vv.

9. 11. 12 (ll. 9. 17. 23). There is

no blank line before l. 20: *Truly* 5

I kept silence &c. might have been printed in l. 20 with [before *heart* at the end of the line. In ll. 8. 16, instead of leaving blank lines, [might have 10 been placed before *sawest the phallus* and *not desist*.

4 *thereby*6 *buy*15 *thou didst not desist* 1521 *hid mine eyes*

27 After l. 27 another line (or two) of asterisks, preceded by a blank line, might have been added. 20

28 || might have been inserted before *and take*, to mark the beginning of the second hemistich; so, too, ll. 30. 32. 34. 36; p. 102, ll. 1. 2; or the second hemistichs 25 might have been printed in separate lines, indented.

102, 4 *smote*

5 *in wrath* (RT *and I was wroth*). 30

7 *and give him rest*

8 | might have been inserted after *mourners*.

10 *a* might have been omitted after v. 19 and placed after *says* 35 *JHVH* in l. 6, thus: [*says JHVH*]. For *uptossed* we might read *uptossed*.

11 *toss up*

19 For *sin* we might read *sins*. 40

29 *money lent on pledge*103, 6 *to burst*14 *and*15 *rearward*

27 *o* might have been inserted 45 between *conduit* and *whose waters*. For *conduit* see above, p. 156, l. 46.

28 *Thy sons*

31 *Destroyed Places* 50

104, 26 *grope* might have been enclosed in *o*; but this is, of course, unnecessary.

3. List of Prophecies

		Heb. PP.	Eng.* PP.
1. Genuine Prophecies of Isaiah.		1-25	1-46
8: PROPHECY 1: (First Collection of Isaiah's Prophecies).	M CC. VV.	1-3	1-4
1. The Impending Day of JHVH (<i>soon after B. C. 740</i>).	2, 1-5-10	1	1. 2
The same subject again (<i>from another poem</i>).	11-17	1	2
Continuation of the first description.	18, 19	1. 2	2
2. Fall of Judah; its cause indicated (B. C. 735).	3, 1-15	2	3
3. Punishment of the Proud Ladies of Jerusalem (B. C. 735).	16-24	2	4
4. Messianic Appendix (<i>post-Exilic</i>).	4, 1	3	4
	2-6	3	4
2: PROPHECY 2: Parable of the Vineyard (<i>ca. 735</i>).	5, 1-7	3	5
3: PROPHECY 3: Sixfold Denunciation (<i>ca. 735</i>).	8-25	3. 4	6. 7
7: PROPHECY 4: Successive Stages of the Judgment upon all Israel (735).	9, 7-20	4. 5	7. 8
	10, 1-4	5	8. 9
	5, 26-30	5	9
7: PROPHECY 5: (Second Prophetic Collection).**		5-8	9-15
1. Isaiah's Account of the Vision of his Consecration (<i>ca. 734</i>).	6, 1-13	5. 6	9. 10
2. Invasion of Rezin, and the Sign of Immanuel (734, <i>edited late</i>).	7, 1-16	6	10. 11
3. Fragments on the Havoc wrought by the Assyrians (<i>Date uncertain, partly recast by a late editor</i>).	18-25	6. 7	11. 12
4. Ruin of Syria and Ephraim (734).	8, 1-4	7	12

* The first column gives the numbers of chapters and verses of the Masoretic Text (**M**), the second the corresponding pages in the present edition of the Hebrew text (*Heb.*), while the third refers to the pages of the English Translation of Isaiah in The Polychrome Bible (*Eng.*).

** Cf. English Translation, p. 209, l. 8.

PP. LL.

122 English Translation the *for* is better omitted.

13 The fact that הִיהָ has been omitted in the Hebrew text, although *is become* is necessary in the English translation, might have been indicated by writing
• *is become*.

30 *High heaven, like*

123, 24 *far countries*

125, 12 *slayers*

19 [β] might have been enclosed in ".

36 *by affrightings it, by scattering it, He contended* (RT *Thou contendedst*).

128, 5 [α] might have been enclosed in ".

PP. LL.

121 *those who work righteousness, and who remember the ways Thou wouldest have.*

29 *wroth at our breach of faith, and we became guilty* 5

30 Before l. 30 there might be a blank line; so, too, on the following page, before vv. 8. 10 (ll. 5. 11).

32 *our guilt carried us away;* 10
or the critical marks might be omitted altogether.

122, 5 *And now, O JHVH, Thou art our father; [and the work of Thy hands are we all; || We are the clay, and Thou our fashioner].* 15

10 More accurately: *for Thy people are we all;* but in the

In conclusion it might be well to add that our new English translation of Isaiah was all electrotyped, except the last three pages (pp. 126-128), when the General Editor received the manuscript of the critical edition of the Hebrew text of Isaiah.

	At CC.	VV.	Heb. PP.	Eng. PP.
5. Assyrian Invasion; JHVH's Warning to Isaiah (734-723).	8,	5-15	7	12.13
6. Epilogue to Recent Prophetic Utterances (701).		16-18	8	13
7. Fragment on the Despair of the People of Judah (734, <i>edited late</i>).		19-22	8	14
8. The Ideal King (<i>probably post-Exilic</i>).		23 ^b	8	14
	9,	1-6	8	14.15
1. PROPHECY 6: Fate of three Kingdoms.			9	15.16
1. Downfall of Syria and Israel (<i>Before 734; edited</i>	17,	1-11	9	15.16
2. Preservation of Judah (723). [<i>late</i>]		12-14	9	16
1. PROPHECY 7: Fall of Samaria (<i>A fragment. Be-</i>	28,	1-6	9	17
<i>fore 722; edited late</i>).				
1. PROPHECY 8: Against Tree-worship (<i>A frag-</i>	1,	29-31	10	17
<i>ment; at any rate before 722</i>).				
Messianic Appendix (<i>post-Exilic</i>).	2,	2-4	10	18
1. PROPHECY 9: Fall of Tyre (<i>If partly Isaiah's ca.</i>	23,	1-14	10.11	18.19
725. <i>Edited late</i>).				
Post-Exilic Appendix.		15-18	11	19.20
1. PROPHECY 10: Fate of the Philistines (720).	14,	28-32	11	20
1. PROPHECY 11: Against Assyria (<i>Fragments of</i>			11-14	21-26
<i>more than one date, combined and edited late</i>).				
1. The Plan of Assyria and the Plan of JHVH con-	10,	5-15	11.12	21.22
trasted (711).	14,	24-27	12	22
2. Judgment upon Assyria, and its Consequences	10,	16-23	12	22.23
for Judah (<i>First Description, followed by a</i>				
<i>Promise. Mostly late</i>).				
3. Same Subject (<i>Second Description, preceded by</i>		24-34	12.13	23
<i>a Promise; 722, edited late</i>).				
4. The Ideal King (<i>Second Description, probably</i>	11,	1-10	13	24
<i>post-Exilic</i>).				
5. Return of the Exiles (<i>post-Exilic</i>).		11-16	13.14	25
6. Psalm of Thanksgiving (<i>Latest Addition</i>).	12,	1-6	14	25.26
1. PROPHECY 12: Captivity of Muṣr and Cush	20,	1-6	14	26
(<i>Not before 711</i>).				
1. PROPHECY 13: Threatening and Consolation			14-22	27-40
(<i>Central Portion shortly before Sennacherib's</i>				
<i>Invasion, 701</i>).				
1. Fall of Samaria (<i>see Prophecy 7</i>).	28,	1-6	9	17
2. Warnings to Jerusalem (<i>Suggested by the earlier</i>		7-22	14.15	27.28
<i>Prophecy, 703</i>).				
3. Proverbial Poem (<i>Exilic, or post-Exilic</i>).		23-29	15	28.29
4. Strange Fate of Ariel (<i>Uriel</i>) 703.	29,	1-8	16	29
5. Blindness of the Rulers (703).		9-12	16	30
6. Punishment of Formalism (703).		13.14	16	30
7. The Egyptian Alliance (<i>First Fragment, 703</i>).		15	16	30
8. Israel's approaching Regeneration. Against		16-24	17	31
Doubters (<i>post-Exilic</i>).				
9. The Egyptian Alliance (<i>Second Fragment, 703</i>).	30,	1-5	17	31.32
10. Same Subject (<i>Third Prophecy, 703</i>).		6.7	17	32
11. Impending Ruin of the State (703).		8-17	18	32.33
12. Happy Consequences of Israel's Regeneration		18-26	18.19	33.34
(<i>post-Exilic</i>).				
13. JHVH's Combat with Assyria (<i>post-Exilic</i>).		27-33	19	34.45

5. Prophecies		M	Heb.	Eng.
Composed after the Fall of Babylon.		CC. VV.	PP.	PP.
			59-77	97-128
א:	PROPHECY 1: Downfall of Egypt (<i>Main part not later than 485, possibly soon after 528.</i>)	19, 1-15	59.60	97. 98
	Appendix (4275).	16-25	60	98. 99
ב:	PROPHECY 2: Promises to Proselytes and to Eunuchs (444).	56, 1- 8	60.61	99.100
ג:	PROPHECY 3: Against the Evil Rulers at Jerusalem, and against the Samaritans (444, <i>Supplement later.</i>)	9-12 57, 1-21	61 61.62	100 100-102
ד:	PROPHECY 4: How to fast aright (450-444)	58, 1-12	62.63	102.103
	Appendix on the Sabbath (<i>Later.</i>)	13.14	63	103.104
ה:	PROPHECY 5: Denunciation and Confession (450-444).	59, 1-15 ^a	63.64	104.105
ו:	PROPHECY 6: Vision of Deliverance (432).	15 ^b -20	64	105.106
	Appendix for the Reformed Community (<i>Later.</i>)	21	64	106
ז:	PROPHECY 7: Supplement to the Second		64-67	106-110
	1. Poem on Glorified Zion. [Isaiah (432)].	60, 1-22	64.65	106-108
	2. The Servant of JHVH soliloquizes concerning the gracious message submitted to him, and JHVH confirms his word.	61, 1-9.11 62, 1-12	65.66 66.67	108.109 109.110
ח:	PROPHECY 8: Zion's Response.	61, 10	67	110
ט:	PROPHECY 9: Another Vision of Deliverance (432).	63, 1- 6	67	111
י:	PROPHECY 10: Threatening to Samaritans; Promises to Faithful Jews (450).	65, 1-25	67-69	111-113
יא:	PROPHECY 11: The Temple of the Samaritans; their final destruction (432).	66, 1- 5 17.18 ^a	69 69	114 114
יב:	PROPHECY 12: The Opposite Fates of Jerusalem and the Hostile Nations (432).	6-16 18 ^b -22	69.70 70	114.115 115.116
	Appendix (<i>Much later.</i>)	23. 24	70	116
יג:	PROPHECY 13: Vengeance on Edom and the Nations (400 or later).	34, 1-17	70.71	116-118
יד:	PROPHECY 14: The Golden Age after the Vengeance (<i>Same date.</i>)	35, 1-10	71.72	118.119
טו:	PROPHECY 15: Israel almost at its last gasp, complains to JHVH (350). [Age.]	63, 7-19 64, 1-11	72.73 73	120.121 121.122
יז:	PROPHECY 16: Prospects at the end of "this	24-27	74-77	122-128
	1. The Last Judgment and the Kingdom of God (ca. 334).	24, 1-23 25, 6- 8 26, 20. 21 27, 1.12.13	74 74 75 75	122-124 124 124 124.125
	2. The Low Estate of Jerusalem. The Cause of it, and the Remedy (<i>A fragment, ca. 332.</i>)	7-11	75	125
	3. A meditative Retrospect (332).	26, 1-19	75.76	125-127
	4. A Song (<i>Same date, 332.</i>)	25, 1-5 ^a	76	127
	5. Another Song (<i>Same date, 332.</i>)	9-11	76	128
	6. A third Song (<i>Same date, 332.</i>)	27, 2-5	77	128

4. Prophecies on the Fall of Babylon

BY UNKNOWN WRITERS AT THE CLOSE OF THE EXILE. M
CC VV

1. PROPHECY 1: The Exile's Vision (550-545).	21, 1-10	34	59-60
2. PROPHECY 2: Fall of Babylon (<i>With an Ode of Triumph</i>) 550-545.	13, 1-22	35-36	60-62
	14, 1-23	36-37	62-64
3. PROPHECY 3: Israel's Redemption and Destiny. <i>Their basis in Revealed Religion</i> (545-539).	40-55	38-58	64-96

Original Prophecies of Second Isaiah
(545 - 539)

1. Good News for the Exiles.	40, 1-5	38	64
	9-11	38	64
2. The Creature first humbled and then encouraged by True Thoughts of JHVH.	6-8	38	65
	12-19	38.39	65
	41, 6-7	39	66
	40, 20-31	39.40	66.67
3. JHVH, the only True God, proved as such by the Prophecy concerning Cyrus. [Deities.	41, 1-5	40	67
	8-20	40.41	67-69
4. Dispute between the True God and the False	21-29	41	69
5. Contrast between the Ideal and the Actual Israel.	42, 1-25	41-43	70-72
	43, 1-7	43	72
	8-13	43	73
6. Israel, even when blind, must bear witness for the true God against the false gods; the argument from prophecy repeated.			
7. Fall of Babylon and the Second Exodus.	14-21	43.44	73.74
8. JHVH pleads with careless Israel.	22-28	44	74
	44, 1-5	44	74.75
	6-23	44.45	75.76
9. The sole divinity of JHVH proved by His prophecies (<i>With a later insertion on idolatry</i>).			
10. Cyrus conquers for the sake of God and of Israel. [contrasted.	24-28	45.46	77
	45, 1-25	46.47	77-79
11. The Deities of Babylon and the God of Israel	46, 1-13	47.48	80.81
12. Song of Derision upon Babylon.	47, 1-15	48.49	81.82
13. The New and the Old Prophecies.	48, 1-22	49.50	82-84

Appendix
(432?)

[Restoration.]

14. The Servant's Experiences and Hopes.	Israel's	49, 1-13	50.51	84-86
15. Consolations for Zion and her Children.		14-26	51.52	86.87
16. The Servant as Martyr.		50, 1-3	52	87
Application to Later Times.		4-9	52	87.88
17. Exhortation and Comfort.	Midway the Prophet encourages himself by prayer.	10.11	53	88
18. Words of Cheer to Prostrate Zion.		51, 1-16	53.54	88-90
19. The Servant's Martyrdom and its Reward.		17-23	54	90.91
20. Further Consolation for Zion.		52, 1-12	54.55	91.92
21. Invitation to the Blessings of the New Covenant, followed by renewed Prophecies of Deliverance.		13-15	55	92
		53, 1-12	55.56	92.93
		54, 1-17	56.57	94.95
		55, 1-13	57.58	95.96

Notes **¶**
PP. LL. CC. VV.

- 85 presents a piece of an independent prophecy inserted by the Redactor.
- 86, 1 (6, 4) **¶** אמות הספים. Read אֲנִי הַסְפִּים (ני = מ, ד = ת) *the bases of the thresholds* (Job 38,6).
- 88, 53 (9, 2) **¶** רחמי רחמי has taken the place of רַחֲמֶיךָ *Thy compassion*; רחמי was miswritten חמר, and this was confounded with הַנְּרָלָה. **¶** השמחה is a corruption of חסד *Thy loving-kindness*. So we must translate: —
- Thou hast multiplied Thy compassion,
Thou hast increased Thy loving-kindness.*
- 89, 25 (5) MARTI, I think, misunderstands this. *Perpetual father* is rather strange (עַד), and forms a poor parallel to *prince of welfare*. מְבִיחֵךְ would not be used here in its original meaning but would mean *glorious father* (*chief*). אֲבִיעֹר would also be possible.
- 90, 18 (17, 2) **¶** ערי ערער. *Cities of Aroer*, — an old puzzle. Read perhaps ערי ארפד *cities of Arpad*. This suits the political horizon of Isaiah.
- (5) **¶** רפאים. Read perhaps אפרים *Ephraim*. Ὁ στερεῖ; read στερεῶν = אבירים.
- 37 (10^a) A gloss, first recognized by MARTI. Observe the phraseological points of contact with Deuteronomy and the Psalms. Accepting 20 this view, it becomes easier to arrange a stanza with eight lines.
- 48 (11) **¶** יִבְעִירֶיךָ בְּיוֹם יִבְהִלֶּה וַיִּאֲפִיֶּךָ. Read: — יִבְהִלֶּה וַיִּאֲפִיֶּךָ. *thy grape-gathering perishes [shall perish] in the day of sudden terror, and thy young plants at the crash of ruin*. Similarly in Jer. 17,6 אֲנֹשׁ יוֹם should be שְׁאוֹן; אֲנֹשׁ applied to a day 25 is unnatural. Also in ψ 73,5, for בַּעַמֵּל אֲנֹשׁ אֲנִימוֹ, read יִשְׁלֹמוֹ בְּיוֹם שְׁאוֹן.
- 91, 33 (1, 29ff.) MARTI regards vv. 29-31 as all post-Exilic (c. 440 B. C.), and relating to the early Samaritans. — For נֶעְרַת **¶** I now read תַּנּוּר *furnace*; see *Expository Times*, Sept. '99.
- 94, 33 (14, 28) I should now group this passage (14, 28-32) with the song in c. 14, 30 4^b-21. In both passages Sennacherib's death is referred to; both are post-Exilic compositions. The Assyrian king's fate is prophetic, to the writer, of a still future catastrophe. I would propose the following corrections:—

29^a אֵל יִשְׁמַח־י פִּלְשֶׁת לִבֶּךָ 35
30^a וּרְעוּ בְּנֵי דָלִים
31^b יִמּוֹנֵי פִלְשֶׁת לִבֶּךָ
31^c כִּי מִצְפּוֹן יֵאֱשִׁי בְּאֵהֶּ
31^d וַיִּבְעֶרָה בְּאֵר־מִנִּיחֶיךָ

- For בני in v. 30^a cf. ψ 72,4; ר in בכורי is dittogram (ד). In v. 31^d 40 אין comes from אֵר, a misplaced fragment of אֲרַמְנוּתֶיךָ. Cf. Am. 1,4. But שְׁאוֹן (for עֶשֶׂן, 31^c) and אֵר (for אֵין) would also be possible; cf. Prov. 1,27. In v. 32^a we should probably read מַלְכֵי נִיִּים (cf. 14,18).
- 95, 30 (10, 5) **¶** בָּרוּךְ. H. G. MITCHELL (*Isaiah i-xii*, 225) adopts SECKER's בָּרוּךְ. I prefer to read נִמְרוֹד, parallel to אֲשׁוּר (Mic. 5,4). The line 45 should run וְהָיָה נִמְרוֹד יִמְשָׁלָה זַעֲמִי *Woe! Nimrod, the staff of my indignation! Jareb* in Hos. 5,13; 10,6 should perhaps also be *Nimrod* (Νεβρωδ in Ὡ).
- 47 (13) **¶** עֲתִידֵיהֶם. DRIVER (on Deut. 32,35) remarks: — “עֲתִידֵיהֶם, an Aram. more than a Heb. word... In Heb. the root is seldom 50 found, and chiefly in parts of the OT either late or tinged dialectically with Aramaisms.” Nor is the sense *prepared things* very suitable here. Read אֲצִידֵיהֶם (GRÄTZ).

4. Addenda.

1 Isaiah.

Notes **¶**
PP. LL. CC. VV.

- 80,29* (2, 16) For **¶** ארמניות יהושע read ארמניות חרש (cf. 1 K. 22,39; Am. 3,15).
In **¶** 48,8 read ארשעים.
47 For **¶** שכיות החמרה (or כסאות החמרה, as suggested above, p. 80, 5 l. 47) read כסאות יהבנים. See *Ebony*, in BLACK's *Encyclopædia Biblica*, vol. 2 (preparing).
81,22 (3, 4) **¶** מעוללים. Read מעוללים. Cf. v. 12^a, where MARTI, in his new Commentary, perhaps rightly reads (following **¶** οἱ ἀπαιτοῦντες) **¶** exactors; the passage may be a gloss on v. 4. 10
42 (12) **¶** מאשריך should be מישריך (cf. above, p. 111, l. 29, and below, l. 21, also FRANKENBERG on Prov. 23,19).
83,30 (5, 8) **¶** והושבתם לבדכם is almost certainly a corruption of the lost beginning of v. 9, namely לכן נשבע. Therefore swears... (MARTI's suggestion). BACHMANN, **¶** יהי ישיב בָּתָם. 15
50 (19) **¶** יחשה, a cohortative of 3rd sing., is suspicious. Cf. GES.-KAUTZSCH, § 48,d (Oxford Translation, p. 132); KÖNIG, *Syntax*, §§ 197.198. In the following line **¶** תבואה, another suspicious form, seems to be a corruption of וגרעה, a perfectly regular form, which stands at the end of the verse. 20
84,34 (9, 15) For מאשרי, מאשרי read מישרי. Cf. above, l. 11.
53 (17) **¶** ויתאבכו גאות עש **¶**. The theory to which HAUPT and I have referred still appears to me highly improbable; I do not feel able to admit a root אבך = הפך. The only trace of such a root is in this single passage, and the proximity of מבכי explains how ב may 25 have been substituted for ב. But I no longer rest content with the correction made on p. 5. The whole of the clause appears to me suspicious. **¶** gives καὶ συγκαταφάγεται τὰ κύλα ψ τὸν βουών πάντα. Comparing **¶** 83,15, we should perhaps read: ותבער גבעות **¶** and burns the hills so that they go up in smoke (cf. 30 Nah. 2,14).
85, 9 (18^a) MARTI suggests נתעה reels, which he supports by the theory that v. 15 is a gloss on v. 18^{ab}; i. e., he thinks that מתעים (v. 15^a) is suggested by נתעה. I should now prefer נתעה is overthrown; this goes together with the next correction. 35
13 (18^b) The figure of fire was worked out in v. 17. Now should come a reference to the national death of exile. Read perhaps כמאכלת שאול. Cf. 5,14; Num. 16,30. מבלעים in v. 18 looks like an allusion to this phrase.
(18^c) This passage (9,18^c-20) probably comes from another context, 40 perhaps that to which 3,14 belongs. Judah alone was referred to by the original writer.
17 (10,1-4) MARTI is here less satisfactory than usual. Surely 10,1-3.4^b re-

* The figures in the first column refer to the pages and lines of our Critical Notes on the Hebrew Text, while the numbers in parentheses (2,16 &c.) indicate the chapters and verses of the Masoretic Text.

grape, when the blossom is over, and the berry begins to ripen into the grape, he will cut off &c. At the end, omit הוּתוּ, a corrupt dittogram. חֲרָצַן, Nu. 6, 4 (*cf.* PATERSON). Much confusion of letters and dittography. חֲרָצַן = כְּחַם צֶה Compare *Grapes* in BLACK'S *Encyclopædia Biblica*.

- 110,44 (1, 6) MARTI sees that מַחֵם is a *doubtful word*; he regards the clause as a gloss from ψ 38,4.8.

- III, 7 (12ff.) Well restored by MARTI, who omits metrical superfluities, and

- 31 (20) For **אכלו חרבים** read **תאכלו חרבים** *carob-pods shall ye eat* (the 10
 κεράτια of the Prodigal Son, Luke 15, 16). Cf. *Wayyiqrà* rab., 35.
 Similarly in 2 K. 6, 25, **חרובים**, **דמר ערשם**; and in 2 K. 18, 27 (= 15
 Is. 36, 12) **חרוביהם**, **המצם**. Cf. above p. 182^a, l. 36. The *ass's head*
 and the *dove's dung* will not be missed. See *Expositor*, July '99,
 pp. 32-35. 15

- 112, 3 (22,2ff.) Another attempt is here made to grapple with the textual problems.
I would suggest the following corrections:—

22, 2 ^a	חַסְדֵי יְהוָה לְהוֹמֹתָיִם	קִרְיָה עֲלֵיהָ
3	כָּל קִצְיִינִךְ בְּיָמָיו יִחַד	מִתְחַבֵּר אִשּׁוּר
5	כִּי יוֹם מַהוּמָה וּמִבּוֹסָה	בְּנֵי יְהוֹנָם
	פָּקוֹד וּכְל בְּנֵי אִשּׁוּר	יִשְׁעָטֶם אֶל הַשְּׁעָר
6	וְעִלֹּם נָשָׂא אִשְׁפָּה	בִּרְכַּב
	וְקִרְ עָרָה מִנֵּן	יִבְמַבְחָר יִכְרַמֵּיךְ
	יִתְהַלְלֵי רַבֵּי הַפְּרָשִׁים	שְׁעָטֶם שְׁעָרָה

It will be noticed that v. 3^a and v. 3^b are here taken as rival read- 25
ings; v. 3^a is the more correct, except in מקשת. In v. 5 ומבוכה is
a corrupt dittogram. The stimulus to this attempt at restoration
was given by WINCKLER's remarkable essay, *Altorient. Forsch.*,
Sec. Ser., 2, 253-259 (dated Oct. '98). WINCKLER omits v. 4 as
the interpolation of an editor who supposed the composition to 30
refer to a siege of Jerusalem by the Assyrians; in reality, however,
the reference was to a siege of Sippar in Babylonia by Khalluduš,
king of Elam, in B. C. 694. I prefer, however, to return to my
former view that v. 6 is an interpolation, or rather to regard vv.
5^b-7^a (first two words) as a later insertion. These catalogues of 35
names are not in Isaiah's style. פקוד וכל בני אשור is suggested by
Ezek. 23, 23, where I suspect that ושוש וקוע, or rather וקוע ושוש, is
corrupt, and that the following words, כל בני אשור, are a correction.
I accept WINCKLER's statement as to the earliest possible date of
such a reference to Pekod; also his cogent argument as to K^{or}, the 40
Κάρες of Arrian; but I do not follow him in adopting אָרם instead
of אָרם in v. 6, and I doubt his correction of שוע into שות, i.e. Šūtī,
the name of a people in the direction of Elam. In v. 6 אדם may
be simply a corruption of a dittographed [פ]רשם. That ליהוה צבאות
as well as אדני in v. 5 is an interpolation, has been pointed out by 45
WINCKLER.

- 33 (8) אל נשק בית העיר אל is most suspicious. אל is not so remote from the truth: εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς οἴκους τῆς πόλεως. The clause in v. 8^b corresponds to v. 10^a; there is repetition: אל העיר comes from ירו; אל אלנש from שלם. Read: ותספר את בתי ירושלם and thou didst 50 count the houses of Jerusalem. See CHEYNE, *Expository Times*, 10 (1899), p. 331 (on passages with נשק).

Notes A
PP. LL. CC. VV.

PP. LL. CC. VV.

95,53 (10,13)

95, 53 (10, 13) ואוריר כאביר יושבים **א** G's suggestion of ערים may be right, but I am more disposed, following numerous analogies, to correct אביר into בריחי, and to supplement in accordance with Is. 45, 2. The sense at any rate is suitable. Read therefore perhaps:—

וְאֶרֶץ בְּרִיחַי בְּדוֹל

5

ודלתות נחושה שבִּרְתִּי:

And I shattered bars of iron,

And doors of bronze broke I in pieces.

Cf. 45, 2; ψ 107, 16. שְׁבִיטִי may have become corrected into יוֹשְׁבִיִּים, somewhat less obviously, אֲרִיז into אֲרִיזִי. [Instead of אֲרִיזִי we should perhaps, following Masoretic usage, point אֲרִיזִי, and p. 12, ll. 7. 12, אֲרִיזִי instead of אֲרִיזִי (cf. p. 95, l. 46); so, too, p. 67, l. 35 (c. 63, v. 6) אֲרִיזִי; see GES.-KAUTZSCH §§ 53, n; 72, aa, p. 150 below and p. 209, l. 3].

96, 24 (18) **כְּמִסַּס נֶסֶם** **חַי**. HALÉVY emends **כְּמִסַּס נֶסֶם** (*Revue sémitique*, 1898, 382). Certainly **מִסַּס** might come from **נִצִּץ** (*cf.* above, p. 195, l. 4); but if this be so, **נִצִּץ** itself must be corrected into **נִצְצִיץ** *thorns* (see note on **נִצְצִיץ**, I, 31, p. 91, l. 46).

into תְּצַוֵּן thorns (see note on חָרִיץ 2, 1, 3; p. 27; n. 47).
 43 (32) Read: יִתְנַחֵם אֱלֹהֵים [יִתְנַחֵם יָפֶה דָּוִד הַבְּתִצִּיּוֹן]. On the hill of God
 he takes his stand, shaking his hand against the mount of Zion's people.
 נבעת = ה. (עור אל) ור, אלהים = היום אל; נבעת = עור בנב אל
 at the end of this verse, should be נבעת אלהים; this was a
 marginal correction of אל. The existence of a city
 called Nob near Jerusalem is problematical. I shall return to the
 questions connected with Nob elsewhere.

97, 26 (II, 11) מְקַת. Almost if not quite certainly read מְקַתִּים. The names go in pairs; therefore CORNILL's identification of חמָה with אַחְמָתָה = *Ecbatana* is unsuitable.

38 (15) **וּבְעֵינֵי רוּחוֹ** **מִמֶּנִּי**. Read **בְּרוּחַ קִדְמִי** *with an east wind*. See Ex. 14, 21. The error is one of a class largely represented.

107, 17 (33, 14) **יָנוּר**. Read perhaps יַנְעִיר *will rebuke, or quell*.

17 (33, 14) **וְיִנָּחֵם**. Read perhaps **וְיִנָּחֵם** with **רמב"ם**, cf. **שם**.
 19 (17) **אֶתְּ מַלְכֵּנוּ בְּיוֹם הַזֶּה**, in the following line, are certainly wrong. The variations of commentators might of themselves suggest this. See CHEYNE's article on this passage, *Expository Times*, Dec. 1898, p. 141. Read:—

מִבֵּלֶל יָפִים תַּחֲוִינָה עִנְיָה
תִּרְאִינָה יְעִירֵי מִחֲמֻדֵּיהָ

*The Perfection of Beauty thine eyes will behold;
They will see the city of thy choice treasures.*

It is Jerusalem which is referred to; ψ 48,3.13ff. is strikingly parallel. ψ 45,3 also is corrupt. For the first line cf. ψ 50,2 (Lam. 2,15). MARTI assents to this view.

108,7 (22,15^b) אֲשֶׁר אֲשֶׁר should perhaps be אֲשֶׁר; cf. KLOSTERMANN on 1 Kings 4,5,6, and note that כֹּהֵן should be סֹכֵן (CHEYNE, *The Priesthood of David's Sons in Expositor*, June, 1899).

109,19 (18,45) The text has been smoothed by an editor, but the improbabilities are not inconsiderable. Read probably:—

כי כה אמר יהוה אלי
אשקטמה ואביטם יכבדמ
כי לפני חרצון כתם פרח
לחראות אבים ולעלות חרצנים
ובסר נמל יהיה נצה

50

For thus said JHVH to me, * * * I will be still and look out, like the vine-dresser, for the appearance of the fresh growths and for the coming up of the young 'sour' grapes. Before the young

121 *from Gomorrah.* Twice, says GES.-BUHL¹³, plur. שדמות has a sing. verb. Very suspicious.

4 Isaiaß.

- 124,32 (14,3-4) Verse 3 alludes to 40,2 (see p. 200, l. 33), and to the first line of the Ode. In 4^b read: *איך שבת יִנְיָ נְפִשְׁתִּי מַעֲבִידָה* *How has the raging ceased!* *How dost thou draw breath again after service! The repetition of שבת in 41 is displeasing. Similar repetitions are often due to scribal errors. 10
- 47 (12) הלל בן שחר 41. Applying a key which has often been successful elsewhere, correct: *הָהָרִים בֶּן הָהָרִים* *thou famous one, child of the sun*. Similarly in Job 3, 10; 41, 9 read *עַפְעָפִי הָרִים* *eyelids of the sun*, and in ψ 139, 9 *בְּגִפִּי הָרִים*. Note the Arabic parallels for *עַפְעָפִי שַׁחַר* quoted by GESENIUS, *Thes.*, s. v. *עַפְעָפִים*, which really favor *הָרִים*. A 15 Hebrew Aurora-myth thus disappears.
- 127,32 (40-55) SELLIN's *Zerubbabel, ein Beitrag zur Geschichte der messianischen Erwartung und der Entstehung des Judenthums* (Leipzig, 1898) has such a wide range that it is impossible to do it justice in a brief notice. It is also full of criticisms of all the chief books 20 which have recently appeared on the rise of early Judaism, and in particular on Isaiah. These criticisms have the best justification, viz. that their author not only pulls down, but seeks to build up again. His main idea is one which appeals strongly to the present writer, who in a recent work (*Jewish Religious Life after 25 the Exile*, pp. 14-16; cf. above, p. 127, l. 47)* dwelt much on the importance of Zerubbabel for the Jewish Messianic hope, and connected his sudden disappearance with a charge of high treason. But that the Songs on the Servant of JHVH could be supposed to refer to Zerubbabel was and is a surprise to the present writer. 30
- KITTEL also (*Zur Theologie des Alten Test.*, Leipzig, 1899) favors this view. He holds that the Songs referred to originally formed an independent poem, the hero of which is, not Israel or any section of Israel personified, but an individual, whom the Messianic hope glorified for a moment, viz. Zerubbabel.** 35
- Nor do surprises cease. BERTHOLET (*Zu Jes. 53; ein Erklärungsversuch*, Freiburg i. B. 1899), while rejecting SELLIN's explanation of Is. 53, which is specially inconsistent with the language of v. 2, cannot help looking further for a personality to whom this strongly individualistic passage (or part of it) may apply 40 and he finds him in the martyr Eleazar (2 Macc. 6, 18-31). It is true, as has just been hinted, BERTHOLET cannot affirm that the whole of the Song can have been applied to Eleazar. He considers Is. 52, 13-53, 12 to be made up of two small poems of different origin: (a) 52, 13-15; 53, 1^b-12, in which the typical teacher 45 of the Law is glorified, and (b) 53, 1-11^a, which refers to the martyr Eleazar. The text of the Song is also carefully corrected.
- None of these attempts satisfy the present writer. The movement toward an individualistic historical explanation is, he thinks, the fruit of illusion. An analogous movement has perhaps had its day 50

* German translation by H. STOCKS (Giessen, 1899).

** [Cf. the Notes on $\psi\psi$ 110 and 132 in the *Johns Hopkins University Circulars*, July '94, p. 110. — P. H.]

Notes \mathfrak{M}
PP. LL. CC. RR.

- 131, 44 (42, 15) \mathfrak{M} לָאִיִּים. OORT, DUHM, KITTEL, לְצִיִּים. But though Saad. takes ים in 23, 13 to mean *desert places*, לְצִיִּים is more probable. ים and נו are easily confounded. *Dry places* is the sense required here.
- 138, 14 (44, 14) [According to the emendations suggested on p. 137, ll. 52ff. the Hebrew text of v. 14 must be restored as follows: — 5
 אֵיבֵהֲרִי תִדְהִרִי וְאֶלֶן \mathfrak{M} אֶלְנָה לֹא עֵצִים
 נָמַע אֶל־ וְנָשָׂם יִנְדֹּל: \mathfrak{M} בֶּן־עֵצֵי יַעַר
 Cf. above, p. 179, l. 4.]
- 140, 30 (45, 14) Compare *Orientalistische Literatur-Zeitung*, 2, 136 (May '99).
 49 (17) \mathfrak{M} עַד עוֹלָמִי עַד. The two עַד are suspicious. ἕως τοῦ αἰῶνος. 10
 Read עוֹלָמִים עַד.
- 142, 38 (47, 9) \mathfrak{M} כְּתָמִים. KROCHMAL and GES.-BUHL¹³ (s. v. תָּמִים) = תָּמִים = twins.
- 145, 24 (49, 8) See above, p. 200, l. 46.
- 147, 46 (51, 14) The text is not quite hopeless. It has been expanded by an edit- 15
 or, as DUHM rightly suspects. Taking hints (based on ἕ) both from DUHM and from KLOSTERMANN, I would read in v. 14: —
 יִמְהַר יִשְׁעָךְ לֹא יֵאָחֵר וְלֹא יִתְמַהֲמַה
Thy deliverance will hasten, it will not tarry, nor will it linger.
 לא יתמהמה became (a) לא ימות, and (b) להפתח. לא יאחר was misread 20
 as לא יחסר.
- 148, 15 (20) \mathfrak{M} כִּתּוּא מִכְמָר. RUBEN (*Jewish Quarterly Review*, April 1899, p. 439) (from v. 22).
- 149, 10 (52, 13) For 52, 13ff. cf. above, p. 199, l. 36ff.
- 150, 31 (53, 9) \mathfrak{M} בְּמִתּוֹ. GES.-BUHL¹³ (s. v. מוֹתוֹ) his house of death. The 25
 passage, however, requires a more radical solution of the textual problems. Read, perhaps: —
 וַיִּתְּמַא אֶת יְפִשְׁעִים בְּחִבְרֵתוֹ
 וְאֶת יְרִשְׁעִים בְּמִכְתּוֹ
He made atonement for the rebellious with his stripe, 30
And for the wicked with his wound.
 The על at the beginning of the following line must then be rendered because, as in AV, not although.
- 47 (10) \mathfrak{M} הִחֲלִי אֶם תִּשְׁמֹ. BERTHOLET (*Zu Jesaja* 53, p. 22), הִחֲלִי אֶת שְׁמוֹ
 to cause His name to shine. 35
- 151, 16 (12^c) \mathfrak{M} יִפְנוֹעַ. An unexpected verb (see v. 6). Read probably יִכְפֹּר he atoned.

5 Isaiah.

- 153, 47 (56, 1) Here begins in the Heb. text the so-called *Trito-Isaiah*. That the 40
 phrase is a misnomer, has been shown, after the present writer, by GRESSMANN, *Über die in Jes. c. 56-66 vorausgesetzten Verhältnisse* (Göttingen, 1898), who might however have argued more forcibly and with more abundant evidence both for the non-unity, and for the post-Exilic date. KÖNIG (*The Exiles' Book of Con-* 45
solation, 1899, pp. 195-205) seeks to answer GRESSMANN.
- 156, 14 (58, 4) \mathfrak{M} בְּאֶנְרָף. Against the rendering *with the fist* see GES.-BUHL¹³, p. 9^b. But the reading is wrong. Correct certainly בְּתִרְפָּתִי *with insults*; cf. Job 16, 10.
- 158, 28 (59, 10) \mathfrak{M} כְּשִׁלְנוּ בְּצִהָרִים כְּנֶשֶׁף בַּשְּׁמָנִים כְּמָתִים. The study of ψ 39, 12 and 50
 ψ 58, 8, where bold reconstructions introducing the owl appear to me necessary and certain, has led me to correct this passage thus: —
 נִמְשַׁלְנוּ בְּצִהָרִים כִּי־נֶשֶׁף וְלִתְגִּשְׁמִית דִּמְיִינוּ

Notes
PP. LL. CC. VV.
I27

in the Psalter; nor can the tendency represented by SELLIN, KITTEL, and BERTHOLET be a permanent one. Neither Is. 53 nor ψ 22 can refer to any other personality but the complex, imagined personality of the association of zealous worshipers of JHVH.

SELIN, however, has more to communicate than a doubtful though brilliantly defended theory respecting Zerubbabel. His theory of Is. 40-55 deserves careful consideration. The Prophecy of Consolation (*Comfort ye, comfort ye my people*) was written, he thinks, after the overthrow of Zerubbabel, and the passages which have been thought to plead irresistibly for an earlier origin at Babylon, are quotations. The author of Is. 40-55 began his career, in fact, by prophesying, at Babylon, the wonderful successes of Cyrus. The contents of these prophecies are the *former things* (ראשונות) which are again referred to, and the *new things* (חדשות), which are contrasted with those, are the glorification of Israel through Zerubbabel. The prophecies of these *new things* should still be fulfilled, not as the author had hoped, but in and through his violent death (וְהוּא his cross is read in Is. 53, 9), which was a true martyrdom. Compare Tertullian's saying, *Semen est sanguis Christianorum*.

The following passages in cc. 40-48 are, according to SELLIN, *certainly Babylonian*: — 40, 18-20; 41, 2-4.6-8 (17-20?).²⁵ 42, 14-16; 43, 1-8.14; 44, 9-11.26-28; 45, 1-13; 46, 1.2.6-8.10^b.11; 48, 14 (20f.?). To examine these passages anew, would take too long. Whether SELLIN has adequately realized the corruptness of many passages of Is. 40-66, is to the present writer doubtful. There is also an important section on cc. 63-66. The destruction of the Temple spoken of is an event which occurred in the time of the Messiah Zerubbabel. Here, too, it is doubtful whether SELLIN has always gone deep enough in his corrections of the text.*

gone deep enough in his corrections of the text.
52 (40, 2) **אִי צָרָה**, is specially doubtful. The parallel passages Job 7, 1;
14, 14 (**צָרָה** *time of hardship*?) are suspicious. For **צָרָה** read cer-
tainly **עָצָה**; cf. 14, 3. So, too, correct in Job 7, 1; 14, 14. Read
Is. 40, 2^{b,c} thus: —

35
 כי השלים עֲצָבָהּ כי השבית עֲבֹדָתָהּ
 כי לקחה מִיַּד יְהוָה יְשֻׁלִּמִים בְּכָל תַּאֲמָתֶיהָ
*That He has brought her anguish to an end,
 Caused her servile toil to cease,
 That she has received from JHVH's hand
 Full retribution for all her sins.*
 מִיָּד מַשְׁכֵּם

**Full* retribution for all her sins.*
משנה is very suspicious. The usual interpretation requires משה (Jer. 16, 18). Cf. Is. 14, 3.4.

129, 50 (41, 2) **צדיק** seems to be dittogram of **צדק**.

129, 50 (41, 2) **ו** seems to be dittogram of **וה**.
 130, 6 (4) **ט** read **קראה מדרות ראש דרות** comes from a dittographed **ראש**.
 Metre and sense gain.

Metre and sense gain.
 131,36 (42, 6) לְבָרִית עִם אֱלֹהִים. Read לְתַפְאֶרֶת עַמִּים as *a glory of the peoples*; so, too, 49,8. Many cases of such shriveled-up words exist.

* A word of praise may also perhaps be permitted to the progressive spirit of Prof. GEO. A. SMITH's article *Isaiah* in HASTINGS' *Dictionary of the Bible*, vol. 2 (1899). On all the above works, and also on LEY's dissertation on the Servant of JHVH (with metrical analysis) in *Theol. Studien und Kritiken*, '99, pp. 164 ff. see KÖNIG, *The Exiles' Book of Consolation*, translated by Rev. J. A. SELBIE (Edinburgh, 1899).

5. Corrigenda.

PP. LL.	CC. VV.	
5, 33	(5, 30)	Insert number of chapter before verse-number ל (5, ל).
12, 17	(10, 15)	For חיתפאר read היתפאר , with ה.
26, n. ^c	(36, 18)	For יהוה read יהוה.
27, 13	(37, 9)	For 9 ^b read 9 ^a .
22		For 9 ^c read 9 ^b .
28, 19	(25)	For פאחרב read פאחרב ; cf. above, p. 196, l. 11.
29, 24	(38, 15)	For ל-י read ל-י.
32, 1	(16, 1.2)	Insert . between 2 and ■ (2.א).
38, 9	(40, 4)	Read ינשא ² ניא ⁴ וכל ⁷ ישפלו ⁶ ונבעה ⁵ יהר .
42, 32	(42, 20)	For ראיתי read ראיתי .
43, 1	(25)	For יבילקה read יבילקה , with ב.
44, 17	(43, 28)	For ויחללו read ויחללו .
35	(44, 8)	For צור ¹ מבלערי read צור ³ מבלערי .
38	(9)	For • read •; cf. S.
40	(11)	For וחרשי read וחרשי .
53, 15	(51, 3)	For כערן ³ מרברה ⁶ יהוה ⁵ כנן read כערן ³ מרברה ⁶ יהוה ⁵ כנן .
21	(5)	For יציא read יציא .
55, 4	(52, 8)	For 9 read 8.
6	(9)	For 8 read 9.
42	(53, 8)	Insert : at the end of the verse.
65, 9	(60, 11)	The ² should stand above the ו, not above the initial ב.
66, 27	(62, 4)	Omit עור, and add it in footnote ^d : לא יאמר עור .
72, 40	(63, 14)	Omit [] at the beginning of the line.
73, 28	(64, 6)	For ותמנגנו read ותמנגנו .
74, 5	(24, 2)	For נישה read נישה .
75, 24	(26, 1)	Omit - between הוה and השיר. [of note ^e .
76, 25 ^a	(25, 4)	Omit ♢ at the end of this line; ♢ may be added at the end
83, 15	(5, 1)	For שמן read שמן .
84, 50	(9, 17)	<i>zugâg</i> is not a misprint for <i>zuqâq</i> .
86, 50	(7, 15)	For 40 in the margin read 50.
88, 40	(9, 1-6)	For <i>Evowel</i> read <i>E-vowel</i> .
89, 11	(4)	Insert . between <i>dittographed</i> and <i>I would</i> .
90, 16	(17, 2)	For ערי ארם read ערי ארם .
91, 44	(1, 31)	For <i>In</i> read <i>I</i> .
96, 22	(10, 18)	For מכ read מכ .
24		For דונג read דונג , and for ψ 68, 2 read ψ 68, 3.

6. Index

TO CHAPTERS AND VERSES OF MASORETIC TEXT
WITH CORRESPONDING PAGES OF TEXT AND NOTES IN PRESENT EDITION.

M				M*			
CC.	VV.	PP.	NOTES: PP.	CC.	VV.	PP.	NOTES: PP.
15,	1-9	31	119.120	1,	1-28	23.24	109-111
16,	1-14	32	120.121		29-31	10	91
17,	1-14	9	90.91	2,	1	1	91
18,	1-7	22.23	108.109		2-4	10	92
19,	1-25	59.60	152.153		5-22	1.2	79-81
20,	1-6	14	98	3,	1-26	2	81.82
21,	1-10	34	122.123	4,	1-6	3	82.83
	11-17	32.33	121.122	5,	1-7	3	83
22,	1-14	24.25	112		8-25	3.4	83.84
	15-25	22	108		26-30	5 ^{b**}	85
23,	1-18	10.11	92-94	6,	1-13	5.6	85.86
24,	1-23	74	172	7,	1-25	6.7	86.87
25,	1-5	76, l. 18	174	8,	1-23	7.8	87.88
	6-8	74 ^b	172	9,	1-6	8	88.89
	9-11	76, l. 29	174.175		7-20	4.5 ^a	84.85
	12	75, n. 7	175, l. 2	10,	1-4	5 ^b	85
26,	1-19	75.76	173.174		5-15	11.12	95.96
	20.21	75, l. 1	172, l. 50		16-34	12.13	96
27,	1	75, l. 6	—	11,	1-16	13.14	97
	2-5	77	175	12,	1-6	14	97
	6-11	75, l. 14	172.173	13,	1-22	35.36	123.124
	12.13	75, l. 7	—	14,	1-23	36.37	124-126
28,	1-6	9	91		24-27	12 ^b	96
	7-29	14.15	98.99		28-32	11	94.95

* The first column gives the chapters and verses of the Masoretic text, the second the pages of the present edition, and the third the pages of the Critical Notes.

** a and b after the number of a page mean right and left columns, respectively.

- PP. LL. CC. VV.
- 98, 17 (20, 4) For (5), in the margin, read (4).
 33 (28, 7) For (8), in the margin, read (7).
 100, 2 (29, 1) For the "(", before DELITZSCH, substitute ";".
 101, 30 (10) For את הנביאים read אתה הנביאים.
 102, 11 (30, 4) For 3 read 3.
 20 (5) For שי read שי. [שי *present*, however, may have been originally = שֶׁה *sheep*; cf. هديّة. — P. H.]
 106, 27 (32, 19) Insert] after πιδουη.
 107, 24 (33, 18) For אייה מַגִּידִים read אייה מַגִּידִים.
 108, 5 (22, 5) For 15^a read 15^b.
 (8) For 15^b read 15^a.
 109, 43 (1, 12-14) For היא read הי.
 110, 52 (5) Prefix asterisk connecting with that in l. 5.
 111, 3 (7) Insert) after *ad. loc.*
 112, 9 (22, 5) The marginal figure (5) should stand before l. 9 (ני חיון מ).
 29 (6) For WINKLER read WINCKLER.
 116, 12 (37, 27) For ושנפה read ושנפה, with צרי.
 118, 27 (38, 15) For שנותי read שלותי.
 132, 29 (42, 20) For eyes *where* read ears *were*.
 43 (21) For ויאדיר read ויאדיר.

—••••• Explanation of Colors •••••

LIGHT BLUE (*e. g.* 2, 1) is used to indicate Passages written (at any rate 55
in the main) as well as inserted by the Redactors of the Book of Isaiah
(without distinction of first or second editors). — LIGHT RED (*e. g.* 51, 1) is used
for Prophetic or Poetic Passages written neither by Isaiah, nor by the Second
Isaiah (see p. 126, l. 25), nor by the editors. — DARK PURPLE (*e. g.* 42, 1-4) in-
dicates the Poems in which the עֶבֶר יְהוָה (see p. 126, l. 44) is referred to, while 60
LIGHT PURPLE (*e. g.* 61, 1) is used for certain passages (in cc. 61, 62) written in
imitation of those original poems (in DARK PURPLE). — The Original Prophecies
of the Second Isaiah (cc. 40-48) have been printed in DARK RED. In cc. 36-39,
on the other hand, DARK RED is used to distinguish the *Second Narrative* from
the *First Narrative*, the latter being printed in DARK BLUE. — DARK BLUE is 65
also used for the *Links* connecting the Songs on the עֶבֶר יְהוָה with the prophetic
framework (see p. 127, l. 14) as well as for the *Oracle on Tyre* in c. 23, where
some later prophetic writer (of course not the author of the *First Narrative*,
p. 26, or the inserter of the Songs on the עֶבֶר יְהוָה) seems to have made use of
some slight fragments of Isaiah. It is hardly necessary to add that the author 70
of the *Second Narrative* (p. 27, ll. 22 ff.) is not identical with the Second Isaiah
(cc. 40-48). Compare the introductory remarks prefixed to the explanatory
Notes on the English Translation of *Isaiah* in the *Polychrome Bible*, pp. 129 ff.

—••••• List of Contributors •••••

<p>Genesis: C. J. BALL (London).
Exodus: H. E. RYLE (Cambridge).
Leviticus: S. R. DRIVER and H. A.
WHITE ^a (Oxford).
Numbers: J. A. PATERSON (Edinburgh).
15 Deuteronomy: G. A. SMITH (Glasgow).
Joshua: W. H. BENNETT (London).
Judges: Geo. F. MOORE (Andover).
Samuel: K. BUDDE (Strassburg).
Kings: BERNHARD STADE (Giessen)
and F. SCHWALLY (Strassburg).
10 Isaiah: T. K. CHEYNE (Oxford).
Jeremiah: C. H. CORNILL (Breslau).
Ezekiel: C. H. TOY (Cambridge, Mass.).
Hosea: ALBERT SOCIN ^β (Leipzig)
and KARL MARTI (Bern).
Joel: FRANCIS BROWN (New York).
15 Amos: JOHN TAYLOR (Winchcombe).
Obadiah: A. HARPER (Melbourne).
Jonah: FRIEDRICH DELITZSCH (Berlin).
Micah: J. F. McCURDY (Toronto).</p> | <p>Nahum: ALFRED JEREMIAS (Leipzig).
Habakkuk: W. H. WARD (New York). 20
Zephaniah: E. L. CURTIS (New Haven).
Haggai: G. A. COOKE (Oxford).
Zechariah: W. R. HARPER (Chicago).
Malachi: CLAUDE G. MONTEFIORE
and I. ABRAHAMS (London).
Psalms: J. WELLHAUSEN (Göttingen). 25
Proverbs: AUGUST MÜLLER ^γ and
EMIL KAUTZSCH (Halle.)
Job: C. SIEGFRIED (Jena).
Song of Songs: R. MARTINEAU ^δ (Lon-
don) and J. P. PETERS (New York).
Ruth: C. A. BRIGGS (New York).
Lamentations: MORRIS JASTROW, Jr.
(Philadelphia). ^ε 30
Ecclesiastes: PAUL HAUPT (Baltimore).
Esther: T. K. ABBOTT (Dublin).
Daniel: A. KAMPHAUSEN (Bonn).
Ezra-Nehemiah: H. GUTHE (Leipzig).
Chronicles: R. KITTEL (Leipzig). 35</p> |
|---|--|

^a Died vii/30'98. * ^β Died vi/24'99. * ^γ Died ix/12'92. * ^δ Died xii/14'98.

^ε Professor ABRAHAM KUENEN who had agreed to do the Book died xii/10'91.

18372

18372

BS
1512
C45
1899

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

18372

